

KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTET

Rapport

Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

November 2009

ISSN 0809-4071

Forord

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) legger med dette fram sin høstrapport for 2009. Rapporten tar sikte på å gi informasjon om utviklingen i kommuneøkonomien de siste årene med særlig vekt på den økonomiske situasjonen i 2009.

I kapittel 1 legger utvalget fram sin forståelse av den aktuelle situasjonen i kommuneøkonomien.

Kapittel 2 er en oppdatert beskrivelse av utviklingen i kommuneøkonomien og kommunal tjenesteproduksjon basert på sist tilgjengelige tall.

Omtalen av kommuneøkonomien i 2009 er i hovedsak basert på det samme tallgrunnlag som er benyttet i Nasjonalbudsjettet 2010, som ble lagt fram 9. oktober.

Til 3. konsultasjonsmøte mellom staten og KS (avholdt 18. august 2009) la TBU fram et notat om utviklingen i kommunale og fylkeskommunale tjenester. Dette notatet er gjengitt som kapittel 9 i denne rapporten.

De fleste av de faglige begrepene som er brukt i denne rapporten er forklart i vedlegg 8.

Utvalgets forrige rapport ble lagt fram i april 2009 og ble sendt alle landets kommuner og fylkeskommuner (publikasjonsnummer H-2230). Utvalgets rapporter fra høsten 1998 og framover er lagt ut på Kommunal- og regionaldepartementets nettsider.

Eventuelle kommentarer til rapporten sendes til:

Teknisk beregningsutvalg, sekretariatet
Kommunal- og regionaldepartementet
Kommunalavdelingen
Postboks 8112 Dep
0032 Oslo

Internettadresse:

www.regjeringen.no/tbu

Innhold

Kapitler

1	Utvalgets situasjonsforståelse.....	1
2	Utviklingen i kommuneøkonomien og tjenestene de siste årene.....	2
2.1	Kommunesektorens størrelse.....	3
2.2	Aktivitets- og inntektsutvikling.....	3
2.3	Overskudd før lånetransaksjoner og økning i netto gjeld.....	6
2.4	Netto driftsresultat.....	8
2.5	Tjenesteproduksjon og ressursinnsats.....	9
3	Inntekter for kommuneforvaltningen.....	14
3.1	Utviklingen i kommunesektorens inntekter i 2009.....	14
3.1.1	<i>Utviklingen i kommunesektorens skatteinntekter.....</i>	<i>15</i>
3.2	Samlede inntekter – realvekst 2002-2009.....	16
3.3	Frie inntekter – realvekst 2002-2009.....	20
3.3.1	<i>Skatteandel.....</i>	<i>22</i>
3.4	Statlige overføringer til kommunesektoren.....	23
3.5	Kommuneøkonomien i 2010.....	24
4	Leveranser av offentlig finansierte tjenester.....	26
4.1	Kommunalt konsum.....	26
4.1.1	<i>Ideelle organisasjoner.....</i>	<i>28</i>
4.2	Produksjonsindekser for kommunale tjenester 2008.....	28
4.3	Gebyrinntekter.....	30
4.3.1	<i>Gebyrer i kommuneforvaltningen.....</i>	<i>30</i>
4.3.2	<i>Prisendringer i kommunale gebyrer.....</i>	<i>32</i>
4.3.3	<i>Kommunevise variasjoner innen VAR-sektoren.....</i>	<i>33</i>
5	Aktivitet i kommunesektoren.....	35
5.1	Investeringer.....	35
5.2	Sysselsetting.....	36
5.2.1	<i>Sysselsetting i kommuneforvaltningen.....</i>	<i>36</i>
5.2.2	<i>Sektorfordelt sysselsetting etter kommunestørrelse.....</i>	<i>37</i>
6	Priser og kostnader.....	39
6.1	Kommunal deflator.....	39
6.2	Lønn og lønnsutvikling.....	39
7	Netto driftsresultat og andre regnskapsresultater.....	41
7.1	Netto driftsresultat for kommunesektoren samlet.....	43
7.2	Netto driftsresultat for kommunene.....	44
7.3	Netto driftsresultat fordelt på grupper av kommuner.....	49
7.3.1	<i>Kommunene gruppert etter innbyggertall.....</i>	<i>49</i>
7.3.2	<i>Kommunene gruppert etter landsdel.....</i>	<i>50</i>

7.3.3	<i>Kommunene gruppert etter korrigert inntekt</i>	51
7.4	Netto driftsresultat for fylkeskommunene.....	52
7.5	Korrigert netto driftsresultat.....	54
8	Formuesbevaring, langsiktig likevekt og korrigert netto driftsresultat	55
8.1	Innledning	55
8.2	Prinsipiell gjennomgang av begrepene absolutt formuesbevaring, relativ formuesbevaring og økonomisk likevekt.....	55
8.2.1	<i>Formue, realkapital og netto gjeld</i>	55
8.2.2	<i>Absolutt formuesbevaring</i>	56
8.2.3	<i>Relativ formuesbevaring og langsiktig likevekt</i>	58
8.2.4	<i>Sammenlikning av de ulike prinsippene for formuesbevaring</i>	58
8.3	Empiriske utfordringer.....	59
8.3.1	<i>Formuesbevaring versus langsiktig økonomisk likevekt</i>	59
8.3.2	<i>Ulike statistikkilder</i>	60
8.4	Formuesutvikling i kommuneforvaltningen basert på balansedata.....	60
8.4.1	<i>Absolutt formuesbevaring basert på balansedata</i>	60
8.4.2	<i>Relativ formuesbevaring basert på balansedata</i>	62
8.5	Beregning av korrigert netto driftsresultat basert på inntekts- og utgiftsdata.....	63
8.5.1	<i>Absolutt kommunal formuesbevaring basert på inntekts- og utgiftsdata</i>	63
8.5.2	<i>Relativ formuesbevaring basert på inntekts- og utgiftsdata</i>	65
8.5.3	<i>Absolutt kommunal formuesbevaring versus relativ formuesbevaring</i>	66
8.6	Utvalgets anbefalinger.....	67
9	Tjenesteproduksjon og ressursinnsats	70

Vedlegg

Vedlegg 1	Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen 2006-2010 Nasjonalregnskapets gruppering.....	83
Vedlegg 2a	Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 2008. Kommuner og fylkeskommuner.....	86
Vedlegg 2b	Driftsutgifter 2008 etter funksjon og art. Kommunene, Oslo og fylkeskommunene.....	87
Vedlegg 3	Statlige overføringer til kommunesektoren i 2009 og 2010. 1000 kr.....	99
Vedlegg 4	Kommuneforvaltningens samlede inntekter 1995-2010.....	103
Vedlegg 5	Kommuneregnskapets og nasjonalregnskapets gruppering.....	105
Vedlegg 6	Kostnadsdeflator for kommunesektoren.....	108
Vedlegg 7	Skattesatser for kommuner og fylkeskommuner.....	109
Vedlegg 8	Definisjonskatalog.....	110
Vedlegg 9	Utvalgte hovedtall for kommuneforvaltningen.....	117
Vedlegg 10	Korreksjon i inntektsvekst av endringer i befolkningens	

	sammensetning.....	118
Vedlegg 11	Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 1992 – 2008. Hovedtall for drift, investering og finansiering 1992-2008.....	120
Vedlegg 12	Produksjonsindekser for kommunale tjenester for 2008.....	121
Vedlegg 13	Kommunenes inntekter fra konsesjonskraft og eiendomsskatt 1996-2008.....	131
Vedlegg 14	Utvalgets mandat og sammensetning.....	141

Kapitler

1 Utvalgets situasjonsforståelse

I Nasjonalbudsjettet 2010 anslås realveksten i kommunesektorens inntekter til 4,0 prosent i 2009, mens de frie inntektene anslås å få en vekst på 3,0 prosent. Den anslåtte veksten er vesentlig høyere enn inntektsveksten i de to foregående år. Utviklingen har sammenheng med at budsjettopplegget for 2009 la opp til relativt sterk vekst i kommunesektorens inntekter, men også at utviklingen i løpet av 2009 er blitt bedre enn antatt. Styrkingen gjennom året har sammenheng med økte overføringer til kommunesektoren som del av de finanspolitiske tiltakene mot finanskrisen, god skatteinngang og lavere pris- og kostnadsvekst enn anslått. Den finanspolitiske tiltakspakken inneholdt også et midlertidig vedlikeholdstilskudd på 4 mrd. kroner i 2009, som ikke inngår i den beregnede inntektsveksten.

Mens inntektsveksten i 2009 anslås å bli vesentlig høyere enn i de to foregående år, ser aktivitetsveksten i kommunesektoren ut til å bli redusert. Det er særlig veksten i investeringene som reduseres, men også sysselsettingsveksten ser ut til å bli noe lavere enn i de foregående år. I 2009 anslås den samlede aktivitetsveksten å bli 2,6 prosent når det midlertidige vedlikeholdstilskuddet holdes utenfor. Som følge av lavere aktivitetsvekst enn inntektsvekst anslås det at underskudd før lånetransaksjoner blir redusert, fra 8,3 prosent av inntektene i 2008 til 6,3 prosent av inntektene i 2009. Underskudd før lånetransaksjoner ligger likevel på et høyt nivå, noe som blant annet har sammenheng med at investeringene er på et historisk høyt nivå. Investeringsnivået synes å være høyt innenfor de fleste tjenesteområder.

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. I 2007 og 2008 ble netto driftsresultat sterkt redusert, fra 5,5 prosent av inntektene i 2006 til 0,4 prosent i 2008. Reduksjonen hadde sammenheng med lav inntektsvekst, høy vekst i sysselsetting og driftsutgifter, renteøkning og betydelige tap på finansielle plasseringer. Utviklingen i 2009 er kjennetegnet ved høy inntektsvekst, moderat vekst i sysselsetting og driftsutgifter, lavere rentenivå, samtidig som utviklingen i finansmarkedene tilsier gevinster på finansielle plasseringer. Dette gir utsikter til økt netto driftsresultat, og utvalget anslår på usikkert grunnlag at netto driftsresultat kan komme på om lag 2½ prosent av inntektene i 2009.

Sett i forhold til anslag på inntekter i 2009 i Revidert nasjonalbudsjett 2009, legger regjeringens budsjettforslag for 2010 opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 8 mrd. kroner og en reell vekst i de frie inntektene på 4,2 mrd. kroner. I forhold til anslag på regnskap for 2009 innebærer forslaget en reell vekst i de samlede inntektene på om lag 6 mrd. kroner eller knappe 2 prosent. Det legges altså opp til en lavere inntektsvekst i 2010 enn i 2009, noe som må ses i sammenheng med særskilte økninger i rammeoverføringene i 2009 som del av de finanspolitiske tiltakene mot finanskrisen.

Den demografiske utviklingen med flere barn i barnehagealder, flere elever i grunnskolen og flere eldre trekker isolert sett i retning av økte utgifter i kommunesektoren. Basert på en forutsetning om at gjennomsnittskostnadene i tjenesteproduksjonen ikke endres har utvalget anslått at merutgiftene knyttet til den demografiske utviklingen utgjør om lag 1,5 mrd. kroner i 2010. Budsjettopplegget legger følgelig til rette for økt tjenesteproduksjon utover det som følger av den demografiske utviklingen og en konsolidering av den økonomiske balansen. Aktivitetsveksten har de siste tre årene vært høyere enn den realinntektsvekst det legges opp til i 2010. For å konsolidere økonomien vil det være nødvendig å tilpasse aktivitetsveksten til inntektsveksten.

2 Utviklingen i kommuneøkonomien og tjenestene de siste årene

Utviklingen i kommuneøkonomien kan illustreres med en del indikatorer, jf. tabell 2.1. For en nærmere forklaring av begrepene i dette kapitlet vises det til vedlegg 8.

Tabell 2.1 Utviklingen i kommuneøkonomien

	1990-2001 ¹⁾	2002	2003 ³⁾	2004 ⁴⁾	2005	2006	2007	2008	2009 ⁶⁾
A. Kommunesektorens størrelse i landets økonomi									
Kommunalt konsum, pst. av BNP for Fastlands-Norge	15,3	13,0	13,4	13,0	12,6	12,4	12,4	13,0	14,0
Inntekter i kommunesektoren, pst. av BNP for Fastlands-Norge	20,5	16,3	16,7	16,4	16,4	16,4	15,9	16,3	17,6
Utførte timeverk i kommunesektoren, prosent av landet	18,5	15,3	15,3	15,1	15,0	14,7	14,6	14,6	15,2
Sysselsatte personer i kommunesektoren, prosent av landet	22,5	19,3	19,5	19,2	19,0	18,9	18,7	18,8	19,3
B. Endring i BNP og indikatorer for kommuneøkonomien									
BNP for Fastlands-Norge, prosent volumendring	3,1	1,4	1,3	4,4	4,6	4,9	6,1	2,6	-1,1
Inntekter i kommunesektoren, reell endring, prosent ²⁾	2,3	0,1	0,6	3,8	3,4	5,6	1,4	1,2	4,0
Frie inntekter i prosent av samlede inntekter ⁷⁾	73,8	75,2	73,9	69,3	68,3	69,1	67,6	66,8	67,3
Frie inntekter og momskompensasjon, andel i prosent ⁷⁾	73,8	75,4	74,6	73,0	73,0	73,0	71,6	71,2	71,8
Frie inntekter, reell endring fra året før, prosent	0,9	-1,0	-0,5	3,4	2,8	6,2	-0,7	0,0	3,0
Utførte timeverk i kommunesektoren, prosent endring	1,7	0,7	-2,3	1,6	0,8	1,3	3,1	3,7	2,8
Produktinnsats, prosent volumendring	3,8	2,8	4,4	4,5	-2,8	3,5	5,9	2,9	2,8
Bruttorealinvesteringer, prosent volumendring	5,4	4,8	10,6	-3,1	-7,6	9,8	12,0	6,6	2,0
Aktivitetendring i kommunesektoren, reell endring, prosent	2,7	1,7	0,9	1,6	-1,1	2,9	4,9	3,9	2,6
Sysselsatte normalårsverk i kommunesektoren, prosent endring	2,2	1,7	-0,2	-0,3	0,8	2,4	3,1	3,4	:
Kommunal deflator, prosent endring	3,5	4,3	3,7	3,3	2,5	3,6	4,4	6,4	4,1
Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter	2,7	0,6	0,6	2,2	3,6	5,5	2,5	0,4	:
Bruttoinvesteringer i prosent av inntekter	10,5	12,3	12,8	12,4	11,0	11,5	12,9	13,4	13,5
Overskudd før lånetransaksjoner, mrd. kroner	-2,7	-14,6	-15,8	-10,4	-3,3	0,7	-12,1	-24,7	-20,6
Overskudd før lånetransaksjoner, prosent av inntekter	-1,3	-7,3	-7,4	-4,7	-1,4	0,3	-4,4	-8,3	-6,3
Netto gjeld, i prosent av inntekter ⁵⁾	25,3	18,7	25,4	29,0	31,4	26,1	29,3	38,0	:

¹⁾ Gjennomsnitt over perioden 1990-2001.

²⁾ Inntektsvekst innenfor kommuneopplegget. Ved beregning av inntektsvekst er det korrigert for oppgaveendringer, blant annet sykehusreformen i 2002.

³⁾ Tallene for 2002 er påvirket av overføring av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten fra 1. januar 2002. Denne funksjonsendringen er forklaringen på at kommunesektorens omfang ble redusert fra 2001 til 2002, jf. del A av tabellen. I del B av tabellen er inntekts- og aktivitetsvekst korrigert for sykehusoverdragelsen. Tilskudd til gjeldslette mv. i forbindelse med sykehusreformen (21,6 mrd. kroner) er holdt utenom ved beregning av overskudd før lånetransaksjoner i 2002.

⁴⁾ Tallene for 2004 er påvirket av at funksjoner knyttet til barnevern, familievern og rusomsorg er flyttet over fra fylkeskommunene til staten fra 1. januar 2004. I del B av tabellen er inntekts- og aktivitetsvekst korrigert for denne funksjonsendringen.

⁵⁾ Gjeldstallene er basert på tall for 4. kvartal fra finansielle sektorbalanser publisert av Statistisk sentralbyrå. Fordringer og gjeld knyttet til skatter er holdt utenom.

⁶⁾ Tallene for 2009 er basert på Nasjonalbudsjettet 2010. Inntekts- og aktivitetsanslagene i 2009 er eksklusive virkningen av midlertidige finanspolitiske tiltak i St. prp. nr. 37 (2008-2009)

⁷⁾ Nedgangen i frie inntekter i prosent av samlede inntekter fra 2003 til 2004 skyldes i hovedsak innføring av en generell momskompensasjonsordning fra 2004. Ordningen ble finansiert ved et trekk i rammeoverføringene fra 2004, mens kommunene får tilbakeført kompensasjon for kjøp av momspålagte varer og tjenester. Selv om ordningen er en refusjonsordning er det i praksis liten forskjell på om kommunene får midler som frie inntekter eller som momskompensasjon.

Statistisk sentralbyrå publiserte 19. mai i år reviderte, foreløpige nasjonalregnskapstall for 2008. Den nye informasjonen er innarbeidet i tabell 2.1 og innebærer at enkelte av tallene er endret i forhold til TBUs aprilrapport. Volumveksten i bruttoinvesteringene i kommuneforvaltningen i

2008 er oppjustert fra 4,7 prosent i Økonomisk utsyn til 6,6 prosent i publiseringen i mai. Blant annet som følge av dette er beregnet aktivitetsvekst i 2008 oppjustert fra 3,2 prosent i aprilrapporten til 3,9 prosent i novemberrapporten.

Statistisk sentralbyrå publiserte også reviderte tall for offentlige finanser 22. mai i år. Tallene for kommuneforvaltningen var ikke endret fra tidligere publiserte tall 27. mars, som lå til grunn for aprilrapporten. Oppjusteringen av verditallene for bruttoinvesteringene i kommunene i forhold til tall i Økonomisk utsyn var allerede innarbeidet i tallene for offentlige finanser 27. mars, og dermed også i TBUs aprilrapport.

2.1 Kommunesektorens størrelse

Kommunesektoren forvalter en betydelig del av de økonomiske ressursene i norsk økonomi, jf. del A av tabell 2.1. Målt i forhold til BNP for Fastlands-Norge utgjorde kommunesektorens inntekter i overkant av 20 prosent i gjennomsnitt for perioden 1990-2001. Andelen ble redusert til drøyt 16 prosent i 2002, i hovedsak på grunn av overføringen av ansvaret for spesialisthelsetjenesten fra fylkeskommunene til staten. For 2008 og 2009 anslås kommunesektorens inntekter til 16,3 og 17,6 prosent av BNP for Fastlands-Norge. Tabell 2.1 viser videre at målt i løpende priser har kommunalt konsum som andel av BNP for Fastlands-Norge i perioden 2002-2008 holdt seg rundt 13 prosent, med en økning til 14 prosent i 2009.

Målt i forhold til totalt antall utførte timeverk i norsk økonomi har den kommunale sysselsettingsandelen avtatt svakt de siste årene til i underkant av 15 prosent fram til 2008, for så øke til drøyt 15 prosent i 2009. Siden en relativt stor andel av de kommuneansatte jobber deltid, er kommunesektorens andel av totalsysselsettingen større målt i personer enn i timeverk. Målt i antall personer anslås den kommunale sysselsettingsandelen til drøyt 19 prosent i 2009, den samme andelen som i 2002.

2.2 Aktivitets- og inntektsutvikling

I del B av tabell 2.1 er utviklingen i BNP for Fastlands-Norge stilt sammen med anslag for inntekts- og aktivitetsutviklingen i kommunesektoren. Figur 2.1 belyser utviklingen fra år til år, mens utviklingen med 1990 som basisår framgår av figur 2.2.

I perioden 1990-2001 steg aktiviteten i kommunene med 2,7 prosent som årlig gjennomsnitt. Aktivitetsveksten var noe lavere enn volumveksten i BNP for Fastlands-Norge (3,1 prosent), jf. tabell 2.1. For årene 2002 og 2003 var det forholdsvis lav vekst i BNP for Fastlands-Norge med drøyt 1 prosent i årlig vekst, og veksten i den kommunale aktiviteten lå om lag på linje med BNP-veksten. I 2004 og 2005 tok veksten i BNP for Fastlands-Norge seg kraftig opp til rundt 4½ prosent årlig, reell vekst. Aktiviteten i kommunene økte moderat med 1,6 prosent i 2004 og ble redusert med 1,1 prosent i 2005 pga. nedgang i bruttoinvesteringene. Veksten i norsk økonomi tiltok ytterligere i 2006 og 2007 med hhv. om lag 5 og 6 prosent vekst i BNP for Fastlands-Norge. Aktivitetsveksten i kommunesektoren tiltok også disse to årene til om lag 3 prosent aktivitetsvekst i 2006 og om lag 5 prosent aktivitetsvekst i 2007. I løpet av 2008 var det et markert konjunkturomslag i norsk (og internasjonal) økonomi. Ifølge nasjonalregnskapstall publisert av Statistisk sentralbyrå 19. mai økte BNP Fastlands-Norge med 2,6 prosent fra 2007 til 2008. Aktivitetsveksten i kommunesektoren i 2008 var fortsatt høy og anslås til knapt 4 prosent.

Aktivitetsutvikling

For å måle utviklingen i den samlede aktiviteten i kommuneforvaltningen bruker utvalget en indikator der endring i sysselsettingen målt i timeverk, endring i produktinnsats i faste priser og endring i brutto realinvesteringer i faste priser veies sammen. Som vekter brukes de andelene som lønnskostnader, produktinnsats og brutto realinvesteringer utgjorde av de samlede utgiftene for de tre kostnadsartene året før. Siden indikatoren er basert på ressursinnsatsen i kommunesektoren fanger den ikke opp vekst i produksjonen som følge av effektiviseringstiltak.

Produktinnsats (vareinnsats)

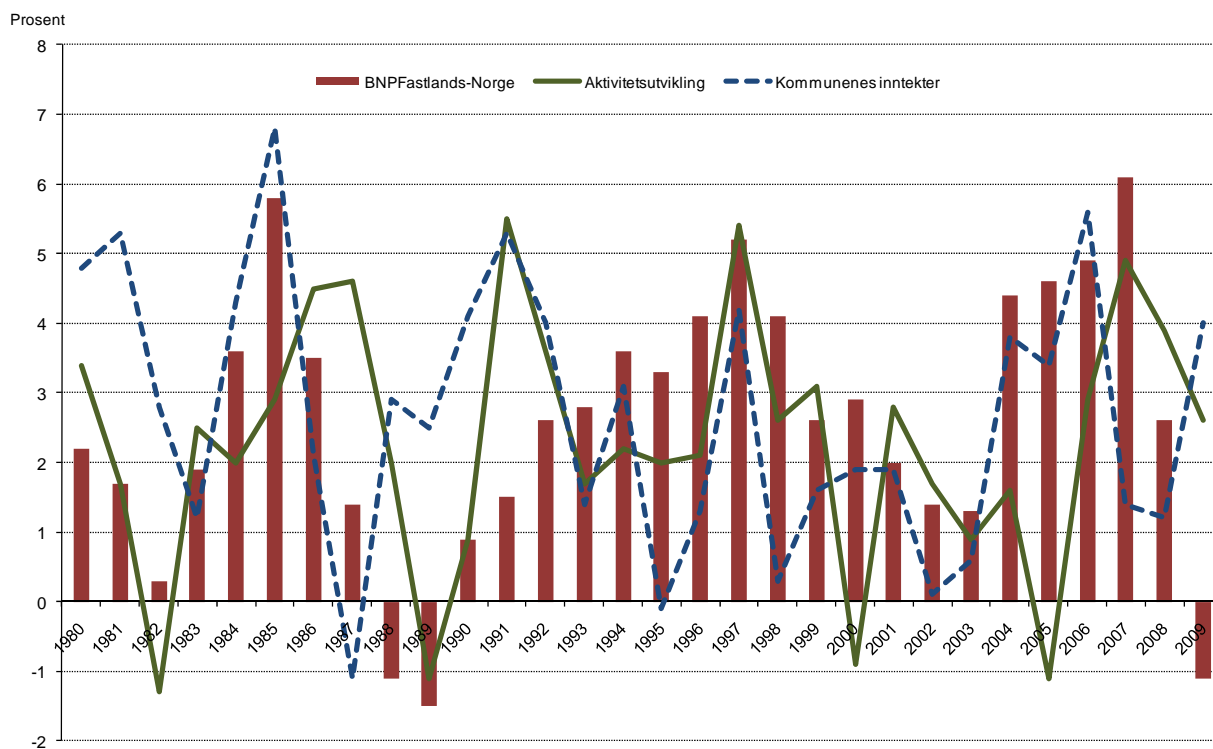
Verdien av anvendte innsatsvarer og -tjenester i produksjonsaktivitet, unntatt kapitalslit (bruk av fast realkapital). Produktinnsatsen skal registreres på anvendelsestidspunktet og ikke innkjøpstidspunktet. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Utførte timeverk

Antall timeverk utført av alle sysselsatte i innenlandsk produksjonsvirksomhet innenfor effektiv normalarbeidstid, med tillegg for utført overtid og fradrag for fravær pga. sykdom, permisjon, ferie og eventuelle arbeidskonflikter.

Ifølge nasjonalregnskapstall er veksten i utførte timeverk i kommunesektoren anslått til 3,7 prosent i 2008. Veksten i sysselsatte personer og antall årsverk i kommuneforvaltningen er anslått til hhv. 3,5 og 3,4 prosent i 2008 ifølge nasjonalregnskapet.

Figur 2.1 Aktivitets- og inntektsutviklingen (faste priser) i kommunesektoren 1980-2009. Utviklingen i BNP for Fastlands-Norge. Prosentvis volumendring fra året før

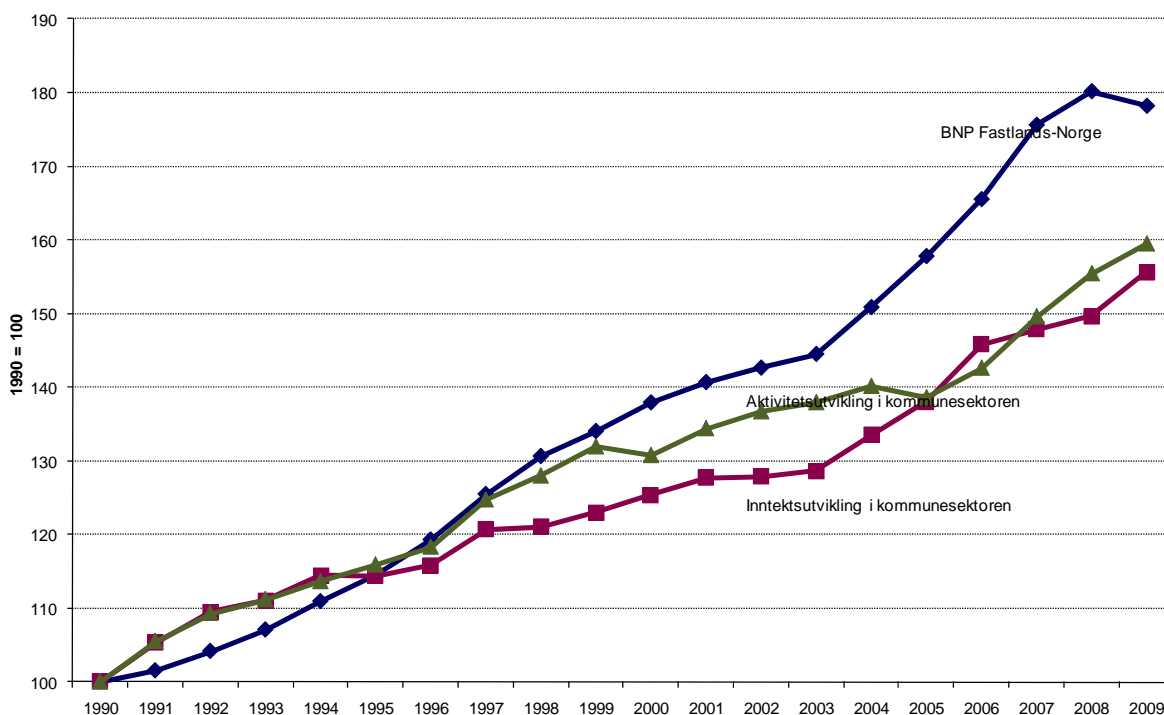

Fra 2003 til 2006 var det en markert bedring i den økonomiske balansen i kommunesektoren. I 2002 og 2003 økte aktiviteten i kommunesektoren med henholdsvis 1,7 og 0,9 prosent. Dette var høyere enn realveksten i kommunesektorens inntekter på hhv 0,1 prosent i 2002 og 0,6 prosent i 2003, jf. figur 2.1. I 2004 og 2005 var bildet motsatt med sterk realvekst i inntektene på hhv. 3,8 prosent og 3,4 prosent, mens aktiviteten som nevnt økte mer moderat. I 2006 tok aktivitetsveksten i kommunesektoren seg opp til 2,9 prosent, men realveksten i inntektene var høyere (5,6 prosent), blant annet som følge av sterk vekst i skatteinntektene. I 2007 avtok inntektsveksten (1,4 prosent), mens aktivitetsveksten økte ytterligere til nesten 5 prosent. Den relativt svake inntektsveksten i 2007 må ses i sammenheng med at kommuneopplegget i 2007 tok hensyn til den uventede høye skatteinntektsveksten i 2006. Den høye aktivitetsveksten i 2007 må også ses i sammenheng med at aktiviteten påvirkes av inntektsveksten over flere år, ikke bare inntektsveksten inneværende år.

Den sterke aktivitetsveksten i kommunesektoren i 2007 fortsatte i 2008. Aktivitetsveksten i 2008 var klart høyere enn inntektsveksten på 1,2 prosent.

Tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap for 1. halvår 2009 tyder på en fortsatt høy aktivitetsvekst i kommuneforvaltningen. Når en holder utenom midlertidige finanspolitiske tiltak i St. prp. nr 37 (2008-2009), er aktivitetsveksten i 2009 anslått til om lag 2½ prosent i Nasjonalbudsjettet 2010. Medregnet disse tiltakene er aktivitetsveksten i 2009 anslått til om lag 4½ prosent.

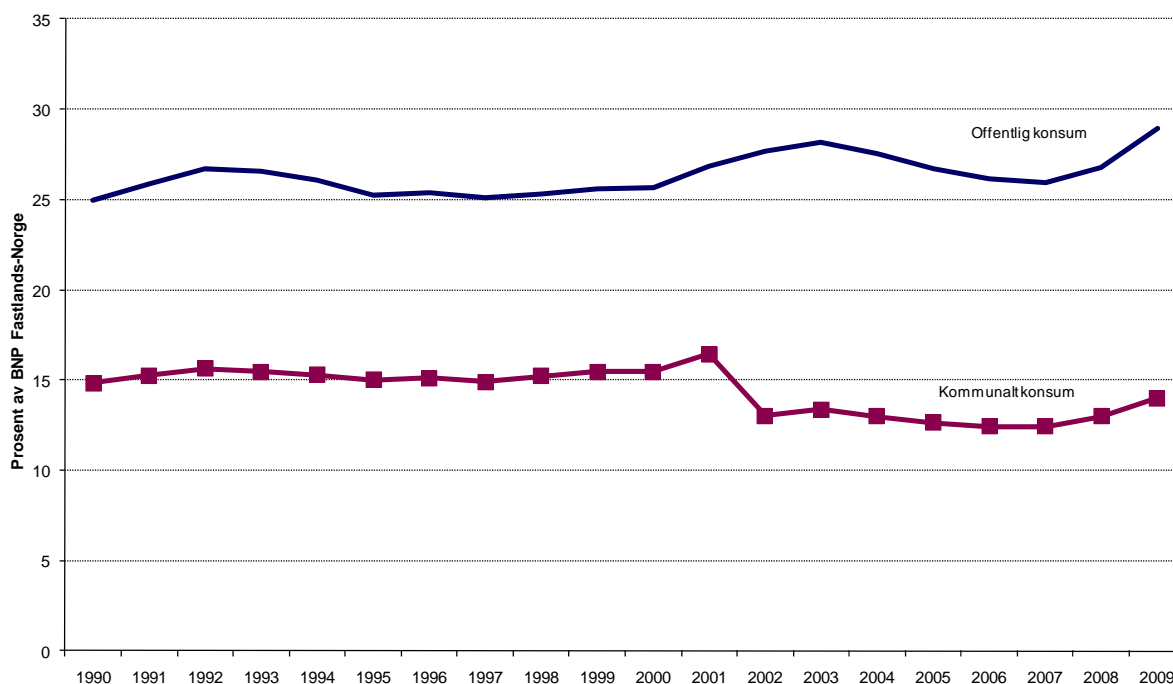
Figur 2.2 *Inntekts- og aktivitetsutviklingen i kommunesektoren 1990-2009. Utviklingen i BNP for Fastlands-Norge. Volumindekser med 1990 = 100*

Figur 2.2 viser at samlet for de siste 17 årene har BNP for Fastlands-Norge vokst sterkere enn aktiviteten og inntektene i kommunesektoren. I løpet av perioden 1990-2008 økte BNP for Fastlands-Norge med 3,3 prosent som årlig gjennomsnitt, mens aktiviteten i kommunesektoren økte med 2,4 prosent pr. år.

Målt i løpende kroner er kommunalt konsum som andel av BNP for Fastlands-Norge likevel om lag uendret siden 1990, jf. figur 2.3, når en samtidig tar hensyn til overføringen av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten i 2002. En viktig forklaring på denne utviklingen er det høye innslaget av lønnskostnader i offentlige tjenester, som gjennomgående bidrar til høyere kostnadsvekst i offentlig tjenesteyting enn den gjennomsnittlige prisstigningen.

Figur 2.3. Offentlig konsum og kommunalt konsum som andel i prosent av BNP for Fastlands-Norge. 1990-2009

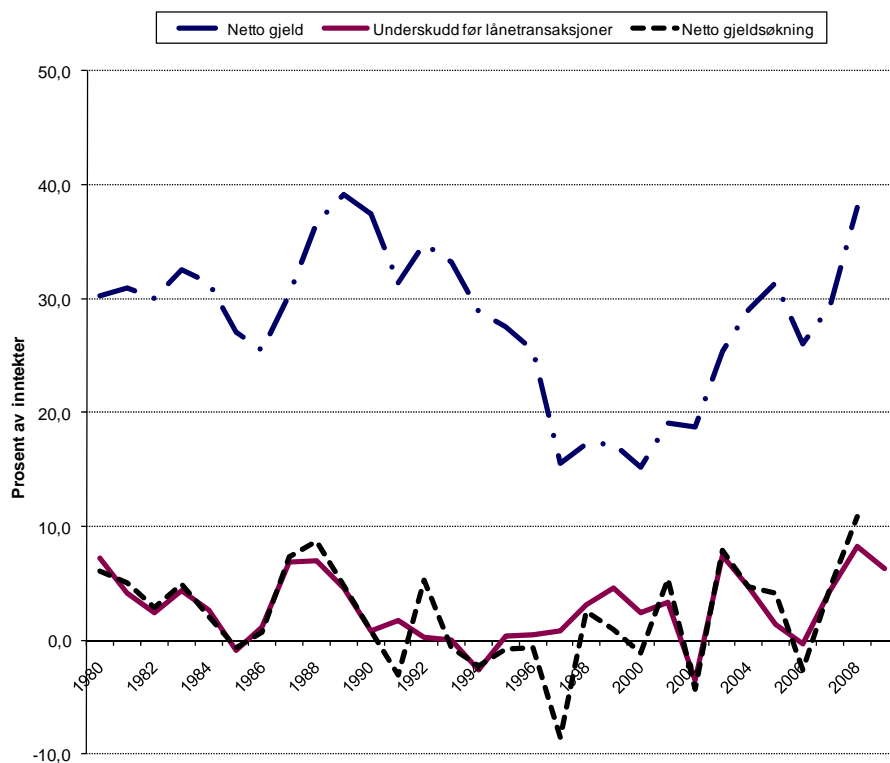
2.3 Overskudd før lånetransaksjoner og økning i netto gjeld

Overskudd før lånetransaksjoner er i nasjonalregnskapet definert som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens lån og avdrag er holdt utenom. Overskudd før lånetransaksjoner, med tillegg for eventuelle omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringsposisjon.

Tabell 2.1 viser utviklingen i overskudd før lånetransaksjoner samlet for kommuner og fylkeskommuner. En aktivitetsvekst som er høyere enn inntektsveksten bidrar til at underskuddet øker. Underskuddet økte gjennomgående fram til 2003, og utgjorde da knapt 16 mrd. kroner, tilsvarende 7,3 prosent av inntektene. Underskuddet ble redusert til drøyt 10 mrd. kroner i 2004 og videre til 3,3 mrd. kroner i 2005, tilsvarende 1,4 prosent av inntektene. For 2006 viser regnskapstallene et overskudd før lånetransaksjoner på 0,7 mrd. kroner, tilsvarende 0,3 prosent av inntektene. I 2007 økte utgiftene betydelig mer enn inntektene og underskuddet før lånetransaksjoner i 2007 steg til om lag 12 mrd. kroner, tilsvarende 4,4 prosent av inntektene. Også i 2008 fortsatt utgiftene å øke betydelig sterkere enn inntektene. Underskudd før lånetransaksjoner anslås å ha steget til knapt 25 mrd. kroner, tilsvarende drøyt 8 prosent av inntektene.

Figur 2.4 Underskudd før lånetransaksjoner, nettogjeld og netto gjeldsøkning i kommuneforvaltningen. Prosent av inntekter

Deler av økningen i underskudd før lån i 2007 og 2008 må ses i sammenheng med en betydelig økning i tap på aksjer og andre verdipapirer. Store deler av disse tapene framstår som en utgift i kommuneregnskapene. Økningen i underskuddet må videre ses i sammenheng med høy vekst i bruttoinvesteringene. Samlet for de tre siste årene har bruttoinvesteringene i kommunesektoren steget reelt med om lag 30 prosent. Investeringsnivået i kommunesektoren har etter dette kommet opp på et høyt nivå og utgjør over 13 prosent av inntektene, en økning fra 11 prosent av inntektene i 2005. Utviklingen i investeringsnivået målt som andel av inntektene framgår av figur 2.5.

Tallene for 2008 viser også at det var en sterk nominell vekst i samlede løpende utgifter utenom renter og investeringer på 10,5 prosent, det samme som veksten i lønnskostnadene. Inntektene utenom formuesinntekter steg til sammenlikning nominelt med vel 8 prosent samlet for kommuner og fylkeskommuner.

Selv med en meget sterk inntektsvekst fra 2005 til 2006 og et høyt nivå på netto driftsresultatet (knappt 15 mrd. kroner), bidro det høye investeringsnivået til at det bare så vidt var et positivt overskudd før lån i 2006. Når investeringene i 2007 og 2008 fortsatte å øke kraftig og driftsutgiftene disse to årene ellers også har steget mer enn inntektene, ble resultatet en sterk økning i underskudd før lån til 12 mrd. kroner i 2007 og videre til nesten 25 mrd. kroner i 2008.

Figur 2.4 viser utviklingen i nettogjeld (brutto gjeld fratrukket brutto fordringer). Som følge av underskuddene de siste årene har netto gjelden steget til i underkant av 40 prosent av inntektene ved utgangen av 2008. Dette er samme nivå som på slutten av 1980-tallet. For årene 1997-2000 var nettogjelden så lav som rundt 15 prosent av inntektene, blant annet som følge av flere år med positive omvurderinger av fordringsposter.

2.4 Netto driftsresultat

Netto driftsresultat er utvalgets hovedindikator for den økonomiske balansen i kommuner og fylkeskommuner. Netto driftsresultat viser årets driftsoverskudd etter at renter og avdrag er betalt, og er et uttrykk for hva kommuner og fylkeskommuner har til disposisjon til avsetninger og investeringer. Over tid bør netto driftsresultat for kommunesektoren under ett utgjøre om lag 3 prosent av inntektene. Kravet kan variere fra kommune til kommune, særlig knyttet til graden av lånefinansiering i den enkelte kommune.

På 1990-tallet var netto driftsresultatet i kommunesektoren i gjennomsnitt knapt 3 prosent av inntektene. Fra 2000 til 2003 lå netto driftsresultat på et relativt lavt nivå på nær 1 prosent i gjennomsnitt. Nivået på driftsresultatet var lavest i fylkeskommunene. Netto driftsresultatet for kommuner og fylkeskommuner økte fra 0,6 prosent i 2003 til 5,5 prosent av inntektene i 2006, men avtok så til 2,5 prosent i 2007. Regnskapstall for 2008 viser at svekkelsen av netto driftsresultat fortsatte i 2008. Samlet for kommuner og fylkeskommuner kan netto driftsresultatet i 2008 anslås til 0,4 prosent av inntektene.

Målt i milliarder kroner steg netto driftsresultatet i kommunesektoren fra knapt 9 mrd. kroner i 2005 til knapt 15 mrd. kroner i 2006, for deretter å bli redusert til drøyt 7 mrd. kroner i 2007 og videre til drøyt 1 mrd. kroner i 2008.

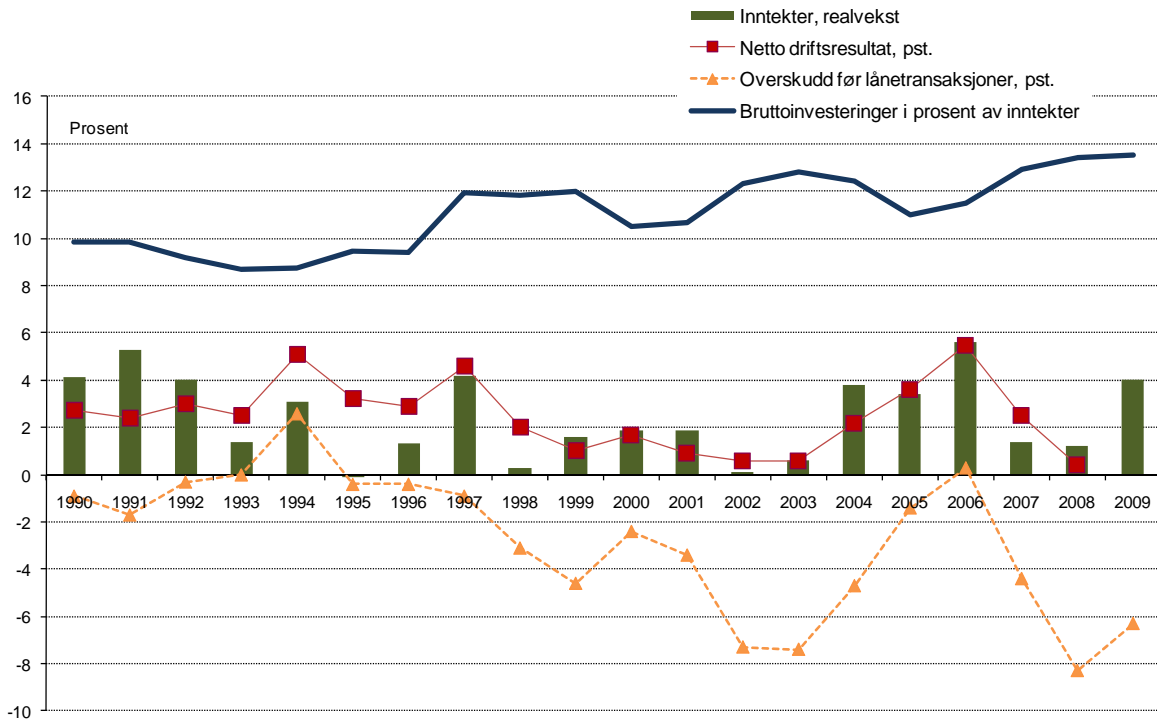
Svekkelsen har i 2007 og 2008 vært sterkere i *netto* driftsresultat enn i *brutto* driftsresultat, pga. relativt sterk vekst i avdrags- og renteutgifter. En generell økning i rentenivået har bidratt til økte renteutgifter i 2007 og 2008. I tillegg har det særlig for kommunene (i mindre grad fylkeskommunene) vært økte tap på finansielle plasseringer. I 2007 var slike tap særlig knyttet til den såkalte Terra-saken og investeringer i amerikanske verdipapirer. I 2008 har utviklingen i finansmarkedene bidratt til at flere kommuner er blitt rammet av tap på aksjer og andre verdipapirer.

Regnskapstallene for 2008 indikerer at kommunene utenom Oslo samlet sett hadde et netto driftsresultat på -0,6 prosent, en betydelig reduksjon fra 5,2 prosent i 2006 og 1,9 prosent i 2007.

Netto driftsresultat samlet for fylkeskommunene utenom Oslo er anslått til 2,9 prosent i 2008. Dette er noe lavere enn årene 2004-2007 da resultatet var drøyt 4 prosent i gjennomsnitt. Netto driftsresultat i Oslo var 3,9 prosent av inntektene i 2008. Dette er om lag som gjennomsnittet for perioden 2004-2007.

Figur 2.5 viser utviklingen i kommunesektorens netto driftsresultat, realveksten i kommunesektorens inntekter og utviklingen i overskudd før lånetransaksjoner. Siden 2000 og fram til 2007 har netto driftsresultat og inntektsutviklingen i stor grad variert i takt. I perioden fra 2000 til 2003 økte realinntektene med i gjennomsnitt om lag 0,9 prosent årlig, mens driftsresultatet i årene 2001-2003 i gjennomsnitt var 0,7 prosent av inntektene. I perioden fra 2003 til 2006 økte den gjennomsnittlige årlige veksten i inntektene til 4,3 prosent, mens nivået på driftsresultatet for årene 2004, 2005 og 2006 var 3,8 prosent i gjennomsnitt. I 2007 er inntektsveksten beregnet til 1,4 prosent, mens netto driftsresultat lå noe høyere på 2,5 prosent. I 2008 er inntektsveksten anslått til 1,2 prosent, mens netto driftsresultat har blitt kraftig redusert til 0,4 prosent.

Figur 2.5 Utviklingen i kommunesektorens inntekter og bruttoinvesteringer (reell prosentvis endring fra året før) 1990-2009, sammenliknet med utviklingen netto driftsresultat (i prosent av driftsinntekter) og overskudd før lånetransaksjoner i prosent av inntekter

2.5 Tjenesteproduksjon og ressursinnsats

I dette avsnittet presenteres en del sentrale indikatorer for utviklingen i det kommunale tjenestetilbudet. Indikatorene belyser utviklingstrekk innenfor barnehagesektoren, grunnskolen og videregående opplæring, samt pleie- og omsorgssektoren. Tallene er hentet fra KOSTRA, der reviderte tall ble publisert 15. juni 2009, og fra Grunnskolens informasjonssystem (GSI). Til det tredje konsultasjonsmøtet mellom staten og kommunesektoren 18. august 2009 oversendte utvalget et notat om utviklingen i tjenestene og ressursinnsatsen i kommunesektoren. Dette avsnittet gjengir i all hovedsak omtalen av de sentrale tjenestene. Notatet i sin helhet er gjengitt i kapittel 9.

Store deler av den kommunale og fylkeskommunale tjenesteproduksjonen er rettet mot bestemte aldersgrupper, og den demografiske utviklingen gir viktig informasjon om utviklingen i behovet for kommunale tjenester. De viktigste målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester er barn og unge 1-18 år og innbyggere 67 år og over. Antall innbyggere i disse gruppene har økt med over 41 000 fra 2003 til 2008, og dette indikerer et økt behov for kommunale tjenester. I perioden sett under ett har antall barn i barnehagealder økt, mens antall barn i skolealder har gått noe ned. Det har blitt flere eldre (67 år og over), med en særlig stor økning i aldersgruppen over 90 år. Det samlede innbyggertallet har i perioden økt sterkere enn innbyggertallet i de forannevnte målgruppene.

Også fra 2007 til 2008 var det en kraftig vekst i antall eldre over 90 år, mens det var en liten økning i totalt antall eldre over 67 år. Mens det har vært en økning i antall barn i barnehagealder og unge med rett til videregående opplæring fra 2007 til 2008, har antall barn i grunnskolealder har gått noe ned. For 2008 indikerer utvalgets beregninger at merkostnadene

knyttet til den demografiske utviklingen var nær 1,6 milliarder kroner, forutsatt samme standard og dekningsgrader som året før.

Barnehager

Barnehagedekningen økte fra i overkant av 69 prosent i 2003 til i overkant av 87 prosent i 2008. Siden det i samme periode var en økning i antall barn i barnehagealder, er økningen i dekningsgraden et resultat av sterk barnehageutbygging. Fra 2003 til 2008 har nærmere 57 000 flere barn fått plass i barnehage, hvorav 12 100 i løpet av 2008. Om lag 53 prosent av barna hadde plass i en kommunal barnehage i 2008, noe som er en økning fra 2007.

De fem siste årene har det vært en kraftig økning i andelen heltidsplasser, og i snitt tilbrakte hvert barn med barnehageplass nesten 5 timer mer i barnehagen per uke i 2008 enn i 2003. Kapasitetsveksten har altså vært enda større enn det økningen i antall barn med barnehageplass tyder på. Fra 2003 til 2008 økte antall korrigerte oppholdstimer i kommunale barnehager med 42 prosent, mens veksten i antall barn med plass utgjorde 27,6 prosent. Parallelt med den sterke utbyggingen av barnehageplasser har det vært en kraftig økning i ressursinnsatsen, målt ved avtalte årsverk.

Tabell 2.2 Utvikling i barnehagesektoren 2003-2008 (private og kommunale)

	2003	2005	2007	2008	Absolutt endring 2003-08	Absolutt endring 2007-08	Prosent endring 2007-08
Produksjon:							
Barn med plass i barnehage i alt:	205 100	223 400	249 700	261 800	56 700	12 100	4,8
- herav andel i kommunal barnehage	55,4	53,1	52,5	53,1	-2,3	0,6	
Barn 1-2 år med plass i barnehage	49 900	62 300	81 700	89 400	39 500	7 700	9,4
Andel barn med heltidsplass (41 timer eller mer per uke)	60,8	69,6	79,7	82,8	22,0	3,1	
Korrigerte oppholdstimer (kommunale barnehager) ¹	7 816 500	8 932 400	10 456 000	11 111 400	3 294 900	655 400	6,3
Gjennomsnittlig oppholdstid per barn per uke	36,9	39,0	41,1	41,8	4,9	0,7	1,7
Dekningsgrad:							
Andel 1-5 år med plass	69,1	76,0	84,3	87,1	18,0	2,8	
Andel 1-2 år med plass	43,8	53,9	69,3	74,7	30,9	5,4	
Ressursinnsats:							
Antall årsverk (alle barnehager)	44 400	50 300	60 500	65 100	20 700	4 600	7,6
Kvalitet:							
Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskoleutdanning	91,3	89,1	83,1	83,8	-7,5	0,7	
Andel assistenter med førskole-, fag- eller annen pedagogisk utdanning	15,8	18,8	20,2	25,0	9,2	4,8	

Kilde: Statistisk sentralbyrå

1) Oppholdstimer i kommunale barnehager korrigert for alder og oppholdstidskategorier. Antall barn 0-2 år vektet med 2, antall barn 3 år vektet med 1, 5 og 4-6 åringer vektet med 1. Oppholdstid 0-8 timer vektet med 6, timer, 9-16 vektet med 13 timer, 17-24 timer vektet med 21 timer, 25-32 timer vektet med 29 timer, 33-40 timer vektet med 37 timer, og 41 timer eller mer vektet med 45 timer.

Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning har de siste årene gått jevnt ned, med en liten økning fra 2007 til 2008. Nedgangen må ses i sammenheng med at antall barnehager og antall barnehageplasser har økt kraftig i samme periode. Antallet styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning har riktignok økt, men ikke i samme takt som utbyggingen av sektoren. Andelen assistenter med fagutdanning har på sin side økt i perioden 2003 til 2008.

Grunnskole

Elevtallet i grunnskolen har gått ned de siste fem årene. I 2008 ble antall elever redusert med 2 400 eller 0,4 prosent. Samtidig økte antall årstimer til undervisning med 2,3 prosent. Om lag halvparten av denne økningen kan henføres til at flere elever får spesialundervisning. Økningen henger også sammen med en økning av timetallet på barnetrinnet med 5 uketimer i 2008. Mens andelen elever med spesialundervisning har økt fra 5,6 prosent i 2003 til 6,8 prosent i 2008, har andelen årstimer til spesialundervisning økt fra 13,8 til 15,7 prosent. Blant elevene som mottar spesialundervisning er gjennomsnittlig antall timer til spesialundervisning blitt noe redusert i femårsperioden.

Nærmere 6 av 10 barn mellom seks og ni år hadde i 2008 plass i skolefritidsordningen (SFO). Andelen har økt med nærmere 7 prosentpoeng de siste fem årene, i alt benyttet 12 300 flere barn seg av ordningen i 2008 enn i 2003. Også fra 2007 til 2008 har det vært en økning i antall elever med plass i SFO, men økningen var svakere enn i tidligere år.

Tabell 2.3 Utvikling i grunnskoleopplæring 2003-2008 (private og offentlige)

	2003	2005	2007	2008	Absolutt endring 2003-08	Absolutt endring 2007-08	Prosent endring 2007-08
Produksjon:							
Elever i alt i grunnskolen (kommunale grunnskoler)	617 600	619 600	616 400	614 000	-3 600	-2 400	-0,4
Antall elever med plass i SFO	131 900	129 700	143 400	144 200	12 300	800	0,6
Antall elever med spesialundervisning	34 300	34 500	37 800	41 800	7 500	4 000	10,6
Dekningsgrad:							
Andel elever 6-9 år med plass i SFO ¹	52,7	52,3	58,7	59,5	6,8	0,8	
Ressursinnsats:							
Årsverk av undervisningspersonale ²	49 500	50 700	50 800	51 000	1 500	200	0,4
Årstimer til undervisning i alt ³	32 968 200	33 550 000	34 169 200	34 945 500	1 977 300	776 300	2,3
- Derav årstimer til spesialundervisning	4 549 200	4 583 900	5 117 900	5 500 100	950 900	382 200	7,5
Andre årstimer ⁴	4 112 500	3 947 400	4 459 500	4 499 500	387 000	40 000	0,9
Årstimer til undervisn. i alt per elev ³	53,4	54,1	55,4	56,9	3,5	1,5	2,7
Kvalitet:							
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 1.-7. årstrinn ⁵	13,2	13,5	13,3	13,2	0,0	-0,1	-0,8
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 8.-10. årstrinn ⁵	15,0	15,1	15,0	14,8	-0,2	-0,2	-1,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

1) Andel innbyggere 6-9 år i kommunal og privat SFO.

2) I rapporteringen for 2007 (skoleåret 2007/2008) til GSI ble "årsverk til undervisning til annet enn undervisning" (redusert leseplikt for lærere over 55 år, skolebibliotekjeneste m.m.) for første gang skilt ut som eget punkt. Disse tallene ligger dermed ikke inne i årsverkstallene for 2007 og 2008, men er inkludert i årsverkstallene for de foregående år. Det er derfor et brudd i tidsserien mellom 2006 og 2007.

3) Begrepene årstimer og årstimer per elev kan illustreres gjennom et eksempel. På en skole med 10 lærere hvor alle underviser 26 timer per uke i 38 uker, vil antall årstimer ved skolen være 9 880 (10x26x38). Og dersom skolen har 135 elever, blir årstimer per elev 73,2 (9 880/135).

4) Andre årstimer inkl. bl.a. timer til sosialpedagogiske tjenester/rådgiver, kontaktlærertjeneste for elevråd, kontaktlærere, pedagogisk veiledning, utvikling med mer.

5) Indikatoren viser beregnet gjennomsnittlig gruppestørrelse ved å se på forholdet mellom elevtimer og lærertimer. Elevtimer er det samlede antall timer elevene har krav på etter forskriftsfestet fag- og timefordeling, herunder eventuelle kommunale tillegg til nasjonal norm. Lærertimer er det samlede antall timer lærerne underviser. Selv om antall elever i en gitt undervisningssituasjon vil variere innenfor den enkelte skole og det enkelte årstrinn, gir indikatorene et bilde av hvor mange elever som i gjennomsnitt befinner seg i undervisningssituasjonen til den enkelte lærer.

Pleie og omsorgstjenester

Ressursinnsatsen i form av antall årsverk innen pleie- og omsorgstjenestene har økt med i overkant av 15 000 årsverk fra 2003 til 2008. Også fra 2007 til 2008 har det vært en økning, på om lag 3 000 årsverk (2,5 %). Andelen av de ansatte som har helse- og sosialfaglig utdanning gikk også noe opp fra året før.

Det er økende behov knyttet til at det blir flere eldre over 90 år, samtidig som det blir flere yngre mottakere. De siste årene har antall mottakere av hjemmetjenester under 67 år økt betydelig mer enn befolkningsveksten skulle tilsi, og denne gruppen utgjør en stadig større andel av mottakerne av hjemmetjenester. Siden 2003 har andelen av mottakere av hjemmetjenester som er under 67 år økt fra 27,2 prosent til hele 39,5 prosent. Samlet sett har utviklingen de siste årene vist en betydelig endring i hvilke grupper som benytter de hjemmebaserte pleie- og omsorgstjenestene. Endring i sammensetningen av mottakergruppen med flere brukere blant yngre og de eldste kan tyde på økt pleietyngde blant brukerne.

Overgangen fra skjema- til registerbasert rapportering av tjenestedata innen pleie og omsorgssektoren i forbindelse med innføring av IPLOS (individbasert pleie- og omsorgsstatistikk) har medført et brudd i tidsserien for hjemmetjenester og sykehjem. Tallene for 2007 og 2008 er derfor ikke direkte sammenlignbare med foregående år. Fra 2007 til 2008 har det vært en økning i antall mottakere av hjemmetjenester på 6 500, tilsvarende 3,8 prosent. Veksten kan i hovedsak henføres til mottakere under 67 år, der økningen har vært særlig sterk også i 2008.

Tabell 2.4 Utvikling i pleie- og omsorgssektoren 2003-2008 (private og kommunale)

	2003	2005	2007	2008	Absolutt endring 2003-08	Absolutt endring 2007-08	Prosent endring 2007-08
Produksjon:							
Antall mottakere av hjemmetjenester ¹	161 100	164 600	172 100	178 600	17 500	6 500	3,8
- herav under 67 år	43 800	50 200	64 400	70 500	26 700	6 100	9,5
- herav 67-79 år	40 300	36 400	31 800	31 500	-8 800	-300	-0,9
- herav over 80 år	77 000	78 100	75 900	76 200	-800	300	0,4
Antall beboere i institusjon ²	41 000	40 700	42 500	42 100	..	-400	-0,9
Kommunalt disponerte omsorgsboliger, i alt	..	25 600	27 300	27 500	..	200	
Dekningsgrad:							
Andel 80 år og over som bor på institusjon ²	14,8	14,5	14,4	14,2	-0,7	-0,2	
Andel 67 år og over som mottar hjemmetjenester ²	19,4	18,9	17,6	17,5	-2,0	-0,1	
Andel 80 år og over som mottar hjemmetjenester ²	36,8	36,2	34,7	34,7	-2,1	0,0	
Ressursinnsats:							
Årsverk i alt ³	105 900	107 100	118 200	121 200	15 300	3 000	2,5
Kvalitet:							
Legeårsverk per 1000 plasser i institusjon	6,1	6,7	7,8	8,2	2,1	0,4	5,6
Fysioterapiårsverk per 1000 plasser i institusjon	8,8	7,7	8,6	8,6	-0,2	0,0	-0,1
Andel årsverk med fagutdanning	65	70	71	71,6	6,6	0,6	0,8
Andel plasser i brukertilpasset enerom m/ bad/wc	..	55,8	63,3	63,9	..	0,6	0,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå

1) Brudd i tidsserien. Tallene for 2003 og 2005 refererer seg til mottakere av hjemmetjenester, hentet fra innrapporterte KOSTRA-skjema. F.o.m. 2007 er dataserien definert som mottakere av kjernetjenester i IPLOS, og inkluderer da også antall personer som mottar avlastning utenfor institusjon og omsorgslønn, samt hjemmesykepleie, praktisk bistand og brukerstyrt personlig assistanse (BPA).

2) Brudd i tidsserien på grunn av innføring av ny datakilde i 2007, nytt innhold f.o.m. 2007.

3) Årsverksstatistikken er registerbasert personellstatistikk fra KOSTRA. Statistikken baserer seg i hovedsak på Rikstrygdeverkets

Arbeidstaker/Arbeidsgiverregister. SSB supplerer A/A-statistikken med tall fra andre registre. Innrapportering til A/A-registeret skjer løpende gjennom året. Registerstatistikk gir ikke mulighet til å skille ut vikarer. Årsverk er beregnet ut fra avtalt arbeidstid.

Antallet sykehjemsplasser og andelen i aldersgruppen over 80 år som bor på sykehjem har gått noe ned i 2008, mens antall omsorgsboliger har vært uendret. Samtidig som antall beboere på sykehjem har gått noe ned har det vært en økning i antall legeårsverk som utføres på institusjonene, mens antall årsverk av fysioterapeuter har ligget på om lag samme nivå. Andelen tjenestemottakertilpassede enerom der beboeren har eget bad og toalett har økt noe i 2008.

Videregående opplæring

Antall 16-18-åringene har økt kraftig i flere år, og den demografiske utfordringen har som følge av dette vært større for fylkeskommunene enn for kommunene. Det var vekst i aldersgruppen 16-18 år også i 2008, men veksten har avtatt sammenlignet med foregående år. Til tross for økningen i antall 16-18-åringene lå elevtallet i videregående skole på samme nivå som i 2007. Andelen av 16-18-åringene som er i videregående opplæring, lå på om lag samme nivå som i 2007, mens andelen av elevmassen som er 20 år og eldre har blitt betydelig redusert hvert år de siste fem årene. Det har vært en relativt kraftig økning i antall lærlinger i perioden fra 2003 til 2008 sett under ett, en utvikling som fortsatte i 2008.

Mens elevtallet i videregående skoler er uendret, ligger antall avtalte lærerårsverk på de fylkeskommunale skolene, korrigert for legemeldt sykefravær og fødselspermisjon, noe høyere enn i 2007. Andelen av elevene som fikk oppfylt førstevalget i 2008 gikk også noe ned sammenlignet med året før, mens andelen som sluttet i løpet av året ligger på om lag samme nivå som i 2007.

Tabell 2.5 Utvikling i videregående opplæring 2003-2008 (private og kommunale)

	2003	2005	2007	2008	Absolutt endring 2003-08	Absolutt endring 2007-08	Prosent endring 2007-08
Produksjon:							
Antall elever i videregående skoler i alt ¹	174 500	185 200	195 200	195 200	20 700	0	0,0
Antall elever i fylkeskommunale videregående skoler	160 200	171 700	177 200	173 800	13 600	-3 400	-1,9
Antall lærlinger	28 400	31 300	37 200	38 100	9 700	900	2,4
Dekningsgrad:							
Andel 16-18-åringene som er i videregående opplæring (både elever og lærlinger) ²	89,7	90,1	91,1	90,8	1,1	-0,3	
Andel av elevene som er 20 år eller eldre ³	13,6	10,1	8,7	7,2	-6,4	-1,5	
Ressursinnsats:							
Lærerårsverk i alt, fylkeskommunale skoler, minus fravær*	..	19 900	20 600	21 000	..	400	1,9
Elever i fylkeskommunale skoler per lærerårsverk, minus fravær ¹	..	8,8	8,7	8,5	..	-0,2	-2,3
Kvalitet:							
Andel elever med førstevalget til skole og kurs oppfylt	..	74,9	85,6	84,1	..	-1,5	
Andel elever som har sluttet i løpet av året	..	4,1	4,5	4,5	..	0	

Kilde: Statistisk sentralbyrå

1) Tallet inkluderer elever i tekniske fagskoler

2) For 2003 er det ikke tidsserie i publiserte tabeller, tallet er derfor beregnet for disse årene.

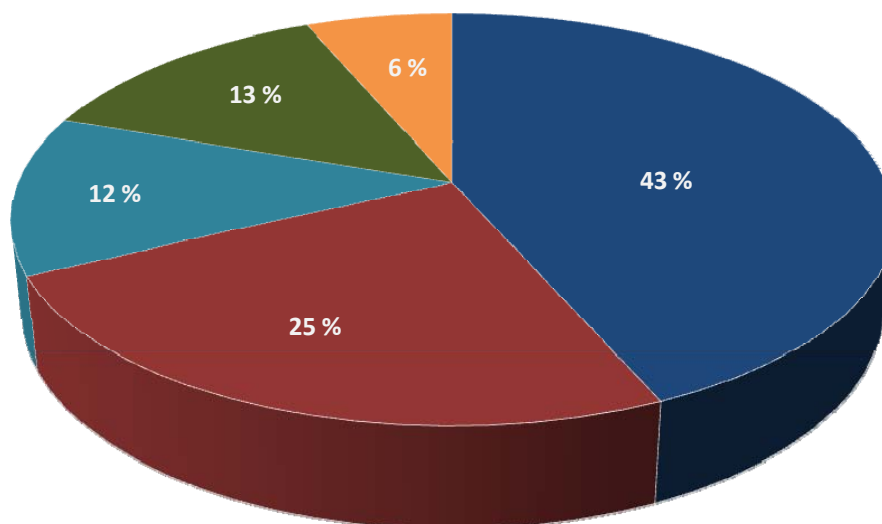
3) Tallene omfatter ikke egen innsamling for voksne.

3 Inntekter for kommuneforvaltningen

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer. Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Skatteinntekter og rammeoverføringer betegnes vanligvis som kommunesektorens frie inntekter. Figur 3.1 viser hvordan kommunesektorens inntekter er fordelt på de ulike inntektskildene. Tallene er anslag for 2010.

Figur 3.1 Kommunesektorens inntekter (anslag for 2010)

■ Skatteinntekter ■ Rammetilskudd ■ Øremerkede tilskudd ■ Gebyrinntekter ■ Annet

I dette kapitlet ser en i avsnitt 3.1 på utviklingen i kommuneøkonomien i inneværende år, herunder på skatteinngangen t.o.m. september. Deretter omtales i avsnitt 3.2 og 3.3 den reelle veksten i henholdsvis samlede og frie inntekter siden 2002. I avsnitt 3.4 omtales de statlige overføringene til kommunesektoren, og i 3.5 går det nærmere inn på kommunesektorens inntekter i 2010. For en omtale av kommunesektorens gebyrinntekter vises det til kapittel 4.3.

3.1 Utviklingen i kommunesektorens inntekter i 2009

Kommunesektorens inntekter ligger an til å bli betydelig høyere i 2009 enn tidligere lagt til grunn. I Nasjonalbudsjettet 2009 ble realveksten i kommunesektorens samlede inntekter anslått til 7,3 mrd. kroner eller 2,6 prosent, regnet fra daværende anslag på regnskap for 2008. Veksten i kommunesektorens frie inntekter ble anslått til 3,5 mrd. kroner eller 1,7 prosent, jf. tabell 3.1.

I forbindelse med de finanspolitiske tiltakene i St.prp. nr. 37 (2008-2009) ble kommunesektoren tilført 1,2 mrd. kr i økte frie inntekter i form av rammeoverføringer. I tillegg ble kommunene kompensert for det reelle inntektsbortfallet knyttet til lavere

anslåtte skatteinntekter på 1,2 mrd. kroner. Etter dette ble inntektsveksten fra 2008 til 2009 anslått til 8,5 mrd. kroner. Kommunene og fylkeskommunene fikk også et midlertidig vedlikeholdstilskudd på 4 mrd. kroner, økte rammer innenfor rentekompensasjonsordningene for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg, samt økning i tilsagnsrammene for investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser med 1 500 enheter. Dersom vedlikeholdstilskuddet, investeringsrammene og tilsagnsrammen benyttes fullt ut, vil det i tillegg gi kommunene økte frie inntekter fra momskompensasjon på til sammen 0,8 mrd. kroner. Det midlertidige vedlikeholdstilskuddet og momskompensasjon regnes ikke med i den beregnede inntektsveksten for 2009.

Tabell 3.1 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2009. Anslag på ulike tidspunkt. Mrd. 2009-kroner og prosentvis vekst (anslag på regnskap)

	Samlede inntekter		Frie inntekter	
	<i>Mrd.</i>	<i>Pst.</i>	<i>Mrd.</i>	<i>Pst.</i>
Nasjonalbudsjettet 2009	7,3	2,6	3,5	1,7
St.prp. nr. 37 (2008-2009)	8,5	3,0	3,6	1,8
Revidert nasjonalbudsjett 2009	9,5	3,3	4,9	2,4
Nasjonalbudsjettet 2010	11,4	4,0	6,1	3,0

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet

I Revidert nasjonalbudsjett 2009 ble kommunesektoren tilført ytterligere 1 mrd. kroner i form av økte rammeoverføringer. Samtidig ble anslaget for kommunesektorens skatteinntekter i 2009 satt opp med 0,3 mrd. kroner basert på løpende informasjon om skatteinngangen. Anslaget for øremerkede overføringer til kommunesektoren ble redusert med drøyt 0,5 mrd. kroner, i hovedsak knyttet til lavere rentenivå og dermed lavere bevilgninger under de ulike rentekompensasjonsordningene. Motstykket til dette er lavere renteutgifter for kommuner og fylkeskommuner.

Fram til publiseringen av nasjonalbudsjettet 2010 er det kommet ny informasjon om skatteinngangen, som trekker i retning av at kommunesektorens skatteinntekter i 2009 anslås å bli om lag 1,2 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i revidert budsjett. Kostnadsveksten i kommunesektoren i 2009 anslås til 4,1 prosent, som er uendret fra Revidert nasjonalbudsjett 2009. Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter fra 2008 til 2009 anslås etter dette til 11,4 mrd. kroner eller 4,0 prosent. Veksten i de frie inntektene anslås til 6,1 mrd. kroner, tilsvarende 3,0 prosent.

3.1.1 Utviklingen i kommunesektorens skatteinntekter

Statistikk for den faktiske skatteinngangen i perioden januar-september 2009 viser at skatteinntektene til kommunene har økt med 8,5 prosent sammenlignet med samme periode året før, mens skatteinntektene til fylkeskommunene økte med 3,9 prosent i samme periode. I disse tallene er det korrigert for en feil i tallene for Oslo i september 2008.

Høyere vekst for kommunene enn for fylkeskommunene skyldes at de kommunale skattørene for personlige skattytere ble økt i 2009 som følge av avviklingen av kommunal selskapsskatt (som ble utbetalt som rammetilskudd). Dette vedrørte ikke fylkeskommunene.

Tabellen nedenfor viser skatteinngangen i perioden januar-september for de enkelte fylkeskommunene og kommunene etter fylke. Tallene viser blant annet at veksten i skatteinntektene fra januar til september har vært relativt høy i Oslo, Rogaland, Hordaland samt Troms og Finnmark i forhold andre fylker.

Tabell 3.2 Utviklingen i skatteinntektene til kommunene og fylkeskommunene etter fylke. Januar-september 2009. Prosentvis endring fra tilsvarende periode året før

	Kommunene	Fylkeskommunene
Østfold	7,4	2,1
Akershus	7,5	2,6
Oslo	9,1	5,1
Hedmark	7,0	3,1
Oppland	7,1	3,0
Buskerud	7,7	2,4
Vestfold	8,7	4,2
Telemark	5,8	1,1
Aust-Agder	8,8	4,4
Vest-Agder	6,6	2,5
Rogaland	11,2	6,1
Hordaland	9,7	5,2
Sogn og Fjordane	8,3	4,2
Møre og Romsdal	8,8	4,6
Sør-Trøndelag	8,2	2,8
Nord-Trøndelag	7,4	3,2
Nordland	6,3	2,8
Troms	10,8	5,7
Finnmark	9,9	5,4
I alt	8,5	3,9

I Nasjonalbudsjettet 2010 ble anslaget for kommunesektorens skatteinntekter oppjustert med 1,2 mrd. kroner i forhold anslaget i Revidert nasjonalbudsjett 2009. Etter denne oppjusteringen anslås veksten i skatt på inntekt og formue til 5,6 prosent samlet for kommuner og fylkeskommuner på årsbasis fra 2008 til 2009, som er lavere enn den observerte veksten til og med september. I skatteanslaget i Nasjonalbudsjettet 2010 er det lagt til grunn at skatteinngangen de siste månedene i 2009, blant annet som følge av forventninger til skatteavregningen for 2008, vil bidra til at veksten på årsbasis blir lavere enn veksten januar-september.

3.2 Samlede inntekter – realvekst 2002-2009

I kapittel 2 er det redegjort for utviklingen i kommunesektorens inntekter de siste årene (jf. tabell 2.1). I dette kapitlet drøftes utviklingen i kommunesektorens samlede og frie inntekter nærmere. På grunn av overføring av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten 1. januar 2002 er startåret for tidsseriene satt til 2002.

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer. Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Se for øvrig også vedlegg 4.

Frie inntekter er inntekter som kommunene fritt kan disponere uten andre bindinger enn gjeldende lover og forskrifter. Summen av skatt på inntekt, formue og eiendom, samt rammetilskudd inkluderes i inntektsbegrepet.

Boks 3.1 Om korreksjoner i inntektsvekst

Korreksjonsposter i de frie inntektene blir dokumentert årlig i Kommunal- og regionaldepartementets budsjettproposisjon. For de samlede inntektene henvises det i tillegg til budsjettmateriale fra Finansdepartementet.

Prisutvikling

Ved korrigerering for prisutvikling benytter utvalget en deflator for kommunenes kjøp av varer og tjenester som er utarbeidet av Finansdepartementet. Det tas her hensyn til utviklingen i lønnskostnader per årsverk samt prisutviklingen for investeringsvarer og annen produktinnsats (se vedlegg 6 for en historisk oversikt over årlig prisvekst i kommunesektoren).

Oppgaveendringer, endringer i finansieringsform, regelendringer m.m.

Ved å korrigerere for oppgaveendringer (nye oppgaver og overføring av oppgaver mellom forvaltningsnivåer), endringer i finansieringsform og eventuelt regelendringer m.v., gjøres vekstratene i tidsseriene mest mulig sammenlignbare. Korreksjonene er dokumentert i Kommunal- og regionaldepartementets årlige budsjettproposisjon, og i budsjetttrunskrivene fra departementet. I beregningene av veksten i de samlede inntektene korrigeres det ikke for nye oppgaver, men ved beregning av veksten i de frie inntektene er det korrigert også for dette.

Utvikling i innbyggertallet

Flere innbyggere vil normalt innebære økt etterspørsel etter kommunale tjenester. For å fange opp den isolerte effekten av befolkningsvekst, kan det beregnes tall der inntektsveksten er korrigert for årlig endring i innbyggertallet.

Endring i alderssammensetning

Endring i alderssammensetningen vil innebære endret etterspørsel etter kommunale tjenester, fordi ulike aldersgrupper har ulike behov for tjenester. Ved å korrigerere for endret alderssammensetning tas det hensyn til at befolkningen blir dyrere eller billigere som følge av endringer i alderssammensetningen. I korrigeringen brukes samme kostnadsnøkkel som i notatet om demografi som utvalget utarbeider til konsultasjonsordningen, jf. vedlegg 10.

Samlede inntekter

Samlede inntekter korrigeres for prisvekst og oppgaveoverføringer m.v. Det kan også beregnes tallserier der det i tillegg korrigeres for endringer i innbyggertall og endringer i befolkningens alderssammensetning.

Den økonomiske virksomheten i kommunesektoren styres i første rekke gjennom de inntektsrammene Stortinget fastsetter. Fra et *innbyggerperspektiv* er utviklingen i de samlede inntektene mest interessant, siden nivået på kommunesektorens samlede inntekter sier noe om hvor stor den kommunale tjenesteproduksjonen kan bli. Vekst i

kommunesektorens samlede inntekter innebærer at innbyggerne kan få flere velferdstjenester levert fra kommunen. Dersom kommunene har fått tilført nye oppgaver som følges av økte inntekter, innebærer dette en velferdsøkning hos befolkningen. Dersom inntektsveksten skyldes at oppgaver *flyttes* fra staten til kommunesektoren, øker ikke dette innbyggernes samlede tilbud av offentlige tjenester. Det korrigeres derfor for oppgaveoverføringer, men ikke for helt nye oppgaver, når veksten i samlede inntekter beregnes.

Når en vurderer utviklingen i kommunesektorens *frie inntekter*, jf. avsnitt 3.3, flyttes fokuset i noen grad over fra innbyggerne til kommunene. Veksten i de frie inntektene sier noe om kommunesektorens handlingsrom, herunder mulighetene for lokale tilpasninger og prioriteringer. En vurdering av utviklingen i de frie inntektene er derfor mest relevant fra et *kommuneperspektiv*. Økte overføringer som er knyttet til nye oppgaver, øker i liten grad kommunenes handlingsrom. Når veksten i frie inntekter beregnes, korrigeres det derfor både for oppgaveoverføringer og for nye oppgaver.

De siste årene har befolkningen i Norge i snitt økt med vel 0,8 prosent årlig. For å sammenholde inntektsutviklingen med befolkningsutviklingen har utvalget beregnet tall der både de samlede og de frie inntektene er korrigert for befolkningsendringene. I tillegg er inntektene korrigert for endringer i befolkningssammensetningen, siden demografiske endringer skaper endringer i behovet for og etterspørselen etter tjenester.

Ved beregning av realvekst i samlede og frie inntekter benytter utvalget deflatoren for prisvekst i kommunesektoren som er utarbeidet av Finansdepartementet.

Utviklingen i de samlede inntektene i faste priser, det vil si korrigert for pris- og lønnsutviklingen, men ikke for oppgaveendringer m.m., vises i tabell 3.3 (og i vedlegg 4). Den faktiske inntektsveksten gir etter dette et uttrykk for hva sektoren har til rådighet til å finansiere nye oppgaver, reformer, demografiske endringer og generell velferdsøkning.

Tabell 3.3 Samlede inntekter for kommunesektoren 2002-2009. Mrd. 2010-kroner*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sum inntekter kommuneopplegget	259,4	266,2	271,0	282,8	300,5	304,9	308,6	321,1

* Trekket som ble foretatt i rammetilskuddet f.o.m. 2004 til å finansiere momskompensasjonsreformen er inkludert i de samlede inntektene ut fra at kommunene får disse midlene tilbake gjennom momskompensasjonsordningen.

Beregningene er ikke korrigert for oppgaveoverføringer.

Kilde: Finansdepartementet

Realveksten i de samlede inntektene for kommunesektoren fra 2002 til 2009 er i underkant av 62 milliarder kroner. Dette kan sies å være penger kommunesektoren har hatt til disposisjon for å finansiere økt etterspørsel grunnet befolkningsvekst, reformer og nye oppgaver, regelendringer samt generelle velferdsøkninger.

Tabell 3.3 viser utviklingen i samlede inntekter i faste priser, korrigert for oppgaveendringer, befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen. Linje 1 i tabellen viser utvikling i samlede inntekter korrigert for prisutvikling og oppgaveendringer, og er avledet av vekstratene for de samlede inntektene som er vist i tabell 2.1 i kapittel 2. I linje 2 er inntektsveksten i tillegg korrigert for utviklingen i antall

innbyggere i Norge. I linje 3 er veksten også korrigert for endringer i befolkningens alderssammensetning.

Det er viktig å presisere at korrigeringen for endringer i alderssammensetningen bygger på uendrede gjennomsnittskostnader og forutsetter uendret standard, produktivitet og dekningsgrad på tjenestene. Det er ikke opplagt at kostnadene ved flere innbyggere og nye mottakere av kommunale tjenester er lik gjennomsnittskostnaden. I beregningene tas det heller ikke hensyn til mulige endringer i befolkningens helsetilstand og funksjonsevne, arbeidsledighet, innvandrerandel, bosettingsmønster m.m. Slike endringer vil kunne ha betydning for behovet for tjenester og dermed for kommunenes utgiftsbehov. På samme vis som når utvalget anslår mer- og mindreutgifter for kommunesektoren knyttet til den demografiske utviklingen, jf. kapittel 6 i utvalgets vårrapport for 2009, må også korrigeringene som er gjort her, betraktes mer som grove anslag enn som eksakte svar.

Tabell 3.4 Utvikling i kommunesektorens samlede inntekter 2002-2009 korrigert for oppgaveendringer, endringer i innbyggertallet og endringer i alderssammensetningen. Faste priser. 2002=100.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Gj.snittlig vekst (%)
1. Samlede inntekter, faste priser	100	100,6	104,3	107,9	114,0	115,6	117,0	121,7	2,8
2. Samlede inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst	100	99,9	103,1	106,0	111,2	111,7	111,8	114,7	2,0
3. Samlede inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	99,6	102,4	104,9	109,8	110,2	110,8	114,3	1,9

Tabell 3.4 viser realvekst i samlede inntekter på knapt 22 prosent i perioden 2002-2009. Når det korrigeres for befolkningsvekst var veksten på knapt 15 prosent. Her legges det til grunn at befolkningssammensetningen er den samme, og kostnadsøkningen er knyttet til en økning i antall innbyggere. Når det til slutt korrigeres for endret alderssammensetning anslås veksten i de samlede inntektene fra 2002 til 2009 til drøyt 14 prosent. Vi ser av tabellen at det i første rekke er den generelle befolkningsøkningen og i betydelig mindre grad endringer i alderssammensetning som har medført økte utgifter for kommunesektoren perioden sett under ett. Til sammen anslås økningen i innbyggertall og endring i befolkningens alderssammensetning å "spise" om lag 6 prosentpoeng av veksten i de samlede inntektene i perioden. I vedlegg 10 vises effekten av endringer i befolkningens sammensetning. Innbyggere i aldersgruppene 16-18 år og over 90 år utgjør en større andel av befolkningen i 2009 enn i 2002, noe som isolert sett har bidratt til økte utgifter i perioden. Dette motsvares imidlertid et godt stykke på vei av at det for perioden sett under ett relativt sett har blitt færre i barnehage- og grunnskolealder og færre innbyggere i aldersgruppen 67-79 år.

Veksten i de samlede inntekter var sterkest perioden 2004-2006. I 2007 og 2008 har veksten vært svakere, mens den forventes å ta seg opp igjen i 2009. Den svake veksten i 2007 må ses i sammenheng med sterk inntektsvekst i 2006, blant annet som følge av uventet høy vekst i skatteinntektene.

3.3 Frie inntekter – realvekst 2002-2009

De samlede inntektene omfatter både frie inntekter og øremerkede tilskudd. Øremerkede tilskudd er bundne midler, mens de frie midlene kan kommunene og fylkeskommunene bruke fritt så lenge de oppfyller forpliktelser som stilles i lover og regelverk. De frie inntektene er derfor en indikator på kommunenes og fylkeskommunenes handlingsrom, og er dermed mest relevante ut fra et kommuneperspektiv. For at vekstprosentene skal bli sammenlignbare over tid, korrigeres de frie inntektene for nye oppgaver, overføring av oppgaver mellom forvaltningsnivåene, regelendringer og innlemminger av øremerkede tilskudd i rammetilskuddet. I dette avsnittet vises utviklingen i frie inntekter som andel av de samlede inntektene, og gjennomsnittlig årlig oppgavekorrigert vekst i de frie inntektene for kommuner og fylkeskommuner fra 2002 til 2009.

I de frie inntektene ligger også kommunenes inntekter fra eiendomsskatt inne. I løpet av perioden har det vært en økning både i antall kommuner som har innført eiendomsskatt og omfanget av eiendomsskatten. I 2008 skrev i alt 293 kommuner ut eiendomsskatt. Inntektene utgjorde i underkant av 6,2 milliarder kroner, tilsvarende 2,4 prosent av de samlede driftsinntektene. Til sammenligning utgjorde eiendomsskatt 1,6 prosent av driftsinntektene i 2002.

Utviklingen i forholdet mellom samlede inntekter og de frie inntektene gir viktig informasjon om i hvilken grad sektoren rammefinansieres. Fra 2002 til 2004 falt de frie inntektenes andel av de samlede inntektene fra 75,2 prosent til 69,3 prosent. Deretter har andelen vært mer stabil, og har ligget om lag 67 prosent de siste årene, jf. tabell 3.4. Denne utviklingen kan blant annet henføres til innføringen av en generell momskompensasjonsordning i 2004 og endringer i ansvarsforhold mellom kommunesektoren og staten. Også det forhold at flere reformer og satsningsområder, blant annet innenfor eldreomsorg, psykiatri og barnehager har hatt øremerket finansiering, har bidratt til at de frie inntektenes andel av de samlede inntektene har blitt redusert.

Tabell 3.5 viser også summen av frie inntekter og momskompensasjon som andel av de samlede inntektene. Regnet på denne måten er det en svakere nedgang i andelen av de samlede inntektene over tid. Innføringen av momskompensasjonsordningen var provenynøytral for sektoren samlet. Ordningen ble finansiert ved et trekk i rammeoverføringene til kommunesektoren ved innføringen i 2004, mens kommunesektoren får tilbakeført momskompensasjon for kjøp av momspliktige varer og tjenester. For den enkelte kommune vil ikke utbetalt momskompensasjon være lik trekk i rammetilskudd, og ordningen vil følgelig kunne medføre omfordelinger, det vil si gevinst eller tap. Momskompensasjonen fungerer som rammetilskudd i den forstand at den ikke har til hensikt å påvirke kommunenes prioritering mellom ulike tjenester. Momskompensasjonen virker forskjellig fra rammetilskudd i den forstand at det utbetalte beløpet påvirkes av kommunens aktivitet.

Tabell 3.5 Kommunesektorens frie inntekter som andel av de samlede inntektene. 2002-2009. Prosent

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Frie inntekter som andel av samlede inntekter	75,2	73,9	69,3	68,3	69,1	67,6	66,8	67,3
Frie inntekter og momskompensasjon som andel av samlede inntekter	75,4	74,6	73,0	73,0	73,0	71,6	71,2	71,8

I tabell 3.6 vises utviklingen i frie inntekter i faste priser, korrigert for oppgaveendringer, befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen. Momskompensasjon inngår ikke i tallene. Linje 1 i tabellen viser utvikling i frie inntekter korrigert for prisutvikling og oppgaveendringer, og er avledet av vekstratene for de frie inntektene som er vist i tabell 2.1 i kapittel 2. I linje 2 er inntektsveksten i tillegg korrigert for utviklingen i antall innbyggere i Norge. I linje 3 er veksten også korrigert for endringer i befolkningens alderssammensetning. Også her er det forutsatt uendrede gjennomsnittskostnader, jf. omtale i avsnitt 3.2. Deler av det kommunale tjenestespekteret er finansiert på andre måter enn gjennom frie inntekter, for eksempel finansieres barnehager gjennom øremerkede tilskudd. Kostnadsnøkkelen som benyttes for å korrigere veksten i de frie inntekter for endringer i alderssammensetningen, skal i størst mulig grad fange opp hvordan bruken av de *frie* inntektene (gitt uendret standard, produktivitet og dekningsgrad) påvirkes av at forholdet mellom de ulike aldersgruppene endres. I korrigeringen for endringer i befolkningens sammensetning er det derfor benyttet en kostnadsnøkkel hvor utgifter til barnehager er holdt utenom i sammenvektingen av de ulike aldersgruppene. For en nærmere omtale av kostnadsnøkkelen og beregningene, se vedlegg 10.

Tabell 3.6 Utviklingen i kommunesektorens frie inntekter 2002-2009 korrigert for oppgaveendringer, endringer i innbyggertallet og endringer i alderssammensetningen. Faste priser. 2002=100

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Gj.snittlig vekst (%)
1. Frie inntekter, faste priser	100	99,5	102,9	105,8	112,4	111,5	111,6	114,9	2,0
2. Frie inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst	100	98,9	101,7	103,9	109,6	107,8	106,5	108,3	1,1
3. Frie inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	98,3	100,5	102,1	107,4	105,4	104,6	107,1	1,0

Realveksten i frie inntekter har vært på knapt 15 prosent i perioden 2002-2009, men som vi har sett i avsnitt 3.2 har den generelle befolkningsøkningen og endringer i alderssammensetningen medført økte utgifter for kommunesektoren.

Det framgår av tabell 3.6 at veksten i de frie inntektene, som veksten i de samlede inntektene, var sterkest i perioden 2004-2006. I 2007 og 2008 har det vært en reduksjon i de frie inntektene når det korrigeres for befolkningsvekst og alderssammensetning. Reduksjonen i 2007 må ses i sammenheng med at uventet høy vekst i skatteinntektene bidro til en sterk vekst i de frie inntektene i 2006. I 2009 forventes igjen en relativt sterk vekst i de frie inntektene.

For perioden 2002-2009 er realveksten i kommunenes frie inntekter beregnet til vel 14 prosent, mens fylkeskommunene har hatt en vekst på nærmere 18 prosent, jf. tabell 3.7. Dette har vært et politisk ønske knyttet til at de demografiske utfordringene har vært større for fylkeskommunene enn for kommunene som følge av den sterke veksten i

antall 16-18-åringar. Til sammen anslås økningen i innbyggertall og endringer i alderssammensetning å ”spise opp” nærmere hele veksten i fylkeskommunenes frie inntekter og nærmere 6 prosentpoeng av veksten i kommunenes frie inntekter i perioden.

Tabell 3.7 Utviklingen i kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter i perioden 2002-2008, korrigert for oppgaveendringer, befolkningsvekst og endringer i befolkningssammensetning. Faste priser. 2002=100*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Gj.snittlig vekst (%)
Kommunene:									
1. Frie inntekter	100	99,3	102,6	105,2	111,8	110,9	110,8	114,2	1,9
2. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst	100	98,7	101,4	103,4	109,0	107,2	105,8	107,6	1,1
3. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	98,2	100,6	102,4	107,9	106,4	105,8	108,4	1,2
Fylkeskommunene:									
1. Frie inntekter	100	100,4	104,0	108,2	114,7	114,3	114,6	117,8	2,4
2. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst	100	99,8	102,7	106,3	111,9	110,4	109,5	111,1	1,5
3. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	99,1	100,4	102,2	104,8	101,1	99,5	101,2	0,2

*Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel

Beregningen av veksten i frie inntekter fanger ikke opp at reformer og utbygging av tjenestetilbud ofte finansieres av øremerkede tilskudd. Når utbyggingen av den aktuelle tjenesten er gjennomført, innlemmes vanligvis de øremerkede midlene i de frie inntektene. Denne innlemmingen inngår imidlertid ikke i veksten i de frie inntektene. Beregningen av veksten i frie inntekter fanger derfor ikke opp dette. Slike reformer fanges imidlertid opp av utviklingen i de samlede inntektene, som brukes til å belyse tjenesteutviklingen fra et innbyggerperspektiv.

3.3.1 Skatteandel

Som ledd i budsjettoplegget for kommunesektoren legges det opp til en fordeling av frie inntekter på skatteinntekter og rammetilskudd. Kommunesektorens andel av landets samlede skatteinntekter bestemmes ved fastsettelsen av den kommunale skattøren. Skattøren for kommuner og fylkeskommuner vedtas av Stortinget ved behandlingen av statsbudsjettet det enkelte år. Skattøren er tilpasset det nivået på skatteinntektene til kommunesektoren som er lagt til grunn i budsjettoplegget.

Skatteandelen er den andelen av kommunesektorens samlede inntekter som er skatteinntekter (inkl. selskapsskatt). Ved behandlingen av kommuneproposisjonen for 2001 la Stortinget til grunn en gradvis opptrapping av skatteandelen fra 44 prosent til 50 prosent. Etter 2006 er skatteandelen gradvis redusert, og ved behandlingen av kommuneproposisjonen for 2009 vedtok Stortinget å redusere skatteandelen til 45 prosent i 2009. Utviklingen i skatteandelen er vist i tabell 3.8.

Tabell 3.8 Skatteinntektenes andel av kommunesektorens samlede inntekter. Prosent

År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Skatteandel	44,2	46,8	47,5	47,6	47,3	49,5	49,7	47,8	47,1	44,0

Skatteandelen økte gradvis fra 44,2 prosent i 2000 til 49,7 prosent i 2006, for deretter å avta i de påfølgende årene. I 2009 anslås skatteandelen til 44,0 prosent. Skatteandelen avhenger dels av fordelingen av frie inntekter på skatteinntekter og rammeoverføringer i budsjettopplegget, dels av den faktiske utviklingen i skatteinntektene i de enkelte år. I budsjettoppleggene gjennom perioden 2006-2009 kom den årlige veksten i frie inntekter i hovedsak som rammeoverføringer i budsjettframleggene. I 2006 bidro imidlertid uforutsette økte skatteinntekter til senere å trekke opp skatteandelen.

3.4 Statlige overføringer til kommunesektoren

Regjeringens forslag til kommuneopplegg for 2010 innebærer blant annet at de statlige overføringene til kommunesektoren anslås å øke fra 141,8 milliarder kroner i 2009 til 151,3 milliarder kroner i 2010, dvs. med 6,7 prosent.

Tabell 3.9 Statlige overføringer til kommuneforvaltningen 2008-2010. Mill. kroner og endring i prosent

	Mill. kroner			Endring i pst.	
	2008	2009 ¹⁾	2010 ²⁾	08/09	09/10
1. Rammeoverføringer (kap. 571 og 572)	62 226	72 713	81 670	16,9	12,3
2. Øremerkede tilskudd innenfor kommuneopplegget	35 309	37 934	41 176	7,4	8,5
<i>Herav: Tilskudd til barnehager (kap. 231)</i>	<i>21 079</i>	<i>24 146</i>	<i>26 571</i>	<i>14,6</i>	<i>10,0</i>
<i>Rentekompensasjon skole/kirke (kap. 582)</i>	<i>785</i>	<i>783</i>	<i>554</i>	<i>-0,3</i>	<i>-29,2</i>
<i>Tilskudd omsorgsboliger/sykehjemsplasser, Investeringstilskudd og rente- og avdragskomp. (kap. 586.60, 586.63, 586.64)</i>	<i>1 796</i>	<i>1 951</i>	<i>2 112</i>	<i>8,6</i>	<i>8,3</i>
<i>Psykatri, driftstilskudd kommuner (kap. 743.62)</i>	<i>3 517</i>	<i>151</i>	<i>-</i>	<i>-95,7</i>	<i>-100,0</i>
<i>Ressurskrevende tjenester (kap. 575)</i>	<i>2 968</i>	<i>3 285</i>	<i>4 350</i>	<i>10,7</i>	<i>32,4</i>
3. Øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget	22 394	28 920	26 205	29,1	-9,4
<i>Herav: Flyktninger og asylsøkere</i>	<i>4 714</i>	<i>5 871</i>	<i>7 163</i>	<i>24,5</i>	<i>22,0</i>
<i>Momskompensasjon (kap. 1632.61)</i>	<i>12 421</i>	<i>13 800</i>	<i>13 900</i>	<i>11,1</i>	<i>0,7</i>
4. Diverse ³⁾	2 080	2 190	2 267	5,3	3,5
Statlige overføringer i alt (sum 1-4)	122 010	141 756	151 318	16,2	6,7

1) Vedtatt budsjett etter stortingsbehandling av Revidert nasjonalbudsjett 2009

2) Regjeringens forslag til statsbudsjett 2010.

3) Omfatter overføringer fra andre statsregnskap og 70-poster på statsbudsjettet

Rammeoverføringene er i Nasjonalbudsjettet 2009 foreslått økt med 12,3 prosent fra 2009 til 2010. Økningen i rammeoverføringene må ses i sammenheng med fordeling av frie inntekter på skatteinntekter og rammeoverføringer.

De øremerkede overføringene innenfor kommuneopplegget anslås å øke med 7,4 prosent i 2009 og med 8,5 prosent i 2010. Som det går fram av tabell 3.8 er det i 2009 og 2010 en betydelig vekst i øremerkede bevilgninger til barnehager, ressurskrevende tjenester, rentekompensasjonsordningene for skoleanlegg og kirker og tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser. Driftstilskuddet til psykiatri har på sin side blitt innlemmet i rammetilskuddet i løpet av 2008 og 2009.

Den sterke økningen i momskompensasjonen i 2009 har sammenheng med aktivitetsveksten i kommunesektoren.

I vedlegg 3 gis det en mer detaljert oversikt over de statlige overføringene til kommunesektoren.

3.5 Kommuneøkonomien i 2010

Omtalen av Regjeringens økonomiske opplegg for 2009 er basert på framstillingen i Nasjonalbudsjettet 2010 og Kommunal- og regionaldepartementets budsjettproposisjon for 2010.

I kommuneproposisjonen for 2010 la regjeringen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 5 og 6 mrd. kr i 2010. Det ble lagt opp til en reell vekst i kommunesektorens frie inntekter på 4 mrd. kr. Det ble i tråd med vanlig praksis presisert at den varslede inntektsveksten i 2010 skal regnes ut fra det nivået på kommunesektorens inntekter i 2009 som ble lagt til grunn i Revidert nasjonalbudsjett 2009.

Regjeringens budsjettforslag i Nasjonalbudsjettet 2010 innebærer en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 8 mrd. kroner fra 2009 til 2010 eller 2,6 prosent, regnet i forhold til anslaget for kommunenes inntekter i 2009 i Revidert nasjonalbudsjett 2009. Regnet i forhold til anslag på regnskap for 2009, innebærer forslaget en reell økning i inntektene på om lag 6,0 mrd. kroner, eller 1,9 prosent. Det er da tatt hensyn til at skatteanslaget for 2009 er oppjustert med 1,2 mrd. kr, samt at det statlige tilskuddet til ressurskrevende tjenester har økt mer (0,7 mrd. kr) enn lagt til grunn i Revidert nasjonalbudsjett.

Veksten i kommunesektorens frie inntekter fra 2009 til 2010 anslås til 4,2 mrd. kroner eller 2,3 pst., regnet i forhold til inntektsanslaget for 2009 i Revidert nasjonalbudsjett 2009. Av den foreslåtte veksten er 230 mill. kroner knyttet til en styrking av det forebyggende helsearbeidet i kommunene knyttet til samhandlingsreformen, og 1 mrd. kroner er knyttet til fylkeskommunenes økte ansvar innenfor samferdselsområdet i forbindelse med forvaltningsreformen.

I tillegg til vekst i frie inntekter foreslår regjeringen økte bevilgninger under ulike departementers budsjetter, blant annet barnehagesektoren, grunnskolen, ressurskrevende tjenester og omsorgsboliger og sykehjemsplasser.

Ved beregning av realveksten i kommunesektorens inntekter er det lagt til grunn en prisvekst på kommunal tjenesteyting (deflator) på 3,1 prosent fra 2009 til 2010, blant annet basert på en anslått lønnsvekst på 3,5 prosent.

Skatt på alminnelig inntekt fra personlige skattytere deles mellom staten, kommuner og fylkeskommuner. Fordelingen bestemmes ved at det fastsettes maksimalsatser på skattørene for kommunene og fylkeskommunene.

I Kommuneproposisjon 2009, som ble lagt fram i mai 2008, ble det signalisert at skattøren skal fastsettes slik at skatteinntektene skal utgjøre 45 prosent av de samlede inntektene i kommuneforvaltningen. Skatteinntektene anslås å utgjøre 44 prosent av kommunesektorens samlede inntekter i 2009. Den lavere skatteandelen må ses i sammenheng med at rammeoverføringene til kommunesektoren ble økt både i forbindelse med tiltakene i St.prp. nr 37 (2008-2009) og i Revidert nasjonalbudsjett 2009.

Oppjusteringen av skatteanslaget for 2009 trekker i motsatt retning. I den finanspolitiske tiltakspakken ble også kommunesektoren kompensert med økte rammeoverføringer for det reelle inntektsbortfallet knyttet til lavere anslåtte skatteinntekter.

Regjeringen mener at usikkerhet knyttet til den videre økonomiske utviklingen og kommunesektorens behov for sikre inntekter tilsier at skatteandelen ikke økes fra 2009 til 2010. Regjeringen foreslår derfor å holde de kommunale og fylkeskommunale maksimalskattørene for personlige skatteyttere uendret fra 2009 til 2010, på hhv. 12,80 prosent og 2,65 prosent. Skatteinntektenes andel av kommunesektorens samlede inntekter anslås med dette å bli noe redusert fra 2009 til 2010. Reduksjonen må blant annet ses i sammenheng med forvaltningsreformen, som innebærer at fylkeskommunene fra 1. januar 2010 blir tilført noen nye oppgaver, bl.a. knyttet til riksveier. Økningen i fylkeskommunenes inntekter som følge av forvaltningsreformen bevilges som rammetilskudd og økt momskompensasjon, og medfører dermed isolert sett at skattens andel av samlede inntekter for fylkeskommunene vil bli noe redusert. For kommunene anslås skatteandelen å øke fra drøyt 44 prosent i 2009 til vel 44½ prosent i 2010.

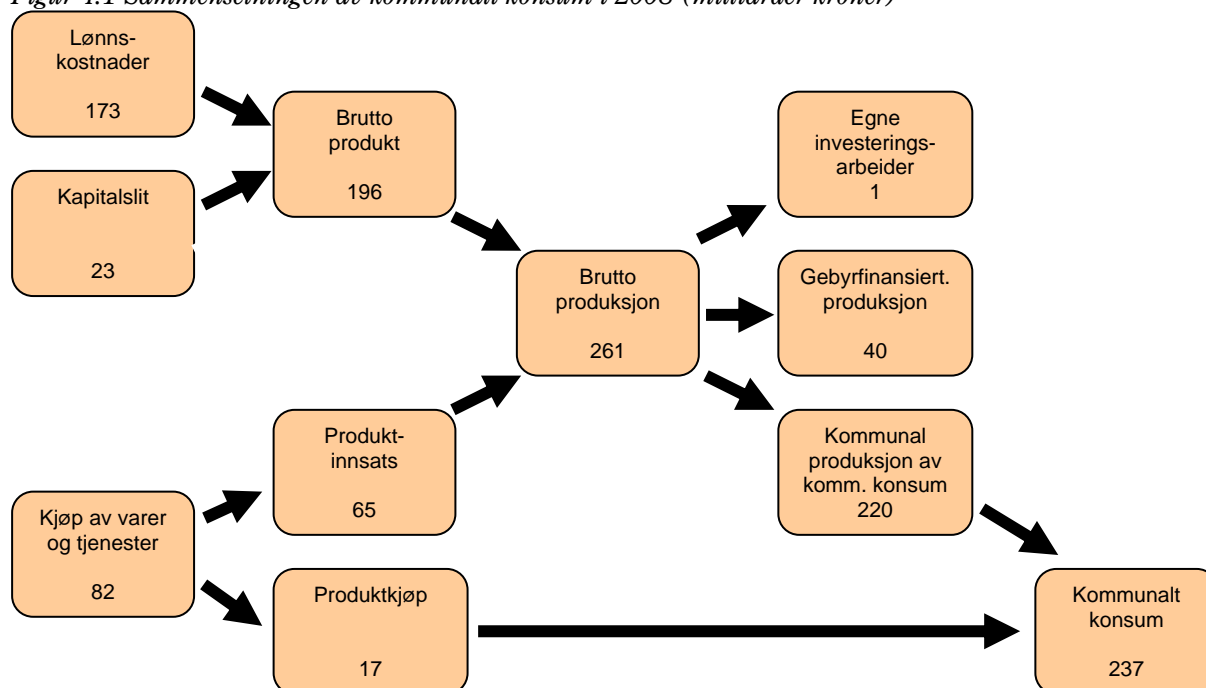
Med uendrede kommunale og fylkeskommunale skattører anslås kommunesektorens inntekter fra skatt på inntekt og formue å øke med 5,7 prosent fra 2009 til 2010. Den sterke rentenedgangen i 2009 antas å trekke opp veksten i kommunesektorens skatteinntekter med et etterslep i 2010. For kommunene anslås veksten til 5,9 prosent., mens veksten for fylkeskommunene anslås til 4,7 prosent. Den sterkere veksten for kommunene enn for fylkeskommunene skyldes at skattøren for kommunene ble økt i 2009 for å kompensere for utviklingen av kommunal selskapsskatt. Deler av denne endringen virker først inn på skatteinntektene i 2010.

4 Leveranser av offentlig finansierte tjenester

4.1 Kommunalt konsum

Kommunenes utgifter til de varer og tjenester de tilbyr brukerne er ikke sammenfallende med kommunenes egenproduksjon. Det skyldes for det første at kommunale tjenester delvis finansieres av brukere, og for det andre at kommunene kan velge å kjøpe tjenestene fra private leverandører i stedet for å produsere dem selv. I 2008 var omtrent 7 prosent av det kommunale konsumet betaling for tjenester skaffet til veie fra private produsenter.

Figur 4.1 Sammensetningen av kommunalt konsum i 2008 (milliarder kroner)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kommunalt konsum er utgifter til varer og tjenester disponert av kommuneforvaltningen, og omfatter både utgiftene til egenproduksjon og kjøp av tjenester fra private produsenter (produktkjøp). Den siste delen omfatter tjenester som leveres direkte til mottakeren som erstatning for kommunal egenproduksjon, som for eksempel kommunale utgifter til private barnehager eller utgifter til skolebusskjøring. Samlet kommunalt konsum verdsettes som summen av driftskostnadene i forbindelse med egenproduksjon (lønnskostnader, kjøp av varer og tjenester samt kapitalslit) fratrukket gebyrene (brukernes betalinger knyttet til kjøp av kommunale tjenester), pluss produktkjøpet.

Tabell 4.1 viser sammenhengen mellom produksjon, gebyrer, produktkjøp og konsum for perioden 2002 -2008.

Tabell 4.1 Produksjon og konsum i kommunal forvaltning 2003-2008. Millioner kroner

	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008*
Produksjon i kommunal forvaltning	183 213	194 542	200 912	208 128	219 250	237 783	261 414
Gebyrinntekter (-)	29 767	31 271	33 184	34 443	35 107	37 790	40 787
Produktkjøp (+)	6 091	7 172	8 220	9 811	12 292	14 295	16 743
= Kommunalt konsum	159 537	170 443	175 948	183 496	196 435	214 288	237 370

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Ser man på konsumet gruppert etter internasjonal standard for formålsgruppering av offentlige utgifter (COFOG), er den største kommunale utgiftsgruppen utdanning, som utgjør over en tredjedel av det totale kommunale konsumet. Av de øvrige utgiftene er det sosial beskyttelse og helse som er de største. Tabellen er basert på endelig nasjonalregnskap.

Tabell 4.2. Kommunalt konsum 2002-2008 i løpende priser etter formål. Prosent.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008*
Totalt kommunalt konsum (mill. kr)	159 537	170 443	175 948	183 496	196 435	214 288	237 370
Alminnelig offentlig tjenesteyting	12,0	11,4	11,2	10,5	10,5	10,7	10,6
Forsvar	:	:	:	:	:	:	:
Offentlig orden og trygghet	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Næringsøkonomiske formål	3,2	2,8	3,0	3,0	3,1	3,3	3,2
Miljøvern	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3
Boliger og nærmiljø	0,8	0,8	0,7	0,5	0,5	0,6	0,7
Helse	17,0	16,2	16,2	16,0	16,1	15,5	15,4
Fritid, kultur og religion	4,8	4,6	4,6	4,6	4,5	4,5	4,5
Utdanning	35,7	36,3	36,2	36,2	35,4	34,6	33,7
Sosial beskyttelse	25,2	26,5	26,6	27,6	28,4	29,4	30,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå

For å si noe om hvordan kommunale tjenester skaffes til veie er et utgangspunkt å se på hvor stor andel av det kommunale konsumet som er produsert av kommunene selv. Andelen av det kommunale konsumet som er levert av private produsenter direkte til husholdningene, produktkjøpet, har økt fra nær 4 prosent i 2002, til omtrent 7 prosent i 2008. Dette tilsvarer nær 17 milliarder kroner i 2008.

Tabell 4.3. Kommunalt konsum 2002-2008 i løpende priser. Millioner kroner

	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008*
Kommunalt konsum	159 537	170 443	175 948	183 496	196 435	214 288	237 370
Herav egenproduksjon	153 446	163 271	167 728	173 685	184 143	199 993	220 626
Andel egenproduksjon	0,96	0,96	0,95	0,95	0,94	0,93	0,93

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tjenestene som kommunene kjøper fra private produsenter, fordeler seg noe annerledes på formål enn totalkonsumet. I formålsgruppen *utdanning*, som er den største av konsumgruppene, inngår kun en liten andel private undervisningstjenester.

Det er gruppen *sosial beskyttelse* som utgjør hoveddelen av produktkjøpene. Av produktkjøpet på nær 17 milliarder i 2008, var rundt 75 prosent av utgiftene knyttet til denne gruppen. Her inngår blant annet kommunenes utgifter til barnehagene, som utgjør en stadig økende andel av produktkjøpet. I 2002 var rundt 40 prosent av produktkjøpene knyttet til barnehager, mot en tilsvarende andel på over 60 prosent de to siste årene. Ser man bort fra denne økningen er det ingen store endringer i sammensetningen av produktkjøpene gjennom perioden.

Av de øvrige produktkjøpene er det gruppen helse som er den største posten. Det er tilskudd til allmennleger og fysioterapeuter som er hoveddelen her. Disse produktkjøpenes andel av de samlede produktkjøpene er stabil gjennom perioden.

Innenfor enkelte tjenestemråder er det ingen kjøp av private tjenester. Det gjelder formålene alminnelig offentlig tjenesteyting, offentlig orden og trygghet samt næringsøkonomiske formål.

4.1.1 Ideelle organisasjoner

En økning i andelen av private leveranser bidrar til en økt forskjell mellom kommunal produksjon og kommunalt konsum av en rekke tjenester. I tillegg til kommunale konsumutgifter overfører også kommunene midler til ideelle organisasjoner, for eksempel private sykehjem. Tjenestene produsert av de private sykehjemmene inngår ikke i det kommunale konsumet, men er skilt ut som konsum i ideelle organisasjoner. Siden en stor del av midlene til disse enhetene kommer fra kommunene, bør også disse overføringene trekkes inn når kommunenes utgifter til erstatning for egenproduksjon skal belyses.

En kan imidlertid ikke ta utgangspunkt i konsumet i ideelle organisasjoner siden disse også mottar midler fra en rekke andre givere. For å supplere bildet av kommunale utgifter til leveranser av tjenester fra private, har vi derfor valgt å skille ut de kommunale overføringene til ideelle organisasjoner. Tallene er gjengitt i tabell 4.4.

Tabell 4.4 Kommunale overføringer til ideelle organisasjoner 2002-2008. Millioner kroner

	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008*
Overføringer til ideelle organisasjoner	7 154	7 570	5 904	6 362	6 831	7 725	8 492

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Sum overføringer hadde om lag samme omfang som produktkjøpet i 2002. Deretter ser vi en tydelig nedgang i 2004 som skyldes at ansvaret for barnevernet og rusomsorgen ble overflyttet til staten og helseforetakene. Ut over dette har det ikke vært markante endringer i sammensetningen av overføringene i perioden 2002-2008.

Når det gjelder sammensetningen av overføringene, har de en noe annen fordeling enn produktkjøpene. De største overføringene er til helseformål og kultur med henholdsvis 45 og 40 prosent. De resterende 15 prosent av overføringene er fordelt mellom andre formål, inkludert miljøvern, sosial beskyttelse og overføringer til private skoler.

4.2 Produksjonsindekser for kommunale tjenester 2008

I dette avsnittet presenteres beregninger av en produksjonsindeks for kommunale tjenester basert på data for 2008. Produksjonsindeksen er et samlemål for kommunenes tjenestetilbud basert på produksjonsindikatorer for utvalgte sektorer og sier noe om nivået på produksjonen i forhold til størrelsen på målgruppen for tjenestene. Indeksen er ment å vise hvor godt tjenestetilbud som blir gitt til innbyggerne i ulike målgrupper. En slik indeks for det samlede tjenestetilbudet kan være et nyttig supplement til mer detaljerte studier av tjenesteproduksjonen i enkeltsektorer. Eksempelvis vil produksjonsindeksen være mindre følsom for forskjeller i prioritering enn produksjonsindikatorer for de enkelte tjenester.

I utvalgets rapport fra april 2009 ble det presentert en nye og forbedret produksjonsindeks for kommunene basert på data for 2007. Produksjonsindeksen ble forbedret ved å inkludere flere kvalitetsindikatorer, ved å inkludere kultursektoren og ved å ta hensyn til flere etterspørselsfaktorer enn alder. Blant de nye kvalitetsindikatorene var andel ansatte med førskolelærerutdanning i barnehagesektoren, læringsmiljø og PC-tetthet i grunnskolen, samt andel ansatte med fagutdanning i barnevernet. Videre er antall grunnskolepoeng (korrigert for sosioøkonomiske faktorer) den viktigste produksjonsindikatoren for grunnskolen. Den nye delindeksen for kultursektoren fanger opp bokbestand og utlån av bøker, antall forestillinger og besøk på kino, samt støtte til aktivitetstilbud for unge. For primærhelsetjeneste, pleie og omsorg, barnevern og sosialkontortjenester benyttes det behovsindikatorer som er avledet fra

kostnadsnøkkelen i inntektssystemet, noe som innebærer at det blir tatt hensyn til flere etterspørselsfaktorer enn alder.

I dette kapitlet presenteres oppdaterte beregninger av den nye produksjonsindeksen basert på data for 2008. Det beregnes delindekser for barnehage, grunnskole, primærhelsetjeneste, pleie og omsorg, barnevern, sosialkontortjenester og kultur, i tillegg til en samlet produksjonsindeks som omfatter alle disse tjenestene. I vedlegg 12 gjøres det nærmere rede for oppbyggingen av produksjonsindeksen og det rapporteres produksjonsindekser for enkeltkommuner og fylkesvise gjennomsnitt. I alt 374 kommuner har levert tilstrekkelige data til å inngå i beregningene for 2008.

Tabell 4.5 viser produksjonsindeksen og delindeksene for kommunene gruppert etter korrigeret inntekt per innbygger. Inntektene omfatter inntekts- og formuesskatt, rammeoverføringer, eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter og er korrigeret for forskjeller i beregnet utgiftsbehov. Som mål på utgiftsbehov er kostnadsnøkklene i inntektssystemet lagt til grunn. Både indeksene og korrigeret inntekt er normalisert slik at veide gjennomsnitt (innbyggertall som vekt) er lik 100 for kommunene som inngår i analysen.

I tråd med resultatene fra tidligere år viser analysene en klar sammenheng mellom produksjonsindeksen og økonomiske rammebetingelser. Kommuner med høy korrigeret inntekt har gjennomgående høyere verdi på produksjonsindeksen enn kommuner med lav korrigeret inntekt. Korrelasjonen med korrigeret inntekt er klart høyere for samlet produksjonsindeks enn gjennomsnittlig korrelasjon for delindeksene. Det har sammenheng med at kommunevise forskjeller i prioritering slår sterkere ut i delindeksene enn i totalindeksen. Dette kommer også til uttrykk ved at standardavviket til totalindeksen er lavere enn gjennomsnittlig standardavvik for delindeksene.

Det er delindeksene for primærhelsetjeneste, pleie og omsorg og kultur som viser sterkest sammenheng med korrigeret inntekt. Delindeksene for barnevern og sosialkontortjenester er bare svakt korrelert med korrigeret inntekt. De svake korrelasjonene har trolig sammenheng med at tilbudet innen disse tjenesteområdene i større grad er styrt av behov enn av økonomiske rammebetingelser.

Tabell 4.5 Produksjonsindekser for kommunene gruppert etter korrigeret inntekt

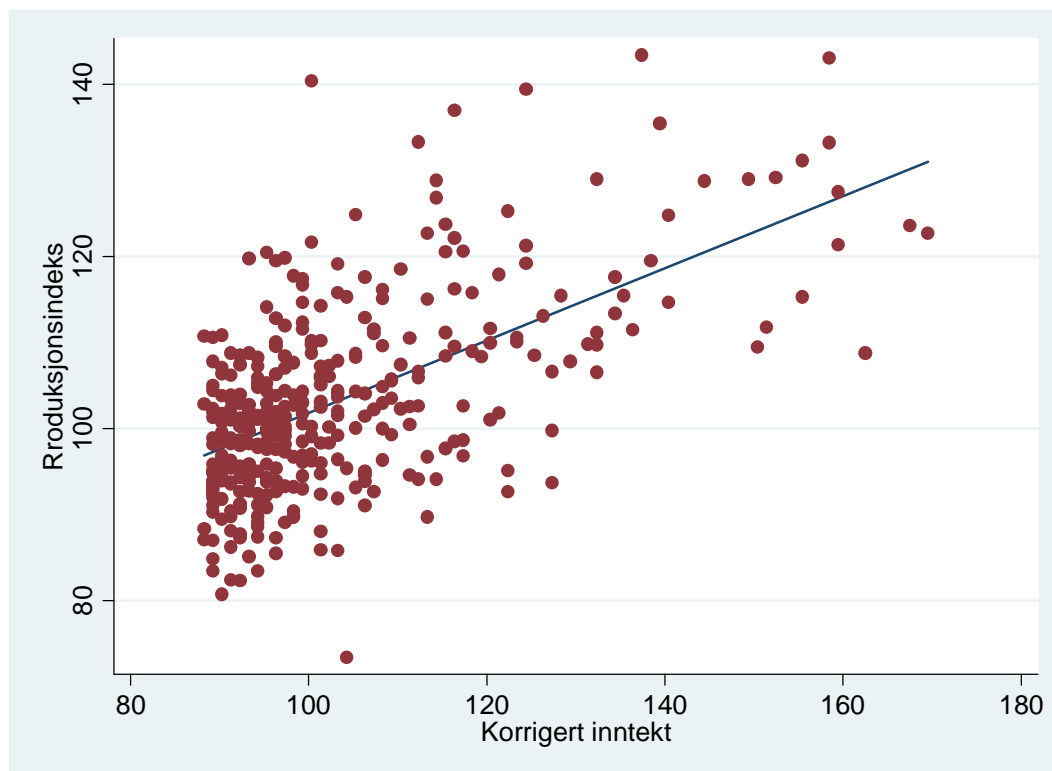
Korrigeret inntekt	Barnehage	Grunnskole	Primærhelsetj.	Pleie- og oms	Barnevern	Sosialkontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.
Under 90	99,1	96,2	92,9	95,0	105,7	96,2	71,3	95,1	89,2
90-95	98,9	98,3	95,9	96,3	99,7	99,4	80,9	96,8	92,4
95-100	102,5	101,8	97,5	98,6	97,8	99,9	94,2	99,9	97,3
100-105	103,4	104,0	110,5	103,5	109,0	99,8	85,0	103,0	102,0
105-110	95,8	95,4	100,0	105,3	92,0	99,9	149,4	102,1	107,6
110-125	101,3	107,9	112,4	102,8	108,5	102,9	92,9	104,2	114,3
Over 125	102,4	112,0	135,3	115,8	123,4	114,1	157,7	115,9	150,9
Standardavvik	13,9	20,9	36,2	20,0	41,3	33,4	115,9	13,0	49,0
Korrelasjon med korr. innt.	0,18	0,21	0,55	0,48	0,05	0,17	0,48	0,60	1,00
Antall kommuner	374	374	374	374	374	374	374	374	374

Merknad: Produksjonsindekser og korrigeret inntekt er normalisert slik at de veide gjennomsnittene (med antall innbyggere som vekter) for kommunene som inngår er lik 100.

Sammenhengen mellom produksjonsindeks og korrigeret inntekt er også illustrert i figur 4.2 hvor produksjonsindeksen er plottet mot korrigeret inntekt.¹

¹ For å gi et best mulig bilde av majoriteten av kommunene er Bykle, Eidfjord og Øygarden (som har korrigeret inntekt over 180) utelatt fra figuren.

Figur 4.2 Sammenheng mellom produksjonsindeks og korrigert inntekt

Den rette linja i figuren er regresjonslinja og den positive helningen viser en klar sammenheng mellom produksjonsindeksen og økonomiske rammebetingelser. Samtidig framgår det at det er betydelig variasjon rundt regresjonslinja, det vil si at produksjonsindeksen varierer mye mellom kommuner med om lag samme nivå på korrigert inntekt.

I enkelte sammenhenger har variasjonen i produksjonsindeksen mellom kommuner med om lag samme inntektsnivå blitt tolket som en indikasjon på effektivitetsforskjeller kommunene imellom. Utvalget vil påpeke at en slik anvendelse av indeksen har sine begrensninger og må gjøres med en viss varsomhet. I praksis vil det være svakheter ved produksjonsindeksen og ved korrigert inntekt. Det har sammenheng med at produksjonsindeksen ikke fanger opp alle aspekter ved tjenestetilbudet, samt at det ikke er fullt samsvar mellom hvilke inntekter som inngår i korrigert inntekt (omfatter kun frie inntekter) og finansieringen av de tjenester som inngår i produksjonsindeksen (omfatter også tjenester som finansieres av øremerkede tilskudd og brukerbetaling).

Produksjonsindeksen for 2008 for kommunene som inngår i beregningene, vil bli lagt ut på Kommunal- og regionaldepartementets nettsider på www.regjeringen.no/produksjonsindeks.

4.3 Gebyrinntekter

4.3.1 Gebyrer i kommuneforvaltningen

Kommunene har, innenfor rammen av gjeldende lover og forskrifter, en viss frihet til å fastsette satser for brukerbetaling og avgifter på kommunale tjenester. For tjenester der virksomheten har karakter av myndighetsutøvelse, eller kommunen langt på vei har monopol på tjenestene, kommer selvkostprinsippet til anvendelse. Det vil si at kommunen ikke kan sette en pris som overstiger produksjonskostnadene. De står imidlertid fritt til å ta en lavere pris, noe som i så fall innebærer at kommunen prioriterer en indirekte subsidiering av brukerne av tjenestene.

Unntaket er renovasjonsavgiftene, der kommunene er pålagt å prise til selvkost. Etter skatteinntekter og overføringer fra staten er gebyrene kommuneforvaltningens største inntektspost. I perioden 2006-2008 utgjorde gebyrene om lag 13 prosent av de løpende inntektene.

Tabell 4.6 viser totale gebyrer og brukerbetalinger i kommuneforvaltningen i 2006-2008. Gebyrer er artene 600-650 i KOSTRA-regnskapet, det vil si summen av brukerbetalinger fra brukerne og salgsinntekter (eksklusive salg av realkapital). Legger vi inntekter av egne bygg- og anleggsarbeider til gebyrer, får vi totale gebyrer etter nasjonalregnskapets definisjoner. I tillegg viser tabellen hvor mye av gebyrene som er brukerbetalinger for de aktuelle tjenestene. Brukerbetalinger vil si egenbetalinger for hjemmetjenester, vederlag for opphold på institusjon, oppholdsbetaling i barnehager og skolefritidsordning, samt avgiftspliktige kommunale årsgebyrer knyttet til vann, avløp, feiing og renovasjon, hvilket i KOSTRA-regnskapet er artene 600 og 640. Forskjellen mellom brukerbetalinger og gebyrer er dermed at gebyrer også omfatter inntekter fra billettsalg, husleie, festeavgifter, salgs- og leieinntekter av varierende og tilfeldig karakter, samt salgsinntekter som er avgiftspliktige, eller artene 610, 620, 630 og 650.

Utviklingen i gebyrinntektene i tabell 4.6 kan dekomponeres i prisendringer og volumendringer. I avsnitt 4.3.2 går det nærmere inn på utviklingen i priskomponenten.

Tabell 4.6 Gebyrer og brukerbetalinger¹ i kommuneforvaltningen 2006-2008. Millioner kroner

	2006		2007 ²		2008 ²	
	Gebyrer	Herav brukerbetaling	Gebyrer	Herav brukerbetaling	Gebyrer	Herav brukerbetaling
Administrasjon	1 241	35	1 217	32	1 395	32
Barnehager	2 563	2 472	2 837	2 827	3 083	2 947
Undervisning	1 088	131	1 207	148	1 312	150
<i>Grunnskole</i>	151	22	200	27	236	30
<i>Videregående skole</i>	552	39	609	49	636	44
<i>Andre undervisningsformal</i>	384	70	399	72	439	77
Skolefritidsordning	1 975	1 942	2 122	2 086	2 274	2 234
Helse- og sosialtjenester	9 891	5 184	10 560	5 495	11 253	5 910
<i>Kommunehelse tjenester</i>	528	272	586	306	618	336
<i>Somatisk tjenester</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Tannhelse tjenester</i>	451	422	465	434	482	451
<i>Psykisk helsevern</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Pleie og omsorg</i>	5 413	4 412	5 825	4 689	6 290	5 053
<i>Barne- og familievern</i>	16	13	23	16	23	17
<i>Andre sosiale tjenester</i>	3 483	65	3 662	50	3 840	53
Tekniske tjenester mv.	15 582	11 092	16 793	11 730	18 015	12 699
<i>Vann</i>	3 764	3 393	4 002	3 616	4 307	3 886
<i>Avløp / kloakk</i>	4 786	4 427	5 043	4 662	5 350	4 935
<i>Renovasjon</i>	3 597	2 917	3 990	3 083	4 346	3 491
<i>Brannvern / feiing</i>	586	284	630	299	688	324
<i>Samferdsel</i>	1 473	19	1 643	16	1 868	9
<i>Andre tekniske tjenester</i>	1 376	51	1 484	54	1 456	55
Næringsøkonomiske formål	351	7	441	5	480	5
Kultur og idrett	1 406	239	1 627	239	1 799	276
Sum ordinære gebyrer	34 097	21 102	36 804	22 562	39 610	24 253
Egne bygg- og anleggsarbeider	1 009	-	986	-	1 176	-
Totale gebyrer	35 106	21 102	37 790	22 562	40 786	24 253

¹Brukerbetalinger er lik artene 600 og 640 i KOSTRAS kontoplan.

² Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabellen viser at gebyrinntektene i perioden har økt moderat for alle de store tjenesteområdene.

Nær halvparten av de kommunale gebyrinntektene er i kategorien tekniske tjenester. De viktigste er tjenester knyttet til avløp og kloakk, renovasjon og vannforsyning. Dette er tjenester som i stor grad prises etter selvkostprinsippet.

Antall barn i kommunale barnehager har økt hele tiden denne tabellen gjelder, og etter en gebyrreduksjon fra 2005 til 2006, har kommunenes gebyrinntekter vedrørende barnehage økt igjen i både 2007 og 2008.

Tabellen viser videre at brukerbetalingen utgjør en stor del av gebyrene innen barnehager, skolefritidsordning, helse- og sosialområdet (unntatt andre sosiale tjenester) og de fleste av de tekniske tjenestene. De er derimot lave innen administrasjon, undervisning, næringsøkonomiske formål og kultur og idrett.

4.3.2 Prisendringer i kommunale gebyrer

Barnehage

Finansieringen av barnehagene er tredelt gjennom statstilskudd, kommunale tilskudd og foreldrebetaling. Statstilskuddet fastsettes av Stortinget gjennom de årlige budsjettvedtakene og gis til alle godkjente barnehager i Norge. Kommunene bevilger midler til drift av egne barnehager. Kommunene gir i tillegg økonomisk støtte til drift av private barnehagehager. Barnehagereformen, vedtatt av Stortinget i 2003, legger til grunn økte statstilskudd og maksimalsatser for foreldrebetalingen.

Tabell 4.7 viser utviklingen i brukerbetaling i kommunale barnehager fra 2002. Prisendringene er basert på en utvalgsundersøkelse som er en delundersøkelse til konsumprisindeksen.

Tabell 4.7 Brukerbetalingen i kommunale barnehager og konsumprisindeks. Prosentvis endring siste 12 mnd. per januar

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	jan. 09- aug. 09	Hele perioden
Barnehagesats	-4,1	-1,3	-7,1	-1,0	-15,7	2,6	-0,1	-0,3	0,4	-24,7
KPI	1,3	5,0	-1,8	1,1	1,8	1,2	3,7	2,2	1,9	16,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.7 viser at brukerbetalingen gikk betydelig ned i perioden fram til (januar) 2006, og etter et år med prisøkning har satsene for brukerbetalingen senere vært stabile. Reduksjonen i perioden under ett er på omtrent 25 prosent, og har sammenheng med økte driftstilskuddssatser for barnehager og regler om maksimal foreldrebetaling.

Videre viser tabellen at den kraftigste nedgangen i brukerbetalingene for de kommunale barnehagene kom i løpet av 2005. Da ble brukerbetalingene redusert med om lag 15 prosent, noe som i hovedsak skyldtes Stortingets vedtak om å senke maksimalsatsen fra 2 750 til 2 250 kroner fra 1. januar 2006. Fra 1. januar 2007 økte satsen til 2 330 kroner per måned, og denne gjelder fortsatt.

Bakgrunns materialet fra Statistisk sentralbyrå viser at på landsbasis betalte familier med årsinntekt på 250 000 kroner i snitt 2 113 kroner i måneden, eksklusiv kostpenger og andre tilleggsutgifter, for fulltidsopphold i kommunal barnehage i januar 2009. Familier med

årsinntekt på 500 000 kroner betalte i snitt 2 291 kroner. Satsene på laveste inntektsnivå varierer kraftig, noe som skyldes at en del kommuner har et inntektsgradert betalingssystem.

Bolig

Tabell 4.8 viser utviklingen for kommunale gebyrer knyttet til bolig. Dette er gebyrer for vann, avløp, renovasjon (VAR) og feiing. Fram til januar 2003 var endringen i gebyrsatsene i generelt i overkant av 4 prosent per år. I den etterfølgende perioden, fram til januar 2007, økte VAR-gebyrene betydelig mindre, for så igjen å øke betydelig i de to årene fram til januar 2009.

Tabell 4.8 Kommunale gebyrer tilknyttet bolig. Prosentvis endring siste 12 mnd. per januar

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vann	6,4	1,3	2,6	-0,8	3,9	6,6	8,1
Avløp	5,0	1,1	0,2	-1,5	2,9	6,3	7,5
Renovasjon	2,6	1,3	2,7	1,7	3,2	4,7	4,7
Feiing	5,3	6,0	4,8	3,1	3,3	4,1	6,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Pleie og omsorg

Når det gjelder kommunenes adgang til å ta betalt for pleie- og omsorgstjenester, regulerer staten dette gjennom to ulike regelverk, ett for hjemmetjenester og ett for tilbud i institusjon. Alle som ikke bor i institusjon dekker egne boutgifter og betaler egenandeler for helsetjenester inntil frikortgrensen. For kommunale tjenester er hjemmesykepleie og personrettet praktisk bistand fritatt for egenandeler. Kommunen kan kreve betaling for praktisk bistand, som f.eks. rengjøring, innkjøp og matlaging. Kommunen står i utgangspunktet fritt til å fastsette nivået på egenandelene. Egenandelene må imidlertid ikke være høyere enn kostnaden ved å produsere tjenesten. Vederlaget kan heller ikke settes høyere enn at vedkommende beholder tilstrekkelig midler til å dekke personlige behov og bære sitt ansvar som forsørger.

Forskriften for vederlag ved opphold i institusjon skiller mellom langtids- og korttidsopphold. Beboere med langtidsopphold betaler for et samlet bolig- og tjenestetilbud uten hensyn til omfanget av de tjenester som ytes. Regelverket innebærer at brukeren kan pålegges å betale 75 prosent av inntekter inntil folketrygdens grunnbeløp (G) fratrukket et fribeløp for opphold i institusjon. Av inntekter utover folketrygdens grunnbeløp betales inntil 85 prosent. Vederlaget skal ikke overstige de reelle oppholdsutgiftene. For korttidsopphold betaler alle en fast døgnpris fastsatt av departementet.

Verken for brukerbetalingen innen skolefritidsordningen eller innen pleie og omsorg finnes det tilgjengelig datamateriale som belyser prisendringene.

4.3.3 Kommunevise variasjoner innen VAR-sektoren

Kommunenes inntekter under VAR-området er underlagt regler om selvkostprising, dvs. at kommunen ikke kan kreve inn mer i gebyrer enn det som det koster å produsere tjenesten. I praksis vil dette løses ved at i år der gebyrinntektene overstiger selvkost, vil det overskytende settes av på bundne fond og vice versa, slik at selvkost kan ses samlet over en 3-5-årsperiode.

For vann og avløp setter selvkost en øvre grense for gebyrnivået. For renovasjon skal gebyrene tilsvare selvkost. Forskjeller i gebyrnivået mellom kommunene kan skyldes at kostnaden ved å produsere tjenesten varierer mellom kommunene, eksempelvis som følge av effektivitet, bosettingsmønster, grunnforhold, rensekraft, topografi osv. For vann og avløp vil gebyrene også avhenge av i hvilken grad kommunen eventuelt ønsker å prioritere tjenesten innenfor de frie inntektene, slik at innbyggerne ikke må ta hele kostnaden gjennom gebyrene.

Kommunene skal i KOSTRA oppgi stipulert årsgebyr eksklusiv merverdiavgift for en standardbolig på 120 m² bruksareal, eventuelt for et forbruk på 150 m³ innenfor vann og avløp dersom vannmåler er mest utbredt i kommunen.

Tallene viser at det er store variasjoner i gebyrnivået i kommunene, fra vel 3 700 kroner årlig i Trondheim til nærmere 12 500 kroner i Flå (uveid landsgjennomsnitt er 7 600 kroner). Tabell 4.9 gir en indikasjon på de samlede gebyrene for VAR-tjenestene. I tabellen er de kommunene som har rapportert på området, gruppert etter innbyggertall. I alt inngår 359 kommuner, som til sammen omfatter 95 prosent av befolkningen, i tabellen. Tabellen viser hvor stor del av vann- og avløpstjenesten som finansieres gjennom gebyrer fra innbyggerne og hvor stor del som kommunen selv dekker ved å bruke av sine frie inntekter.

Tendensen er at gebyrene er lavere i større kommuner enn i mindre. Dette vil være naturlig ut fra at drifts- og investeringsutgiftene, og derigjennom også kapitalkostnadene, målt per innbygger normalt vil være høyere i mer griségrendte strøk. Årsgebyrene ser også ut til å variere mer mellom mindre kommuner enn mellom større.

Av kommunene som inngår i tallgrunnlaget, finansierer om lag 3 av 4 kommuner vann- og avløpstjenestene fullt ut eller tilnærmet fullt ut (> 95 prosent) gjennom gebyrene fra innbyggerne. Om lag én av 25 kommuner belaster innbyggerne for mindre enn to tredeler av selvkost gjennom årsgebyrene og finansierer det resterende ved hjelp av frie inntekter. Valde finansierer om lag $\frac{3}{4}$ av tjenestene ved frie inntekter og er med det den kommunen belaster innbyggerne for den minste andelen av hva det koster å produsere tjenestene.

Tabell 4.9 Gjennomsnittlig årsgebyr og standardavvik (vann, avløp og renovasjon), selvkostgrad (vann og avløp) og korrigerede frie inntekter i prosent av landsgjennomsnittet, gruppert etter kommunestørrelse¹

Innbyggertall	Antall kommuner	Gebyr	Standardavvik	Selvkostgrad	Korrigert inntekt
Under 2 200 innbyggere	74	8 184	1 562	89	120
2 200 – 4 400 innbyggere	74	8 466	1 529	95	103
4 400 – 7 600 innbyggere	74	7 886	1 332	97	100
7 600 - 20 000 innbyggere	74	7 252	1 347	99	96
Over 20 000 innbyggere	46	6 266	1 154	99	95
Bergen, Stavanger, Trondheim	3	4 161	460	100	102
Kraftkommuner	13	6 986	1 186	73	190
Oslo	1	4 855	..	100	107
Landet	359	7 622	1 596	95	106

¹ Inntekt er korrigeret for variasjoner i utgiftsbehov og inkluderer eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter. Det er oppgitt uveide gjennomsnitt i kolonnene for gebyrbeløp, korrigeret inntekt og selvkostgrad.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Kommunal- og regionaldepartementet

Det er i første rekke mindre kommuner og kraftkommunene som prioriterer vann- og avløpstjenestene innenfor rammen av de frie inntektene, mens tendensen er at større kommuner i større grad finansierer tjenestene fullt ut gjennom gebyrer. Dette må ses i sammenheng med inntektsnivået i den enkelte kommune. Selv om enkelte kommuner med et relativt lavt inntektsnivå ikke dekker inn selvkost fullt ut gjennom brukerbetaling og motsatt, viser tabell 4.9 en tendens til at kommuner med høye inntekter belaster innbyggerne for en mindre andel av de samlede kostnadene innen vannforsyning og avløpstjenester, mens kommuner med lavere inntekter i større grad utnytter inntektpotensialet fullt ut.

5 Aktivitet i kommunesektoren

I dette kapitlet omtales investeringene og sysselsettingen i kommunal forvaltning. For en omtale av den samlede aktivitetsutviklingen i kommunal sektor vises det til kapittel 2.

5.1 Investeringer

Kommuneforvaltningens investeringer, målt ved bruttoinvesteringer i fast realkapital, har ligget på et relativt høyt nivå de siste årene. Bruttoinvesteringer er definert som anskaffelser fratrukket salg. Bruttoinvesteringene var på om lag 40 milliarder kroner i 2008, en økning på mer enn 14,4 prosent sammenlignet med året før, målt i løpende priser. Den kraftige veksten i investeringene bidro dermed til det store underskuddet før lånetransaksjoner i kommuneforvaltningen i 2008.

Tabell 5.1 viser kommuneforvaltningens bruttoinvesteringer i fast realkapital fordelt på tjenesteområder for de tre siste årene.

Tabell 5.1 Kommuneforvaltningens bruttoinvesteringer i fast realkapital. Millioner kroner

	2006	2007*	2008*	Endring 2007-08 (%)	Andel av total i 2008 (%)
Administrasjon	1 698	1 833	2 205	20,3	5,5
Barnehager	2 028	2 838	3 263	15,0	8,2
Undervisning	9 161	10 805	11 446	5,9	28,7
<i>Grunnskole</i>	6 117	6 619	7 143		
<i>Videregående skole</i>	2 880	3 951	4 106		
<i>Andre undervisningsformål</i>	134	203	170		
<i>Skolefritidsordning</i>	31	32	27		
Helse- og sosialtjenester	5 054	6 162	6 091	-1,2	15,3
<i>Kommunehelsetjenester</i>	179	196	206		
<i>Tannhelsetjenester</i>	155	186	165		
<i>Pleie og omsorg</i>	2 848	3 684	3 415		
<i>Barne- og familievern</i>	37	30	41		
<i>Andre sosiale tjenester</i>	1 834	2 067	2 264		
Tekniske tjenester mv.	8 325	9 401	11 099	18,1	27,9
<i>Vann</i>	2 372	2 293	2 518		
<i>Avløp / kloakk</i>	1 842	2 268	2 613		
<i>Renovasjon</i>	254	353	679		
<i>Brannvern / feiing</i>	395	328	349		
<i>Samferdsel</i>	2 865	3 377	3 941		
<i>Andre tekniske tjenester</i>	597	781	999		
Næringsøkonomiske formål	590	488	904	85,1	2,3
Kultur og idrett	2 973	3 998	4 813	20,4	12,1
Totalt	29 828	35 525	39 820	12,1	100,0
Faste 2006-priser	29 828	33 407	35 607	6,6	

Kilde: Statistisk sentralbyrå

* Foreløpige tall

Tabellen viser at undervisningssektoren stod for litt under 30 prosent av de samlede investeringene i 2008. Teknisk sektor, der vi blant annet finner tjenester knyttet til vannforsyning, kloakk, renovasjon og samferdsel, var imidlertid nesten like stor når det gjaldt investeringene. I 2008 var det en nedgang i investeringene til helse- og sosialtjenester, mens investeringene til alle andre formål økte. Det var fortsatt investeringsvekst i barnehagesektoren, men 15 prosents vekst i 2008 var mindre enn 2007-veksten på nesten 40 prosent. Den fortsatte veksten i disse investeringene må ses i sammenheng med at målet om

full barnehagedekning fortsatt ikke er nådd. Også administrasjon og tekniske tjenester, næringsøkonomiske formål samt kultur og idrett var sektorer med kraftig vekst.

Av de samlede investeringene på nær 40 milliarder kroner i 2008, viser grunnlagsdata at kommunene investerte 29,4 milliarder, fylkeskommunene 5,3 milliarder, kirkelige fellestid 0,5 milliarder. Resten, det vil si 4,6 milliarder eller drøyt 10 prosent, ble gjort av kommunale og fylkeskommunale foretak og interkommunale selskaper som inkluderes i forvaltningen.

5.2 Sysselsetting

I kapittel 5.2 ser vi på utviklingen i sysselsettingen i kommuneforvaltningen ved hjelp av Statistisk sentralbyrås sysselsettingsstatistikk. Kommuneforvaltningen sammenlignes med statsforvaltningen og andre sektorer.

5.2.1 Sysselsetting i kommuneforvaltningen

I dette delkapitlet belyses nivå og utviklingen i samlet sysselsetting i kommuneforvaltningen ved hjelp av statistikk fra Statistisk sentralbyrå. Antall personer som er sysselsatt i kommuneforvaltningen, statsforvaltningen og øvrige sektorer er vist i tabell 5.2. Sysselsatte personer omfatter personer som arbeider deltid, personer som er inne til førstegangs militær- eller sivilarbeidstjeneste, og personer som er midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid på grunn av sykdom, ferie, permisjon mv. Utenlandske lønnstakere (ikke-hjemmehørende personer) som er sysselsatt i innenlandsk produksjonsaktivitet, herunder utenlandske sjømenn på norskeide og innleide skip, er også inkludert i sysselsettingsbegrepet. Tabellen viser sysselsatte personer i form av gjennomsnittstall over et år.

Tabell 5.2 Sysselsatte personer etter sektor og næring. 1000 personer

	2006	2007*	2008*	Absolutt endring 2007-08	Prosentvis endring 2007-08	Andel av sysselsatte 2008
Kommuneforvaltningen	460,7	473,9	490,5	16,5	3,5	18,7
Offentlig administrasjon	54,0	55,6	57,2	1,6	2,8	
Undervisning	130,5	132,4	134,4	2,0	1,5	
Helse- og sosialtjenester	266,2	275,7	288,3	12,6	4,6	
Vann, avløp og renovasjon	4,4	4,6	4,9	0,2	5,1	
Kultur og idrett	5,5	5,6	5,7	0,1	2,0	
Statsforvaltningen	261,0	264,4	266,0	1,6	0,6	10,2
Andre sektorer	1 715,3	1 799,6	1 859,4	59,9	3,3	71,1
Sysselsatte personer i alt	2 437,0	2 537,9	2 615,9	78,0	3,1	100,0

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet (Statistisk sentralbyrå).

Tabellen viser at mer enn 490 000 personer var sysselsatt i kommuneforvaltningen i 2008. Dette tilsvarte 18,7 prosent av sysselsatte personer i alt. Denne andelen har vært relativt stabil siden ansvaret for spesialisthelsetjenesten og det fylkeskommunale barne- og familievernet ble overført til staten. Til sammenligning sysselsatte statsforvaltningen 266 000 personer i 2008. Dette betyr at nesten 30 prosent av de sysselsatte var ansatt i offentlig forvaltning.

Tabellen viser videre at den prosentvise veksten i sysselsettingen for kommuneforvaltningen var høyere enn sysselsettingsveksten totalt i 2008, men veksten i kommuneforvaltningen var lavere enn totalt i de foregående årene. Samlet sysselsetting økte med 3,1 prosent fra 2007 til 2008, mens veksten i kommuneforvaltningen var på 3,5 prosent. Økningen var klart sterkest i næringen for helse- og sosialtjenester, med en økning på i underkant av 13 000 personer eller

4,6 prosent. Det presiseres at definisjonen av helse- og sosialtjenester i nasjonalregnskapet omfatter mer enn pleie- og omsorgssektoren i KOSTRA. Blant annet inkluderer kategorien barnehager og primærhelsetjenesten. Dette må tas i betraktning når utviklingen i næringen skal vurderes.

Helse- og sosialtjenester og undervisning er de største næringene i kommuneforvaltningen. Etter disse kommer offentlig administrasjon, som økte med 2,8 prosent, mens undervisning økte med 1,5 prosent fra 2007 til 2008. Offentlig administrasjon inkluderer her blant annet brannvern, veier, og bistand og tilrettelegging for næringslivet, foruten ordinær administrasjon slik det defineres i KOSTRA.

Boks 5.1 Om statistikkgrunnlaget

SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk er basert på flere ulike registre der de viktigste er Rikstrygdeverkets arbeidstakerregister, Skattedirektoratets lønns- og trekkoppgaveregister og selvangivelsesregister, registeret over vernepliktige fra Vernepliktsverket, registeret over sivilarbeidere fra Siviltjenesteadministrasjonen og Enhets-/Bedrifts- og foretaksregisteret.

Sysselsatte er definert som antall lønnstakere og selvstendig næringsdrivende i alderen 15-74 år som utførte arbeid av minst én times varighet på referansetidspunktet, og personer som har et slikt arbeid, men som var midlertidig fraværende på grunn av sykdom, ferie, lønnet permisjon eller lignende. For sysselsatte med flere arbeidsforhold i referanseuken, blir bare hovedarbeidsforholdet medregnet. Definisjonen av sysselsatte personer benyttet i Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) tilsvarer definisjonen i registerstatistikken.

Registerstatistikken og AKU viser noe lavere samlet sysselsetting enn nasjonalregnskapet. Viktigste årsak til avvik er at registerstatistikken og AKU måler sysselsetting for bosatte i Norge, mens nasjonalregnskapet også inkluderer utenlandske lønnstakere i innenlandsk produksjonsaktivitet, herunder utenlandske sjømenn på norskeide skip. I sysselsettingsberegningene for offentlig forvaltning i nasjonalregnskapet er det benyttet en indirekte metode med omregning av lønnskostnader fra offentlige regnskaper til årsverkstall og sysselsatte personer. Dette sammenholdes og avstemmes delvis mot registerstatistikk. Ved avstemning av samlet sysselsetting i Norge utnytter nasjonalregnskapet hovedsakelig informasjon fra AKU.

5.2.2 Sektorfordelt sysselsetting etter kommunestørrelse

Nasjonalregnskapet kan ikke brukes til å studere sysselsetting på kommunenivå. Til dette formålet må isteden Statistisk sentralbyrås registerbaserte sysselsettingsstatistikk¹ benyttes. I og med at disse to statistikkene baseres på ulike kilder, vil man få noen avvik i tallene. Forskjellene på de to statistikkene omtales i boks 5.1.

Tabell 5.3 viser hvordan sysselsettingen fordeler seg mellom ulike sektorer avhengig av størrelsen på bostedskommunen. Andelen sysselsatte som arbeider i kommuneforvaltningen øker med avtagende innbyggertall. I kommunene med under 3 000 innbyggere, arbeider over en fjerdedel i kommunal sektor. I kommunene Lavangen og Nesseby arbeider over 40 prosent av de sysselsatte i kommuneforvaltningen, og disse kommunene har størst andel sysselsatt i

¹ <http://www.ssb.no/regsys/>

kommuneforvaltningen. I Oslo kommune arbeider mindre enn 12 prosent av de sysselsatte i kommuneforvaltningen, noe som plasserer dem i den andre enden av skalaen.

Mønsteret er motsatt for statsforvaltningen. Andelen sysselsatte i statsforvaltningen øker med økende kommunestørrelse. I Oslo arbeidet i underkant av 14 prosent av de sysselsatte i statsforvaltningen, og i de øvrige kommunene med over 50 000 innbyggere arbeidet nesten 13 prosent i statsforvaltningen. I denne kommunegruppen hadde Tromsø den største andelen sysselsatte i statsforvaltningen på i underkant av 24 prosent.

Tabell 5.3 Sysselsatte fordelt etter sektor og størrelse på bostedskommune. Prosent av sysselsatte totalt

	Kommuneforvaltningen		Statsforvaltningen	Andre sektorer	I alt	Andel av totalt sysselsatte
	Kommuner inkl. Oslo	Fylker				
Hele landet	16,8	1,7	10,1	71,5	100,0	100,0
Oslo	11,5	0,3	13,6	74,6	100,0	12,5
Over 50 000 innb.	14,2	1,7	12,6	71,4	100,0	24,2
20-50 000 innb.	15,9	1,9	10,4	71,7	100,0	22,8
10-20 000 innb.	17,6	2,0	9,0	71,4	100,0	16,1
5-10 000 innb.	20,2	2,1	6,9	70,9	100,0	12,7
3-5 000 innb.	22,9	1,7	5,4	70,0	100,0	6,0
Under 3 000 innb.	26,6	1,4	5,1	66,8	100,0	5,7

Kilde: Statistisk sentralbyrås registerbaserte sysselsettingsstatistikk

Andelen som ikke er sysselsatt i offentlig forvaltning utgjorde på landsbasis 71,5 prosent. Sysselsettingen i andre sektorer mye av det samme hovedmønsteret som statsforvaltningen. Imidlertid er det ulikheter på to punkter. De fire kommunegruppene med innbyggertall fra 5 000 og oppover (men eks. Oslo) er veldig like med rundt 71 prosent ansatt i andre sektorer. I andre enden av skalaen er andelen av sysselsatte i andre sektorer vesentlig lavere i kommuner med under 3 000 innbyggere enn i kommunene med 3 000 til 5 000 innbyggere.

6 Priser og kostnader

6.1 Kommunal deflator

Kostnadsdeflatoren (prisindeksen) for kommunesektoren utarbeides i Finansdepartementet i forbindelse med utformingen av det økonomiske opplegget for sektoren. Den beregnes som et veidd gjennomsnitt av anslått lønnsvekst og veksten i prisindeksene for kjøp av varer og tjenester i driften og til investeringer. Beregningen av pristall for kommunene er en integrert del av tallarbeidet i tilknytning til nasjonalbudsjettene, og utgjør en del av grunnlaget for vurderinger av utviklingen og utsiktene for norsk økonomi.

Deflatoren benyttes blant annet til å beregne realveksten i kommunesektorens inntekter. Fordi anslag på den kommunale deflatoren for det enkelte år vil være usikre, vil det også være usikkerhet knyttet til beregnet realvekst i kommunesektorens inntekter.

I Nasjonalbudsjettet 2009, som ble lagt fram i oktober 2008, ble den kommunale deflatoren for 2009 anslått til 4,5 prosent. Som følge av lavere anslått prisvekst ble deflatoren nedjustert til 4,1 prosent i den finanspolitiske tiltakspakken, som ble lagt fram 26. januar 2009. Beregnet kostnadsvekst i kommunene i 2009 vil bli oppdatert med ny informasjon når det i 2010 foreligger statistikk for lønns- og prisveksten, og dette vil bli presentert i aprilrapporten 2010.

Vedlegg 6 viser utviklingen i deflatoren og de ulike kostnadskomponentene de siste årene. En mer detaljert oversikt over vare- og tjenestegrupper og anslått prisvekst de siste årene ble gitt i vedlegg 5.5 i aprilrapporten 2009.

6.2 Lønn og lønnsutvikling

Lønnskostnadene er den klart største utgiftsposten i kommunesektoren. I dette avsnittet ses det nærmere på gjennomsnittlig årslønn og årslønnsvekst i kommunesektoren, men også årslønnsvekst for noen av de andre forhandlingsområdene.

Tabell 6.1 Årslønnsvekst per årsverk i prosent og lønn per årsverk 2008 for noen store forhandlingsområder.

Forhandlingsområde	Gjennomsnittlig årslønnsvekst			Lønn per årsverk 2008	Lønn heltids-ansatte 2008
	1998-2003	2003-2008	2008		
Alle gruppene/områdene	4,9	4,5	6,0	402 300	
Industri i alt (NHO)	4,8	4,7	6,1	418 300	
Industriarbeidere (NHO)	4,5	4,4	5,7	354 400	
Industrifunksjonærer (NHO)	5,1	4,9	6,3	533 300	
Varehandel (HSH)	4,7	4,2	4,4		374 000
Finanstjenester	4,9	6,3	9,2		523 000
Statsansatte	4,7	4,7	6,7	410 600	
Kommuneansatte (KS inkl bedr.medl) *)	4,6	4,5	6,7	367 200	
Undervisningspersonell i komm.sekt *)	6,4	3,6	5,7	411 400	
Helseforetak (NAVO)	-	4,3	6,5	411 200	
Øvrige bedrifter (NAVO)	-	4,7	6,2	393 900	

*) I 2004 og 2005 inngår undervisningsstillinger utenom Oslo både i tallene for undervisningspersonell og kommuneansatte. Fra og med 2004 omfatter tallene for kommuneansatte også ansatte i Oslo kommune inkludert undervisningspersonell.

Kilde: NOU 2009:7 Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 2009

Tabell 6.1 viser at gjennomsnittlig årslønnsvekst for alle grupper i 2008 var på 6,0 prosent. Det var ansatte innenfor finanstjenester som hadde den høyeste årslønnsveksten med 9,2 prosent,

mens ansatte innenfor varehandelen hadde den laveste veksten med 4,4 prosent. For både kommuneansatte inkludert undervisningspersonell og statsansatte var årslønnsveksten på 6,7 prosent.

I perioden 1998 til 2003 hadde undervisningspersonell en noe sterkere årslønnsvekst enn de øvrige forhandlingsområdene med 6,4 prosent, mens kommuneansatte (eksklusiv undervisningspersonell) og industriarbeidere hadde lavere årslønnsvekst enn de andre områdene med henholdsvis 4,6 og 4,5 prosent. I perioden 2003 til 2008 var den årlige årslønnsveksten høyest for arbeidstakere innen finanstjenester med 6,3 prosent og lavest for undervisningspersonell i kommunal sektor med 3,6 prosent. Kommuneansatte hadde i denne perioden en årslønnsvekst på 4,5 prosent, det samme som gjennomsnittlig lønnsvekst for alle gruppene. Tallene for kommuneansatte i denne perioden var eksklusiv undervisningspersonell frem til 2003 og inklusiv undervisningspersonell fra og med 2004. Industriarbeidere og kommuneansatte har lavere lønn per årsverk enn de øvrige gruppene.

Tabell 6.2 viser gjennomsnittlig månedsfortjeneste (grunnlønn pluss faste og variable tillegg) per 1.12.08 for kommunalt ansatte fordelt på tjenestested og prosentvis vekst fra 1.12.07 til 1.12.08. Tallene for lønnsveksten i tabell 6.1 og 6.2 er derfor ikke direkte sammenliknbare. I tabell 6.1 ser vi på gjennomsnittlig årslønnsvekst, mens vi i tabell 6.2 ser på endringer i månedsfortjenesten per 1.12 de enkelte år.

Tabell 6.2 Kommunal forvaltning. Antall avtalte årsverk og gjennomsnittlig månedsfortjeneste *12 per 1.12.08. Prosentvis vekst i månedsfortjeneste fra året før og gjennomsnittlig årlig vekst 1.12.04-1.12.08. Fordelt på kommunale sektorer

	Årsverk per 1.12.08	Månedsfortj.*12 per 1.12.08	Gj.snittlig årlig prosentvis vekst 1.12.04-1.12.08	Prosentvis vekst 1.12.07-1.12.08
I alt	326 000	374 600	4,9	7,5
Av dette:				
Sentraladm	21 331	385 200	5,7	7,8
Grunnskole	75 281	389 600	4,0	6,2
Videregående	30 255	416 600	4,0	7,3
Barnehager	38 853	317 100	5,1	7,0
Pleie/omsorg	115 044	370 800	6,4	8,7
Kultur	6 104	361 800	5,4	8,0
Teknisk	21 484	368 300	5,5	8,3

*) Årsverkstallene i denne tabellen vil avvike fra årsverkstallene i tabell 2.5 pga grupperingsforskjeller og forskjeller i statistikkilde.

Kilde: Lønns- og personalstatistikk. PAI/KS

I kommuneforvaltningen var gjennomsnittlig månedsfortjeneste per 1.12.08 høyest innenfor videregående skole og grunnskolen, og lavest i barnehager.

Det var størst økning i månedsfortjenesten fra 1. desember 2007 til 1. desember 2008 for pleie og omsorgs med 8,7 prosent. Det var lavest vekst for grunnskole med 6,2 prosent. De seneste 4 årene har det vært størst lønnsøkning innenfor pleie og omsorg med en årlig vekst på 6,4 prosent og lavest innenfor grunnskole og videregående skole med 4,0 prosent. Veksttallene for grunnskole og videregående opplæring er noe for lave som følge av forsinkede resultater fra de lokale forhandlingene i 2008 samt strukturendringene innenfor skole, herunder at eldre lærere erstattes med yngre lærere, og det er stor forskjell i minstelønn for eldre og yngre lærere.

7 Netto driftsresultat og andre regnskapsresultater

Dette kapitlet omhandler utviklingen i og sammenhengen mellom ulike resultater fra kommuneregnskapene. Vi ser nærmere på utviklingen i brutto driftsresultat, netto driftsresultat og underskudd før lån og avsetninger. Kapitlet baserer seg på KOSTRA-tall for kommuneregnskapene. Kommunale foretak mv. inngår ikke i tallgrunnlaget. I og med at en del kommuner organiserer deler av virksomheten i kommunale foretak mv., vil vi isolert sett få bedre tallgrunnlag om vi legger konsernregnskapene i KOSTRA til grunn. På den annen side er kvaliteten på dataene i konsernregnskapene dårligere enn for kommuneregnskapene. Utvalget regner med at kvaliteten på konserntallene etter hvert vil bli god nok til at disse kan brukes.

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for mål på økonomisk balanse i kommunesektoren. Etter at netto driftsresultat var nede i 0,6 prosent av inntektene i 2003, økte netto driftsresultat til 2,2 prosent i 2004, videre til 3,6 prosent i 2005 og kom opp i 5,5 prosent i 2006. I 2007 sank netto driftsresultat til 2,5 prosent. Denne utviklingen fortsatte i 2008 hvor netto driftsresultat ble kraftig svekket og endte på 0,4 prosent av driftsinntektene. Årsaken til svekkelsen var både at aktivitetsveksten har vært klart høyere enn inntektsveksten, at renteutgiftene økte og at kommunene hadde tap på finansielle plasseringer. Hvis vi tar utgangspunkt i siste tyveårsperiode var netto driftsresultat i 2006 det høyeste resultatet kommunesektoren har oppnådd, mens netto driftsresultat i 2008 var det laveste resultatet.

Fra 2007 til 2008 sank netto driftsresultat i kommunene utenom Oslo fra 1,9 til -0,6 prosent. Et så lavt resultat er ikke tidligere blitt registrert for disse kommunene. I Oslo sank netto driftsresultat fra 4,6 til 3,9 prosent, mens fylkeskommunene (utenom Oslo) hadde nedgang fra 4,0 til 2,9 prosent. Kommunene har i gjennomsnitt hatt en større nedgang enn fylkeskommunene fra 2007 til 2008. I likhet med netto driftsresultat var det også en stor nedgang i brutto driftsresultat (utenom avskrivninger). Nedgangen var fra 5,1 prosent i 2007 til 3,8 prosent i 2008.

Det var primært kommunene utenom Oslo som i 2008 hadde realisert og urealisert tap på finansielle plasseringer på om lag 2-2 ½ mrd. Dette utgjør 0,9-1,1 pst av driftsinntektene for kommunene eksklusiv Oslo.

I 2008 hadde 49 prosent av kommunene negativt netto driftsresultat, en økning fra 29 prosent i 2007. Tre fylkeskommuner hadde negativt driftsresultat i 2008. Til tross for at det har vært en økning i antallet kommuner med akkumulerte merforbruk i driften, har antallet kommuner i ROBEK bare økt svakt gjennom det siste året, fra 45 kommuner sommeren 2008 til 47 kommuner per medio november 2009. Når økningen ikke har vært større, skyldes dette at de fleste kommunene med underskudd har vedtatt å dekke dette inn i løpet av to år. Hvorvidt de klarer dette, vil avhenge av driftsresultatene for 2009 og 2010.

Utvalget anbefaler at netto driftsresultat over tid bør utgjøre om lag tre prosent av driftsinntektene. I den siste tiårsperioden er det to år, 2005 og 2006, hvor netto driftsresultat har vært høyere enn tre prosent og åtte år hvor det har vært lavere.

Brutto driftsresultat (eks. avskrivninger) er lik forskjellen mellom driftsinntekter og driftsutgifter, det vil si lik overskudd på løpende drift. Endringer i brutto driftsresultat fra ett år til et annet viser i hvilken grad det har vært samsvar mellom veksten i driftsinntektene og driftsutgifter.

Netto driftsresultat er lik overskuddet på løpende drift (brutto driftsresultat) fratrukket netto renteutgifter og avdrag. Dersom netto renteutgifter og avdrag er høyere enn brutto driftsresultat, får vi et netto driftsresultat som er mindre enn null. Også endringer i netto driftsresultat vil være påvirket av i hvilken grad det har vært samsvar mellom inntektsvekst og utgiftsvekst. Netto driftsresultat vil i tillegg være påvirket av utviklingen i netto renteutgifter og avdrag. Utviklingen i netto renter og avdrag vil være avhengig av endringer i netto gjeld, rentesatser og utbytte. Ved også å ta hensyn til utviklingen i brutto driftsresultat kan vi få frem i hvilken grad utviklingen i netto driftsresultat er påvirket av utviklingen i løpende driftsinntekter/utgifter og hvor mye som skyldes utviklingen i renter og avdrag.

Overskudd før lån¹ viser endring i netto gjeld. Overskudd før lån er lik brutto driftsresultat fratrukket netto renteutgifter og fratrukket netto investeringsutgifter. Overskudd før lån vil isolert sett være lavere jo høyere netto investeringsutgifter kommunene har, jo lavere brutto driftsresultat de har og jo høyere netto renteutgifter de har. Ved å betrakte overskudd før lån sammen med brutto driftsresultat kan vi få frem i hvilken grad endringer i overskudd før lån skyldes endringer i investeringsutgiftene og i hvilken grad endringene skyldes inntekter og utgifter i driftsregnskapet.

Akkumulert regnskapsmessig resultat viser differansen mellom uinndekkede regnskapsmessige merforbruk og udisponerte regnskapsmessige mindreforbruk. Regnskapsmessig mer- eller mindreforbruk er bunnlinjen i kommuneregnskapet og består av årets løpende inntekter og utgifter (netto driftsresultat) fratrukket netto avsetninger til frie og bundne driftsfond samt overføringer til investeringer. Et merforbruk kan dekkes inn gjennom avsetninger til fond eller ved å disponere et positivt netto driftsresultat til formålet. Indikatoren akkumulert regnskapsmessig resultat sier således noe om behovet for tilpasninger i driften, og hvilke økonomiske utfordringer kommunen står overfor.

ROBEK (register om betinget godkjenning og kontroll) er et register for kommuner og fylkeskommuner som er i økonomisk ubalanse og underlagt noe sterkere statlig kontroll gjennom lånegodkjenning og lovlighetskontroll av årsbudsjettet. Innmelding skjer hvis kommunestyret eller fylketinget har vedtatt budsjett eller økonomiplan i økonomisk ubalanse (utmeldes hvis budsjett eller økonomiplan for påfølgende år er i balanse), at regnskapsmessig merforbruk er vedtatt dekket inn over mer enn to år eller at kommunen eller fylkeskommunen ikke har fulgt opprinnelig vedtatt inndekningsplan (meldes ut når regnskapsmessig merforbruk har blitt dekket inn).

---

¹ Overskudd før lån i dette kapitlet bygger på kommuneregnskapene slik som vedlegg 2A, mens tallene i tabell 2.1 bygger på nasjonalregnskapets tall (se vedlegg 1)

7.1 Netto driftsresultat for kommunesektoren samlet

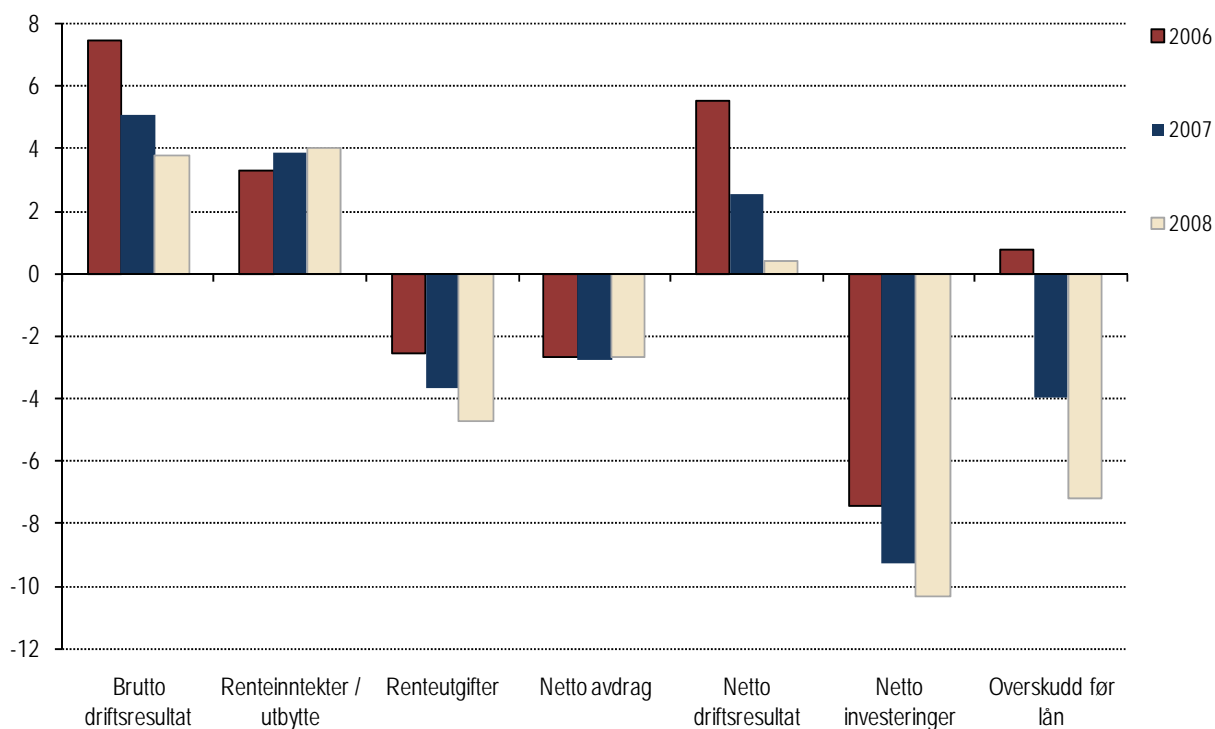
I 2008 var netto driftsresultat i kommunesektoren på 0,4 prosent av driftsinntektene. Dette var 2,1 prosentenheter lavere enn i 2007. I likhet med netto driftsresultat viste også brutto driftsresultat (utenom avskrivninger) en nedgang fra 2007 til 2008. Brutto driftsresultat var på 3,8 prosent i 2008. Dette var 1,3 prosentenheter lavere enn i 2007.

Tabell 7.1: Utviklingen i brutto og netto driftsresultat målt i prosent av de totale driftsinntektene for kommunesektoren samlet 2004-2008

	2004	2005	2006	2007	2008
Brutto driftsresultat	4,5	5,5	7,5	5,1	3,8
Netto driftsresultat	2,2	3,6	5,5	2,5	0,4

Figur 7.1 viser utviklingen i brutto driftsresultat, netto driftsresultat og underskudd før lån og avsetninger for årene 2006-2008. Figuren viser at nedgangen i netto driftsresultat fra 2007 til 2008 var en følge av både en nedgang i brutto driftsresultat og økte renteutgifter. De økte renteutgiftene kom både som tap på finansielle plasseringer og som økte rentekostnader. Det var kun en liten økning i renteinntekter og utbytte fra 2007 til 2008, mens avdragsutgiftene i prosent av driftsinntektene har vært på det samme nivået i perioden 2006-2008. Det vil si at også økte netto renteutgifter bidro til nedgang i netto driftsresultat fra 2007 til 2008. Økningen i renteutgiftene har sammenheng med at en god del kommuner har hatt tap på finansielle plasseringer på mellom 2 til 2 ½ mrd. Kommunene hadde en forholdsvis sterk vekst i renteutgiftene fra 2007 til 2008.

Figur 7.1 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune og fylkeskommunekassene 2006-2008

Figur 7.1 viser også utviklingen i overskudd før lån. Overskudd før lån betyr isolert sett en nedgang i kommunenes nettogjeld, mens underskudd før lån isolert sett betyr en økning. Dette underskuddet økte fra 4,0 prosent av driftsinntektene i 2007 til 7,2 prosent i 2008. Økningen skyldtes både at netto driftsresultat gikk ned og at netto investeringsutgifter gikk opp. Det vil si at økningen i underskuddet skyldtes forhold både på drifts- og investeringssiden. Investeringsutgiftene fratrukket investeringsinntektene økte fra 9,3 prosent av driftsinntektene i 2007 til 10,3 prosent i 2008.

7.2 Netto driftsresultat for kommunene

Kommunene eksklusive Oslo hadde i 2008 et netto driftsresultat på -0,6 prosent av driftsinntektene. Dette var en nedgang på 2,5 prosentenheter i forhold til 2007, jf. tabell 7.2. Av nedgangen kan 1,3 prosentenheter henføres til lavere brutto driftsresultat (eks. avskrivninger), mens sum netto renteutgifter og avdrag økte med 1,2 prosentenheter i forhold til driftsinntektene. Økningen i netto driftsresultat skyldes i hovedsak at driftsutgiftene har økt mer enn driftsinntektene, men også at sum netto renteutgifter og avdrag har økt. Netto driftsresultatet er også påvirket av realisert og urealisert tap på finansielle plasseringer. Dette tapet utgjorde om lag 1 prosent for kommunene eksklusiv Oslo.

Tabell 7.2 Utviklingen i brutto og netto driftsresultat*) i prosent av totale driftsinntekter for kommunene utenom Oslo og Oslo 2004-2008

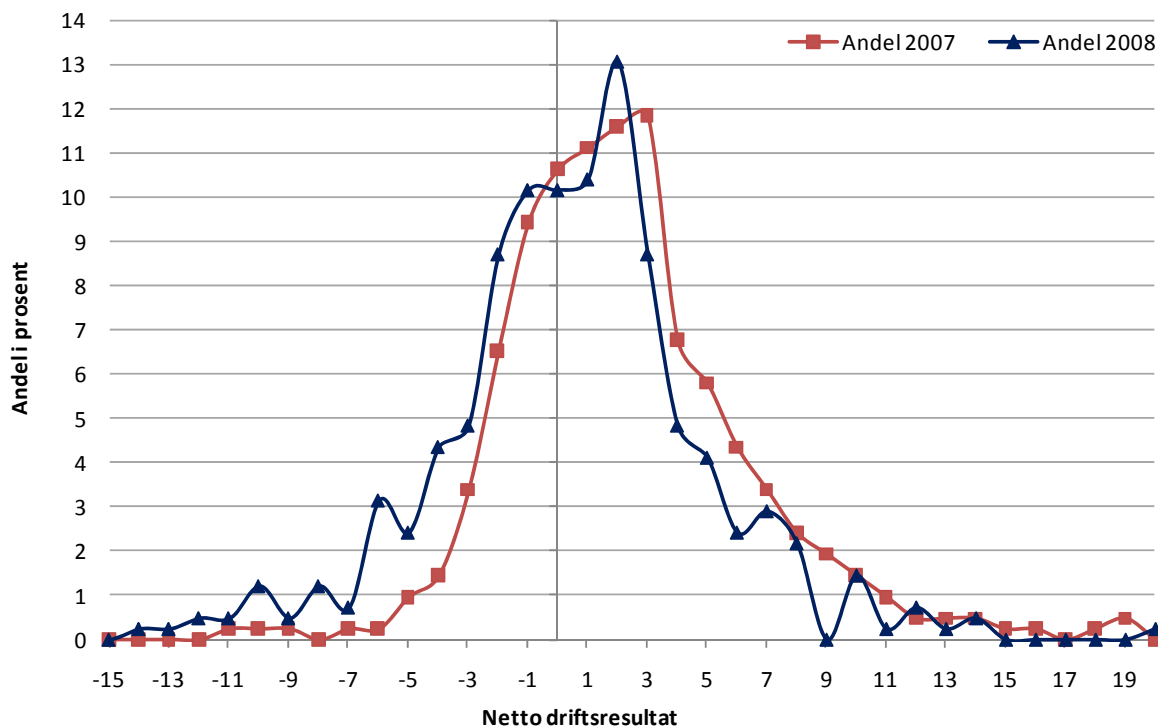
	Kommunene utenom Oslo		Oslo	
	Brutto driftsres.	Netto driftsres.	Brutto driftsres.	Netto driftsres.
2004	4,6	2,0	2,5	1,1
2005	5,8	3,5	4,0	3,6
2006	7,5	5,3	7,7	8,0
2007	5,4	1,9	3,6	4,6
2008	4,1	-0,6	2,3	3,9

*) Brutto driftsresultat eks. avskrivninger

I Oslo kommune utgjorde netto driftsresultat 3,9 prosent av driftsinntektene i 2008, mot 4,6 prosent i 2007. Nedgangen i netto driftsresultat i Oslo på 0,7 prosentenheter er nettovirkningen av at brutto driftsresultat (eks. avskrivninger) gikk ned med 1,3 prosentenheter, mens nedgangen i netto renteutgifter og avdrag på 0,6 prosentenheter isolert sett bidro til en økning i netto driftsresultat.

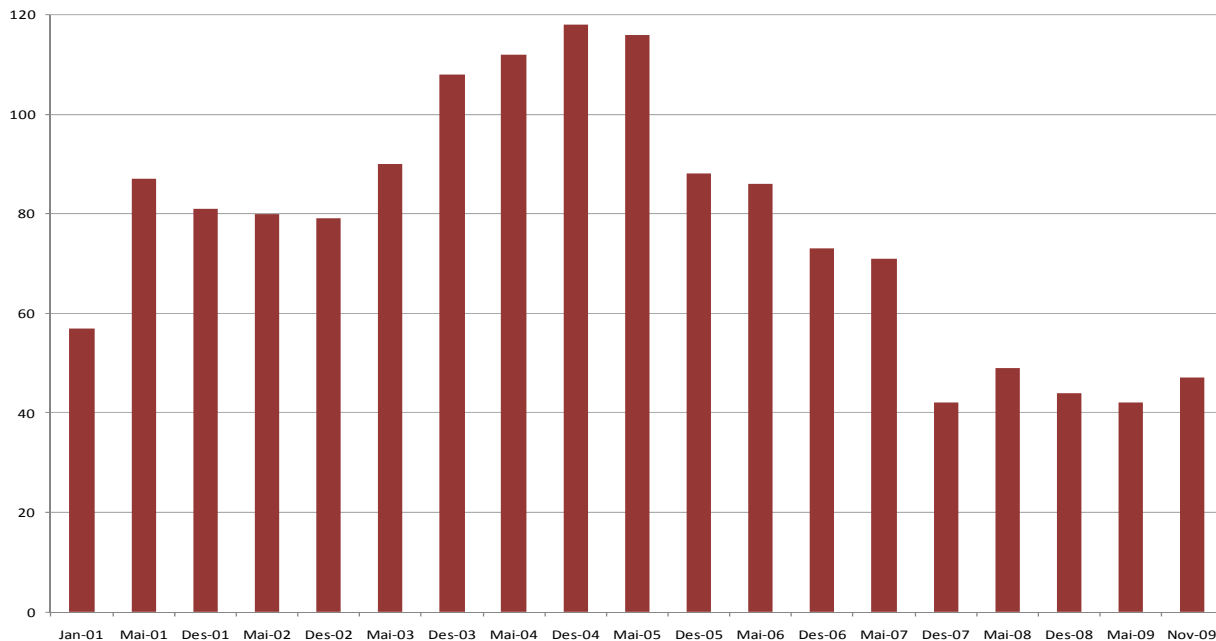
Figur 7.2 viser hvordan netto driftsresultat varierte kommunene imellom i 2007 og 2008. Figuren viser at det var betydelige forskjeller kommunene i mellom både i 2007 og 2008. Figuren viser videre at det var flere kommuner som hadde netto driftsresultat lik 3 prosent eller høyere i 2007 enn i 2008, mens det i 2008 var flere kommuner som hadde netto driftsresultat lik 2 prosent eller lavere enn i 2007. I 2008 hadde om lag 40 prosent av kommunene utenom Oslo netto driftsresultat på mellom -1 og 3 prosent og om lag 55 pst av kommunene netto driftsresultat på mellom -2 og 4 prosent. Resten av kommunene hadde høyere eller lavere netto driftsresultat enn dette.

Figur 7.2 Spredning i netto driftsresultat, i pst av driftsinntekter. Andel kommuner i prosent. Kommunekassene utenom Oslo. 2007 og 2008²

Til tross for det svake netto driftsresultatet i 2008 er antallet kommuner i ROBEK (Register om betinget godkjenning og kontroll) uendret fra i fjor, jf. figur 7.3.

Figur 7.3 Antall kommuner oppført i ROBEK. Januar 2001-november 2009

² Figuren viser kun de kommuner som har netto driftsresultat mellom -15 pst og 20 pst. Det er 6 kommuner som har netto driftsresultat lavere enn -15 pst, mens det er 4 kommuner som har større enn 20 pst.

Ti kommuner hadde blitt meldt inn på bakgrunn av årsregnskapet for 2008, mens åtte har blitt meldt ut. I tillegg har fire kommuner blitt meldt inn tidligere på året som følge av et budsjett eller en økonomiplan i ubalanse, mens seks kommuner som var registrert på disse kriteriene, har blitt meldt ut. Totalt er 47 kommuner oppført i ROBEK medio november 2009. Disse kommunene hadde et samlet negativt netto driftsresultat på -3,7 prosent i 2007 og på -3,8 prosent i 2008. Samlet utgjorde det akkumulerte merforbruket -6,8 prosent av driftsinntektene ved utgangen av 2008.

I alt hadde vel 200 kommuner hadde et negativt netto driftsresultat i 2008. Mange av disse har finansiert driften gjennom å bruke av sine oppsparte driftsmidler. I alt har kommunenes oppsparte frie driftsmidler (disposisjonsfond og regnskapsmessige mindreforbruk) blitt redusert med 2,4 milliarder kroner til 13,8 milliarder kroner, tilsvarende 5,3 prosent av de samlede driftsinntektene.

I overkant av 140 kommuner har likevel et akkumulert merforbruk ved utgangen av 2008 som samlet utgjorde nærmere 2,7 milliarder kroner, mot knapt 90 kommuner ved utgangen av 2007. Av de vel 140 kommunene hadde 50 kommuner oppsparte frie driftsmidler som i beløp oversteg underskuddet. Disse kommunene kan i utgangspunktet dekke inn hele underskuddet ved å bruke av sine oppsparte midler. De resterende godt og vel 90 kommunene må helt eller delvis dekke inn det akkumulerte underskuddet gjennom framtidig sparing (positive netto driftsresultat). Tilsvarende tall ved utgangen av 2007 var 56 kommuner. Det har altså vært en økning i antall kommuner i økonomisk ubalanse i løpet av 2008.

For enkelte av kommunene skyldes ubalansen tap på finansielle plasseringer, og 2008 var et spesielt år i så måte. For disse er ikke dette nødvendigvis et uttrykk for at kommunens drift som sådan er i ubalanse. Det kan også gjenspeile at kommunen ikke har hatt store nok buffere til å håndtere verdisvingninger i finansporteføljen uten at en risikerer å påvirke tjenestetilbudet på kort sikt ettersom kurstapet må føres som en ordinær driftsutgift i regnskapet. Utviklingen viser likevel at det gjennom 2008 var en økning i antall kommuner med økonomiske utfordringer og som vil kunne ha behov for å justere driftsnivået.

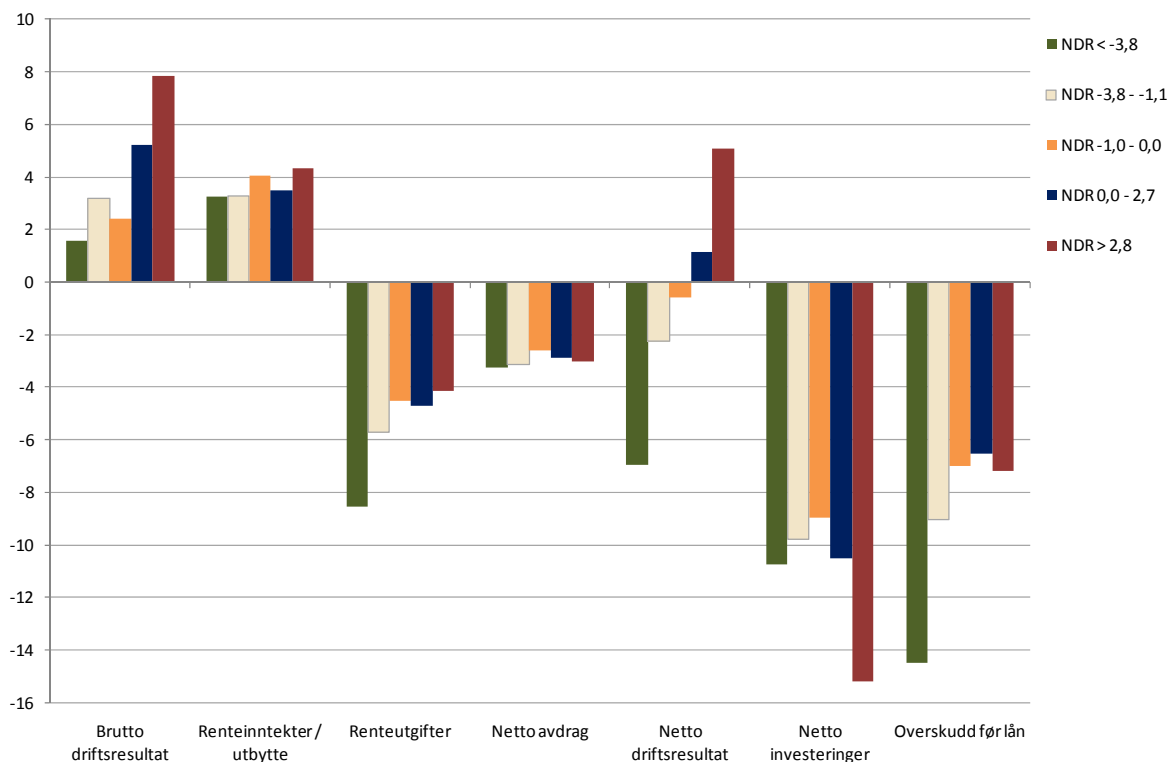
Når antallet kommuner i ROBEK på tross av dette ikke har økt, skyldes dette at de fleste kommunene med underskudd har vedtatt å dekke dette inn i løpet av to år. Om de klarer dette, vil avhenge av driftsresultatene for 2009 og 2010. I den grad 2008-resultatene gir seg utslag i endring i antall ROBEK-kommuner, vil effekten komme når regnskapene for de respektive årene fastsettes i 2010 og 2011.

I figur 7.4 er kommunene utenom Oslo sortert etter netto driftsresultat i 2008 og delt opp i fem grupper etter nivået på netto driftsresultat, og der hver gruppe har om lag like mange innbyggere.

Figur 7.4 viser at kommuner med lavt netto driftsresultat også hadde lavt brutto driftsresultat og vice versa. Figuren viser videre at det var større forskjeller i netto driftsresultat kommunene imellom enn i brutto driftsresultat. Det betyr at forskjellen spesielt i netto renteinntekter og netto renteutgifter øker forskjellene i netto driftsresultat. De kommunene som har lavest brutto driftsresultat i gjennomsnitt hadde også høyest netto renteutgifter. Renteinntektene var lavest i de to kommunegruppene med de laveste netto driftsresultatene og renteutgiftene var høyest i kommunene med lavest netto driftsresultat. Figuren viser videre at det er små forskjeller i netto avdrag mellom gruppene.

Figur 7.4 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune utenom Oslo sortert etter netto driftsresultat i 2008

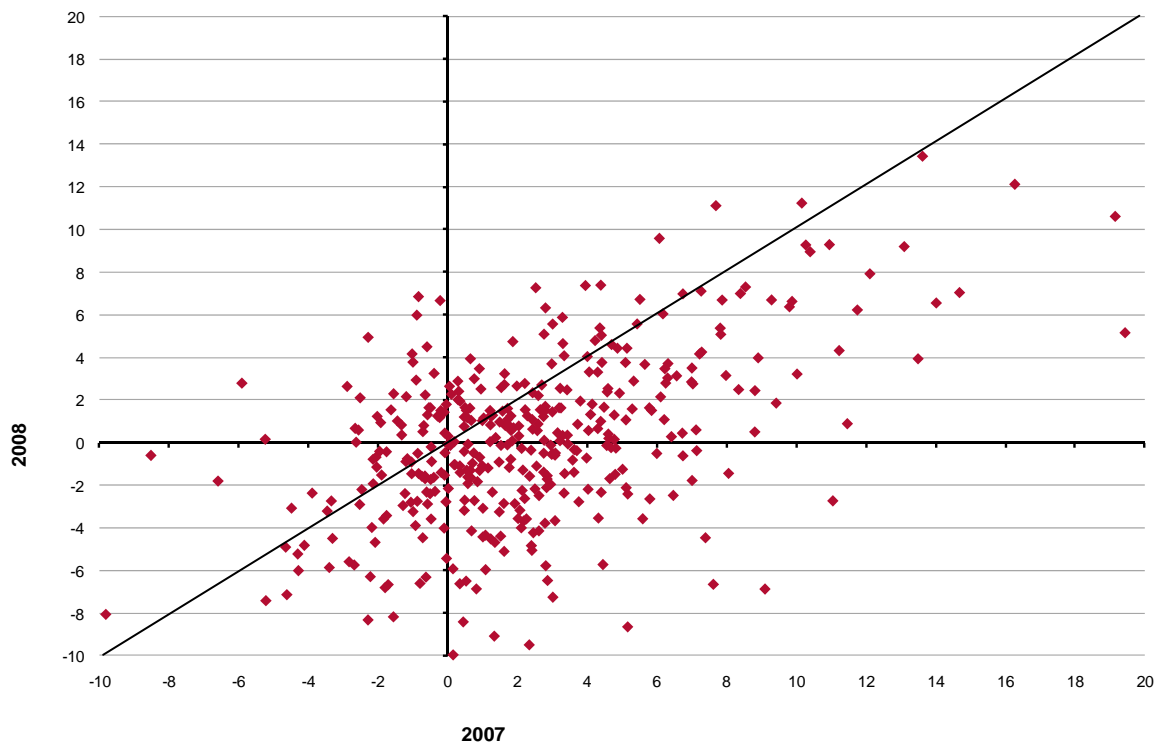
Det kan også leses av figur 7.4 at det var kommunene med de høyeste netto driftsresultatene som hadde de høyeste netto investeringsutgiftene. Disse kommunene har på tross av størst netto investeringer relativt sett de laveste underskuddene før lån. Det er interessant å se på i hvilken grad det er de samme kommunene som har høye og lave netto driftsresultater fra år til år.

I figur 7.5 er kommunene plottet inn slik at den vannrette aksene (x-aksen) viser netto driftsresultat i 2007 og den loddretteaksen (y-aksen) viser netto driftsresultat i 2008. Figur 7.5 viser en klar tendens til at kommunene som hadde høye netto driftsresultater i 2007 også hadde høye netto driftsresultater i 2008, men det er mange eksempler på store variasjoner i driftsresultat fra 2007 til 2008.

Kommunene til venstre for y-aksen hadde negativt netto driftsresultat i 2007. Kommunene til venstre for y-aksen som samtidig ligger under x-aksen hadde negativt netto driftsresultat i både 2007 og 2008, mens kommunene som ligger til venstre for y-aksen og over x-aksen hadde negativt netto driftsresultat i 2007 og positivt netto driftsresultat i 2008. Figur 7.4 viser at om lag 1/3 av kommunene som hadde negativt netto driftsresultat i 2007 hadde snudd dette til positivt netto driftsresultat i 2008.

Samtidig viser figur 7.5 at nesten halvparten av kommunene med positivt netto driftsresultat i 2007 kom ut med negativt netto driftsresultat i 2008. Dette gjaldt kommunene som ligger til høyre for y-aksen og under x-aksen. Kommunene som ligger til høyre for y-aksen og over x-aksen hadde positive netto driftsresultater i både 2007 og 2008.

Figur 7.5 Netto driftsresultat. 2007 og 2008 Kommunene utenom Oslo. Prosent av driftsinntekt

Tabell 7.3 viser antall kommuner med negative netto driftsresultat i et eller flere av årene fra 2004 til 2008 fordelt på kommunestørrelse.

Tabell 7.3 Antall kommuner og prosentvis andel kommuner i hver gruppe med negativt netto driftsresultat 2004-2008. Kommunene er gruppert etter innbyggertall. Kommunene eksklusive Oslo

Innbyggertall	Antall kommuner					Prosentvis andel av alle kommunene i gruppen				
	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008
Under 3 000	47	33	6	37	65	30	21	4	23	41
3 000 - 5 000	25	15	4	20	33	30	19	5	27	45
5 000 - 10 000	22	16	6	39	48	24	18	7	42	55
10 000 - 20 000	13	10	3	15	32	23	17	5	27	58
20 000 - 50 000	5	1	1	12	21	16	3	3	34	55
Over 50 000	3	0	0	1	9	27	0	0	8	75
I alt	115	75	20	124	208	27	17	5	29	49

I 2008 hadde 49 prosent av kommunene (208 kommuner) negativt netto driftsresultat, mens det i 2007 var 29 prosent av kommunene (124 kommuner) som hadde negativt netto driftsresultat. Det var blant kommuner med over 50 000 innbyggere at andelen kommuner med negativt driftsresultat var størst i 2008, mens andelen kommuner med negativt netto driftsresultat var lavest blant kommuner med under 3 000 innbyggere. Av kommunene med 3-5 000 innbyggere hadde 45 prosent (33 kommuner) negativt netto driftsresultat, mens 55 prosent (48 kommuner) av kommunene med 5 000-10 000 innbyggere hadde negativt netto driftsresultat.

I tabell 7.4 undersøker vi i hvilken grad det er de samme kommunene som hadde negativt netto driftsresultat i de forskjellige årene. I 2008 hadde 208 kommuner et negativt netto driftsresultat. Av disse hadde 8 kommuner et negativt netto driftsresultat hvert av de siste tre årene. Til sammen er det 258 kommuner som har hatt negativt netto driftsresultat minst et av de siste tre årene og 87 kommuner der summen av netto driftsresultat de tre siste årene var mindre enn null. Det betyr at det er 171 kommuner som ikke har hatt negativt netto driftsresultat i noen av

de tre siste årene. Det er blant kommunene med mindre enn 3 000 innbyggere at andelen kommuner som ikke hatt negativt netto driftsresultat de siste 3 årene er størst med 50 prosent (79 kommuner), mens andelen kommuner som ikke har hatt negativt netto driftsresultat de siste 3 årene er lavest blant kommuner med 50 000 innbyggere og over med 75 prosent (3 kommuner).

Tabell 7.4 Antall kommuner med negativt netto driftsresultat i hhv. alle de tre siste årene, i to av de tre siste årene og i et av de siste tre årene, og hvilken andel dette utgjør av kommunegruppen. Kommunene er gruppert etter innbyggertall

	Kommunegruppe						I alt (prosent)	I alt (antall)
	Under 3 000	3 000- 5 000	5 000- 10 000	10 000- 20 000	20 000- 50 000	Over 50 000		
1. Andel kommuner som hadde negativt netto driftsresultat i 2008	41	45	55	58	55	75	49	208
2. Andel kommuner med negativ sum netto driftsresultat de tre siste årene (2006, 2007 og 2008)	14	20	31	22	30	0	20	87
3. Andel kommuner med negativt netto driftsresultat alle de tre siste årene	3	1	1	2	0	0	2	8
4. Andel kommuner med negativ netto driftsresultat i to av de siste tre årene	14	17	32	18	30	8	20	86
5. Andel kommuner med negativt netto driftsresultat i ett av de siste tre årene.	34	39	38	47	35	67	38	164
6. Andel kommuner med negativt netto driftsresultat i minst et av 3 siste årene Summen av (3-5)	51	57	70	67	65	75	60	258
7. Andel kommuner som ikke har hatt negativt netto driftsresultat i noen av de 3 siste årene(2006, 2007 og 2008)	49	43	30	33	35	25	40	171
8. Antall kommuner i alt i	162	74	88	55	38	12	429	429

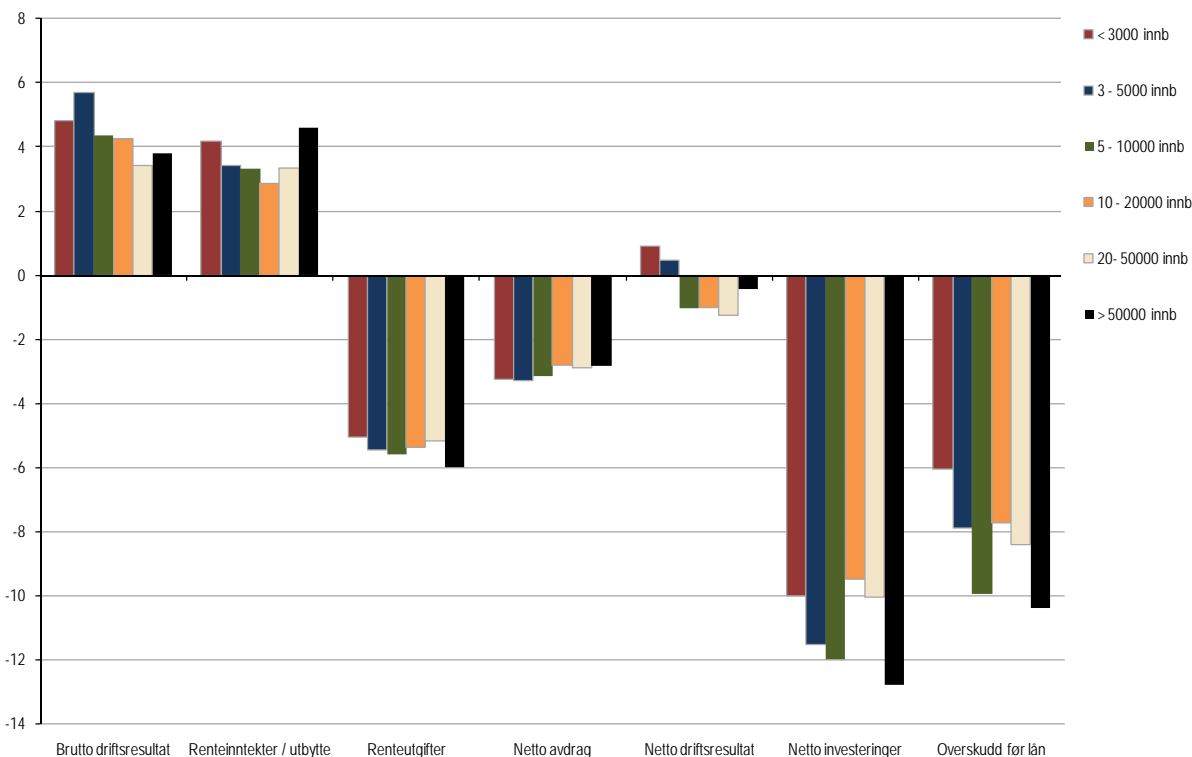
7.3 Netto driftsresultat fordelt på grupper av kommuner

7.3.1 Kommunene gruppert etter innbyggertall

Figur 7.6 viser i hvilken grad brutto driftsresultat, netto driftsresultat og underskudd før lån og avsetninger varierte etter kommunestørrelse i 2008.

I 2008 var det kommuner med under 3 000 og mellom 3 000-5 000 innbyggere som hadde de høyeste netto driftsresultatene. I 2008 var netto driftsresultat i disse kommunegruppene på henholdsvis 0,9 og 0,5 prosent. De relativt høye netto driftsresultatene i kommunene med 3 000-5 000 innbyggere har bakgrunn i at disse kommunene også hadde relativt høye brutto driftsresultater, mens de relativt høye netto driftsresultatene i kommunene med under 3000 innbyggere har bakgrunn i at denne kommunegruppen både hadde relativt høye renteinntekter og utbytte og høyt brutto driftsresultat.

Figur 7.6 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune utenom Oslo sortert etter innbyggertall i 2008

Det var kommunene med mellom 5 000 og 10 000 innbyggere og kommuner med mellom 20 000 og 50 000 innbyggere som hadde de laveste netto driftsresultatene i 2008. I disse kommunegruppene var netto driftsresultat på henholdsvis -1,0 og -1,3 prosent. Kommunene med over 50 000 innbyggere hadde relativt lave brutto driftsresultater og relativt høye renteutgifter og et negativt netto driftsresultat.

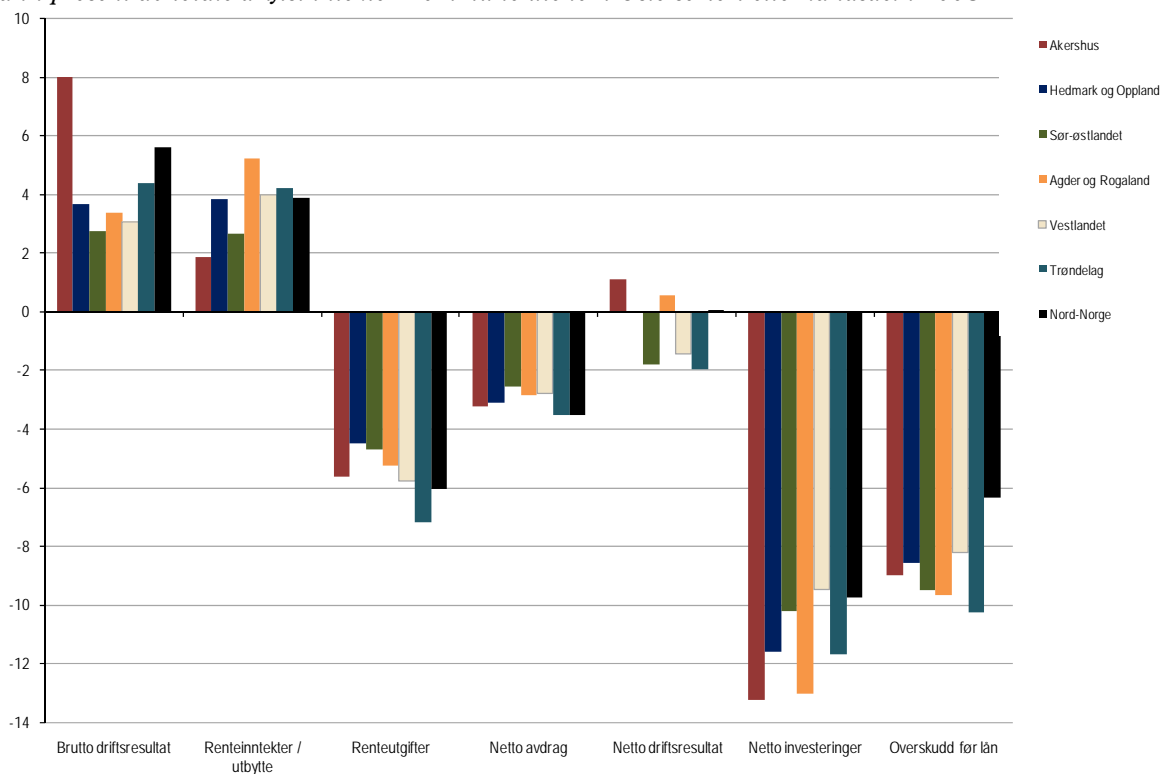
Underskudd før lån var lavest i kommunene med under 3 000 innbyggere. Dette har bakgrunn i at disse kommunene hadde relativt høye driftsresultater. Kommunene med over 50 000 innbyggere hadde høyere netto investeringsutgifter enn de øvrige kommunene, og høyere underskudd før lån enn de andre kommunegruppene.

7.3.2 Kommunene gruppert etter landsdel

I 2008 var netto driftsresultat høyest i kommuner i Akershus med 1,1 prosent og i Agder og Rogaland med 0,5 prosent. De høye netto driftsresultatene i Akershus har bakgrunn i høye brutto driftsresultat, mens netto driftsresultatene i Agder og Rogaland har bakgrunn i relativt høye renteinntekter. Kommunene i Akershus hadde relativt lave renteinntekter og utbytte, noe som gjorde at forskjellen i netto driftsresultat mellom kommunene i Akershus og resten av landet var vesentlig mindre enn forskjellene i brutto driftsresultat.

Netto driftsresultat var lavest i kommunene på Sør-Østlandet med -1,8 prosent og i kommunene i Trøndelag med -2,0 prosent. Det var relativt høye netto renteutgifter som gjorde at kommunene i Trøndelag kom ut med svakere netto driftsresultater enn resten av landet, mens kommunene på Sør-Østlandet hadde lavt brutto driftsresultat og lave renteinntekter og utbytte.

Figur 7.7 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune utenom Oslo sortert etter landsdel i 2008

Det var relativt store forskjeller i underskudd før lån landsdelene imellom. Dette hadde bakgrunn i forskjeller i netto investeringsutgifter. Underskudd før lån og netto investeringsutgifter var størst i kommunene i Trøndelag. Også kommunene i Akershus hadde høye netto investeringsutgifter, men siden kommunene i Akershus også hadde relativt høye driftsresultater ble ikke underskudd før lån like høyt her. Underskudd før lån og netto investeringsutgifter var lavest i kommunene i Nord-Norge.

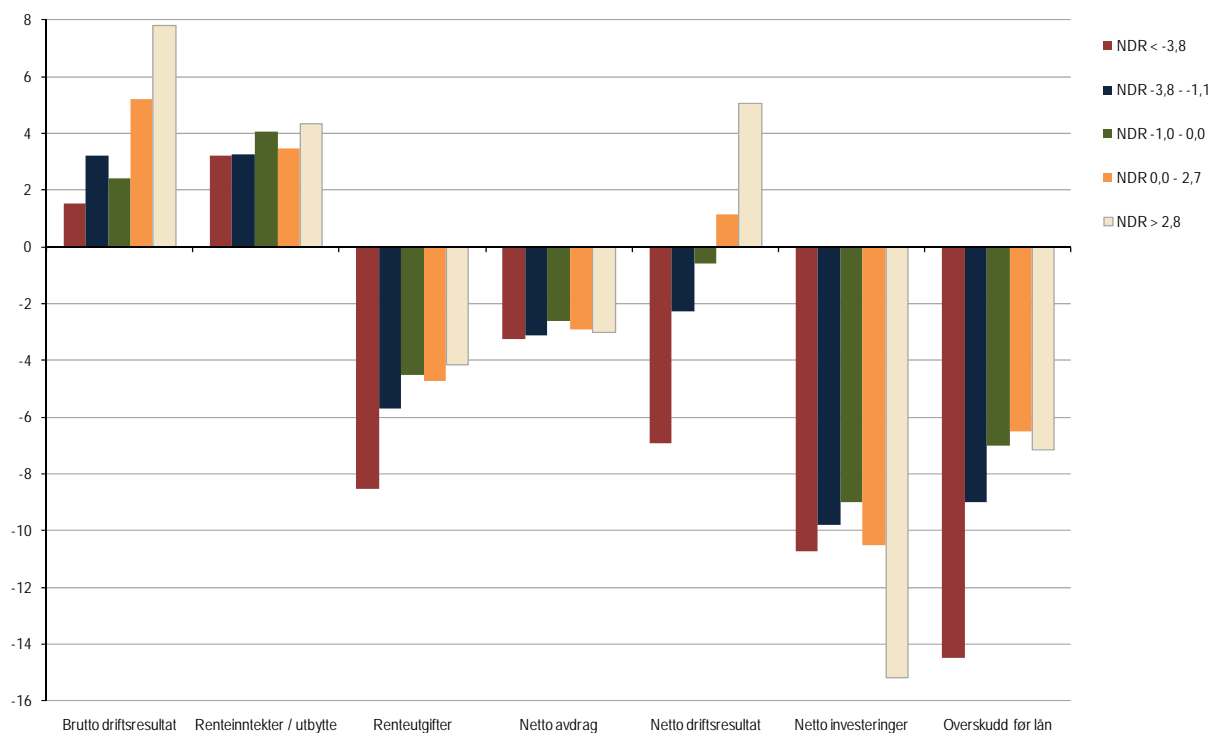
7.3.3 Kommunene gruppert etter korrigert inntekt

I figur 7.8 grupperes kommunene etter korrigerede frie inntekter (skatt på inntekt og formue og rammetilskudd) per innbygger i prosent av landsgjennomsnittet. Intervallene er satt opp slik at det er om lag like mange innbyggere i hver gruppe. Korrigerede frie inntekter innebærer at frie inntekter er korrigert for beregnet utgiftsbehov ved hjelp av kostnadsnøklene i inntektssystemet.

Figur 7.8 viser at netto driftsresultat er større i kommuner med relativt høye korrigerede frie inntekter enn i kommuner med lave korrigerede frie inntekter. Både brutto og netto driftsresultat er lavest i kommunene med korrigerede frie inntekter på under 92 prosent av landsgjennomsnittet og høyest i kommunene med korrigerede frie inntekter på over 110 prosent.

Figur 7.8 viser at det var store forskjeller i underskudd før lån mellom kommunegrupper sortert etter korrigerede frie inntekter. Kommunene med høye korrigerede inntekter hadde høyere netto investeringsutgifter enn kommuner med lave korrigerede inntekter. Men siden kommunene med høye korrigerede inntekter også hadde høyere driftsresultater enn kommuner med lave inntekter, reduserte dette forskjellene i underskudd før lån.

Figur 7.8 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune utenom Oslo sortert etter korrigerte frie inntekter i 2008

7.4 Netto driftsresultat for fylkeskommunene

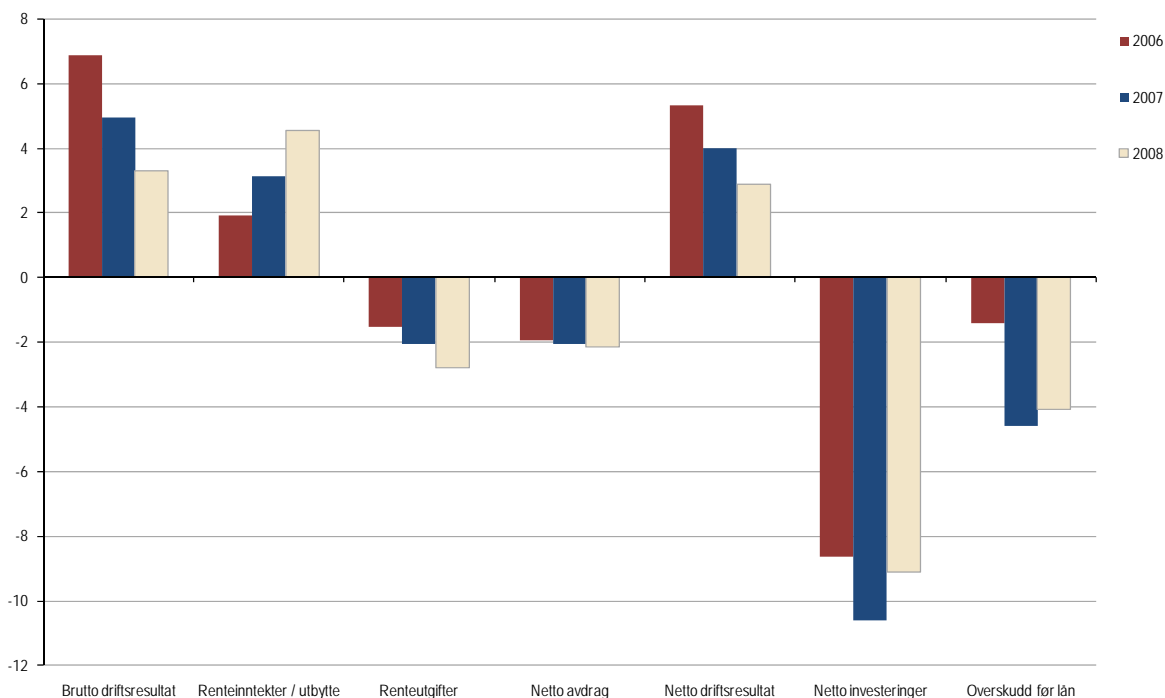
Fylkeskommunene hadde netto driftsresultat på 2,9 prosent av driftsinntektene i 2008. Dette var 1,4 prosentenheter lavere enn i 2007. I likhet med netto driftsresultat viste også brutto driftsresultat (utenom avskrivninger) nedgang fra 2007 til 2008. Brutto driftsresultat var på 3,3 prosent i 2008. Dette var 1,7 prosentenheter lavere enn i 2007.

Tabell 7.5: Utviklingen i brutto og netto driftsresultat målt i prosent av totale driftsinntekter for fylkeskommunene 2004-2008

	2004	2005	2006	2007	2008
Brutto driftsresultat	5,4	4,8	6,9	5,0	3,3
Netto driftsresultat	4,3	4,0	5,3	4,0	2,9

Figur 7.9 viser utviklingen i brutto driftsresultat, netto driftsresultat og underskudd før lån og avsetninger i fylkeskommunene i årene 2006-2008. Figuren viser at nedgangen i netto driftsresultat fra 2007 til 2008 var en følge av nedgangen i brutto driftsresultat. Det vil si at nedgangen primært skyldtes at driftsutgiftene økte sterkere enn driftsinntektene. Både renteinntekter og utbytte og renteutgifter økte mer enn driftsinntektene fra 2007 til 2008, men renteinntektene økte sterkere enn renteutgiftene. Det vil si at også økte netto renteinntekter bidro til å redusere nedgangen i netto driftsresultat fra 2007 til 2008.

Figur 7.9 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Fylkeskommunekassene 2006-2008

Figur 7.9 viser også utviklingen i overskudd før lån. Overskudd før lån betyr isolert sett en nedgang i kommunenes nettogjeld, mens underskudd før lån isolert sett betyr en økning. Figuren viser at underskuddet før lån ble redusert fra 4,6 prosent av driftsinntektene i 2007 til 4,1 prosent i 2008. Nedgangen i underskuddet før lån var en følge av at renteinntekter/utbytte gikk opp mens netto investeringsutgifter gikk ned. Det vil si at nedgangen i underskuddet skyldtes forhold både på drifts- og investeringssiden. Mens investeringsutgiftene fratrukket investeringsinntektene utgjorde 10,6 prosent av driftsinntektene i 2007 var dette falt til 9,1 prosent i 2008.

I 2008 var det Sogn og Fjordane og Hedmark som hadde høyest netto driftsresultat av fylkeskommunene med hhv. 13,4 og 11,8 prosent. Det var Sogn og Fjordane hadde størst økning i netto driftsresultat med en økning på nesten 14 prosentpoeng fra 2007 til 2008. Den sterke økningen i netto driftsresultat i Sogn og Fjordane skyldtes både økt brutto driftsresultat, og lavere netto renter og avdragsutgifter.

Netto driftsresultat i 2008 var lavest i Troms med -4,7 prosent. Det var også Troms som hadde størst nedgang i netto driftsresultat fra 2007 til 2008, med en nedgang fra 7,0 prosent i 2007 til -4,7 prosent i 2008. Den relativt sett sterke nedgangen i netto driftsresultat i Troms skyldtes først og fremst nedgang i brutto driftsresultat som følge av bruk av midler fra bundne driftsfond.

Sett i forhold til driftsinntektene var avdrag og netto renteutgifter høyest i Sør-Trøndelag med 6,9 prosent, og lavest i Hedmark og Sogn og Fjordane med henholdsvis -9,5 og -5,5 prosent. Når sum avdrag og netto renteutgifter har negativt fortegn, betyr det at renteinntektene inkludert utbytte mv. er høyere enn sum renteutgifter og avdrag. I tillegg til Hedmark og Sogn hadde Østfold, Akershus, Oppland, Nord-Trøndelag og høyere renteinntekter enn sum renteutgifter og avdrag.

Tabell 7.6 Brutto driftsresultat*), netto renter og avdrag og netto driftsresultat målt i prosent av totale driftsinntekter i fylkeskommunene 2004-2008.

Fylkeskommune	Årlig gjennomsnitt 2004-2006			2007			2008		
	Brutto driftsres.	Netto renter og avdrag	Netto driftsres.	Brutto driftsres.	Netto renter og avdrag	Netto driftsres.	Brutto driftsres.	Netto renter og avdrag	Netto driftsres.
Østfold	1,9	4,3	6,2	4,5	0	4,6	3,9	0,4	4,3
Akershus	2,7	2,8	4,9	2,4	5,3	7,8	0,5	5,2	5,8
Hedmark	5,3	-0,7	4,9	4,6	-1,4	3,2	2,3	9,5	11,8
Oppland	4,4	0,8	5,3	3,6	0,7	4,3	2,7	0,8	3,4
Buskerud	6,4	-0,7	5,5	4,3	-2,1	2,2	6,0	-1,2	4,8
Vestfold	7,7	-4,3	3,8	7,5	-2,5	5	8,9	-3,2	5,7
Telemark	6,0	-2,6	3,3	4,4	-3,5	0,9	4,6	-5,2	-0,6
Aust-Agder	5,3	-1,0	4,3	5,6	-1	4,5	4,9	-0,9	4,0
Vest-Agder	7,2	-3,7	3,3	4,2	-3,6	0,6	10,6	-4,3	6,4
Rogaland	7,9	-2,1	5,6	6,7	-3,1	3,5	4,3	-3,7	0,6
Hordaland	9,6	-3,2	6,6	4,7	-3,1	1,6	3,3	-3,1	0,2
Sogn og Fjordane	2,4	0,2	2,6	-0,6	0,3	-0,3	8,0	5,5	13,4
Møre og Romsdal	6,8	-2,7	3,6	4,3	-1,6	2,7	3,2	-2,1	1,1
Sør-Trøndelag	12,1	-6,3	5,0	9	-7,1	1,9	7,7	-6,9	0,8
Nord-Trøndelag	0,7	4,5	2,8	0,2	5,7	5,9	-4,7	5,0	0,3
Nordland	5,7	-0,2	5,6	7,3	0,4	7,8	0,9	0,4	1,2
Troms	0,3	0,7	1,1	6,7	0,3	7	-5,1	0,5	-4,7
Finmark	5,0	-3,4	1,0	7,7	-3,4	4,3	1,6	-3,7	-2,1
Samlet	5,7	-0,9	4,5	6,9	-1,6	5,3	3,3	-0,4	2,9

7.5 Korrigert netto driftsresultat

Utvalget har i tidligere høstrapporter beregnet et korrigert netto driftsresultat der avdragene i kommuneregnskapet erstattes med kommunenes avskrivninger fra nasjonalregnskapet.

Utvalget har hatt en gjennomgang av det teoretiske grunnlaget for korrigerede netto driftsresultat og hvordan dette skal beregnes, jf. kapittel 8.

8 Formuesbevaring, langsiktig likevekt og korrigert netto driftsresultat

8.1 Innledning

For å gi en klarere sammenheng mellom langsiktig balanse for kommuneøkonomien og nivået på netto driftsresultat, har utvalget innført begrepet korrigert netto driftsresultat. I vårrapporten 2009 har utvalget på teoretisk grunnlag videreutviklet begrepet korrigert netto driftsresultat, slik at man nå også fanger opp hvordan investeringsinntekter, prisstigning og realinntektsvekst påvirker betingelsene for formuesbevaring.

Utvalget sa at det ville komme tilbake med et konkret beregningsopplegg for korrigert netto driftsresultat basert på empiriske data i høstrapporten 2009, og at det da også vil bli foretatt en ny gjennomgang av utvalgets anbefaling om hvilket nivå netto driftsresultat bør ligge på over tid for kommunesektoren samlet sett. De forenklede regnestykkene i vårrapporten ga så langt ikke grunnlag for å endre anbefalingen om at netto driftsresultat bør utgjøre 3 prosent av driftsinntektene i gjennomsnitt over tid for sektoren samlet.

Beregningene i dette kapitlet tar utgangspunkt i begrepene absolutt formuesbevaring, relativ formuesbevaring og langsiktig økonomisk likevekt. Siden beregningsresultatene er påvirket av hvilke datakilder som legges til grunn, presenterer utvalget flere tilnærminger for beregning av formuesutvikling og korrigert netto driftsresultat i kommuneforvaltningen.

Beregningsoppleggene bygger på det teoretiske grunnlaget som utvalget utviklet i vårrapporten. I dette kapitlet har utvalget i tillegg definert begrepet absolutt kommunal formuesbevaring, der det også tas hensyn til at balansekravene i kommuneloven gjør et skille mellom drifts- og investeringsinntekter.

Utvalget mener at de analyser som er utført i dette kapitlet ikke gir grunnlag for å endre anbefalingen om at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet over tid bør utgjøre om lag 3 prosent av inntektene. 3-prosentregelen innebærer at absolutt formuesbevaring er overopplyst, og det utredningsarbeidet som er utført viser at regelen gir grunnlag for betydelig vekst i kommunesektorens formue over tid.

8.2 Prinsipiell gjennomgang av begrepene absolutt formuesbevaring, relativ formuesbevaring og økonomisk likevekt

8.2.1 Formue, realkapital og netto gjeld

Formue

Kommunenes formue kan defineres som differansen mellom realkapital og netto gjeld. Denne sammenhengen kan settes opp slik:

$$(1) W/P = K - D_{Nto}/P$$

Her er W = formue, K = realkapital, D_{Nto} = netto gjeld, P er en indikator for prisnivået.

Det vil si at formuen i faste priser er lik realkapitalen minus netto gjeld (i faste priser). Dette betyr at når vi skal se på endringer i formue over tid vil endringen i formue være lik forskjellen mellom endring i realkapital og endring i gjeld. Realformuen vil øke dersom realkapitalen øker mer enn gjelden, mens formuen går ned dersom gjelden øker mer enn realkapitalen. Formuen holdes uendret dersom realkapital og netto gjeld øker like mye.

Realkapital

Økningen i realkapital er lik realinvesteringer minus kapitalslit (avskrivninger). Denne sammenhengen kan settes opp slik:

$$(2) \Delta K = I - \delta K$$

Her er ΔK = økningen i realkapital, I = realinvesteringene og δ = kapitalslitet som andel av realkapitalen.

Det vil si at dersom investeringene er like høye som kapitalslitet holdes realkapitalen på samme nivå over tid. Dersom investeringene er høyere enn kapitalslitet øker realkapitalen over tid, og dersom kapitalslitet er høyere enn investeringene reduseres realkapitalen.

Netto gjeld

Endringen i netto gjeld er lik forskjellen mellom totale utgifter og totale inntekter. Totale utgifter omfatter både driftsutgifter, investeringsutgifter og netto renteutgifter, mens totale inntekter omfatter både drifts- og investeringsinntekter. Denne sammenhengen kan settes opp slik:

$$(3) \Delta D_{Nto} = P \cdot C + P \cdot I + i D_{Nto} - P(R_{Dr} + R_{Inv}) = (P \cdot I - P \cdot R_{Inv}) - (P \cdot R_{Dr} - PC - i D_{Nto})$$

Her er ΔD_{Nto} = netto gjeldsøkning, C = driftsutgifter (reelt), i = rentesats, R_{Dr} = driftsinntekter (reelt) og R_{Inv} = investeringsinntekter (reelt).

Det vil si at økningen i netto gjeld vil være avhengig av hvor høye netto investeringsutgifter kommunesektoren har og hvor mye som kan dekkes av overskudd fra driftsregnskapet. Netto gjeld vil øke dersom netto investeringsutgifter er høyere enn overskudd fra driften, mens netto gjeld vil gå ned dersom overskudd fra driften er høyere enn netto investeringsutgifter. Gjelden vil holdes uendret dersom overskuddet fra driftsregnskapet er lik netto investeringsutgifter.

8.2.2 Absolutt formuesbevaring

Formuen består av fast realkapital fratrukket netto gjeld. Det betyr at en kommunes formue inneværende år vil være bestemt ut i fra hvilke investeringer kommunen har gjort de foregående årene og av hvor stor andel av disse investeringene som har vært lånefinansiert. Dersom for eksempel to kommuner har like mye realkapital, mens kommune A har gjeld tilsvarende 25 prosent av realkapitalen og kommune B har gjeld tilsvarende 50 prosent, vil kommune A ha høyere formue enn kommune B.

Kravet til absolutt formuesbevaring sier ingenting om hvor høy en formue bør være. Absolutt formuesbevaring fra ett år til et annet innebærer kun at formuen skal opprettholdes på minst samme reelle nivå som det første året. I og med at formuen består av realkapital fratrukket netto gjeld, vil kravet til absolutt formuesbevaring innebære at kommunenes nettogjeld ikke kan øke med mindre man samtidig har en minst like stor økning i realkapitalen. Det betyr at begge kommunene i eksempelet over kan lånefinansiere opp til 100 prosent av en økning i realkapitalen. Det betyr også at ingen av kommunene har anledning til å lånefinansiere økte driftsutgifter.

Utvalgets opprinnelige definisjon av korrigert netto driftsresultat skulle vise i hvilken grad kravet til absolutt formuesbevaring var ivaretatt. Korrigert netto driftsresultat var definert lik driftsinntekter fratrukket driftsutgifter, netto renteutgifter og avskrivninger/kapitalslit. Når korrigert netto driftsresultat er lik null skal kravet til absolutt formuesbevaring være oppfylt. Om korrigert netto driftsresultat er større enn null betyr det at formuen har økt og vice versa.

I utvalgets vårrapport ble det konkludert med at det var en svakhet ved den opprinnelige definisjonen av korrigert netto driftsresultat at investeringsinntektene ikke var regnet med, og at det ikke var tatt hensyn til at prisstigning isolert sett reduserer verdien på kommunenes nettogjeld i nominelle kroner.

På denne bakgrunn har utvalget i vårrapporten 2009 endret definisjonen av korrigert netto driftsresultat som ivaretar absolutt formuesbevaring til:

$$(4) \text{KNDR}(A) = P(R_{Dr} + R_{Inv}) - P \cdot C - (i - p)D_{Nto} - \delta P \cdot K = 0$$

Her er p = årlig prisstigning. Det vil si at $(i - p)$ = realrenten

8.2.2.1 Absolutt kommunal formuesbevaring

I kommunelovens § 46 nr. 6 heter det at "det skal budsjetteres med et driftsresultat som minst er tilstrekkelig til å dekke renter, avdrag og nødvendige avsetninger." Nødvendige avsetninger vil omfatte avsetninger som er pliktige i henhold til lov (f.eks. inndekning av tidligere års regnskapsmessige underskudd, ubrukte øremerkede tilskudd m.m.) og avsetninger som anses nødvendige av hensyn til god økonomiforvaltning. Sistnevnte kan være avsetninger til større framtidige investeringer, av hensyn til mulige økonomiske tap for eksempel knyttet til garantier eller for at kommunen kan stå rustet til å møte svingninger i inntekter og utgifter de påfølgende år.

Kravet til absolutt formuesbevaring kan være oppfylt selv med negativt netto driftsresultat, gitt at investeringsinntektene er høye nok. Dette betyr at kravet til absolutt formuesbevaring er svakere enn balansekravet i kommuneloven. I og med at investeringsinntektene ikke tas med ved beregningen av netto driftsresultat, vil balansekravet i kommuneloven innebære en viss formuesøkning, gitt at kommunene har investeringsinntekter.

Utvalget vil derfor innføre begrepet *absolutt kommunal formuesbevaring*. For at kravet til absolutt kommunal formuesbevaring skal være oppfylt, må både betingelsen om absolutt formuesbevaring (4) og kravet til positivt netto driftsresultat være oppfylt. Dette oppnår vi ved å ta investeringsinntektene ut av betingelsen for absolutt formuesbevaring (4). Denne betingelsen endres da til:

$$(5) \text{KNDR}(K) = P \cdot R_{Dr} - P \cdot C - (i - p)D - \delta P \cdot K = 0$$

Forskjellen mellom (5) og utvalgets tidligere definisjon av korrigert netto driftsresultat, er at i (5) kommer de reelle netto renteutgiftene i fratrukk, mens de nominelle renteutgiftene som kom til fratrukk i den tidligere definisjonen. Dette betyr at kravet til absolutt kommunal formuesbevaring er svakere enn det som fremgikk av den tidligere definisjonen av korrigert netto driftsresultat.

8.2.3 Relativ formuesbevaring og langsiktig likevekt

I vår rapporten for 2004 så utvalget nærmere på hvilke betingelser som må være oppfylt for at kommunenes økonomi vil være i det vi skal kalle langsiktig likevekt. Utvalgets utgangspunkt var at kommunens økonomi er i langsiktig likevekt dersom drifts- og investeringsutgiftene over tid kan utgjøre en like stor andel av inntektene som i dag, uten at dette medfører at gjelden øker (i forhold til inntektene).

Betingelsene for langsiktig likevekt innebærer blant annet at investeringsutgiftene vil utgjøre en fast andel av inntektene over tid. Dermed vil også realkapitalen utgjøre en fast andel av inntektene over tid, noe som betyr at realkapitalen vil øke prosentvis like mye som inntektene. Langsiktig likevekt innebærer videre at den delen av økningen i realkapital som finansieres gjennom lån er fast over tid. Det vil si at også endringen i netto gjeld vil øke proporsjonalt med inntektene.

Når både realkapitalen og gjelden endrer seg proporsjonalt med inntektene, vil også formuen endre seg proporsjonalt med inntektene. Å være i langsiktig likevekt medfører at formuen vil utgjøre en fast andel av inntektene over tid.

Når formuen utgjør en fast andel av inntektene over tid har vi det vi definerer som relativ formuesbevaring. Det er således samsvar mellom betingelsene for langsiktig likevekt og relativ formuesbevaring.

I vår rapporten ble betingelsen for korrigert netto driftsresultat som tilfredsstiller relativ formuesbevaring satt opp slik:

$$(6) \text{KNDR}(R) = P(R_{Dr} + R_{Inv}) - P \cdot C - (i - p)D_{Nto} - \delta P \cdot K - rW = 0$$

Her er r en årlig rate for realinntektsvekst.

8.2.4 Sammenlikning av de ulike prinsippene for formuesbevaring

De tre formuesbevaringsprinsippene som er diskutert foran innebærer ulike krav til netto driftsresultat. Absolutt formuesbevaring, som inkluderer investeringsinntekter, vil alltid være et svakere krav enn absolutt kommunal formuesbevaring, hvor investeringsinntektene holdes utenfor. I det norske styringssystemet vil absolutt formuesbevaring være et lite rimelig utgangspunkt for å vurdere hvilket nivå netto driftsresultat bør ligge på. Det har sammenheng med at investeringsinntektene først og fremst består av statlige tilskudd til investeringsformål, og hvor intensjonen med tilskuddene er å øke realkapitalen og dermed produksjonskapasiteten innenfor de prioriterte tjenesteområder. Absolutt formuesbevaring kan også være i konflikt med balansekravene i kommuneloven.

Absolutt kommunal formuesbevaring vil ikke komme i konflikt med kommunelovens budsjettbalansekrav, og vil legge til rette for en vekst i kommunesektorens formue som tilsvarer investeringsinntektene. Absolutt formuesbevaring kan likevel ha preg av å være et minimumskrav. Den formuesutvikling som følger av prinsippet vil avhenge av hvordan staten legger opp til at investeringene i kommunesektoren skal finansieres, og sikrer ikke at formuen øker i takt med kommunesektorens inntekter.

Relativ formuesbevaring er et alternativt prinsipp som eksplisitt tar utgangspunkt i at formuen skal øke proporsjonalt med inntektene. Dette prinsippet er på mange måter rimelig, men har også enkelte problematiske sider. For det første har sammensetningen av formuen betydning.

For eksempel kan det stilles spørsmål ved om det er rimelig å stille samme krav til alle typer formue, for eksempel naturressurser kontra bygningsmasse. Når det fokuseres på bygningsmasse og andre formueselementer som er direkte knyttet til kommunal tjenesteproduksjon, vil det heller ikke alltid være rimelig å kreve at disse øker i takt med inntektene. For eksempel var lavere foreldrebetaling og økt kommunal støtte til private barnehager viktige elementer i barnehagereformen. Dette økte ikke realkapitalbehovet selv om kommunenes inntekter økte. For det andre vil relativ formuesbevaring kunne innebære at en gave blir en forbannelse for kommunen. Med relativ formuesbevaring er det ikke tilstrekkelig at verdien av gaven opprettholdes; den må også øke i takt med de framtidige inntektene.

På generelt grunnlag er det ikke mulig å si om absolutt kommunal formuesbevaring er et svakere eller sterkere krav enn relativ formuesbevaring. Dette vil blant annet avhenge av omfanget av investeringsinntekter og realinntektsveksten i kommunesektoren. I en situasjon med høye investeringsinntekter og lav inntektsvekst vil absolutt kommunal formuesbevaring være det strengeste kravet. Men hvis investeringsinntektene er lave og inntektsveksten høy, vil relativ formuesbevaring være det strengeste kravet.

De beregninger som utføres i dette kapitlet fokuserer i hovedsak på absolutt kommunal formuesbevaring og relativ formuesbevaring. I kapittel 8.5, som analyserer formuesutviklingen med utgangspunkt i balansetall, illustreres imidlertid absolutt formuesbevaring i stedet for absolutt kommunal formuesbevaring. Det har sammenheng med at datagrunnlaget ikke gjør det mulig å skille mellom drifts- og investeringsinntekter.

8.3 Empiriske utfordringer

8.3.1 Formuesbevaring versus langsiktig økonomisk likevekt

Når vi skal tallfeste oppstillingene foran, møter vi noen problemstillinger fra det virkelige liv som er forenklet bort i den prinsipielle gjennomgangen foran. Det viktigste forholdet angår kommunenes netto fordringer/gjeld.

Foran antok vi at kommunene kun tar opp lån for å finansiere investeringer og at lånene nedbetales med bestemte avdrag hvert år. I virkeligheten har kommunene også verdipapirer som aksjer etc. Aksjekursene vil endre seg fra år til år. Dette vil påvirke kommunenes formue, mens det bare er for aksjer som er bokført som omløpsmidler at kursendringene vil berøre kommunenes (korrigerte) driftsresultater. Det oppstår således et avvik mellom netto gjeldsendring som skyldes forhold i drifts- og investeringsregnskapene og netto gjeldsendring i balanseregnskapene.

Foran antok vi videre at netto renteutgifter kun består av renter på netto gjeld. Men netto renteutgifter i kommuneregnskapene omfatter også finansielle gevinster/tap på omløpsmidler. Dette inkluderer også urealiserte gevinster/tap. Førings av finansielle gevinster/tap i driften har to effekter. På den ene side gjør dette at avviket mellom netto gjeldsendring fra driften og fra balansen blir mindre. På den annen side kan dette gi svingninger i de (korrigerte) driftsresultatene som har liten sammenheng med om kommunen er i langsiktig likevekt eller ikke.

Disse forholdene kompliserer sammenhengen mellom relativ formuesbevaring og langsiktig likevekt. I en oppgangskonjunktur vil økte verdier på aksjer gi økt formue og vice versa. Det

betyr at kommunene kan oppfylle kraven til formuesbevaring med lavere (korrigert) netto driftsresultat i oppgangstider enn i nedgangstider.

8.3.2 Ulike statistikkilder

Beregningene av formuesbevaring og korrigert netto driftsresultat krever at vi kombinerer data fra ulike statistikkilder. Dette kan svekke kvaliteten på resultatene.

For eksempel omfatter statistikken over kommuneregnskapene bare kommunekassene eksklusiv kommunale foretak, mens tall fra nasjonalregnskapet er inklusiv kommunale foretak og interkommunale selskap. For å ta bedre hensyn til dette kunne vi brukt regnskapstall for kommunekonsern, men dette er det bare mulig å gjøre for en begrenset tidsserie.

I beregningene nedenfor vil vi bruke tall for netto gjeld, netto finansinvesteringer og endringer i netto gjeld fra statistikken over fordringer og gjeld. Dette er de samme data som utvalget bruker i hovedtabell 2.1 i kapittel 2.

8.4 Formuesutvikling i kommuneforvaltningen basert på balansedata

Beregningene i dette avsnittet bygger på data fra SSB over fast realkapital¹ i kommuneforvaltningen og fordringer og gjeld i kommuneforvaltningen etter finansobjekt korrigert for fordringer og gjeld på skatt. Dette er de samme data for netto gjeld som er brukt i figur 2.4 i kapittel 2. Siden inntektsdataene vi bruker her ikke er splittet på drifts- og investeringsinntekter, får vi ikke frem betingelser for absolutt kommunal formuesbevaring i dette avsnittet.

Realkapital, inntekter og gjeld er målt i faste priser for å få bedre samsvar mellom beregninger basert på balansedata og beregninger basert på inntekts- og utgiftsdata. Bakgrunnen er at nasjonalregnskapets beregnede prisvekst for realkapital de senere årene har vært betydelig høyere enn veksten i den kommunale deflatoren. Gitt at bygninger og annen realkapital først og fremst er innsatsfaktorer i kommunal tjenesteproduksjon, kan det i denne sammenheng være fornuftig å fokusere på realstørrelser.

Vi ser på perioden 1996 til 2008. Sykehusreformen ga et skift i tallserien i 2002. Tallene for realkapitalen er i 2008-kroner, der tallene for årene før 2008 er avledet av de årlige prosentvise volumendringene som går frem av statistikken fra SSB. Den kommunale deflatoren er brukt for å omregne inntekter og netto gjeld til faste 2008-kroner.

I beregningene av hvor høyt netto driftsresultat må være for å sikre formuesbevaring, er disse dataene knyttet opp mot data fra kommuneregnskapene. Det ligger en feilkilde i at statistikken for kommuneregnskapene bare omfatter kommunekassene.

8.4.1 Absolutt formuesbevaring basert på balansedata

Tabell 8.1 viser formuesutviklingen fra 1996 til 2008. Vi ser at formuen har økt alle år unntatt i 2001, 2002, 2003 og 2008. Nedgangen i 2002 er sterkt påvirket av sykehusreformen, og ses bort fra i det følgende. Fra 1995 til 2001 økte formuen med 102 mrd kroner og fra 2002 til 2008 økte formuen med 21 mrd kroner.

---

¹ Jf. definisjonskatalogen i vedlegg 8.

Tabell 8.1 Fast realkapital og netto gjeld. Kommuneforvaltningen. Mill. kr. 2008-kroner

År	Fast realkapital	Nto gjeld	Formue	Endring formue fra året før
1996	456 244	72 900	383 344	13 812
1997	473 125	45 772	427 353	44 009
1998	489 212	50 916	438 296	10 943
1999	506 334	51 973	454 361	16 065
2000	518 486	46 297	472 189	17 828
2001	532 485	60 603	471 882	-307
2002	493 614	47 151	446 463	-25 419
2003	510 397	65 920	444 477	-1 986
2004	524 177	76 173	448 004	3 527
2005	534 661	85 862	448 799	795
2006	547 493	75 376	472 117	23 318
2007	563 370	85 768	477 602	5 485
2008	580 271	113 180	467 091	-10 511

Endringene i formue i tabell 8.1 viser hvor mye netto driftsresultat har avveket fra det å sikre absolutt formuesbevaring. Vi kan derfor bruke resultatene i tabell 8.2 for å beregne hvor stort netto driftsresultat måtte ha vært disse årene for å sikre absolutt formuesbevaring. Dette er vist i tabell 8.2.

Tabell 8.2 Faktisk netto driftsresultat og krav til netto driftsresultat for å sikre absolutt formuesbevaring basert på balansetall. Kommuneforvaltningen. 1996-2001 og 2003-2008. Mill kr. 2008-kroner

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Gj.snitt
Netto driftsresultat	9 073	14 571	6 347	3 198	5 766	2 902	
Korreksjon	13 812	44 009	10 943	16 065	17 828	-307	
Krav netto driftsresultat (A)	-4 739	-29 438	-4 596	-12 868	-12 061	3 209	
Krav i pst. av driftsinntektene	-1,5	-9,2	-1,4	-3,9	-3,6	1,0	-3,1
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Gj.snitt
Nto dr.res.	1 618	6 022	10 206	17 140	7 620	1 412	
Korreksjon	-1 986	3 527	795	23 318	5 485	-10 511	
Krav netto driftsresultat (A)	3 604	2 495	9 411	-6 178	2 136	11 923	
Krav i pst. av driftsinntektene	1,3	0,9	3,3	-2,1	0,7	3,8	1,3

Vi ser av tabell 8.2 at det er stor forskjell på hvor høyt netto driftsresultat måtte ha vært for å sikre absolutt formuesbevaring mellom periodene 1996-2001 og 2003-2008. I perioden 2003-2008 måtte det ha vært på 1,3 prosent i gjennomsnitt, mens det i perioden 1996-2001 hadde vært nok med et gjennomsnitt på -3,1 prosent.

I tabell 8.3 ser vi på formuesutviklingen når vi holder omvurderingene utenom. Tabell 8.3 viser at forskjellen mellom de to periodene reduseres når omvurderingene holdes utenom. I perioden 1996-2001 ville et netto driftsresultat på om lag 0 prosent i gjennomsnitt sikre absolutt formuesbevaring, mens det måtte ha vært på om lag 1 prosent i gjennomsnitt i perioden 2003-2008.

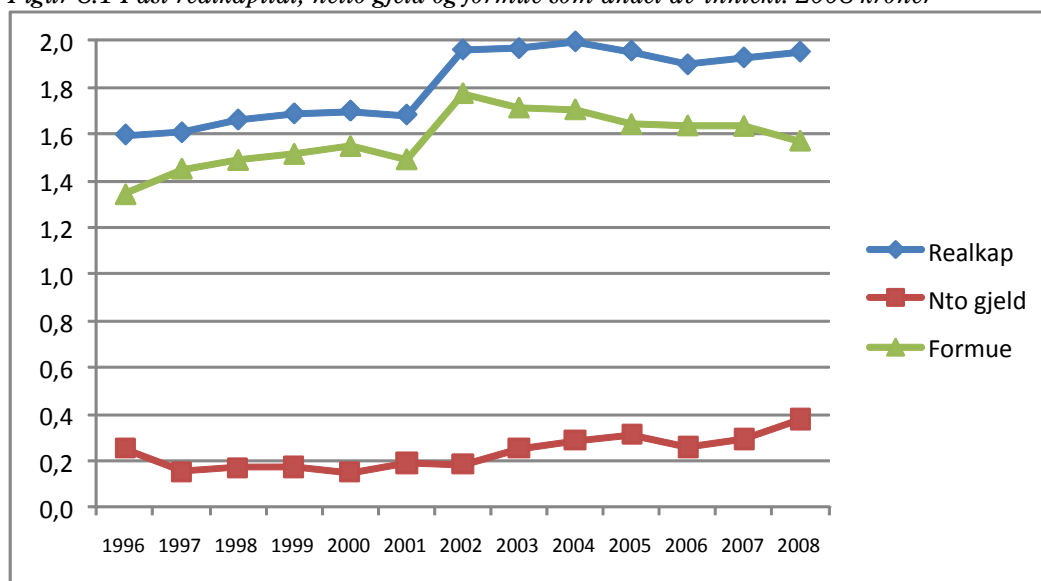
Tabell 8.3 Faktisk netto driftsresultat og krav til netto driftsresultat for å sikre absolutt formuesbevaring basert på balansetall eksklusiv omvurderinger. Kommuneforvaltningen. 1996-2001 og 2003-2008. Mill kr. 2008-kroner

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Gj.snitt
Netto driftsresultat	9 073	14 571	6 347	3 198	5 766	2 902	
Korreksjon	5 622	19 185	8 774	-584	9 715	3 074	
Krav netto driftsresultat (A)	3 451	-4 614	-2 427	3 782	-3 949	-171	
Krav i pst. av driftsinntektene	1,1	-1,4	-0,8	1,1	-1,2	-0,1	-0,2
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Gj.snitt
Netto driftsresultat	1 618	6 022	10 206	17 140	7 620	1 412	
Korreksjon	-1 986	3 527	795	23 318	5 485	-10 511	
Krav netto driftsresultat (A)	3 604	2 495	9 411	-6 178	2 136	11 923	
Krav i pst. av driftsinntektene	1,9	-0,1	2,8	-1,1	2,7	0,3	1,1

8.4.2 Relativ formuesbevaring basert på balansedata

Relativ formuesbevaring innebærer at formuen øker i takt med inntektene. Figur 8.1 viser fast realkapital, netto gjeld og formue i prosent av inntektene fra 1996 til 2008.

Figur 8.1 Fast realkapital, netto gjeld og formue som andel av inntekt. 2008-kroner

Vi ser av figur 8.1 at formuen har gått ned som andel av inntektene fra 2002 til 2008. I 2002 utgjorde formuen 171 prosent av inntektene, mens dette var redusert til 157 prosent i 2008. Realkapitalen gikk i samme periode bare svakt ned i forhold til inntektene. Det betyr at når formuen har gått ned i forhold til inntektene i denne perioden, skyldes dette hovedsakelig at netto gjeld har økt fra 19 prosent av inntektene i 2002 til 38 prosent i 2008.

Fra 1996 til 2001 var det en økning i realkapitalen og en nedgang i netto gjeld i forhold til inntektene. Begge deler bidro til at også formuen økte i forhold til inntektene i denne perioden.

Det er videre verdt å merke seg at realkapitalen utgjør en klart høyere andel av inntektene etter sykehusreformen i 2002.

På samme måte som vi i forrige avsnitt beregnet hvor stort netto driftsresultat måtte ha vært for å sikre absolutt formuesbevaring de enkelte år, vil vi her beregne hvor stort netto driftsresultat måtte ha vært for å sikre relativ formuesbevaring. Dette går frem av tabell 8.4.

Tabell 8.4 Faktisk netto driftsresultat og krav til netto driftsresultat for å sikre relativ formuesbevaring basert på balansetall. Kommuneforvaltningen. 1996-2001 og 2003-2008. Mill kr. 2008-kroner

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Gj.snitt
Netto driftsresultat	9 073	14 571	6 347	3 198	5 766	2 902	
Korreksjon	10 521	32 185	10 874	7 822	10 110	-17 921	
Krav netto driftsresultat (R)	-1 448	-17 614	-4 527	-4 625	-4 344	20 823	
Krav i pst. av driftsinntektene	-0,5	-5,5	-1,4	-1,4	-1,3	6,3	-0,6
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Gj.snitt
Netto driftsresultat	1 618	6 022	10 206	17 140	7 620	1 412	
Korreksjon	-15 755	-1 994	-17 389	-1 571	-734	-18 596	
Krav netto driftsresultat (R)	17 373	8 016	27 595	18 711	8 354	20 008	
Krav i pst. av driftsinntektene	6,4	2,9	9,7	6,2	2,8	6,5	5,8

Tabell 8.4 viser at det også er store forskjeller med hensyn til hvor stort netto driftsresultat har måttet være for å sikre relativ formuesbevaring mellom periodene 1996-2001 og 2003-2008. Mens netto driftsresultat i gjennomsnitt måtte ha vært 5,8 prosent i 2003-2008, kunne det ha vært på -0,6 prosent i 1996-2001.

I tabell 8.5 ser vi på hvordan det påvirker resultatene om omvurderingene holdes utenom.

Tabell 8.5 Faktisk netto driftsresultat og krav til netto driftsresultat for å sikre relativ formuesbevaring basert på balansetall eksklusiv omvurderinger. Kommuneforvaltningen. 1996-2001 og 2003-2008. Mill kr. 2008-kroner

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Gj.snitt
Netto driftsresultat	9 073	14 571	6 347	3 198	5 766	2 902	
Korreksjon	2 331	7 362	8 705	-8 827	1 997	-14 540	
Krav netto driftsresultat (R)	6 742	7 210	-2 358	12 025	3 769	17 442	
Krav i pst av driftsinntektene	2,2	2,3	-0,7	3,6	1,1	5,3	2,3
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Gj.snitt
Netto driftsresultat	1 618	6 022	10 206	17 140	7 620	1 412	
Korreksjon	-17 150	743	-16 053	-4 558	-6 734	-7 714	
Krav netto driftsresultat (R)	18 768	5 279	26 259	21 698	14 355	9 126	
Krav i pst. av driftsinntektene	6,9	1,9	9,3	7,2	4,6	2,9	5,5

Tabell 8.5 viser at forskjellen mellom de to periodene reduseres når omvurderingene holdes utenom. I perioden 1996-2001 ville et netto driftsresultat på om lag 2,3 prosent i gjennomsnitt sikre relativ formuesbevaring, mens det måtte ha vært på om lag 5,5 prosent i gjennomsnitt i perioden 2003-2008.

8.5 Beregning av korrigert netto driftsresultat basert på inntekts- og utgiftsdata

8.5.1 Absolutt kommunal formuesbevaring basert på inntekts- og utgiftsdata

For å finne frem til korrigert netto driftsresultat som skal sikre absolutt formuesbevaring, må vi i følge (4) gjøre følgende korreksjoner i netto driftsresultat:

- Avdrag erstattes med kapitalslit/avskrivninger
  - Kapitalslit hentes fra SSBs statistikk over kapitalbeholdninger og investeringer. Dette er samme statistikk som data for realkapitalen er hentet fra i avsnittet foran. Kapitalslitet beregnes på bakgrunn av geometrisk avskrivninger basert på gjenanskaffelsesverdi.
- Det tas hensyn til at prisstigningen medfører reell nedgang i netto gjeld i nominelle kroner
  - Den reelle nedgangen i netto gjeld beregnes med utgangspunkt i netto gjeld ved inngangen av året eksklusiv aksjer og andre verdipapirer. Verdien av netto gjeld blir redusert med prisstigningen gjennom året. Beregningen av korrigert netto driftsresultat er upåvirket av omvurderinger i balansen gjennom året siden aksjer og andre verdipapirer er holdt utenom prisjusteringen².

Resultatene er gjengitt i tabell 8.6.

Tabell 8.6 Faktisk netto driftsresultat og krav til netto driftsresultat for å sikre absolutt kommunal formuesbevaring basert på tall for inntekter og utgifter. Kommuneforvaltningen, 1996-2001 og 2003-2008. Mill kr.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Gj.snitt
Netto driftsresultat	5 489	9 089	4 177	2 180	4 116	2 202	
+ Avvik avdrag/avskrivninger	-5 990	-6 193	-6 732	-7 588	-8 511	-9 295	
+ Prisjustering netto gjeld	1 380	1 154	1 635	1 269	1 943	2 554	
= Korr. netto driftsresultat (K)	879	4 050	-920	-4 139	-2 452	-4 539	
Krav netto driftsresultat	4 610	5 039	5 097	6 319	6 568	6 741	
Krav i pst av driftsinntektene	2,5	2,5	2,4	2,8	2,7	2,7	2,6
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Gj.snitt
Netto driftsresultat	1 328	5 105	8 869	15 430	7 162	1 186	
+ Avvik avdrag/avskrivninger	-9 279	-10 275	-10 919	-11 734	-13 088	-14 894	
+ Prisjustering netto gjeld	2 405	2 642	2 459	4 068	5 339	9 186	
= Korr. netto driftsresultat (K)	-5 546	-2 528	409	7 764	-587	-4 522	
Krav netto driftsresultat	6 874	7 633	8 461	7 666	7 749	5 708	
Krav i pst. av driftsinntektene	3,1	3,3	3,4	2,8	2,7	1,9	2,9

Tabell 8.6 viser at i perioden 1996-2001 ville et netto driftsresultat på vel 2 ½ prosent i gjennomsnitt sikret absolutt kommunal formuesbevaring, mens netto driftsresultat måtte ha vært nærmere 3 prosent i gjennomsnitt i perioden 2003-2008.

I 8 av de 12 årene vi har sett på var netto driftsresultat lavere enn betingelsen om absolutt kommunal formuesbevaring, mens det var høyere i 4 av 12 år. Det bør understrekes at beregningene av krav til absolutt kommunal formuesbevaring er beheftet med betydelig usikkerhet. To forhold trekker imidlertid i retning av at det beregnede kravet til netto driftsresultat kan være overvurdert. Dette gjelder for det første metode for beregning av kapitalslit. I en situasjon hvor investeringer og realkapitalbeholdning vokser over tid vil geometriske avskrivninger (som er benyttet her) gi høyere kapitalslit enn lineære avskrivninger. I utvalgets rapport fra november 2002 ble forskjellen mellom lineær og

² Driftsresultatene vil likevel være påvirket av de gevinster/tap på omløpsmidler som inngår i netto renteutgifter

geometrisk metode illustrert. Det framgikk at den geometriske metoden gir et krav til netto driftsresultat som er 1,5-2 prosentpoeng høyere enn den lineære metoden. Det er ikke opplagt hvilken metode for beregning av kapitalslit som er mest korrekt. For det andre er tallene for kapitalslit i tabell 8.6 målt løpende priser, blant annet basert på nasjonalregnskapets prisindeks for bygg- og anleggsinvesteringer. Siden denne indeksen innebærer en sterk nedgang i produktiviteten i bygg- og anleggssektoren de siste 12-15 årene (jf kap 8 i utvalgets rapport fra november 2008), kan prisveksten og dermed avskrivningene målt i løpende priser, være overvurdert.

8.5.2 Relativ formuesbevaring basert på innteks- og utgiftsdata

For å finne frem til korrigerert netto driftsresultat som skal sikre relativ formuesbevaring, må det gjøres to korreksjoner i forhold til beregningene i avsnitt 8.5.1:

- Det tas også med investeringsinntekter fratrukket salg av fast realkapital og eiendom.
  - Investeringsinntektene hentes fra kommuneregnskapet, mens data for salg er hentet fra statistikk over inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen etter nasjonalregnskapets definisjoner.
- Formuen skal øke proporsjonalt med inntektene.
  - Dette gjøres ved at formuen ved inngangen av året oppjusteres proporsjonalt med realveksten i inntektene. Formuen ved inngangen av året er inkludert omvurderinger året før og tidligere år.

Resultatene er gjengitt i tabell 8.7.

Tabell 8.7 Faktisk netto driftsresultat og krav til netto driftsresultat for å sikre relativ formuesbevaring basert på tall for inntekter og utgifter. Kommuneforvaltningen. 1996-2001 og 2003-2008. Mill kr.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Gj.snitt
Netto driftsresultat	5 489	9 089	4 177	2 180	4 116	2 202	
+ Avvik avdrag/avskrivninger	-5 990	-6 193	-6 732	-7 588	-8 511	-9 295	
+ Investeringsinntekter	5 403	3 989	4 070	5 987	6 590	10 632	
+ Prisjustering netto gjeld	1 380	1 154	1 635	1 269	1 943	2 554	
- Økning formue	1 952	7 209	43	5 340	5 172	12 359	
= Korr. netto driftsresultat (R)	4 330	830	3 107	-3 491	-1 035	-6 266	
Krav netto driftsresultat	1 159	8 259	1 070	5 671	5 151	8 468	
Krav i pst av driftsinntektene	0,6	4,1	0,5	2,5	2,1	3,4	2,2
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Gj.snitt
Nto dr.res	1 328	5 105	8 869	15 430	7 162	1 186	
+ Avvik avdrag/avskrivninger	-9 279	-10 275	-10 919	-11 734	-13 088	-14 894	
+ Investeringsinntekter	5 648	4 724	4 295	6 090	5 986	4 505	
+ Prisjustering netto gjeld	2 405	2 642	2 459	4 068	5 339	9 186	
- Økning formue	10 102	4 125	14 258	20 338	5 392	7 751	
= Korr. netto driftsresultat (R)	-10 000	-1 929	-9 555	-6 483	8	-7 767	
Krav netto driftsresultat	11 328	7 034	18 424	21 913	7 154	8 953	
Krav i pst av driftsinntektene	5,1	3,0	7,5	8,1	2,5	2,9	4,9

Også tabell 8.7 viser forskjell mellom de to periodene. I perioden 1996-2001 ville et netto driftsresultat på 2,2 prosent i gjennomsnitt sikre relativ formuesbevaring, mens netto driftsresultat måtte ha vært på 4,9 prosent i gjennomsnitt i perioden 2003-2008.

Det er også grunn til å merke seg at gjennomsnittet for de to periodene er i samme størrelsesorden som det vi kom frem til i forrige avsnitt da vi brukte balansetall og holdt omvurderingene utenom.

8.5.3 Absolutt kommunal formuesbevaring versus relativ formuesbevaring

I perioden 1996-2001 lå kravene til netto driftsresultat som ville ivaretatt absolutt kommunal formuesbevaring i gjennomsnitt på 2,6 prosent, noe som var høyere enn kravene til relativ formuesbevaring som var på 2,2 prosent. I perioden 2003-2008 var forholdet motsatt. Da lå kravene til netto driftsresultat som ville tilfredsstilt relativ formuesbevaring på 4,9 prosent, mens kravene til absolutt kommunal formuesbevaring var på 2,9 prosent. Det er klart større svingninger i kravene til relativ formuesbevaring fra år til år enn det er i kravene til absolutt kommunal formuesbevaring.

Forskjellen mellom kravene til absolutt kommunal formuesbevaring og relativ formuesbevaring er nettoeffekten av to forhold som trekker i hver sin retning. Investeringsinntektene trekker isolert sett i retning av at betingelsen for relativ formuesbevaring er svakere enn betingelsen for absolutt kommunal formuesbevaring, mens kravet om at formuen skal øke i takt med inntektene isolert sett trekker i retning av at betingelsen for relativ formuesbevaring er sterkere enn betingelsen for absolutt kommunal formuesbevaring.

Når kravene til relativ formuesbevaring svinger mer fra år til år enn kravene til absolutt kommunal formuesbevaring, så skyldes dette at både investeringsinntektene og realinntektsveksten kan variere betydelig fra år til år. Investeringsinntektene varierte fra 1,7 prosent av inntektene i 2005 til 4,2 prosent i 2001. I gjennomsnitt utgjorde investeringsinntektene 2,7 prosent av inntektene i perioden 1996-2001 og 2,0 prosent i perioden 2003-2008. Realinntektsveksten varierte fra 0,0 prosent i 1998 til 5,5 prosent i 2006. I gjennomsnitt utgjorde betingelsen om at formuen skal øke i takt med inntektene 2,3 prosent av inntektene i perioden 1996-2001 og 4,0 prosent i perioden 2003-2008.

For å få et bilde av hvor stor feilkilde det er å bruke regnskapstall bare for kommunekassene, har vi også gjort beregninger for konsernkassene i perioden 2004-2008. I disse beregningene blir kravet til netto driftsresultat som tilfredsstiller absolutt kommunal formuesbevaring redusert med om lag 0,2 prosentenheter i gjennomsnitt sammenliknet med beregninger for kommunekassene i samme tidsperiode, jf. tabell 8.8. Forskjellen skyldes at konsernstatistikken gir mindre avvik mellom avdrag og avskrivninger, både fordi vi da får med avdrag ført i foretakene og fordi avskrivningene da blir relatert til et noe høyere inntektstall. Også inflasjonsjusteringen av gjelden blir relatert til et noe høyere inntektstall, noe som isolert sett trekker svakt i retning av økt krav til netto driftsresultat.

Tabell 8.8 Krav til netto driftsresultat som gir absolutt kommunal formuesbevaring. Gjennomsnitt 2004-2008. Konsernkassene og kommunekasse. Prosent av driftsinntekt.

	Konsern	Kasse
Netto driftsresultat	3,4	2,9
+ Avvik avdrag/avskrivninger	-4,2	-4,5
+ Prisjustering netto gjeld	1,7	1,7
= Korrigert netto driftsresultat (K)	0,8	0,1
Krav netto driftsresultat	2,6	2,8

Også når det gjelder relativ formuesbevaring får vi andre resultater når vi bruker data for kommune konsern i stedet for kommunekassene, jf. tabell 8.9. Det gjelder særlig det at investeringsinntektene i konsernene er høyere enn i kommunekassene, noe som isolert sett trekker ned kravet til netto driftsresultat med om lag 0,5 prosent i forhold til kommunekassene.

Tabell 8.9 Krav til netto driftsresultat som gir relativ formuesbevaring. Gjennomsnitt 2004-2008. Kommunekonsern og kommunekasse. Prosent av driftsinntekt.

	Konsern	Kasse
Netto driftsresultat	3,4	2,9
+ Avvik avdrag/avskrivninger	-4,2	-4,5
+ Investeringsinntekter	2,4	1,9
+ Prisjustering netto gjeld	1,7	1,7
- Økning formue	3,8	3,9
= Korrigert netto driftsresultat (R)	-0,7	-1,9
Krav netto driftsresultat	4,1	4,8

Vi ser også at det er mindre forskjell mellom kravene til absolutt kommunal formuesbevaring og kravene til relativ formuesbevaring for konsernene (1,5 prosent) enn for kommunekassene (2,0 prosent).

Dersom vi tar utgangspunkt i at investeringsinntektene i konsernene har utgjort om lag 2,5 prosent av inntektene i gjennomsnitt i perioden 2004-2008 og at formuen utgjorde om lag 160 prosent av inntektene i 2008 (jf. figur 1), vil kravene til absolutt kommunal formuesbevaring bli sammenfallende med kravene til relativ formuesbevaring med en årlig realinntektsvekst på om lag 1½ prosent. Hvis realveksten i gjennomsnitt over tid er høyere enn dette, vil kravene til relativ formuesbevaring være sterkere enn kravene til absolutt kommunal formuesbevaring og vice versa. Dette er vist i tabell 8.10.

Tabell 8.10 Forskjell i krav til netto driftsresultat mellom relativ formuesbevaring og absolutt kommunal formuesbevaring etter gjennomsnittlig årlig realinntektsvekst. Forutsatt investeringsinntekter = 2,5 prosent og fast realkapital = 160 prosent av inntekt. Forskjell i prosent av driftsinntekt

Realinntektsvekst i pst.	1,00	1,25	1,50	1,75	2,00	2,25	2,50	2,75
Forskjell i krav i pst. av driftsinntektene	-0,9	-0,5	-0,1	0,3	0,7	1,1	1,5	1,9

8.6 Utvalgets anbefalinger

Utvalget har hittil anbefalt at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet over tid bør utgjøre om lag 3 prosent av inntektene. Den opprinnelige bakgrunnen for anbefalingen var beregning av et såkalt korrigert netto driftsresultat hvor netto låneavdrag (fra kommuneregnskapene) ble erstattet med beregnet kapitalslit (fra nasjonalregnskapet). Beregningene viste at differansen mellom beregnet kapitalslit og netto låneavdrag utgjorde om lag 3 prosent av inntektene, derav anbefalingen om at netto driftsresultat over tid bør utgjøre om lag 3 prosent av inntektene. I utvalgets praktisering av 3-prosentregelen er koblingen mot korrigert netto driftsresultat etter hvert blitt noe mindre tydelig, og regelen omtales også mer generelt som forenelig med "sunn økonomistyring på sikt".

I de senere årene har avviket mellom beregnet kapitalslit og netto låneavdrag blitt større, og utgjør nå om lag 4 prosent av inntektene. Den økende differansen har ledet til en debatt i utvalget om behov for revurdering av 3-prosentregelen. Utvalget har funnet det hensiktsmessig

å forankre diskusjonen i prinsipper om formuesbevaring, og det er utført beregninger med utgangspunkt i disse prinsippene.

Utgangspunktet for 3-prosentregelen var prinsippet om absolutt formuesbevaring. Det korrigerende netto driftsresultat som ble beregnet var imidlertid ikke en ideell operasjonalisering av prinsippet. Den viktigste svakheten er at det ble gjort fradrag for nominelle renteutgifter, mens det riktige er å gjøre fradrag for reelle renteutgifter. Videre er det slik at verken det ordinære eller det korrigerende netto driftsresultatet inkluderer investeringsinntekter. Med en bokstavelig tolkning av absolutt formuesbevaring ville det være riktig å inkludere investeringsinntektene ved beregning av korrigerende netto driftsresultat. Utvalget mener imidlertid det er riktig å holde investeringsinntekter utenfor, i tråd med det som foran er omtalt som absolutt kommunal formuesbevaring. Investeringsinntekter er først og fremst statlige tilskudd til investeringsformål, og hvor intensjonen med tilskuddene er å øke realkapitalen og dermed produksjonskapasiteten innenfor de prioriterte tjenesteområder. Prinsippet om absolutt formuesbevaring vil også kunne komme i konflikt med kommunelovens budsjettbalansekrav dersom investeringsinntektene inkluderes.

Når det korrigerende netto driftsresultatet modifiseres ved å gjøre fradrag for realrenter i stedet for nominelle renter, reduseres differansen mellom det ordinære og det korrigerende netto driftsresultatet. I den perioden som er studert i dette kapitlet utgjorde differansen i gjennomsnitt 2,7 prosent av inntektene. I vurderingen av 3-prosentregelen bør det også tas høyde for at nasjonalregnskapet har en bredere definisjon av kommunesektoren enn kommuneregnskapet (hvor beregningene kun omfatter kommunekassene). Tatt hensyn til dette vil absolutt kommunal formuesbevaring tilsi at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet over tid bør utgjøre om lag $2\frac{1}{2}$ prosent av inntektene.

3-prosentregelen må etter dette forstås som at den legger til rette for at kommunesektorens formue kan øke over tid. Dette skyldes for det første at regelen er $\frac{1}{2}$ prosentpoeng høyere enn kravet til absolutt kommunal formuesbevaring på $2\frac{1}{2}$ prosent av inntektene. I tillegg kommer at realkapitalen, og dermed formuen, vil øke som følge av investeringsinntekter. I den perioden som er studert i dette kapitlet utgjorde investeringsinntektene knappe $2\frac{1}{2}$ prosent av inntektene i gjennomsnitt. 3-prosentregelen legger dermed til rette for en årlig vekst i kommunesektorens formue tilsvarende $\frac{1}{2} + 2\frac{1}{2} = 3$ prosent av inntektene.

Selv om investeringsinntektene kommer i tillegg, har absolutt kommunal formuesbevaring et visst preg av å være et minimumskrav. Prinsippet sikrer ikke at formuen øker i takt med kommunesektorens inntektsvekst, slik den historisk synes å ha gjort. Videre vil den formuesutvikling som følger av kravet være avhengig av hvordan staten legger opp til at investeringene i kommunesektoren skal finansieres.

Relativ formuesbevaring, som innebærer at formuen øker i takt med inntektene, er et alternativt prinsipp som kan legges til grunn. Dette prinsippet er på mange måter rimelig, men kan i enkelte tilfeller gi diskutabile utslag. I den perioden som er studert i dette kapitlet ville relativ formuesbevaring vært oppfylt dersom den årlige formuesøkningen i kommunesektoren utgjorde vel 3 prosent av inntektene i gjennomsnitt. Den nødvendige formuesøkningen har imidlertid økt over tid, og har i siste del av perioden utgjort om lag 4 prosent av inntektene.

Generelt vil den formuesøkning som er nødvendig for å oppfylle relativ formuesbevaring avhenge av formue og inntektsvekst. Dess høyere formuen er (målt som andel av inntektene)

og dess høyere realinntektsveksten er, jo større må formuesøkningen (målt som andel av inntektene) være for at relativ formuesbevaring skal være oppfylt. I en situasjon hvor formuen utgjør 160 prosent av inntektene og realinntektsveksten er 2,5 prosent per år, må formuesøkningen utgjøre 4 prosent av inntektene for at relativ formuesbevaring skal være oppfylt. Dersom inntektsveksten reduseres til 2 prosent per år, vil en formuesøkning på 3,2 prosent av inntektene være tilstrekkelig.

Basert på drøftingen over finner ikke utvalget grunnlag for å endre anbefalingen om at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet over tid bør utgjøre om lag 3 prosent av inntektene. Denne anbefalingen innebærer at absolutt formuesbevaring er overopplyst, og det utredningsarbeidet som er utført viser at regelen gir grunnlag for betydelig vekst i kommunesektorens formue over tid.

De beregningene som er utført i dette kapitlet, og som det er referert til i vurderingene foran, er beheftet med betydelig usikkerhet. 3-prosentregelen må derfor betraktes som en tommelfingerregel, snarere enn et fasitsvar på hva som er riktig nivå for netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet. Spesielle forhold knyttet til metode for beregning av avskrivninger og verdsetting av realkapital trekker isolert sett i retning av at kravene til netto driftsresultat kan være overvurdert i den perioden som er studert.

Fra 2014 skal kommunenes kompensasjon for merverdiavgift på investeringer føres i investeringsregnskapet, altså som en investeringsinntekt. Denne investeringsinntekten har sammenheng med innføringen av en generell momskompensasjonsordning for kommunesektoren som ble finansiert ved en reduksjon i rammeoverføringene. I denne sammenheng kan ikke momskompensasjon på investeringer betraktes som en investeringsinntekt som har til formål å øke realkapital og produksjonskapasitet innenfor bestemte tjenestoområder. Utvalget vil følgelig ikke betrakte momskompensasjonen som en investeringsinntekt ved beregning av korrigert netto driftsresultat basert på absolutt kommunal formuesbevaring. Dette innebærer at det anbefalte nivået for netto driftsresultat trolig vil bli nedjustert fra 2014.

9 Tjenesteproduksjon og ressursinnsats

Notat fra utvalget til det tredje konsultasjonsmøtet mellom staten og kommunesektoren 18.8.2009

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) er bedt om å lage et notat om utviklingen i kommunesektorens tjenesteproduksjon og ressursinnsats til konsultasjonsmøtet den 18. august 2009 mellom staten og KS.

Notatet beskriver kort utviklingen i kommunal og fylkeskommunal tjenesteproduksjon med vekt på utviklingen fra 2007 til 2008. I vedlegg er det gjort nærmere rede for utviklingen. Utviklingen beskrives i hovedsak gjennom kvantitative indikatorer for tjenesteproduksjonen, som eksempelvis antall barnehageplasser, antall årstimer i grunnskolen, antall elever og lærlinger i videregående opplæring og antall mottakere av pleie- og omsorgstjenester. Det pågår et arbeid i KOSTRA-systemet for å utvikle objektive indikatorer for kvalitet, og enkelte av disse er også tatt med for å belyse utviklingen i tjenestetilbudet.

Innen barnehagesektoren var det i 2008 rekordstor utbygging for tredje år på rad. Om lag 12 000 flere barn fikk plass i barnehage i løpet av året. I tillegg tilbringer barna i snitt stadig lengre tid i barnehagen, slik at kapasitetsveksten har vært enda høyere. Dekningsgraden for barn i aldersgruppen 1-5 år er nå i overkant av 87 prosent.

I grunnskolen økte antall undervisningstimer per elev, i hovedsak på grunn av økt omfang av spesialundervisning og utvidet timetall i norsk, engelsk og matematikk. Andelen av barn mellom seks og ni år med plass i skolefritidsordningen har vært økende de siste fem årene, og i 2008 hadde nærmere 6 av 10 barn mellom seks og ni år plass.

Innen pleie og omsorg fortsetter den kraftige veksten i sysselsettingen i 2008. Antall årsverk har i 2008 økt med om lag 3 000, eller 2,5 prosent. Fra 2003 til 2008 økte antall årsverk med i overkant av 15 000. Det er fortsatt en kraftig vekst i antallet yngre brukere (under 67 år), mens dekningsgradene for de eldre aldersgruppene er stabile.

For sektorene barnehage, grunnskole og pleie og omsorg har utvalget beregnet av i hvilken grad kvantitative mål på tjenesteproduksjonen har økt i takt med ressursinnsatsen målt ved antall årsverk. For dette formålet er det konstruert en kvantitetsindikator for hver sektor. Beregningene viser at kvantitetsindikatoren per årsverk økte i grunnskolen i 2008, men ble redusert i barnehage og pleie og omsorg.

Etter flere år med sterk vekst i elevtallet i videregående opplæring var det i 2008 en utflating i antall elever, noe som hadde sammenheng med at det ble færre voksne elever. Andelen av 16-18 åringene som er i videregående opplæring er redusert det siste året, og det er en vridning i retning av flere lærlinger. Andelen som har sluttet i løpet av året er uendret sammenlignet med 2007.

Utviklingen i tjenestetilbudet må i tillegg til befolkningsveksten og barnehagereformen ses i sammenheng med kommunesektorens økonomiske situasjon. Sektoren hadde i perioden 2004-2006 en relativt høy inntektsvekst, noe som bidro til høyere aktivitet i sektoren. I 2007 ble realveksten i kommunesektorens inntekter vesentlige lavere enn i de tre foregående årene. I

2008 var realveksten i kommunesektorens samlede inntekter anslått til vel 1 prosent, mens de frie inntektene var på om lag samme nivå som i 2007. Veksten i samlede inntekter var noe lavere enn i det økonomiske opplegget som ble vedtatt høsten 2007. Høy aktivitetsvekst i 2007 og 2008 kombinert med sterkere kostnadsvekst enn forventet har ført til at mange kommuner i 2008 har fått et lavt eller negativt driftsresultat. Svake driftsresultat i 2008 har også sammenheng med at en del kommuner har tapt på sine finansplasseringer. For kommunesektoren samlet ble driftsresultatet i 2008 0,4 prosent.

Vedlegg: Beregninger av produksjon og ressursbruk i kommunesektoren

1 Innledning

En vesentlig del av kommunesektorens tjenesteproduksjon består av nasjonale velferdstjenester rettet mot bestemte aldersgrupper av befolkningen, først og fremst barnehager, grunnskole, videregående opplæring og pleie og omsorg. *Del 2* starter derfor med å gi en beskrivelse av den demografiske utviklingen siden 2003. Deretter beskrives utviklingen i kommunal og fylkeskommunal tjenesteproduksjon i samme periode. Utviklingen beskrives i hovedsak gjennom kvantitative indikatorer for tjenesteproduksjonen som antall barnehageplasser, antall årstimer i grunnskolen, antall elever og lærlinger i videregående opplæring og antall mottakere av pleie- og omsorgstjenester, men også objektive indikatorer for kvalitet, første gang publisert i KOSTRA i 2007, er omtalt.

Del 2 presenterer også dekningsgrader hvor indikatorene for tjenesteproduksjonen relateres til behovet eller størrelsen på målgruppene. I tråd med etablert praksis defineres aldersgrupper som målgrupper. Eksempelvis måles barnehagedekningen ved andelen barn i alderen 1-5 år som har plass i barnehage. For enkelte tjenester vil det være vanskelig å avgrense målgruppen. Pleie- og omsorgssektoren har et økende antall yngre brukere, mens dekningsgradene ofte relateres til antall eldre. Videre er det slik at ikke alle i samme aldersgruppe har behov for eller ønske om å benytte den aktuelle tjenesten. Med unntak for grunnskole, som er obligatorisk for alle, vil det typisk være slik at full behovsdekning nås ved en lavere dekningsgrad enn 100 prosent. Hva som skal betraktes som tilfredsstillende dekningsgrad, er et politisk spørsmål.

I *del 3* presenteres beregninger som illustrerer i hvilken grad kvantitative indikatorer på tjenesteproduksjonen har økt i takt med ressursinnsatsen målt ved antall avtalte årsverk. Beregningene omfatter barnehage, grunnskole og pleie og omsorg.

2 Utvikling i demografi og tjenesteyting 2003-2008

I *del 2* vises befolkningsutviklingen og en del sentrale indikatorer for utviklingen i det kommunale tjenestetilbudet. Indikatorene belyser utviklingstrekk innenfor barnehagesektoren, grunnskolen og videregående opplæring, samt pleie- og omsorgssektoren. Tallene er hentet fra KOSTRA, der reviderte tall ble publisert 15. juni 2009, og fra Grunnskolens informasjonssystem (GSI).

Overgangen fra skjema- til registerbasert rapportering av tjenestedata innen pleie og omsorgssektoren i forbindelse med innføring av IPLOS (individbasert pleie- og omsorgsstatistikk) har medført et brudd i tidsserien for mottakere av hjemmetjenester. Tallene for hjemmetjenester for 2007 og 2008 er derfor ikke direkte sammenlignbare med foregående år.

2.1 Demografisk utvikling

Store deler av den kommunale og fylkeskommunale tjenesteproduksjonen er rettet mot bestemte aldersgrupper, og den demografiske utviklingen gir viktig informasjon om utviklingen i behovet for kommunale tjenester. Den demografiske utviklingen i perioden 2003-2008 beskrives i tabell 1.

De viktigste målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester er barn og unge 1-18 år og innbyggere 67 år og over. Antall innbyggere i disse gruppene har økt med over 41 000 fra 2003 til 2008, og dette indikerer et økt behov for kommunale tjenester. Perioden sett under ett har antall barn i barnehagealder økt, mens antall barn i skolealder har gått noe ned. Det har

blitt flere eldre (67 år og over), med en særlig stor økning i aldersgruppen over 90 år. Det samlede innbyggertallet har i perioden økt sterkere enn innbyggertallet i de forannevnte målgruppene.

Økningen i antall barn i barnehagealder de siste årene gjør det isolert sett mer krevende å oppnå målsettingen om full barnehagedekning. Regionale variasjoner i demografi, flyttemønster og lignende gjør at det vil kunne være store geografiske forskjeller. Økningen i barne- og ungdomskullene (0-17 år) i perioden betyr, foruten økt etterspørsel etter barnehage- og skoleplasser, også økt behov for barnevernstjenester.

Tabell 1 Demografisk utvikling 2003-2008

	2003*	2005*	2007*	2008*	Absolutt endring 2003-08	Absolutt endring 2007-08	Prosent endring 2007-08
Barnehager:							
Antall barn 1-5 år	294 000	290 800	292 500	296 800	2 800	4 300	1,5
Antall barn 1-2 år	113 900	115 600	117 900	119 700	5 800	1 800	1,5
Grunnskole:							
Antall barn 6-15 år	619 700	622 700	619 600	617 700	-2 000	-1 900	-0,3
Videregående opplæring:							
Antall unge 16-18 år	166 300	179 500	191 100	193 100	26 800	2 000	1,0
Barnevern:							
Antall barn og unge 0-17 år	1 082 300	1 092 700	1 099 300	1 103 500	21 200	4 200	0,4
Pleie- og omsorg:							
Antall eldre 67-79 år	394 100	390 300	395 100	397 000	2 900	1 900	0,5
Antall eldre 80 – 89 år	180 600	185 100	185 300	185 000	4 400	-300	-0,2
Antall eldre 90 år og over	28 500	30 800	33 300	34 700	6 200	1 400	4,2
Antall eldre 67 år og over	603 200	606 200	613 700	616 700	13 500	3 000	0,5
Totalt:							
Antall innbyggere 1-18 år og 67 år og over	1 683 200	1 699 200	1 716 900	1 724 300	41 100	7 400	0,4
Antall innbyggere i alt	4 577 500	4 640 200	4 737 200	4 799 300	221 800	62 100	1,3
Andel innbyggere 1-18 år og 67 år og over	36,8	36,6	36,2	35,9	-0,8	-0,3	

*Antall innbyggere per 31.12.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Også fra 2007 til 2008 var det en kraftig vekst i antall eldre over 90 år, mens det var en liten økning i totalt antall eldre over 67 år. Mens det har vært en økning i antall barn i barnehagealder og unge med rett til videregående opplæring fra 2007 til 2008, har antall barn i grunnskolealder har gått noe ned. For 2008 indikerer utvalgets beregninger at merkostnadene knyttet til den demografiske utviklingen var nær 1,6 milliarder kroner, forutsatt samme standard og dekningsgrader som året før.

2.2 Kommunale tjenester

Barnehager

Barnehagedekningen økte fra i overkant av 69 prosent i 2003 til i overkant av 87 prosent i 2008. Siden det i samme periode var en økning i antall barn i barnehagealder, er økningen i dekningsgraden et resultat av sterk barnehageutbygging. Fra 2003 til 2008 har nærmere 57 000 flere barn fått plass i barnehage, hvorav 12 100 i løpet av 2008. Om lag 53 prosent av barna hadde plass i en kommunal barnehage i 2008, noe som er en økning fra 2007.

De fem siste årene har det vært en kraftig økning i andelen heltidsplasser, og i snitt tilbrakte hvert barn med barnehageplass nesten 5 timer mer i barnehagen per uke i 2008 enn i 2003. Kapasitetsveksten har altså vært enda større enn det økningen i antall barn med barnehageplass tyder på. Fra 2003 til 2008 økte antall korrigerede oppholdstimer i kommunale barnehager med 42 prosent, mens veksten i antall barn med plass utgjorde 27,6 prosent. Parallelt med den sterke utbyggingen av barnehageplasser har det vært en kraftig økning i ressursinnsatsen, målt ved avtalte årsverk.

Tabell 2 Utvikling i barnehagesektoren 2003-2008 (private og kommunale)

	2003	2005	2007	2008	Absolutt endring 2003-08	Absolutt endring 2007-08	Prosent endring 2007-08
Produksjon:							
Barn med plass i barnehage i alt:	205 100	223 400	249 700	261 800	56 700	12 100	4,8
- herav andel i kommunal barnehage	55,4	53,1	52,5	53,1	-2,3	0,6	
Barn 1-2 år med plass i barnehage	49 900	62 300	81 700	89 400	39 500	7 700	9,4
Andel barn med heltidsplass (41 timer eller mer per uke)	60,8	69,6	79,7	82,8	22,0	3,1	
Korrigerede oppholdstimer (kommunale barnehager)*	7 816 500	8 932 400	10 456 000	11 111 400	3 294 900	655 400	6,3
Gjennomsnittlig oppholdstid per barn per uke	36,9	39,0	41,1	41,8	4,9	0,7	1,7
Dekningsgrad:							
Andel 1-5 år med plass	69,1	76,0	84,3	87,1	18,0	2,8	
Andel 1-2 år med plass	43,8	53,9	69,3	74,7	30,9	5,4	
Ressursinnsats:							
Antall årsverk (alle barnehager)	44 400	50 300	60 500	65 100	20 700	4 600	7,6
Kvalitet:							
Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskoleutdanning	91,3	89,1	83,1	83,8	-7,5	0,7	
Andel assistenter med førskole-, fag- eller annen pedagogisk utdanning	15,8	18,8	20,2	25,0	9,2	4,8	

Kilde: Statistisk sentralbyrå

*Oppholdstimer i kommunale barnehager korrigeret for alder og oppholdstidskategorier. Antall barn 0-2 år vektet med 2, antall barn 3 år vektet med 1, 5 og 4-6 åringer vektet med 1. Oppholdstid 0-8 timer vektet med 6, timer, 9-16 vektet med 13 timer, 17-24 timer vektet med 21 timer, 25-32 timer vektet med 29 timer, 33-40 timer vektet med 37 timer, og 41 timer eller mer vektet med 45 timer.

Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning har de siste årene gått jevnt ned, med en liten økning fra 2007 til 2008. Nedgangen må ses i sammenheng med at antall barnehager og antall barnehageplasser har økt kraftig i samme periode. Antallet styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning har riktignok økt, men ikke i samme takt som utbyggingen av sektoren. Andelen assistenter med fagutdanning har på sin side økt i perioden 2003 til 2008.

Grunnskole

Elevtallet i grunnskolen har gått ned de siste fem årene. I 2008 ble antall elever redusert med 2 400 eller 0,4 prosent. Samtidig økte årstimer til undervisning med 2,3 prosent det siste året. For 2008 skyldes om lag halvparten av denne økningen at flere elever får spesialundervisning. Videre økning henger sammen med en økning av timetallet på barnetrinnet med 5 uketimer i 2008. Mens andelen av elever med spesialundervisning har økt fra 5,6 prosent i 2003 til 6,8 prosent i 2008, har andelen årstimer til spesialundervisning økt fra 13,8 til 15,7 prosent. Blant

elevene som mottar spesialundervisning er gjennomsnittlig antall timer til spesialundervisning blitt noe redusert i femårsperioden.

Nærmere 6 av 10 barn mellom seks og ni år hadde i 2008 plass i skolefritidsordningen (SFO). Andelen har økt med nærmere 7 prosentpoeng de siste fem årene, i alt benyttet 12 300 flere barn seg av ordningen i 2008 enn i 2003. Også fra 2007 til 2008 har det vært en økning i antall elever med plass i SFO.

Tabell 3 Utvikling i grunnskoleopplæring 2003-2008 (private og offentlige)

	2003	2005	2007	2008	Absolutt endring 2003-08	Absolutt endring 2007-08	Prosent endring 2007-08
Produksjon:							
Elever i alt i grunnskolen (kommunale grunnskoler)	617 600	619 600	616 400	614 000	-3 600	-2 400	-0,4
Antall elever med plass i SFO	131 900	129 700	143 400	144 200	12 300	800	0,6
Antall elever med spesialundervisning	34 300	34 500	37 800	41 800	7 500	4 000	10,6
Dekningsgrad:							
Andel elever 6-9 år med plass i SFO*	52,7	52,3	58,7	59,5	6,8	0,8	
Ressursinnsats:							
Årsverk av undervisningspersonale**	49 500	50 700	50 800	51 000	1 500	200	0,4
Årstimer til undervisning i alt***	32 968 200	33 550 000	34 169 200	34 945 500	1 977 300	776 300	2,3
- Derav årstimer til spesialundervisning	4 549 200	4 583 900	5 117 900	5 500 100	950 900	382 200	7,5
Andre årstimer ****	4 112 500	3 947 400	4 459 500	4 499 500	387 000	40 000	0,9
Årstimer til undervisn. i alt per elev***	53,4	54,1	55,4	56,9	3,5	1,5	2,7
Kvalitet:							
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 1.-7. årstrinn*****	13,2	13,5	13,3	13,2	0,0	-0,1	-0,8
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 8.-10. årstrinn*****	15,0	15,1	15,0	14,8	-0,2	-0,2	-1,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

* Andel innbyggere 6-9 år i kommunal og privat SFO.

** I rapporteringen for 2007 (skoleåret 2007/2008) til GSI ble "årsverk til undervisning til annet enn undervisning" (lesetimer o.l.) for første gang skilt ut som eget punkt. Disse tallene ligger dermed ikke inne i årsverkstallene for 2007 og 2008, men er inkludert i årsverkstallene for de foregående år. Det er derfor et brudd i tidsserien mellom 2006 og 2007.

*** Begrepene årstimer og årstimer per elev kan illustreres gjennom et eksempel. På en skole med 10 lærere hvor alle underviser 26 timer per uke i 38 uker, vil antall årstimer ved skolen være 9 880 (10x26x38). Og dersom skolen har 135 elever, blir årstimer per elev 73,2 (9 880/135).

**** Andre årstimer inkl. bl.a. timer til sosialpedagogiske tjenester/rådgiver, kontaktlærertjeneste for elevråd, kontaktlærer, pedagogisk veiledning, utvikling med mer.

***** Indikatoren viser beregnet gjennomsnittlig gruppestørrelse ved å se på forholdet mellom elevtimer og lærertimer. Elevtimer er det samlede antall timer elevene har krav på etter forskriftsfestet fag- og timefordeling, herunder eventuelle kommunale tillegg til nasjonal norm. Lærertimer er det samlede antall timer lærerne underviser. Selv om antall elever i en gitt undervisningssituasjon vil variere innenfor den enkelte skole og det enkelte årstrinn, gir indikatorene et bilde av hvor mange elever som i gjennomsnitt befinner seg i undervisningssituasjonen til den enkelte lærer.

Pleie og omsorgstjenester

Ressursinnsatsen i form av antall årsverk innen pleie- og omsorgstjenestene har økt med i overkant av 15 000 årsverk fra 2003 til 2008. Også fra 2007 til 2008 har det vært en økning, på om lag 3 000 årsverk (2,5 %). Andelen av de ansatte som har helse- og sosialfaglig utdanning har gått noe opp fra året før.

Det er økende behov knyttet til at det blir flere eldre over 90 år, samtidig som det blir flere yngre mottakere. De siste årene har antall mottakere av hjemmetjenester under 67 år økt betydelig mer enn befolkningsveksten skulle tilsi, og denne gruppen utgjør en stadig større andel av mottakerne av hjemmetjenester. Siden 2003 har andelen av mottakere av hjemmetjenester som er under 67 år økt fra 27,2 prosent til hele 39,5 prosent. Samlet sett har utviklingen de siste årene vist en betydelig endring i hvilke grupper som benytter de

hjemmebaserte pleie- og omsorgstjenestene. Endring i sammensetningen av mottakergruppen med flere brukere blant yngre og de eldste kan tyde på økt pleietyngde blant brukerne.

Innføring av IPLOS har medført et brudd i tidsserien for mottakere av hjemmetjenester, slik at tallene for hjemmetjenester for 2007 og 2008 ikke er direkte sammenlignbare med foregående år. Fra 2007 til 2008 har det vært en økning i antall mottakere av hjemmetjenester på 6 500, tilsvarende 3,8 prosent. Veksten kan i hovedsak henføres til mottakere under 67 år, der økningen har vært særlig sterk også i 2008.

Tabell 4 Utvikling i pleie- og omsorgssektoren 2003-2008 (private og kommunale)

	2003	2005	2007	2008	Absolutt endring 2003-08	Absolutt endring 2007-08	Prosent endring 2007-08
Produksjon:							
Antall mottakere av hjemmetjenester*	161 100	164 600	172 100	178 600	17 500	6 500	3,8
- herav under 67 år	43 800	50 200	64 400	70 500	26 700	6 100	9,5
- herav 67-79 år	40 300	36 400	31 800	31 500	-8 800	-300	-0,9
- herav over 80 år	77 000	78 100	75 900	76 200	-800	300	0,4
Antall beboere i institusjon**	41 000	40 700	42 500	42 100	..	-400	-0,9
Kommunalt disponerte omsorgsboliger, i alt	..	25 600	27 300	27 500	..	200	
Dekningsgrad:							
Andel 80 år og over som bor på institusjon **	14,8	14,5	14,4	14,2	-0,7	-0,2	
Andel 67 år og over som mottar hjemmetjenester**	19,4	18,9	17,6	17,5	-2,0	-0,1	
Andel 80 år og over som mottar hjemmetjenester**	36,8	36,2	34,7	34,7	-2,1	0,0	
Ressursinnsats:							
Årsverk i alt ***	105 900	107 100	118 200	121 200	15 300	3 000	2,5
Kvalitet:							
Legeårsverk per 1000 plasser i institusjon	6,1	6,7	7,8	8,2	2,1	0,4	5,6
Fysioterapiårsverk per 1000 plasser i institusjon	8,8	7,7	8,6	8,6	-0,2	0,0	-0,1
Andel årsverk med fagutdanning	65	70	71	71,6	6,6	0,6	0,8
Andel plasser i brukertilpasset enerom m/ bad/wc	..	55,8	63,3	63,9	..	0,6	0,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå

* Brudd i tidsserien. Tallene for 2003 og 2005 refererer seg til mottakere av hjemmetjenester, hentet fra innrapporterte KOSTRA-skjema. F.o.m. 2007 er dataserien definert som mottakere av kjernetjenester i IPLOS, og inkluderer da også antall personer som mottar avlastning utenfor institusjon og omsorgslønn, samt hjemmesykepleie, praktisk bistand og brukerstyrt personlig assistanse (BPA).

** Brudd i tidsserien på grunn av innføring av ny datakilde i 2007, nytt innhold f.o.m. 2007.

*** Årsverksstatistikken er registerbasert personellstatistikk fra KOSTRA. Statistikken baserer seg i hovedsak på Rikstrygdeverkets Arbeidstaker/Arbeidsgiverregister. SSB supplerer A/A-statistikken med tall fra andre registre. Innrapportering til A/A-registeret skjer løpende gjennom året. Registerstatistikk gir ikke mulighet til å skille ut vikarer. Årsverk er beregnet ut fra avtalt arbeidstid.

Antallet sykehjemsplasser og andelen i aldersgruppen over 80 år som bor på sykehjem har gått noe ned i 2008, mens antall omsorgsboliger har vært uendret. Samtidig som antall beboere på sykehjem har gått noe ned har det vært en økning i antall legeårsverk som utføres på institusjonene, mens antall årsverk av fysioterapeuter har ligget på om lag samme nivå. Andelen tjenestemottakertilpassede enerom der beboeren har eget bad og toalett har økt noe i 2008.

2.3 Fylkeskommunale tjenester

Antall 16-18-åringar har økt kraftig i flere år, og den demografiske utfordringen har som følge av dette vært større for fylkeskommunene enn for kommunene. Det var vekst i aldersgruppen 16-18 år også i 2008, men veksten har avtatt sammenlignet med foregående år. Til tross for økningen i antall 16-18-åringar lå elevtallet i videregående skole på samme nivå som i 2007. De

tre siste årene har andelen av 16-18 åringene som er i videregående opplæring gått noe ned. Andelen av elevmassen som er 20 år og eldre er betydelig redusert de siste fem årene. Det har vært en relativt kraftig økning i antall lærlinger i perioden fra 2003 til 2008 sett under ett, en utvikling som fortsatte i 2008.

Mens elevtallet i videregående skoler er uendret, ligger avtalte lærerårsverk på de fylkeskommunale skolene, korrigert for legemeldt sykefravær og fødselspermisjon, noe høyere enn i 2007. Andelen av elevene som fikk oppfylt førstevalget i 2008 har gått noe ned sammenlignet med året før, mens andelen som sluttet i løpet av året ligger på om lag samme nivå som i 2007.

Tabell 5 Utvikling i videregående opplæring 2003-2008 (private og kommunale)

	2003	2005	2007	2008	Absolutt endring 2003-08	Absolutt endring 2007-08	Prosent endring 2007-08
Produksjon:							
Antall elever i videregående skoler i alt*	174 500	185 200	195 200	195 200	20 700	0	0,0
Antall elever i fylkeskommunale videregående skoler	160 200	171 700	177 200	173 800	13 600	-3 400	-1,9
Antall lærlinger	28 400	31 300	37 200	38 100	9 700	900	2,4
Dekningsgrad:							
Andel 16-18 åringene som er i videregående opplæring (både elever og lærlinger)**	89,7	90,1	91,1	90,8	1,1	-0,3	
Andel av elevene som er 20 år eller eldre***	13,6	10,1	8,7	7,2	-6,4	-1,5	
Ressursinnsats:							
Lærerårsverk i alt, fylkeskommunale skoler, minus fravær*	..	19 900	20 600	21 000	..	400	1,9
Elever i fylkeskommunale skoler per lærerårsverk, minus fravær*	..	8,8	8,7	8,5	..	-0,2	-2,3
Kvalitet:							
Andel elever med førstevalget til skole og kurs oppfylt	..	74,9	85,6	84,1	..	-1,5	
Andel elever som har sluttet i løpet av året	..	4,1	4,5	4,5	..	0	

Kilde: Statistisk sentralbyrå

*Tallet inkluderer elever i tekniske fagskoler

**For 2003 er det ikke tidsserie i publiserte tabeller, tallet er derfor beregnet for disse årene.

***Tallene omfatter ikke egen innsamling for voksne.

3 Utviklingen i tjenesteproduksjon i forhold til årsverksinnsatsen i kommunene

Kommunesektoren er en sentral produsent av nasjonale velferdstjenester. Produktivitets- og effektivitetsutviklingen i sektoren vil blant annet avhenge av i hvilken grad økt ressursinnsats bidrar til mer og bedre tjenester. Fordi det er vanskelig å etablere fullstendig mål på utviklingen i tjenesteproduksjonen, er det vanskelig å måle produktivitet og effektivitet. Tidligere i dette notatet er det presentert en rekke kvantitative indikatorer for tjenesteproduksjonen som antall barnehageplasser, antall årstimer i grunnskolen og antall mottaker av pleie- og omsorgstjenester. Det finnes også relevante kvalitetsindikatorer som brukertilfredshet, karakterer og andel enerom i institusjon, men det er vanskelig å etablere et sett av indikatorer som fanger opp alle aspekter ved kvalitetsbegrepet.

I det følgende studeres utviklingen i kvantitative mål på tjenesteproduksjonen i forhold til utviklingen i antall årsverk. Forholdet mellom det kvantitative målet på tjenesteproduksjonen og antall avtalte årsverk omtales som kvantitetsindikator per årsverk. En økning i

kvantitetsindikatoren per årsverk betyr at det kvantitative målet på tjenesteproduksjonen har økt relativt mer enn årsverksinnsatsen, mens en reduksjon betyr at tjenesteproduksjonen har økt relativt mindre enn årsverksinnsatsen. Det er av betydelig interesse å undersøke om utviklingen i tjenesteproduksjon holder tritt med årsverksinnsatsen, men utviklingen i kvantitetsindikatoren vil ikke nødvendigvis gi uttrykk for produktivitetsutviklingen. Utviklingen i kvantitetsindikator per årsverk vil overvurdere produktivitetsutviklingen i situasjoner hvor kvaliteten reduseres, og undervurdere produktivitetsutviklingen i situasjoner hvor kvaliteten øker.

I beregningene benyttes avtalte årsverk. Det innebærer at også de ansatte som er fraværende som følge av sykdom eller fødselspermisjon, inngår i tallene. Avtalte årsverk sier dermed noe om hvor mange som er ansatt til å gjøre jobben, både fast ansatte, ekstrahjelper og vikarer. Kvantitetsindikatoren for produksjon per årsverk, slik den brukes i dette kapitlet, sier derfor ikke nødvendigvis noe om hvor mye som blir produsert i forhold til antall utførte årsverk av de som faktisk er på jobb, men indikerer kun hvor mye som blir produsert av de ressursene samfunnet bruker. Det betyr at også endringer i forholdet mellom ansatte og antallet som er på jobb utgjør en potensiell feilkilde i beregningene. For eksempel vil en vekst i sykefraværet som gjør det nødvendig å benytte vikarer, trekke i retning av at indikatoren undervurderer den faktiske utviklingen i produksjon per årsverk.

Beregningene omfatter barnhage, grunnskole og pleie og omsorg, og tar utgangspunkt i ett eller flere kvantitative mål for tjenesteproduksjonen. Endringene i indikatorene for tjenesteproduksjon og årsverk er vist i tabell 6.

Datagrunnlaget for barnehage, SFO og pleie og omsorg er KOSTRA-data publisert i juni 2009, mens dataene for grunnskolen er hentet fra GSI. Beregningene av kvantitetsindikatorer per årsverk omfatter kun kommunale barnehager og kommunale grunnskoler, mens for pleie og omsorg inkluderes også private omsorgstjenester. De rapporterte tallene for utviklingen i produksjon og årsverk i tabell 6 kan derfor avvike noe fra tabellene 2 og 3 som omfatter både private og kommunale enheter.

Tabell 6 Endring fra 2007 til 2008 i indikatorer for tjenesteproduksjon og ressursinnsats i kommunene*

Prosentvis endring 2007-2008	
Barnehager	
Kvantitetsindikator	7,7
Korrigerte oppholdstimer	7,7
Årsverk	9,1
Kvantitetsindikator per årsverk	-1,3
Grunnskole	
Kvantitetsindikator	2,2
Årstimer til undervisning	2,3
Elever i SFO	0,7
Årsverk	0,2
Undervisning	0,3
SFO	-1,0
Kvantitetsindikator per årsverk	2,0
Pleie og omsorg**	
Kvantitetsindikator	1,7
Mottakere av hjemmetjenester	3,5
Beboere i institusjoner	-0,4
Årsverk	2,5
Kvantitetsindikator per årsverk	-0,8

* Vektene for kvantitetsindikatoren for grunnskolen og pleie og omsorg er basert på budsjettandeler 2008. Det gir en vekt på 0,94 for årstimer og 0,06 for antall elever i SFO i grunnskolen. For pleie og omsorg gir det en vekt på 0,546 for hjemmetjenester og 0,454 for institusjoner. Beregningene for barnehager og grunnskole er basert på samtlige kommuner. For pleie og omsorg er beregningene basert på 417 kommuner på grunn av manglende data i ett av årene for en del kommuner.

** Pleie og omsorg inneholder også private tjenester og årsverk. Dette skyldes at det ikke var mulig å skille ut de kommunale tjenestene. Barnehager inkluderer kun oppholdstimer og årsverk i kommunale barnehager.

For barnehagesektoren benyttes korrigerte oppholdstimer i kommunale barnehager som kvantitetsmål på tjenesteproduksjonen. Korrigerte oppholdstimer fanger opp utviklingen i antall plasser, gjennomsnittlig oppholdstid og det forhold at de yngste barna er mer ressurskrevende enn de eldste. Målt på denne måten har produksjonen i kommunale barnehager økt med 7,7 prosent fra 2007 til 2008. Antall årsverk økte samtidig med 9,1 prosent, slik at kvantitetsindikatoren per årsverk for kommunale barnehager er redusert med 1,3 prosent fra 2007 til 2008.

I grunnskolen benyttes antall årstimer til undervisning og antall elever i SFO som kvantitetsmål på tjenesteproduksjonen, der de relative vektene for de to indikatorene er henholdsvis 94 og 6 prosent. Antall årstimer til undervisning økte med 2,3 prosent fra 2007 til 2008, mens antall elever i SFO økte med 0,7 prosent. Dette medfører at den samlede kvantitetsindikatoren for grunnskolen økte med 2,2 prosent fra 2007 til 2008. Antall årsverk i grunnskolen økte med 0,2 prosent i 2008, noe som gir en økning i kvantitetsindikatoren per årsverk på 2 prosent.

Innen pleie og omsorg benyttes mottakere av hjemmetjenester og beboere i institusjoner som kvantitetsmål på tjenesteproduksjonen, med en vektning på henholdsvis 54,6 og 45,4 prosent. Antall mottakere av hjemmetjenester økte med 3,5 prosent fra 2007 til 2008, mens det var en nedgang på 0,4 prosent i antall beboere i institusjoner. Dette gir en økning i kvantitetsindikatoren på 1,7 prosent. Antall årsverk i pleie og omsorg økte med 2,5 prosent i 2008, slik at kvantitetsindikatoren per årsverk ble redusert med 0,8 prosent.

Vedlegg

Vedlegg 1**Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen 2006-2010.
Nasjonalregnskapets gruppering***Tabell 1.1 Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen i alt, 2006-2010. Mill. kroner og endring i prosent.*

	Millioner kroner					Endring i prosent	
	2006	2007*	2008*	2009**	2010**	08/09**	09/10**
A. Brutto inntekter (B+C)	277 261	294 319	316 760	342 731	362 135	8,2	5,7
B. Løpende inntekter	274 400	291 627	314 478	340 595	359 995	8,3	5,7
Gebyrer	35 107	37 790	40 787	42 823	44 370	5,0	3,6
Renter og utbytte	12 858	14 790	14 591	11 615	12 223	-20,4	5,2
Skatter i alt	120 271	122 551	129 977	137 047	144 538	5,4	5,5
<i>Produksjonsskatter</i>	5 487	6 201	6 901	7 027	7 138	1,8	1,6
<i>Eiendomsskatt</i>	4 887	5 571	6 190	6 310	6 410	1,9	1,6
<i>Andre produksjonsskatter</i>	600	630	711	717	728	0,8	1,5
<i>Skatt på inntekt og formue</i>	114 784	116 350	123 076	130 020	137 400	5,6	5,7
Overføringer fra staten	101 077	110 317	122 010	141 756	151 318	16,2	6,7
<i>Rammeoverføringer</i>	53 931	57 804	62 226	72 713	81 670	16,9	12,3
<i>Andre overføringer</i>	47 146	52 513	59 784	69 044	69 648	15,5	0,9
Andre innenlandske løpende overføringer	3 507	4 317	4 752	4 946	5 090	4,1	2,9
Frie banktjenester	1 580	1 862	2 361	2 408	2 456	2,0	2,0
C. Kapitalinntekter	2 861	2 692	2 282	2 136	2 140	-6,4	0,2
Salg av fast realkapital	288	53	123	136	140	10,9	2,8
Salg av fast eiendom	2 573	2 639	2 159	2 000	2 000	-7,4	0,0
D. Brutto utgifter (E+F)	276 585	306 445	341 455	363 370	381 211	6,4	4,9
E. Løpende utgifter	244 870	268 934	299 857	317 493	334 091	5,9	5,2
Lønnskostnader	144 716	156 061	172 430	185 570	196 866	7,6	6,1
Produktinnsats	54 963	59 967	65 474	72 718	74 365	11,1	2,3
Produktkjøp til husholdninger	12 292	14 295	16 743	18 650	19 612	11,4	5,2
Renter	7 505	11 224	15 537	8 539	8 674	-45,0	1,6
Overføringer til private	23 564	24 958	27 288	29 517	31 984	8,2	8,4
<i>Produksjonssubsidier</i>	8 874	9 298	10 535	11 022	12 820	4,6	16,3
<i>Stønader til husholdninger</i>	7 859	7 935	8 261	9 611	9 958	16,3	3,6
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	4 769	4 485	4 537	5 715	5 921	26,0	3,6
<i>Andre stønader til husholdninger</i>	3 090	3 450	3 724	3 896	4 037	4,6	3,6
Ideelle organisasjoner	6 831	7 725	8 492	8 884	9 206	4,6	3,6
Overføringer til staten	1 830	2 429	2 385	2 499	2 589	4,8	3,6
F. Kapitalutgifter	31 715	37 511	41 598	45 877	47 120	10,3	2,7
Anskaffelse av fast realkapital	30 118	35 582	39 942	44 277	45 520	10,9	2,8
Kjøp av fast eiendom	928	1 151	998	900	900	-9,8	0,0
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	669	778	658	700	700	6,4	0,0
G. Overskudd før lånetransaksjoner (A-D)	676	-12 126	-24 695	-20 639	-19 077		
Memo: Bruttoinvesteringer eksklusiv	29 830	35 529	39 819	44 140	45 380	10,9	2,8

* foreløpige tall

** anslag

Kilde: SSB og Finansdepartementet

Tabell 1.2 Inntekter og utgifter i kommunene inkl. Oslo 2006-2008. Mill. kroner og endring i prosent.

	Millioner kroner			Endring i prosent	
	2006	2007*	2008*	06/07*	07/08*
A. Brutto inntekter (B+C)	238 365	253 140	272 104	6,2	7,5
B. Løpende inntekter	235 729	250 714	270 066	6,4	7,7
Gebyrer	33 414	35 984	38 843	7,7	7,9
Formuesinntekter	12 000	13 547	12 750	12,9	-5,9
<i>Renter</i>	5 309	6 020	6 526	13,4	8,4
<i>Utbytte</i>	4 157	5 595	3 788	34,6	-32,3
<i>Uttak fra forretningsdrift</i>	2 534	1 932	2 436	-23,8	26,1
Skatter i alt	103 675	105 923	112 493	2,2	6,2
<i>Produksjonsskatter</i>	5 487	6 244	6 893	13,8	10,4
<i>Eiendomsskatt</i>	4 887	5 571	6 190	14,0	11,1
<i>Andre produksjonsskatter</i>	600	673	703	12,2	4,5
<i>Skatt på inntekt og formue</i>	98 188	99 679	105 600	1,5	5,9
Overføringer fra staten	82 301	90 103	100 194	9,5	11,2
<i>Rammeoverføringer</i>	40 737	43 167	46 236	6,0	7,1
<i>Andre overføringer</i>	41 564	46 936	53 958	12,9	15,0
Overføring fra fylkeskommunen	1 380	1 457	1 615	5,6	10,8
Andre innenlandske løpende overføringer	2 959	3 700	4 171	25,0	12,7
C. Kapitalinntekter	2 636	2 426	2 038	-8,0	-16,0
Salg av fast realkapital	283	47	118	-83,4	151,1
Salg av fast eiendom	2 353	2 379	1 920	1,1	-19,3
D. Brutto utgifter (E+F)	237 157	263 422	293 864	11,1	11,6
E. Løpende utgifter	210 115	231 668	258 418	10,3	11,5
Lønnskostnader	127 890	138 008	152 994	7,9	10,9
Produktinnsats	46 129	50 172	54 535	8,8	8,7
Produktkjøp til husholdninger	10 932	12 782	14 910	16,9	16,6
Renter	6 886	10 362	14 276	50,5	37,8
Overføringer til private	16 701	18 277	19 695	9,4	7,8
<i>Produksjonssubsidier</i>	3 822	4 240	4 536	10,9	7,0
<i>Stønader til husholdninger</i>	7 523	7 563	7 992	0,5	5,7
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	4 760	4 475	4 516	-6,0	0,9
<i>Andre stønader til husholdninger</i>	2 763	3 088	3 476	11,8	12,6
<i>Ideelle organisasjoner</i>	5 356	6 474	7 167	20,9	10,7
Overføringer til staten	1 191	1 662	1 652	39,5	-0,6
Overføringer til fylkeskommunen	386	405	356	4,9	-12,1
F. Kapitalutgifter	27 042	31 754	35 446	17,4	11,6
Anskaffelse av fast realkapital	26 074	30 585	34 610	17,3	13,2
Kjøp av fast eiendom	853	1 034	836	21,2	-19,1
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	115	135	0	17,4	-100,0
G. Overskudd før lånetransaksjoner (A-D)	1 208	-10 282	-21 760		
Memo: Bruttoinvesteringer eksklusiv eiendom	25 791	30 538	34 492	18,4	12,9

*Foreløpige tall

Kilde: SSB

Tabell 1.3 Inntekter og utgifter i fylkeskommunene ekskl. Oslo. 2006-2008. Mill. kroner og endring i prosent.

	Millioner kroner			Endring i prosent	
	2007	2008*	2009*	07/08*	08/09*
A. Brutto inntekter (B+C)	39 082	41 179	44 267	5,4	7,5
B. Løpende inntekter	38 857	40 913	44 022	5,3	7,6
Gebyrer	1 693	1 806	1 944	6,7	7,6
Formuesinntekter	858	1 243	1 840	44,9	48,0
<i>Renter</i>	<i>357</i>	<i>632</i>	<i>904</i>	<i>77,0</i>	<i>43,0</i>
<i>Utbytte</i>	<i>501</i>	<i>611</i>	<i>936</i>	<i>22,0</i>	<i>53,2</i>
Skatter i alt	16 596	16 628	17 485	0,2	5,2
<i>Produksjonsskatter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
<i>Skatt på inntekt og formue</i>	<i>16 596</i>	<i>16 628</i>	<i>17 485</i>	<i>0,2</i>	<i>5,2</i>
Overføringer fra staten	18 776	20 214	21 816	7,7	7,9
<i>Rammeoverføringer</i>	<i>13 194</i>	<i>14 637</i>	<i>15 990</i>	<i>10,9</i>	<i>9,2</i>
<i>Andre overføringer</i>	<i>5 582</i>	<i>5 577</i>	<i>5 826</i>	<i>-0,1</i>	<i>4,5</i>
Overføring fra kommunene	386	405	356	4,9	-12,1
Andre innenlandske løpende overføringer	548	617	581	12,6	-5,8
C. Kapitalinntekter	225	266	245	18,2	-7,9
Salg av fast realkapital	5	6	5	20,0	-16,7
Salg av fast eiendom	220	260	240	18,2	-7,7
D. Brutto utgifter (E+F)	39 614	43 023	47 203	8,6	9,7
E. Løpende utgifter	34 941	37 266	41 051	6,7	10,2
Lønnskostnader	16 826	18 053	19 436	7,3	7,7
Produktinnsats	7 254	7 933	8 579	9,4	8,1
Produktkjøp til husholdninger	1 360	1 513	1 833	11,3	21,2
Renter	619	862	1 261	39,3	46,3
Overføringer til private	6 863	6 681	7 593	-2,7	13,7
<i>Produksjonssubsidier</i>	<i>5 052</i>	<i>5 058</i>	<i>5 999</i>	<i>0,1</i>	<i>18,6</i>
<i>Stønader til husholdninger</i>	<i>336</i>	<i>372</i>	<i>269</i>	<i>10,7</i>	<i>-27,7</i>
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>21</i>	<i>11,1</i>	<i>110,0</i>
<i>Andre stønader til husholdninger</i>	<i>327</i>	<i>362</i>	<i>248</i>	<i>10,7</i>	<i>-31,5</i>
<i>Ideelle organisasjoner</i>	<i>1 475</i>	<i>1 251</i>	<i>1 325</i>	<i>-15,2</i>	<i>5,9</i>
Overføringer til staten	639	767	734	20,0	-4,3
Overføring til kommunene	1 380	1 457	1 615	5,6	10,8
F. Kapitalutgifter	4 673	5 757	6 152	23,2	6,9
Anskaffelse av fast realkapital	4 044	4 997	5 332	23,6	6,7
Kjøp av fast eiendom	75	117	162	56,0	38,5
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	554	643	658	16,1	2,3
G. Overskudd før lånetransaksjoner (A-D)	-532	-1 844	-2 936		
Memo: Bruttoinvesteringer eksklusiv eiendom	4 039	4 991	5 327	23,6	6,7

*Foreløpige tall

Kilde: SSB

Vedlegg 2a**Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 2008
Kommuner og fylkeskommuner***Tabell 2.1 Hovedtall for drift, investering og finansiering. Millioner kroner*

	2008				2007
	Kommunene eksk. Oslo	Oslo	Fylkes- kommunene	Sum	Sum
Drift					
1. Driftsinntekter	227 289	35 208	43 770	306 267	282 611
2. Driftsutgifter (ekskl. avskrivninger)	217 918	34 410	42 329	294 658	268 170
3. Brutto driftsres. (1-2)	9 371	798	1 441	11 610	14 441
4. Renteinntekter	8 326	1 913	1 992	12 231	10 855
4.a Herav utbytte	3 025	967	1 092	5 084	4 408
5. Renteutgifter	12 497	751	1 228	14 475	10 310
Netto renteutg.	4 170	-1 162	-764	2 245	-544
6. Netto avdrag	6 640	594	947	8 181	7 821
7. Netto driftsres. (3+4-5-6)	-1 439	1 366	1 258	1 185	7 165
Investeringer					
8. Brutto investeringsutg.	31 577	2 514	5 438	39 530	34 972
9. Tilskudd, refusjon, salg fast eiendom	6 392	241	486	7 119	8 933
10. Overskudd før lån (3+4-5-8+9)	-19 985	-313	-2 747	-23 045	-11 053
Finansiering					
11. Bruk av lån netto	19 153	539	3 506	23 197	21 169
12. Netto premieavvik	-3 421	-702	-354	-4 477	-2 820
13. Netto anskaffelse av midler (11+9+7-8+12+6a)	-10 893	-1 070	-543	-12 505	-525
Nøkkeltall					
Brutto dr.res i % av innt.	4,1 %	2,3 %	3,3 %	3,8 %	5,1 %
Renter/avdrag i % av innt.	-4,8 %	1,6 %	-0,4 %	-3,4 %	-2,6 %
Netto dr.res. i % av innt.	-0,6 %	3,9 %	2,9 %	0,4 %	2,5 %
Bruttoinvest. i % av innt.	13,9 %	7,1 %	12,4 %	12,9 %	12,4 %
Overskudd i % av innt.	-8,8 %	-0,9 %	-6,3 %	-7,5 %	-3,9 %
Lån i % av bruttoinvest.	60,7 %	21,4 %	64,5 %	58,7 %	60,5 %

Vedlegg 2b**Driftsutgifter 2008 etter funksjon og art. Kommunene, Oslo og fylkeskommunene**

Tabell 2.1 Kommunene utenom Oslo. 1000 kr

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								
	1	2	3	4	5	6	7	8	(1+2+3+4+5)
Kommuneregnskap 2008	010-099	100-290	300-380	400-480	590	690+790	710	729	-6-7-8)
	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester som inngår i komm. tjeneste-prod.	Kjøp av varer og tjenester som erstatte komm. tjeneste-prod.	Overføringer	Av-skrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykelønn	Kom mva. påløpt i driftsregn	Brutto driftsutgifter
Kommunene utenom Oslo									
100 Politisk styring	967 909	310 106	83 139	133 746	1 463	5 024	4 100	25 086	1 462 153
110 Kontroll og revisjon	51 385	21 832	219 468	18 993	0	1 248	1 257	6 015	303 158
120 Administrasjon	8 509 430	3 588 537	485 872	739 687	637 889	784 732	271 926	599 604	12 305 153
121 Forvaltningsutgifter i enendomsforvaltningen	269 757	270 515	734	16 872	10 091	30 796	5 057	14 714	517 402
130 Administrasjonslokaler	276 448	817 388	43 668	155 991	234 802	105 054	19 421	149 506	1 254 316
Administrasjon	10 074 929	5 008 378	832 881	1 065 289	884 245	926 854	301 761	794 925	15 842 182
170 Årets premieavvik	-4 159 307	286	0	5	0	-260	6	6	-4 158 768
171 Amortisering av tidl års premieavvik	760 546	19	0	0	0	21	0	0	760 544
180 Diverse fellesutgifter	578 263	546 158	28 881	166 836	28 902	229 461	19 354	20 743	1 079 482
190 Interne serviceenheter	2 505 107	4 515 944	25 444	168 912	37 669	6 502 096	99 023	158 305	493 652
Fellesutgifter	-315 391	5 062 407	54 325	335 753	66 571	6 731 318	118 383	179 054	-1 825 090
201 Førskole	12 121 471	1 204 657	2 372 898	7 649 523	14 504	65 769	818 637	142 313	22 336 334
211 Styrket tilbud til førskolebarn	1 463 023	110 644	259 065	99 118	327	59 185	82 666	5 617	1 784 709
221 Førskolelokaler og skyss	401 335	757 671	144 898	186 835	266 456	108 956	25 835	106 921	1 515 483
Barnehager	13 985 829	2 072 972	2 776 861	7 935 476	281 287	233 910	927 138	254 851	25 636 526
202 Grunnskole	33 682 456	3 481 516	1 152 754	468 644	218 878	218 922	1 663 916	367 985	36 753 425
214 Spesialskoler	380 681	60 784	88 216	7 089	5 520	22 573	20 360	4 156	495 201
215 Skolefritidstilbud	2 729 354	228 641	14 216	47 617	3 413	20 377	145 999	31 097	2 825 768
222 Skolelokaler og skyss	2 233 191	3 207 758	553 991	538 324	1 834 123	178 477	130 667	515 573	7 542 670
223 Skoleskyss	2 621	786 211	11 933	51 173	1 969	808	51	49 813	803 235
383 Musikk- og kulturskoler	1 176 343	158 988	67 344	25 926	6 053	15 793	41 958	17 044	1 359 859
Grunnskoler	40 204 646	7 923 898	1 888 454	1 138 773	2 069 956	456 950	2 002 951	985 668	49 780 158
213 Voksenopplæring	1 448 483	268 544	147 116	81 838	5 951	47 744	59 308	33 735	1 811 145
Voksenopplæring	1 448 483	268 544	147 116	81 838	5 951	47 744	59 308	33 735	1 811 145
232 Forebygging, helsestasjons- og skoletjeneste	1 525 780	273 925	42 167	34 448	11 793	80 709	66 035	29 270	1 712 099
233 Annet forebyggende helsearbeid	376 010	158 207	74 047	79 138	3 698	14 612	14 854	16 222	645 412
241 Diagnose, behandling, re-/habilitering	3 299 159	1 170 066	2 008 222	207 431	44 175	77 615	146 370	86 829	6 418 239
Kommunehelsetjeneste	5 200 949	1 602 198	2 124 436	321 017	59 666	172 936	227 259	132 321	8 775 750
242 Råd, veiledning og sosialt forebyggende arbeid	1 868 044	494 002	143 956	204 895	10 716	75 536	108 850	47 451	2 489 776
243 Tilbud til personer med rusproblemer	529 164	114 749	213 655	67 543	2 960	19 545	31 042	10 776	866 708
276 Kvalifiseringsordningen	113 981	12 800	4 037	5 409	0	2 023	607	377	133 220
281 Økonomisk sosialhjelp	14 342	65 246	12 844	3 413 626	221	58 376	1 062	4 811	3 442 030

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								
	1	2	3	4	5	6	7	8	(1+2+3+4+5)
Kommuneregnskap 2008	010-099 Lønn og sosiale utgifter	100-290 Kjøp av varer og tjenester som inngår i komm. tjeneste-prod.	300-380 Kjøp av varer og tjenester som erstatter komm. tjeneste-prod.	400-480 Overføringer	590 Avskrivninger	690+790 Fordelte utgifter og internsalg	710 Refusjon sykelønn	729 Kom mva. påløpt i driftsregn	-6-7-8) Brutto drifts-utgifter
283 Bistand til etablering og opprettholdelse av egen bolig m.v	82 123	21 056	4 168	592 629	3 446	1 454	2 866	3 000	696 102
285 Tjenester utenfor ordinært kommunalt ansvarsområde	258 186	429 747	46 605	274 452	15 675	21 979	9 627	20 293	972 766
Sosialtjeneste	2 865 840	1 137 600	425 265	4 558 554	33 018	178 913	154 054	86 708	8 600 602
244 Barneverntjeneste	1 438 092	329 606	99 976	65 223	6 625	30 802	99 520	38 842	1 770 358
251 Barneverntiltak i familien	324 468	187 760	145 424	203 215	158	20 586	7 727	3 037	829 675
252 Barneverntiltak utenfor familien	1 130 515	597 851	796 711	249 952	361	35 320	7 403	5 602	2 727 065
Barnevern	2 893 075	1 115 217	1 042 111	518 390	7 144	86 708	114 650	47 481	5 327 098
234 Aktivisering og servicetjenester overfor eldre og funksjonshemmede	2 457 008	787 487	245 996	172 611	46 877	92 495	112 534	68 445	3 436 505
253 Pleie, omsorg, hjelp og re-/habilitering i institusjon	22 959 927	3 785 729	2 331 040	517 341	165 319	880 814	1 320 545	480 263	27 077 734
254 Kjerne tjenester knyttet til pleie, omsorg, hjelp til hjemmeboende	27 840 817	2 884 441	1 400 618	260 388	50 712	886 070	1 588 458	201 094	29 761 354
261 Institusjonslokaler	482 151	1 239 650	341 804	252 151	850 819	47 403	23 129	228 287	2 867 756
Pleie og omsorg	53 739 903	8 697 307	4 319 458	1 202 491	1 113 727	1 906 782	3 044 666	978 089	63 143 349
265 Kommunalt disponerte boliger	352 022	1 649 662	110 606	231 533	619 811	116 301	14 785	161 458	2 671 090
Kommunale boliger	352 022	1 649 662	110 606	231 533	619 811	116 301	14 785	161 458	2 671 090
273 Kommunalt sysselsettingstiltak	330 128	121 539	167 603	124 340	3 183	29 397	13 577	8 435	695 384
275 Introduksjonsordningen	747 194	115 931	16 996	62 909	123	60 430	5 989	4 605	872 129
Introduksjon/sysselsetting	1 077 322	237 470	184 599	187 249	3 306	89 827	19 566	13 040	1 567 513
290 Interkommunale samarbeid (§ 27-samarbeid)	286 625	121 869	24 669	35 936	515	85 028	10 176	14 667	359 743
Interkommunalt samarbeid	286 625	121 869	24 669	35 936	515	85 028	10 176	14 667	359 743
301 Plansaksbehandling	626 861	206 232	10 807	51 812	11 112	34 786	22 035	31 263	818 740
302 Bygge- og delesaksbehandling og seksjonering	671 566	138 927	6 657	27 299	4 228	17 771	23 067	12 980	794 859
303 Kart og oppmåling	576 914	260 110	31 437	39 631	34 205	31 399	11 900	35 198	863 800
315 Boligbygging og fysisk bomiljøtiltak	44 611	67 576	2 754	34 228	35 998	6 865	1 439	3 396	173 467
335 Rekreasjon i tettsted	223 230	284 510	46 786	56 013	64 909	20 605	6 142	43 015	605 686
360 Naturforvaltning og friluftsliv	153 227	179 437	27 049	85 167	26 794	9 140	3 943	26 100	432 491
Fysisk planlegging, miljø med mer	2 296 409	1 136 792	125 490	294 150	177 246	120 566	68 526	151 952	3 689 043
320 Kommunal næringsvirksomhet	217 366	466 780	104 170	278 442	54 473	224 561	8 676	12 373	875 621
325 Tilrettelegging og bistand for næringslivet	334 873	326 318	175 269	701 953	74 522	17 974	11 617	60 436	1 522 908
329 Landbruksforvaltning og landbruksbasert næringsutvikling	339 540	60 324	101 779	51 024	338	3 920	8 118	5 505	535 462
Bistand næringslivet, landbruk med mer	891 779	853 422	381 218	1 031 419	129 333	246 455	28 411	78 314	2 933 991
330 Samferdselsbedrifter/transporttiltak	52 682	73 951	72 148	69 779	51 238	11 543	951	7 039	300 265

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								
	1	2	3	4	5	6	7	8	(1+2+3+4+5)
Kommuneregnskap 2008	010-099	100-290	300-380	400-480	590	690+790	710	729	-6-7-8)
	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester som inngår i komm. tjeneste-prod.	Kjøp av varer og tjenester som erstatter komm. tjeneste-prod.	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykelønn	Kom mva. påløpt i driftsregn	Brutto drifts-utgifter
333 Kommunale veier, nyanlegg, drift og vedlikehold	573 104	1 806 457	119 663	238 014	494 816	110 816	18 894	183 548	2 918 796
334 Kommunale veier, miljø- og trafikksikkerhetstiltak	43 779	359 154	31 456	82 409	75 883	4 480	2 084	64 567	521 550
Veier med mer	669 565	2 239 562	223 267	390 202	621 937	126 839	21 929	255 154	3 740 611
338 Forebygging av branner og andre ulykker	303 470	86 682	157 168	18 259	6 788	6 403	9 543	5 650	550 771
339 Beredskap mot branner og andre ulykker	1 346 384	340 242	745 079	226 646	87 901	56 048	24 138	49 512	2 616 554
Brann- og ulykkesvern	1 649 854	426 924	902 247	244 905	94 689	62 451	33 681	55 162	3 167 325
340 Produksjon av vann	162 607	411 041	363 153	15 188	225 037	679	3 249	555	1 172 543
345 Distribusjon av vann	470 837	1 028 242	124 402	14 702	560 980	45 189	12 448	1 716	2 139 810
350 Avløpsrensing	257 826	587 150	432 636	18 447	297 662	39 074	6 926	1 308	1 546 413
353 Avløpsnett/innsamling av avløpsvann	447 362	1 121 366	138 315	29 815	667 502	85 840	12 591	1 682	2 304 247
354 Tømming av slamavskillere, septiktanker o.l	21 617	80 898	164 087	2 696	2 588	2 003	632	363	268 888
355 Innsamling av husholdningsavfall	111 091	242 675	1 265 894	15 055	45 693	13 377	2 302	1 203	1 663 526
357 Gjenvinning og sluttbehandling av husholdningsavfall	45 101	109 728	722 496	22 297	32 924	41 815	1 382	552	888 797
Vann, avløp og renovasjon (VAR)	1 516 441	3 581 100	3 210 983	118 200	1 832 386	227 977	39 530	7 379	9 984 224
231 Aktivitetstilbud barn og unge	477 433	225 673	30 656	139 880	14 441	24 704	20 329	28 490	814 560
365 Kulturminnevern	21 356	15 944	2 602	12 871	4 118	1 458	296	3 567	51 570
370 Bibliotek	753 304	325 368	18 694	67 176	33 385	5 662	25 426	35 128	1 131 711
373 Kino	90 841	137 784	3 546	12 792	8 951	1 221	1 994	2 864	247 835
375 Muséer	37 200	44 046	28 068	149 812	10 875	737	1 191	6 378	261 695
377 Kunstformidling	39 622	84 287	13 540	364 389	4 055	3 533	1 207	7 886	493 267
380 Idrett og tilskudd til andres idrettsanlegg	264 596	246 837	118 980	642 926	216 997	25 638	11 762	47 343	1 405 593
381 Kommunale idrettsbygg og idrettsanlegg	299 606	478 307	54 429	100 765	181 602	75 251	10 729	64 362	964 367
385 Andre kulturaktiviteter og tilskudd til andres kultur- og idrettsbygg	403 550	306 820	49 968	412 741	73 835	18 189	14 608	40 156	1 173 961
286 Kommunale kulturbygg	119 409	249 897	34 635	75 890	76 237	10 006	4 671	40 050	501 341
Kultur	2 506 917	2 114 963	355 118	1 979 242	624 496	166 399	92 213	276 224	7 045 900
390 Den norske kirke	6712	47649	18779	1801891	6713	5105	434	3822	1 872 383
392 Andre religiøse formål	64	494	2546	118646	196	63	0	57	121 826
393 Kirkegårder, gravlunder og krematorier	27705	43626	3708	141426	5649	5498	948	3021	212 647
Kirke	34 481	91 769	25 033	2 061 963	12 558	10 666	1 382	6 900	2 206 856
720 Fylkesveier - nyanlegg, drift og vedlikehold	113	163	0	11	0	0	0	11	276
721 Fylkesveier - miljø- og trafikksikkerhetstiltak	2	60	0	0	0	0	0	0	62
Fylkesveier	115	223	0	11	0	0	0	11	338
733 Transport(ordninger) for funksjonshemmede	475	1 365	0	412	0	10	13	412	1 817
Rutegående samferdsel	475	1 365	0	412	0	10	13	412	1 817

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								
	1	2	3	4	5	6	7	8	(1+2+3+4+5)
Kommuneregnskap 2008	010-099	100-290	300-380	400-480	590	690+790	710	729	-6-7-8)
	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester som inngår i komm. tjeneste-prod.	Kjøp av varer og tjenester som erstatter komm. tjeneste-prod.	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykelønn	Kom mva. påløpt i driftsregn	Brutto drifts-utgifter
750 Kulturminnevern	984	57	0	368	0	55	44	6	1 304
Fylkeskultur	984	57	0	368	0	55	44	6	1 304
800 Skatt på inntekt og formue	9 399	11 798	1 033	75 166	0	-32	222	2 276	94 930
840 Statlig rammetilskudd og øvrige generelle statsilskudd	0	6 200	2 580	41 247	0	-949	3 595	32 288	15 093
850 Generelt statsilskudd vedrørende fykninger m.v	0	27 554	840	22 620	0	72	0	0	50 942
860 Motpost avskrivninger	0	0	22	93	0	31 710	0	0	-31 595
870 Renter/utbytte og lån	21	34 970	7 870	9 653	0	201 491	-88	3 887	-152 776
880 Interne finansieringstransaksjoner	-9 860	59 205	13 225	4 179	0	126 996	-1	69	-60 315
899 Årets regnskapsmessige merforbruk/mindreforbruk	0	3	0	12	0	0	0	12	3
Felles finansiering med mer	-440	139 730	25 570	152 970	0	359 288	3 728	38 532	-83 718
I alt	141 380 812	45 483 429	19 179 707	23 886 141	8 637 842	12 353 977	7 284 154	4 552 043	214 377 757

Prosentvis fordeling:

Administrasjon og fellesutgifter	6,9 %	22,4 %	4,8 %	6,5 %	11,0 %	64,9 %	5,8 %	22,2 %	6,5 %
Barnehage	9,9 %	4,6 %	14,5 %	33,2 %	3,3 %	1,9 %	12,7 %	5,6 %	12,0 %
Skole	29,5 %	18,0 %	10,6 %	5,1 %	24,0 %	4,1 %	28,3 %	22,4 %	24,1 %
Barnevern	2,0 %	2,5 %	5,4 %	2,2 %	0,1 %	0,7 %	1,6 %	1,0 %	2,5 %
Helsetjenester	3,7 %	3,5 %	11,1 %	1,3 %	0,7 %	1,4 %	3,1 %	2,9 %	4,1 %
Sosialtjenester	2,0 %	2,5 %	2,2 %	19,1 %	0,4 %	1,4 %	2,1 %	1,9 %	4,0 %
Pleie og omsorg	38,0 %	19,1 %	22,5 %	5,0 %	12,9 %	15,4 %	41,8 %	21,5 %	29,5 %
Samferdsel	0,5 %	4,9 %	1,2 %	1,6 %	7,2 %	1,0 %	0,3 %	5,6 %	1,7 %
Tekniske oppgaver	2,2 %	8,8 %	21,4 %	1,5 %	22,3 %	2,4 %	1,0 %	1,4 %	6,1 %
Kirke og kultur	1,8 %	4,9 %	2,0 %	16,9 %	7,4 %	1,4 %	1,3 %	6,2 %	4,3 %
Bolig, sysselsetting, næringsliv m.m.	3,5 %	8,8 %	4,3 %	7,5 %	10,8 %	5,3 %	1,9 %	9,2 %	5,2 %
I alt	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Tabell 2.2. Oslo. 1000 kroner

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								
	1	2	3	4	5	6	7	8	(1+2+3+4 +5-6-7-8)
Kommuneregnskap 2008	010-099 Lønn og sosiale utgifter	100-290 Kjøp av varer og tj. som inngår i komm tjeneste- prod.	300-380 Kjøp av varer og tj. som erstatte komm. tjeneste- prod.	400-480 Over- føringer	590 Av- skrivninger	690+790 Fordelte utgifter og internsalg	710 Ref. sykelønn	729 Komm. mva påløpt i driftsregn	Brutto drifts- utgifter
Oslo									
100 Politisk styring	50 154	19 339	14 627	3 890		43	703	2 355	84 909
110 Kontroll og revisjon	33 106	11 182		426		9 417	512	415	34 370
120 Administrasjon	1 233 851	979 939	17 475	199 389	51 248	387 057	41 407	167 733	1 885 705
121 Forvaltningsutgifter i eiendomsforvaltningen	20 127	1 549		338		1 562	1 024	167	19 261
130 Administrasjonslokaler	18 001	86 530	21 551	40 686	503	27 665	751	29 248	109 607
400 Politisk styring og kontrollorganer	2 994	307		35			119	27	3 190
410 Kontroll og revisjon									-
420 Administrasjon	49 547	20 892	992	4 413	4	3 422	763	3 472	68 191
421 Forvaltningsutgifter i eiendomsforvaltning									-
430 Administrasjonslokaler		3 469	605	11		504		11	3 570
Administrasjon	1 407 780	1 123 207	55 250	249 188	51 755	429 670	45 279	203 428	2 208 803
170 Årets premieavvik	-920 946								-920 946
171 Amortisering av tidl års premieavvik	219 194								219 194
180 Diverse fellesutgifter	924 993	5 013	9 124	3 077		11 910	1 273	-86 716	1 015 740
190 Interne serviceenheter	41 406	174 129	103	7 272		166 079	2 657	6 231	47 943
440 Personal- og rekrutteringspolitiske tiltak									0
450 Interne servicefunksjoner	24 836	27 802	1 845	5 982	335	-1	-223	5 889	55 135
460 Tjenester utenfor ordinært fylkeskommunalt ansvarsområde									0
465 Interfylkeskommunale samarbeid									0
470 Årets premieavvik									0
471 Amortisering av tidl års premieavvik									0
480 Diverse fellesutgifter	298	171		19				17	471
490 Interne serviceenheter									0
Fellesutgifter	289 781	207 115	11 072	16 350	335	177 988	3 707	(74 579)	417 537
201 Førskole	1 958 232	286 794	372 574	894 616	6 200	84 256	118 371	20 928	3 294 861
211 Styrket tilbud til førskolebarn	253 390	78 851	8 600	2 095	43	52 322	16 069	1 141	273 447
221 Førskolelokaler og skyss	19 063	87 061	229 937	18 010	4 122	2 604	1 364	15 069	339 156
Barnehager	2 230 685	452 706	611 111	914 721	10 365	139 182	135 804	37 138	3 907 464
202 Grunnskole	2 896 354	395 787	73 938	45 607	377	48 327	143 464	44 507	3 175 765
214 Spesialskoler	230 225	30 379	7 378	2 954	65	8 515	11 573	2 908	248 005
215 Skolefritidstilbud	342 644	71 952	7 187	6 264		17 786	17 494	5 303	387 464
222 Skolelokaler og skyss	177 426	245 511	1 600 213	21 652	3 770	51 049	10 648	21 558	1 965 317
223 Skoleskyss		55 215	4 427	4 572				4 505	59 709
383 Musikk- og kulturskoler	40 326	9 423	325	1 653		2 163	1 196	1 619	46 749
Grunnskoler	3 686 975	808 267	1 693 468	82 702	4 212	127 840	184 375	80 400	5 883 009
213 Voksenopplæring	287 528	45 394	20 817	7 060		6 967	9 320	5 623	338 889
Voksenopplæring (grunnskoler)	287 528	45 394	20 817	7 060	-	6 967	9 320	5 623	338 889
232 Forebygging, helsestasjons- og	189 814	56 573	4 980	6 375	8	3 146	8 896	6 267	239 441

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								
	1	2	3	4	5	6	7	8	(1+2+3+4 +5-6-7-8)
Kommuneregnskap 2008	010-099 Lønn og sosiale utgifter	100-290 Kjøp av varer og tj. som inngår i komm tjeneste- prod.	300-380 Kjøp av varer og tj. som erstatte komm. tjeneste- prod.	400-480 Over- føringer	590 Av- skrivninger	690+790 Fordelte utgifter og internsalg	710 Ref. sykelønn	729 Komm. mva påløpt i driftsregn	Brutto drifts- utgifter
skoletjeneste									
233 Annet forebyggende helsearbeid	61 976	25 810	573	27 502	38	1 364	3 068	2 859	108 608
241 Diagnose, behandling, re- /habilitering	292 889	58 300	353 438	18 929	2 374	3 351	14 980	7 524	700 075
Kommunehelsetjeneste	544 679	140 683	358 991	52 806	2 420	7 861	26 944	16 650	1 048 124
242 Råd, veiledning og sosialt forebyggende arbeid	434 979	146 541	33 029	102 645	578	26 647	24 984	21 785	644 356
243 Tilbud til personer med rusproblemer	282 474	124 331	141 489	31 491	937	70 933	13 048	8 330	488 411
281 Økonomisk sosialhjelp	0	299		889 498				11	889 786
283 Bistand til etablering og opprettholdelse av egen bolig m.v	40 656	10 094	284	369 268		731	2 148	981	416 442
285 Tjenester utenfor ordinært kommunalt ansvarsområde	264 416	52 423	234 158	170 292		56 839	13 831	3 432	647 187
276 Kvalifiseringsordningen	18 547	983	218	129		2 248	48	129	17 452
Sosialtjeneste	1 041 072	334 671	409 178	1 563 323	1 515	157 398	54 059	34 668	3 103 634
244 Barneverntjeneste	207 725	56 851	130	8 900		801	14 842	7 709	250 254
251 Barneverntiltak i familien	18 626	31 582	24 980	89 891			339	194	164 546
252 Barneverntiltak utenfor familien	120 545	90 646	61 461	65 598			26	404	37 820
Barnevern	346 896	179 079	86 571	164 389	-	801	15 207	8 307	752 620
234 Aktivisering og servicetjenester overfor eldre og funksjonshemmede	160 089	79 604	150 083	12 526		9 560	8 280	6 736	377 726
253 Pleie, omsorg, hjelp og re- /habilitering i institusjon	2 017 713	3 510 762	1 586 297	56 583	7 460	3 184 606	102 776	46 814	3 844 619
254 Kjernetjenester knyttet til pleie, omsorg, hjelp til hjemmeboende	2 197 999	550 295	331 047	33 354		295 820	107 068	22 084	2 687 723
261 Institusjonslokaler	11 263	37 742	430 503	8 185		29 392	790	8 788	448 723
Pleie og omsorg	4 387 064	4 178 403	2 497 930	110 648	7 460	3 519 378	218 914	84 422	7 358 791
265 Kommunalt disponerte boliger	22 391	91 554	100 441	26 618	3 045	30 098	865	6 659	206 427
Kommunale boliger	22 391	91 554	100 441	26 618	3 045	30 098	865	6 659	206 427
273 Kommunalt sysselsettingstiltak	88 330	49 078	8 918	26 778		3 047	4 763	2 612	162 682
275 Introduksjonsordningen	84 153	9 659	8	597		2 178	1 174	336	90 729
Introduksjon/sysselsetting	172 483	58 737	8 926	27 375	-	5 225	5 937	2 948	253 411
301 Plansaksbehandling	77 871	36 390	8 043	7 189	1 087	5 836	1 698	4 913	118 133
302 Bygge- og delesaksbehandling og seksjonering	95 275	20 283	12 031	6 434	1 997	910	3 759	3 159	128 192
303 Kart og oppmåling	36 820	10 879	4 131	1 011		741	516	976	50 608
315 Boligbygging og fysisk bomiljøtiltak	19 105	27 205	187	29 184	2 679	205	416	5 594	72 145
335 Rekreasjon i tettsted	18 962	44 836	53 412	32 484	3 538	10 876	807	15 452	126 097
360 Naturforvaltning og friluftsliv	34 090	22 254	982	11 567	3 222	7 965	1 535	3 015	59 600
Fysisk planlegging, miljø med mer	282 123	161 847	78 786	87 869	12 523	26 533	8 731	33 109	554 775
320 Kommunal næringsvirksomhet	11 490	367 039	19 737	41 785	11 559	60 546	734	7 943	382 387
325 Tilrettelegging og bistand for næringslivet	2 942	2 126	27	26 861		-96	209	416	31 427
Bistand næringslivet med mer	14 432	369 165	19 764	68 646	11 559	60 450	943	8 359	413 814
333 Kommunale veier, nyanlegg, drift og vedlikehold	83 017	225 806	15	21 210	3 811	1 597	936	18 083	313 243
334 Kommunale veier, miljø- og trafiksikkerhetstiltak	16 644	127 488	12	21 198	11 110	5 213	792	18 986	151 461

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								(1+2+3+4 +5-6-7-8)
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kommuneregnskap 2008	010-099 Lønn og sosiale utgifter	100-290 Kjøp av varer og tj. som inngår i komm tjeneste-prod.	300-380 Kjøp av varer og tj. som erstatte komm. tjeneste-prod.	400-480 Overføringer	590 Avskrivninger	690+790 Fordelte utgifter og internsalg	710 Ref. sykelønn	729 Komm. mva påløpt i driftsregn	Brutto drifts-utgifter
Veier med mer	99 661	353 294	27	42 408	14 921	6 810	1 728	37 069	464 704
338 Forebygging av branner og andre ulykker	29 976	5 479		43	31		1 413	43	34 073
339 Beredskap mot branner og andre ulykker	199 017	33 419		466	3 155		5 236	229	230 592
Brann- og ulykkesvern	228 993	38 898	-	509	3 186	-	6 649	272	264 665
340 Produksjon av vann	40 064	46 826	656	2 074	38 254	655	625		126 594
345 Distribusjon av vann	52 525	73 908	336	2 146	79 543	554	1 001		206 903
350 Avløpsrensing	22 874	17 367	153 080	52	29 114	499	499		221 489
353 Avløpsnett/innsamling av avløpsvann	71 888	61 019	780	7 608	58 779	1 265	1 324		197 485
354 Tømming av slamavskillere, septiktanker o.l		5		1				1	5
355 Innsamling av husholdningsavfall	18 540	47 999	126 172	1 803	4 872		1 951	1 777	195 658
357 Gjenvinning og sluttbehandling av husholdningsavfall	102 125	5 551	6 631	56	48 177	76 142	3 700		82 698
Vann, avløp og renovasjon (VAR)	308 016	252 675	287 655	13 740	258 739	79 115	9 100	1 778	1 030 832
231 Aktivitetstilbud barn og unge	138 618	57 491	16 020	46 149	183	10 761	6 469	7 324	233 907
365 Kulturminnevern	15 194	5 247		4 365	18	1 322	295	376	22 831
370 Bibliotek	100 589	52 253	7 041	7 932	259	3 957	4 825	7 870	151 422
375 Muséer	38 968	28 079	12 789	2 928	32	610	1 251	3 872	77 063
377 Kunstformidling	97	2 111		252		638		52	1 770
380 Idrett og tilskudd til andres idrettsanlegg	40 681	93 138	71 332	120 594	95 481	22 297	1 732	24 965	372 232
381 Kommunale idrettsbygg og idrettsanlegg									-
385 Andre kulturaktiviteter og tilskudd til andres kultur- og idrettsbygg	24 595	52 777	7 196	192 946	4 185	9 851	788	7 144	263 916
286 Kommunale kulturbygg	571	5 942	4 894	1 264		415		1 264	10 992
Kultur (kommune)	359 313	297 038	119 272	376 430	100 158	49 851	15 360	52 867	1 134 133
740 Bibliotek	13 293	5 188		406		3 988	151	394	14 354
771 Kunstformidling		1							1
Kultur (fylkeskommune)	13 293	5 189	-	406	-	3 988	151	394	14 355
390 Den norske kirke				128 151					128 151
392 Andre religiøse formål				49 690					49 690
393 Kirkegårder, gravlunder og krematorier	64 529	24 085		3 106	20	360	2 054	3 093	86 233
Kirke	64 529	24 085	-	180 947	20	360	2 054	3 093	264 074
510 Skolelokaler og internater	55 651	100 339	539 664	11 292		7 893	3 102	11 197	684 754
515 Skoleforvaltning	84 296	122 699	6 885	17 148		7 699	890	16 248	206 191
520 Pedagogisk ledelse, pedagogisk fellesutgifter og gjesteelevoppgjør	137 780	9 754	13 162	952		4 698	2 846	924	153 180
521 Studiespesialisering	281 804	28 403		2 388		87	8 174	2 375	301 959
522 Bygg- og anleggsteknikk	30 651	3 619		865		203	671	863	33 398
523 Elektrofag	32 907	4 000		887		86	793	877	36 038
524 Design og håndverksfag	22 609	1 231		260		283	1 185	252	22 380
525 Restaurant- og næringsmiddelfag	11 264	1 618		180		667	288	180	11 927
526 Helse- og sosialfag	56 531	2 575	470	359		567	2 685	351	56 332

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								(1+2+3+4 +5-6-7-8)
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kommuneregnskap 2008	010-099 Lønn og sosiale utgifter	100-290 Kjøp av varer og tj. som inngår i komm tjeneste-prod.	300-380 Kjøp av varer og tj. som erstatte komm. tjeneste-prod.	400-480 Overføringer	590 Avskrivninger	690+790 Fordelte utgifter og internsalg	710 Ref. sykelønn	729 Komm. mva påløpt i driftsregn	Brutto drifts-utgifter
527 Idrettsfag	32 702	2 381		265		67	770	261	34 250
528 Teknikk og industriell produksjon	20 465	2 066		375		191	944	369	21 402
529 Musikk, dans og drama	40 978	1 947		224		1	1 461	223	41 464
530 Medier og kommunikasjon	39 991	5 715		1 058		172	1 698	1 050	43 844
531 Naturbruk	2 504	265		13			36	13	2 733
532 Service og samferdsel	28 573	2 556	1	451		201	1 595	359	29 426
538 Allmennfaglige studieretninger (gammel ordn)	111 536	1 302		90		2	5 044	90	107 792
539 Yrkesfaglige studieretninger (gammel ordn)	23 538	853		55		9	1 943	53	22 441
554 Fagskoler	13 993	11 517		1 587		1 256	160	1 560	24 121
559 Landslinjer									-
560 Spesialundervisning og særskilt tilpasset opplæring	133 486	5 533	526	696		2 652	5 896	638	131 055
590 Andre undervisningsformål	41 120	6 868		704		445	967	704	46 576
Videregående skole	1 202 379	315 241	560 708	39 849	-	27 179	41 148	38 587	2 011 263
570 Fagopplæring i arbeidslivet	17 549	11 562	119 663	385		6	309	249	148 595
581 Voksenopplæring etter opplæringsloven	35 162	15 853	694	617		14 228	1 107	594	36 397
Voksenopplæring/fagopplæring	52 711	27 415	120 357	1 002	-	14 234	1 416	843	184 992
660 Tannhelsetjeneste - Fellesfunksjoner									0
665 Tannhelsetjeneste - Pasientbehandling				122 511					122 511
Tannhelse	-	-	-	122 511	-	-	-	-	122 511
705 Finansieringsbistand overfor næringslivet	1 548	1 379		456		2 251	147	91	894
Regionalutvikling, næring, miljø	1 548	1 379	-	456	-	2 251	147	91	894
720 Fylkesveier - nyanlegg, drift og vedlikehold									-
721 Fylkesveier - miljø- og trafikksikkerhetstiltak									-
Fylkesveier	-	-	-	-	-	-	-	-	-
730 Bilruiter		4 566		224		1 200		223	3 367
733 Transport(ordninger) for funksjonshemmede	7 556	197 563	175 522	16 260		177 710	757	16 088	202 346
734 Sporveier og forstadsbaner			1 228 863		34 489				1 263 352
Rutegående samferdsel	7 556	202 129	1 404 385	16 484	34 489	178 910	757	16 311	1 469 065
840 Statlig rammetilskudd og øvrige generelle statsstilskudd				87 660					87 660
850 Generelt statsstilskudd vedrørende fyktninger m.v				32 793					32 793
870 Renter/utbytte og lån		783		54					837
880 Interne finansieringstransaksjoner	15			9 700					9 715
Felles finansiering med mer	15	783	-	130 207	-	-	-	-	131 005
I alt	17 051 903	9 668 954	8 444 709	4 296 644	516 702	5 052 089	788 595	598 437	33 539 791

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								
	1	2	3	4	5	6	7	8	(1+2+3+4 +5-6-7-8)
Kommuneregnskap 2008	010-099 Lønn og sosiale utgifter	100-290 Kjøp av varer og tj. som inngår i komm tjeneste-prod.	300-380 Kjøp av varer og tj. som erstatte komm. tjeneste-prod.	400-480 Overføringer	590 Avskrivninger	690+790 Fordelte utgifter og internsalg	710 Ref. sykelønn	729 Komm. mva påløpt i driftsregn	Brutto drifts-utgifter
Prosentvis fordeling:									
Administrasjon og fellesutgifter	10,0 %	13,8 %	0,8 %	9,2 %	10,1 %	12,0 %	6,2 %	21,5 %	8,2 %
Barnehage	13,1 %	4,7 %	7,2 %	21,3 %	2,0 %	2,8 %	17,2 %	6,2 %	11,7 %
Skole	30,7 %	12,4 %	28,4 %	3,0 %	0,8 %	3,5 %	30,0 %	21,0 %	25,1 %
Barnevern	2,0 %	1,9 %	1,0 %	3,8 %	0,0 %	0,0 %	1,9 %	1,4 %	2,2 %
Helse	3,2 %	1,5 %	4,3 %	4,1 %	0,5 %	0,2 %	3,4 %	2,8 %	3,5 %
Sosialtjenester	6,1 %	3,5 %	4,8 %	36,4 %	0,3 %	3,1 %	6,9 %	5,8 %	9,3 %
Pleie og omsorg	25,7 %	43,2 %	29,6 %	2,6 %	1,4 %	69,7 %	27,8 %	14,1 %	21,9 %
Samferdsel	0,6 %	5,7 %	16,6 %	1,4 %	9,6 %	3,7 %	0,3 %	8,9 %	5,8 %
Tekniske oppgaver	3,1 %	3,0 %	3,4 %	0,3 %	50,7 %	1,6 %	2,0 %	0,3 %	3,9 %
Kirke og kultur	2,6 %	3,4 %	1,4 %	13,0 %	19,4 %	1,1 %	2,2 %	9,4 %	4,2 %
Bolig, sysselsetting, næringsliv med mer	2,9 %	7,1 %	2,5 %	4,9 %	5,3 %	2,5 %	2,1 %	8,5 %	4,3 %
I alt	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Tabell 2.3 Fylkeskommunene. 1000 kr

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								(1+2+3+4 +5-6-7-8)
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kommuneregnskap 2008	010-099	100-290	300-380	400-480	590	690+790	710	729	
	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester som inngår i komm. tjeneste-prod.	Kjøp av varer og tjenester som erstatte komm. tjeneste-prod.	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og interns alg	Refusjon sykelønn	Komm. mva. påløpt i driftsregnskabet	Brutto driftsutgifter
Fylkeskommunene (utenom Oslo)									
400 Politisk styring og kontrollorganer	198 470	70 972	4 229	67 816	228	1 537	1 255	3 522	335 401
410 Kontroll og revisjon	23 163	11 794	25 020	2 570		9	656	1 055	60 827
420 Administrasjon	784 689	274 032	5 771	50 428	11 659	29 278	20 536	27 832	1 048 933
421 Forvaltningsutgifter i eiendomsforvaltning	48 172	37 261	55	2 155	646	3 038	670	1 561	83 020
430 Administrasjonslokaler	27 191	136 968	2 216	21 415	49 702	22 622	1 335	21 348	192 187
Administrasjon	1 081 685	531 027	37 291	144 384	62 235	56 484	24 452	55 318	1 720 368
440 Personal- og rekrutteringspolitiske tiltak	8 238	38 104	110	1 879	7 214	497	1 120	611	53 317
450 Interne servicefunksjoner	315 756	266 901	9 494	59 331	42 921	6 430	10 047	53 280	624 646
460 Tjenester utenfor ordinært fylkeskommunalt ansvarsområde	47 718	52 506	3 102	107 941	5 555	5 933	1 220	2 882	206 787
465 Interfylkeskommunale samarbeid	6 914	1 194	2 483	959		4 636	270	143	6 501
470 Årets premieavvik	-418 423			18					-418 405
471 Amortisering av tidl. års premieavvik	102 186								102 186
480 Diverse fellesutgifter	201 033	71 253	29 684	22 807	1 512	4 649	902	5 218	315 520
490 Interne serviceenheter	34 138	68 926		7 807	102	69 656	951	7 786	32 580
Fellesutgifter (internt service)	297 560	498 884	44 873	200 742	57 304	91 801	14 510	69 920	923 132
510 Skolelokaler og internater	1 279 187	1 396 900	20 131	258 564	723 630	36 682	64 189	255 810	3 321 731
515 Skoleforvaltning	1 034 487	780 820	21 189	130 048	82 184	36 853	28 804	125 193	1 857 878
520 Pedagogisk ledelse og fellesutgifter og gjesteelevoppgjør	1 927 409	443 681	213 522	77 613	24 339	94 462	57 135	43 028	2 491 939
521 Studiespesialisering	2 607 157	177 120	4 948	18 370	5 757	6 013	66 427	12 635	2 728 277
522 Bygg- og anleggsteknikk	598 238	67 965	987	14 196	1 776	1 096	18 702	13 013	650 351
523 Elektrofag	541 151	52 308	811	11 577	758	1 009	11 290	10 378	583 928
524 Design og håndverksfag	383 760	29 665	321	5 755	677	1 601	14 137	4 933	399 507
525 Restaurant- og næringsmiddelfag	355 303	60 845	79	10 147	756	2 491	12 760	9 045	402 834
526 Helse- og sosialfag	850 542	36 293	569	5 706	1 131	806	32 480	4 149	856 806
527 Idrettsfag	420 022	47 453	401	4 649	410	542	9 648	3 977	458 768
528 Teknikk og industriell produksjon	782 132	98 731	1 023	19 240	2 820	2 804	24 940	17 230	858 972
529 Musikk, dans og drama	338 035	29 294	3 801	2 844	450	348	9 256	2 368	362 452
530 Medier og kommunikasjon	350 474	29 895	126	5 203	2 953	819	10 557	4 791	372 484
531 Naturbruk	273 314	92 133	2 117	5 415	2 286	6 102	8 734	4 998	355 431
532 Service og samferdsel	424 590	21 149	438	2 520	613	661	10 581	2 130	435 938
538 Allmennfaglige studieretninger (gammel ordn)	856 743	28 835	863	2 797	3 663	985	43 469	1 959	846 488
539 Yrkesfaglige studieretninger (gammel ordn)	364 010	47 312	578	3 643	14 485	1 379	30 978	3 396	394 275
554 Fagskoler	260 652	74 098	3 921	8 107	1 191	5 766	5 017	7 194	329 992
559 Landslinjer	118 130	45 866	268	7 074	2 734	2 067	2 952	7 025	162 028
560 Spesialundervisning og særskilt tilpasset opplæring	1 793 879	206 108	254 067	17 627	1 346	93 354	72 081	10 487	2 097 105

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								
	1	2	3	4	5	6	7	8	(1+2+3+4 +5-6-7-8)
Kommuneregnskap 2008	010-099	100-290	300-380	400-480	590	690+790	710	729	
	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester som inngår i komm. tjeneste-prod.	Kjøp av varer og tjenester som erstatte komm. tjeneste-prod.	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykelønn	Komm. mva. påløpt i driftsregnskapet	Brutto driftsutgifter
590 Andre undervisningsformål	781 084	291 370	194 001	72 763	6 768	61 888	25 130	25 130	1 233 838
Videregående skoler	16 340 299	4 057 841	724 161	683 858	880 727	357 728	559 267	568 869	21 201 022
570 Fagopplæring i arbeidslivet	231 263	96 183	1 666 232	-5 634	49	28 471	3 902	5 010	1 950 710
581 Voksenopplæring etter opplæringsloven	182 352	121 636	25 822	11 323	615	69 860	3 858	-585	268 615
Voksenopplæring/fagopplæring	413 615	217 819	1 692 054	5 689	664	98 331	7 760	4 425	2 219 325
660 Tannhelsetjeneste - Fellesfunksjoner	63 008	246 318	78 201	167 368	35 030	928	1 733	31 365	555 899
665 Tannhelsetjeneste - Pasientbehandling	1 242 908	189 581	66 862	31 606	7 949	2 446	59 949	26 895	1 449 616
Tannhelse	1 305 916	435 899	145 063	198 974	42 979	3 374	61 682	58 260	2 005 515
700 Tilrettelegging og støttefunksjoner for næringslivet	90 506	165 638	131 560	866 895	1 014	28 669	2 319	12 373	1 212 252
705 Finansieringsbistand overfor næringslivet	10 179	11 273	112 933	1 027 823		3 301	99	800	1 158 008
710 Fylkeskommunal næringsvirksomhet	10 695	72 831	1 268	74 938	5 357	10 284	292	-9 324	163 837
715 Lokal og regional utvikling	100 406	146 057	27 479	536 392	8 955	22 117	2 062	15 066	780 044
716 Friluftsliv og miljø	4 657	9 636	2 592	27 582	1	652	101	1 262	42 453
Regionalutvikling, næring, miljø	216 443	405 435	275 832	2 533 630	15 327	65 023	4 873	20 177	3 356 594
720 Fylkesveier - nyanlegg, drift og vedlikehold	1 110	1 394 206	113 919	98 867	424 986	20		100 877	1 932 191
721 Fylkesveier - miljø- og trafikksikkerhetstiltak	468	93 529	6 823	25 786	37 909			5 347	159 168
Fylkesveier	1 578	1 487 735	120 742	124 653	462 895	20	0	106 224	2 091 359
730 Bilruiter	53 602	645 407	3 855 133	633 345	11 653	18 408	1 336	61 044	5 118 352
731 Fylkesveiferjer	327	15	299 272	5 203				145	304 672
732 Båtruiter	906	2 073	734 665	1 383	799		29	1 029	738 768
733 Transport(ordninger) for funksjonshemmede	3 509	44 152	220 759	38 029		9	63	17 802	288 575
734 Sporveier og forstadsbaner	662	5 567	9 743	2 149				1 102	17 019
Rutegående samferdsel	59 006	697 214	5 119 572	680 109	12 452	18 417	1 428	81 122	6 467 386
740 Bibliotek	75 849	49 634	11 558	11 407	1 784	2 234	2 753	6 503	138 742
750 Kulturminnevern	134 537	55 224	6 061	100 413	1 812	7 589	3 739	6 363	280 356
760 Muséer	8 696	12 045	8 300	228 489	2 522	7 239	204	1 954	250 655
771 Kunstformidling	76 973	84 610	18 279	258 391	946	8 655	1 771	4 128	424 645
772 Kunstforproduksjon	34 817	39 433	998	47 162	341	331	598	2 208	119 614
775 Idrett	13 644	6 591	6	638 502	18	1 828	698	609	655 626
790 Andre kulturaktiviteter	55 517	55 831	4 720	210 450	745	4 559	2 668	3 676	316 360
Kultur	400 033	303 368	49 922	1 494 814	8 168	32 435	12 431	25 441	2 185 998
840 Statlig rammetilskudd og øvrige generelle statstilskudd				8 875					8 875
870 Renter/utbytte og lån		15 993		4 978	1 495	622		2 739	19 105
880 Interne finansieringstransaksjoner		8 833		22 556		35 520			-4 131
Felles finansiering med mer	0	24 826	0	36 409	1 495	36 142	0	2 739	23 849
I alt	20 116 135	8 660 048	8 209 510	6 103 262	1 544 246	759 755	686 403	992 495	42 194 548

Funksjonsfordeling	Artsinndeling								(1+2+3+4 +5-6-7-8)
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kommuneregnskap 2008	010-099	100-290	300-380	400-480	590	690+790	710	729	
	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester som inngår i komm. tjeneste-prod.	Kjøp av varer og tjenester som erstatter komm. tjeneste-prod.	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og interns alg	Refusjon sykelønn	Komm. mva. påløpt i driftsregnskapet	Brutto driftsutgifter
Prosentvisfordeling:									
Administrasjon og fellesutgifter	6,9 %	12,2 %	1,0 %	6,3 %	7,8 %	24,3 %	5,7 %	12,9 %	6,3 %
Undervisningsformål	83,3 %	49,4 %	29,4 %	11,3 %	57,1 %	60,0 %	82,6 %	57,8 %	55,5 %
Tannhelse	6,5 %	5,0 %	1,8 %	3,3 %	2,8 %	0,4 %	9,0 %	5,9 %	4,8 %
Regionalutvikling med mer	1,1 %	4,7 %	3,4 %	41,5 %	1,0 %	8,6 %	0,7 %	2,0 %	8,0 %
Samferdsel	0,3 %	25,2 %	63,8 %	13,2 %	30,8 %	2,4 %	0,2 %	18,9 %	20,3 %
Kultur	2,0 %	3,5 %	0,6 %	24,5 %	0,5 %	4,3 %	1,8 %	2,6 %	5,2 %
I alt	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Vedlegg 3

Statlige overføringer til kommunesektoren i 2009 og 2010. 1000 kr.

Tabell 3.1 Statlige overføringer til kommunesektoren i 2009 og 2010. 1000 kr.

Kap.	Post	Navn	Vedtatt budsjett etter RNB 2009	Forslag budsjett 2010
Kunnskapsdepartementet				
225		Tiltak i grunnopplæringen		
	60	Tilskudd til landslinjer	163 287	168 512
	63	Tilskudd til samisk i grunnopplæringen	47 505	49 787
	66	Tilskudd til leirskoleopplæring	38 926	40 172
	67	Tilskudd til opplæring i finsk	8 973	9 260
	68	Tilskudd til opplæring innenfor kriminalomsorgen	183 338	216 404
	69	Kompensasjon for investeringskostnader ved grunnskolereformen	333 695	244 861
227		Tilskudd til særskilte skoler		
	60	Tilskudd til Moskvaskolen	1 287	1 328
	62	Tilskudd til Fjellheimen leirskole	4 896	5 053
231		Barnehager		
	60	Driftstilskudd til barnehager	18 066 880	19 677 908
	61	Investeringsstilskudd	243 500	189 600
	62	Tilskudd til tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage	829 674	855 724
	64	Tilskudd til midlertidige lokaler	62 500	42 000
	65	Skjønnsmidler til barnehager	4 942 972	5 805 706
286		Forskningsfond		
	60	Regionale forskningsfond, tilskudd til forskning		212 400
		Sum		
Justisdepartementet				
430		Kriminalomsorgens sentrale forvaltning		
	60	Refusjoner til kommunene, forvaringsdømte mv.	37 000	38 184
		Sum	37 000	38 184
Kommunal- og regionaldepartementet				
551		Regional utvikling og nyskaping		
	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 344 200	1 488 800
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	631 600	674 400
	64	Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune	70 650	
575		Ressurskrevende tjenester		
	60	Toppfinansieringsordning	3 285 000	4 350 000
576		Vedlikehold og rehabilitering		
	60	Tilskudd til vedlikehold og rehabilitering i kommuner og fylkeskommuner	4 000 000	
581		Bolig- og bomiljøtiltak		
	61	Husleietilskudd		20 000
582		Rentekompensasjon skoleanlegg og kirkebygg		
	60	Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg	697 500	485 300
	61	Rentekompensasjon - kirkebygg	85 500	69 100
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser		
	63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 514 700	1 211 100
	64	Investeringsstilskudd	436 000	901 250
		Sum	12 065 150	9 199 950
Arbeids- og inkluderingsdepartementet				
621		Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering		
	62	Kvalifiseringsprogrammet	559 700	769 046

Øremerkede tilskudd			Vedtatt	Forslag
Kap.	Post	Navn	budsjett etter RNB 2009	budsjett 2010
	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	170 485	175 940
		Sum	730 185	944 986
<i>Helse- og omsorgsdepartementet</i>				
718		Rusmiddelforebygging		
	63	Tilskudd	17 156	27 299
719		Annet folkehelsearbeid		
	60	Kommunetilskudd	54 898	11 855
724		Helsepersonell og tilskudd til personelltiltak		
	61	Tilskudd til turnustjenesten	140 354	
729		Annen helsetjeneste		
	60	Helsetjeneste til innsatte i fengsel	113 959	
743		Statlige stimuleringsiltak for psykisk helse		
	62	Tilskudd til psykisk helsearbeid i kommuner	151 000	
761		Tilskudd forvaltet av Helsedirektoratet		
	60	Kompetansetiltak i kommunene	161 584	193 555
	61	Tilskudd til vertskommuner	941 098	971 213
	63	Tilskudd til rusmiddeltiltak	250 578	
	66	Tilskudd til brukerstyrt personlig assistanse	79 767	82 320
	67	Tilskudd til særskilte utviklingsiltak	35 738	36 882
762		Primærhelsetjeneste		
	60	Helsestasjonstjenesten og skolehelsetjenesten		6 500
	61	Fengselshelsetjenesten		117 281
763		Rustiltak		
	61	Kommunalt rusarbeid		323 088
764		Psykisk helse		
	60	Psykisk helsearbeid		195 837
783		Personell		
	61	Turnustjeneste		143 037
		Sum	1 946 132	2 108 867
<i>Barne- og likestillingsdepartementet</i>				
840		Krisetiltak		
	60	Tilskudd til krisesentre	165 000	250 292
	61	Tilskudd til incestsentre	57 272	61 805
855		Statlig forvaltning av barnevernet		
	60	Tilskudd til kommunene	164 678	169 948
		Sum	386 950	482 045
<i>Fiskeri- og kystdepartementet</i>				
1062		Kystverket		
	60	Tilskudd til fiskerihavneanlegg	195 000	
1062		Kystverket		
	60	Tilskudd til fiskerihavneanlegg	30 800	31 800
		Sum	225 800	31 800
<i>Landbruks- og matdepartementet</i>				
1143		Statens landbruksforvaltning		
	60	Tilskudd til veterinærdekning	114 224	118 879
		Sum	114 224	118 879
<i>Samferdselsdepartementet</i>				
1320		Statens vegvesen		
	60	Forsøk	17 700	

Øremerkede tilskudd			Vedtatt	Forslag
Kap.	Post	Navn	budsjett etter RNB 2009	budsjett 2010
1330	61	Rentekompensasjon for transporttiltak Særskilte transporttiltak		28 000
1351	60	Særskilt tilskudd til kollektivtransport Persontransport med tog	415 800	429 100
	60	Kompensasjon for ansvarsoverføring kjøp av persontransport med tog	16 200	8 400
		Sum	449 700	465 500
<i>Miljøverndepartementet</i>				
1425		Vilt- og fisketiltak		
	61	Tilskudd til kommunale villtiltak	3 500	
1427		Direktoratet for naturforvaltning		
	60	Tilskudd til lokalt utviklingsfond	23 000	10 000
		Sum	26 500	10 000
<i>Fornyings- og administrasjonsdepartementet</i>				
1521		Direktoratet for forvaltning og IKT		
1540	60	Prosjektilskudd til digital fornying i kommunene Nasjonale minoriteter	60 000	
	60	Tiltak for rom		5 470
		Sum	60 000	5 470
<i>Forsvarsdepartementet</i>				
1795		Kulturelle og allmenntilretteleggende formål		
	60	Tilskudd til kommuner	2 000	1 564
		Sum	2 000	1 564
<i>Olje- og energidepartementet</i>				
1820		Norges vassdrags- og energidirektorat		
	60	Tilskudd til skredforebygging	28 000	20 000
		Sum	28 000	20 000
<i>Folketrygden</i>				
2755		Helsetjeneste i kommunene		
	62	Tilskudd til fastlønsordning fysioterapeuter	220 000	230 000
		Sum	220 000	230 000
		Sum øremerkede tilskudd (kommuneopplegget)	41 219 074	41 175 960
Øremerkede tilskudd til flyktninger og asylsøkere (utenfor kommuneopplegget)¹⁾				
225		Tilskudd i grunnopplæringen		
	64	Tilskudd til opplæring av barn og unge asylsøkere Barnehager	165 063	261 618
231		Barnehager		
	63	Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder	111 529	115 098
490		Utlendingsdirektoratet		
	60	Vertskommunetilskudd (tidl. kap. 690.60)		235 220
651		Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere		
	60	Integreringstilskudd	3 348 361	
	62	Kommunale innvandreriltak	98 520	
653		Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere		
	60	Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere (kap. 651.61 t.o.m. 2008)	1 527 460	
690		Utlendingsdirektoratet		
	60	Vertskommunetilskudd (kap. 690.21 t.o.m. 2008)	158 369	
821		Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere		
	60	Integreringstilskudd (tidl. kap. 651.60)		4 226 450
	62	Kommunale innvandreriltak (tidl. kap. 651.62)		86 193
822		Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere		

Øremerkede tilskudd				
Kap.	Post	Navn	Vedtatt budsjett etter RNB 2009	Forslag budsjett 2010
	60	Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere (tidl. kap. 653.60)		1 679 686
854		Tiltak i barne- og ungdomsvernet		
	64	Tilskudd ved bosetting av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger	192 863	185 752
	65	Refusjon av kommunale utgifter til barneverntiltak knyttet til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger	268 910	372 762
		Sum	5 871 075	7 162 779
Andre poster utenfor kommuneopplegget¹⁾				
1632		Kompensasjon for merverdiavgift		
	61	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner	13 800 000	13 900 000
		Sum	13 800 000	13 900 000
		Sum øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget	19 671 075	21 062 779
Rammeoverføringer til kommunesektoren				
571		Rammetilskudd til kommuner		
	60	Innbyggertilskudd	49 405 759	50 600 896
	61	Distriktilskudd Sør-Norge	310 661	329 278
	62	Nord-Norge og Namdalstilskudd (tidl. Nord_Norgetilskudd)	1 384 069	1 441 246
	63	Småkommunetilskudd (tidl. regionaltilskudd)	964 791	1 017 153
	64	Skjønnstilskudd	1 673 000	1 731 000
	65	Hovedstadstilskudd	300 000	
	66	Veksttilskudd	218 492	189 300
		Sum rammeoverføringer kommuner	54 256 772	55 308 873
572		Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60	Innbyggertilskudd	16 560 427	24 652 511
	62	Nord-Norge-tilskudd	500 791	517 974
	64	Skjønnstilskudd	890 000	405 000
	65	Tilskudd til barnevern/hovedstadstilskudd	504 573	785 182
		Sum rammeoverføringer fylkeskommuner	18 455 791	26 360 667
		Sum overføringer gjennom inntektssystemet	72 712 563	81 669 540

1) Øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget medregnes ikke ved beregning av vekst i kommunesektorens inntekter.

Vedlegg 4

Kommuneforvaltningens samlede inntekter 1995-2010

Tabell 4.1 Kommuneforvaltningens inntekter. I henhold til nasjonalregnskapets definisjoner.

Alle tall er i millioner kroner i løpende priser, unntatt linje 8 og 9 som viser kommuneopplegget i faste 2010-priser.

	Regnskap													Anslag		
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ⁶⁾	2003	2004 ⁷⁾	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. Skatteinntekter	75 898	80 751	85 185	88 640	89 968	93 634	107 644	90 882	96 944	101 255	107 746	120 271	122 551	129 977	137 047	144 538
1.1 Skatt på inntekt og formue	72 570	77 187	81 789	85 469	86 861	90 295	104 435	87 474	93 204	97 157	102 693	114 785	116 350	123 076	130 020	137 400
1.2 Eiendomsskatt, andre prod.skatte	3 328	3 564	3 396	3 171	3 107	3 339	3 209	3 408	3 740	4 098	5 053	5 486	6 201	6 901	7 027	7 138
2. Overføringer fra staten ¹⁾	67 281	68 852	73 648	79 263	86 363	93 877	99 198	97 341	82 142	85 981	92 128	101 077	110 317	122 010	141 756	151 318
2.1 Rammetilskudd	42 453	42 701	46 242	46 699	49 199	54 186	52 944	53 063	53 425	47 052	48 573	53 931	57 804	62 226	72 713	81 670
2.2 Ørem. tilsk. innenf. k. opplegget ²⁾	18 354	19 863	21 271	26 121	30 883	33 457	36 124	14 632	17 619	21 480	24 030	29 420	33 681	37 389	40 124	43 443
2.3 Øremærkede tilsk. utenf. k. oppl. ³⁾	6 474	6 288	6 136	6 443	6 281	6 233	10 129	29 646	9 591	9 393	8 811	7 946	7 983	9 973	15 120	12 305
2.4 Mømskompensasjon									1 506	8 056	10 714	9 780	10 849	12 421	13 800	13 900
3. Gebyrer ⁴⁾	19 505	20 882	22 491	23 333	25 624	27 629	30 576	29 767	31 271	33 184	34 443	35 107	37 790	40 787	42 823	44 370
4. Renteinntekter mv.	4 128	4 518	6 359	6 307	8 705	10 838	14 575	13 340	15 537	14 753	14 154	14 438	16 652	16 952	14 023	14 679
5. Andre innenlandske løpende overføringer	2 559	2 398	2 416	2 641	2 679	2 751	2 902	2 957	2 773	3 039	3 427	3 507	4 317	4 752	4 946	5 090
6. Sum inntekter (1+2+3+4+5)	169 371	177 401	190 099	200 184	213 339	228 729	254 895	234 287	228 667	238 212	251 898	274 400	291 627	314 478	340 595	359 995
7. Sum inntekter kommuneopplegget (6-2.3-4)	158 769	166 595	177 604	187 434	198 353	211 658	230 191	191 301	203 539	214 066	228 933	252 016	266 993	287 553	311 452	333 011
8. Kommuneopplegget, faste priser ⁵⁾	292 074	295 536	305 594	305 694	312 261	318 248	325 601	259 437	266 184	271 008	282 761	300 455	304 895	308 622	321 107	333 011
9. Kroner per innbygger	66 837	67 279	69 176	68 767	69 724	70 668	71 971	56 991	58 151	58 833	60 937	64 184	64 362	64 306	66 098	67 782

1) Se også vedlegg 3

2) Inkluderer overføringer fra andre statsregnskap og 70-poster på statsbudsjettet.

3) Tilskuddene under pkt. 2.3 (tilskudd til arbeidsmarkeds tiltak, flyktninger, flom/hjemfall, kirkelov, sletting av sykehusgjeld m.v.) fastlegges ut fra andre vurderinger enn hensynet til kommunesektorens økonomi. De holdes derfor utenfor når veksten i kommunesektorens inntekter beregnes

4) Eksklusive bygg- og anleggsgebyrer til og med 2001

5) Prisveksten for kommunesektorens kjøp av varer og tjenester, se vedlegg 6

6) Inntektsnedgangen må ses i sammenheng med statens overtakelse av sykehusene. Engangsbevilgning på 21,6 mrd. kr til sletting av gjeld m.v. i forbindelse med sykehusreformen er holdt utenom kommuneopplegget (inngår i pkt. 2.3)

7) Reduksjonen i rammetilskuddet må bl.a. ses i sammenheng med at ansvaret for barnevern, familievern og rusomsorg ble overtatt av staten i 2004.

Videre er ny moms kompensasjonsordning finansiert ved trekk i rammetilskuddet.

Tabell 4.2. Utriklingen i kommunesektorens frie inntekter 1995-2010

	Regnskap													Anslag		
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
I. Frie innt. (tab.4.1 linje 1+2.1+5). Mill. kr	118 351	123 452	131 427	135 339	139 167	147 820	160 588	143 945	150 369	148 307	156 319	174 202	180 355	192 203	209 760	226 208
II. Skatteinntekter i pst. av frie inntekter	64,1	65,4	64,8	65,5	64,6	63,3	67,0	63,1	64,5	68,3	68,9	69,0	67,9	67,6	65,3	63,9
III. Rammetilskudd i pst. av frie inntekter	35,9	34,6	35,2	34,5	35,4	36,7	33,0	36,9	35,5	31,7	31,1	31,0	32,1	32,4	34,7	36,1
IV. Frie inntekter i pst. av samlede inntekter	74,5	74,1	74,0	72,2	70,2	69,8	69,8	75,2	73,9	69,3	68,3	69,1	67,6	66,8	67,3	67,9

Tabell 4.3. Endringer i kommunesektorens inntekter i prosent fra året før. 1996-2010

	Regnskap													Anslag	
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ¹⁾	2003	2004 ²⁾	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. Skatteinntekter	6,4	5,5	4,1	1,5	4,1	15,0	-15,6	6,7	4,4	6,4	11,6	1,9	6,1	5,4	5,5
1.1 Skatt på inntekt og formue	6,4	6,0	4,5	1,6	4,0	15,7	-16,2	6,6	4,2	5,7	11,8	1,4	5,8	5,6	5,7
1.2 Eiendomsskatt, andre prod.skatter	7,1	-4,7	-6,6	-2,0	7,5	-3,9	6,2	9,7	9,6	23,3	8,6	13,0	11,3	1,8	1,6
2. Overføringer fra staten	2,3	7,0	7,6	9,0	8,7	5,7	-1,9	-15,6	4,7	7,1	9,7	9,1	10,6	16,2	6,7
2.1 Rammetilskudd	0,6	8,3	1,0	5,4	10,1	-2,3	0,2	0,7	-11,9	3,2	11,0	7,2	7,7	16,9	12,3
2.2 Ørem.tilsk. innenf. kommuneopplegget	8,2	7,1	22,8	18,2	8,3	8,0	-59,5	20,4	21,9	11,9	22,4	14,5	11,0	7,3	8,3
2.3 Ørem.tilsk. utenf. kommuneopplegget	-2,9	-2,4	5,0	-2,5	-0,8	62,5	192,7	-67,6	-2,1	-6,2	-9,8	0,5	24,9	51,6	-18,6
2.4 Momskompensasjon									434,9	33,0	-8,7	10,9	14,5	11,1	0,7
3. Gebyrer	7,1	7,7	3,7	9,8	7,8	10,7	-2,6	5,1	6,1	3,8	1,9	7,6	7,9	5,0	3,6
4. Renteinntekter	9,4	40,7	-0,8	38,0	24,5	34,5	-8,5	16,5	-5,0	-4,1	2,0	15,3	1,8	-17,3	4,7
5. Tilskudd til folkebygden	-6,3	0,8	9,3	1,4	2,7	5,5	1,9	-6,2	9,6	12,8	2,3	23,1	10,1	4,1	2,9
7. Sum inntekter (1+2+3+4+5+6)	4,7	7,2	5,3	6,6	7,2	11,4	-8,1	-2,4	4,2	5,7	8,9	6,3	7,8	8,3	5,7
8. Sum inntekter kommuneopplegget (7-2.3-4)	4,9	6,6	5,5	5,8	6,7	8,8	-16,9	6,4	5,2	6,9	10,1	5,9	7,7	8,3	6,9
9. Kommuneopplegget, faste priser	1,2	3,4	0,0	2,1	1,9	2,3	-20,3	2,6	1,8	4,3	6,3	1,5	1,2	4,0	3,7
10. Kroner per innbygger	0,7	2,8	-0,6	1,4	1,4	1,8	-20,8	2,0	1,2	3,6	5,3	0,3	-0,1	2,8	2,5

1) Se note 5 tabell 4.1

2) Se note 6 tabell 4.1

Vedlegg 5

Kommuneregnskapets og nasjonalregnskapets gruppering

1 Innledning

Offentlig forvaltning og offentlige og private foretak fører sine regnskaper etter ulike regnskapsforskrifter. Ved å konvertere regnskapstallene over i nasjonalregnskapets gruppering oppnår man imidlertid en felles inndeling som gjør det mulig å sammenstille de ulike delene av økonomien. En oppstilling av kommuneforvaltningens inntekter og utgifter etter nasjonalregnskapets grupperinger er derfor nødvendig, f.eks. for å sammenligne med utviklingen i øvrige deler av offentlig sektor. For å vurdere utviklingen i kommunesektoren over tid, kan det også være en fordel å bruke nasjonalregnskapets tall. Nasjonalregnskapets tall blir, i tillegg til i løpende priser, også utarbeidet i faste priser. Dermed får man tidsserier for volumutviklingen av investeringer, vareinnsats/produktinnsats og lønninger mv. I tillegg kan det i nasjonalregnskapet være korrigert for endringer i kommuneregnskapsforskriftene som ellers ikke vil gi sammenlignbare tall over tid.

Tabellene etter kommuneregnskapets oppstillingsmåte gir tall etter de samme begrep som finnes i den enkelte kommunes og fylkeskommunes regnskap. Disse tabellene gir derfor endringstall som kan sammenlignes med utviklingen i egen kommune.

Med forbehold om virkningen av de ulikeheter i omfang mv. som nevnes i punkt 2 nedenfor, gir de to tabellsettene opplysninger som kan utfylle hverandre i beskrivelse og analyse av utviklingen i kommunal økonomi.

2 Omfang av kommunesektoren i de to tabellsett

Med basis i forskriftene av 15. desember 2000 vil kommuneforvaltningen i nasjonalregnskapet omfatte den virksomhet som kommunene fører på de ulike KOSTRA-funksjonene, med unntak av funksjonene 320 (Kommunal næringsvirksomhet), 330 (Samferdselsbedrifter/transporttiltak) og 373 (Kino). Kommunal næringsvirksomhet, kinoer etc. regnes i nasjonalregnskapet som forretningsdrift. For fylkeskommunene er funksjon 710 (Fylkeskommunal næringsvirksomhet) holdt utenfor og behandlet som forretningsdrift i nasjonalregnskapet. Som en del av kommuneforvaltningen regnes også kommunale og fylkeskommunale foretak (KF/FKF) og interkommunale selskaper som anses drive med forvaltningsvirksomhet.

Nasjonalregnskapets noe bredere definisjon og oppdeling av kommuneforvaltningen som forvaltningssektor, medfører f.eks. at lønnskostnadene i en rekke kommunale foretak grupperes sammen med lønnskostnadene i kommunene. Tilsvarende gjelder for tallene for bruttoinvesteringer.

Tabellene etter kommuneregnskapets oppstillingsmåte omfatter bare de ordinære fylkes- og kommunekasser. Felleskommunal virksomhet er her bare med i form av de tilskudd som blir bokført i kommunekassenes regnskap. De ulikheter i omfang som er nevnt over er imidlertid ikke så omfattende at de to tabellsettene ikke kan sees i sammenheng.

3 Ulike underskuddsbegrep

I tabeller etter nasjonalregnskapets gruppering er "underskudd før lånetransaksjoner" en viktig indikator ved vurdering av utviklingen i kommuneforvaltningen. I oppstillinger etter

kommuneregnskapets føringsmåte er det tilsvarende begrep "underskudd før lån og avsetning".

4 Sammenhengen mellom nasjonalregnskapets artsinndeling og artsinndelingen i KOSTRA

For at den enkelte kommune- og fylkeskommune også skal kunne sammenlikne utviklingen i egen kommune med tall etter nasjonalregnskapets gruppering gis det her en oversikt over sammenhengen mellom de to grupperingene. De funksjonene som er definert som kommuneforvaltningens forretningsdrift ifølge nasjonalregnskapets gruppering holdes utenfor. Summering over alle andre funksjoner i KOSTRA vil generelt kunne frembringe følgende nasjonalregnskapsarter:

Lønnskostnader	Artene 010 - 099 i KOSTRA, fratrukket sykelønnsrefusjoner (710).
Produktinnsats	KOSTRA-artene 100 - 270, minus artene 200 (inventar og utstyr) og 209 (medisinsk utstyr) som i nasjonalregnskapets gruppering defineres som investeringer. I tillegg trekkes art 690 (fordelte utgiftene) fra. Enkelte av artene i 200-serien behandles som investeringer dersom de stammer fra investeringsregnskapet (kontoklasse 0). I tillegg inkluderer produktinnsats den beregnede størrelsen <i>indirekte målte finansielle tjenester</i> .
Gebyrer	Summering av artene 600 - 650 i KOSTRA. Salg av driftsmidler (art 660) behandles i nasjonalregnskapet som salg av realkapital.
Renteinntekter/ formuesinntekter	Art 900 (renter) + art 905 (utbytte og eieruttak).

Andre nasjonalregnskapsarter vil være litt vanskeligere å følge. Når det gjelder overføringer til private (art 470) skiller nasjonalregnskapet mellom flere ulike overføringstyper, og hvilken funksjon som er brukt vil da være med å bestemme overføringstype. I andre tilfeller vil kontoklasse være med å bestemme omkodingene til nasjonalregnskapsarter. Dette gjelder særlig skillet mellom produktinnsats og bruttoinvesteringer.

5 Enkelte avledede begreper

I tabeller og kommentarer som bygger på nasjonalregnskapets grupperinger blir det ofte brukt en del begreper som er avledet fra de som er ført opp under punkt 4. De viktigste av disse er:

a) **Konsum i kommuneforvaltningen** = Lønnskostnader
+ Produktinnsats
+ Kapitalslit
+ Produktkjøp til husholdninger
- Gebyrer
+ Driftsresultat i VAR-sektoren
(funksjonene 340 - 357)

b) **Bruttoprodukt** = Lønnskostnader
+ Kapitalslit
+ Driftsresultat i VAR-sektoren

Kapitalslitet fremkommer ikke direkte i kommuneregnskapet, men er beregnet ut fra størrelsen på verdien av den oppsamlede realkapital i kommuneforvaltningen.

c) **Nettoinvesteringer** = Bruttoinvesteringer
- Kapitalslit

Vedlegg 6

Kostnadsdeflator for kommunesektoren

Tabell 6.1 Kommunal deflator. Prosent endring fra året før

	2004	2005 ¹⁾	2006	2007	2008	2009 ²⁾	2010
Deflator	3,3	2,5	3,6	4,4	6,4	4,1	3,1
Sysselsetting, lønnsvekst og pensjonskostnader	4,2	3,0	3,5	5,2	7,2		
Årslønnsvekst	3,8	3,4	3,9	4,8	6,7		
Bidrag fra pensjonskostnader	0,4	-0,4	-0,4	0,4	0,5		
Kjøp av varer og tjenester, prisvekst	1,7	1,7	3,6	3,0	5,1		
Lønnsandel i prosent	63,7	63,5	64,5	63,5	62,5		

¹⁾ Deflatoren for 2005 er eksklusiv virkningen av en økning i momssatsene fra 1. januar 2005 med 1 prosentpoeng, som antas å trekke opp prisene på varekjøp med ½ prosentpoeng.

²⁾ Deflatoren i 2009 ble nedjustert fra 4,5 prosent i Nasjonalbudsjettet 2009 til 4,1 prosent i St.prp. nr. 37, som ble lagt fram 26. januar 2009. Anslaget er beholdt uendret på 4,1 prosent i Nasjonalbudsjettet 2010.

³⁾ Anslag i Nasjonalbudsjettet 2010, bl.a. basert på 3,5 prosent lønnsvekst.

Tabell 6.2 Nasjonale prisindekser for produktinnsats, bruttoinvestering i fast realkapital 1989-2003. Veid samlet prisendring (TBUs indikator). Prosent endring fra året før.

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ³⁾	2001 ⁴⁾	2002	2003
Veid samlet prisendring (deflator)	3,8	2,4	3,5	2,0	0,8	2,3	2,9	3,7	3,1	5,5	3,6	4,7	6,3	4,3	3,7
Lønnskostnader per årsverk utenom tiltak ¹⁾	5,4	3,6	5,2	3,7	0,7	2,6	3,4	4,9	3,7	7,2	4,8	4,7	8,0	6,0	4,4
Lønn per årsverk utenom tiltak	5,4	4,5	4,7	3,6	2,7	2,2	2,9	4,5	3,7	5,9	5,0	4,4	4,5		
Sosiale utgifter mv., vekstbidrag ²⁾	0,0	-0,9	0,5	0,1	-2,0	0,4	0,5	0,4	0,0	1,3	-0,2	0,3	3,5	8,0	3,2
Produktinnsats	3,1	1,8	0,8	-0,4	1,6	1,8	1,9	2,6	3,0	2,6	1,5	5,1	2,7	0,8	3,2
Bruttoinvestering	-1,3	-1,8	-0,5	-1,7	-1,1	1,1	2,1	-1,2	0,1	2,4	1,0	3,6	3,3	1,6	0,9

¹⁾ Når det forekommer arbeidstidsforkortelser, må det korrigeres for endring i normalarbeidstid per full uke.

²⁾ Vekstbidrag utover årslønnsveksten fra endrede satser for arbeidsgiveravgift og kommunale pensjonspremier mv.

³⁾ Deflatoren for 2000 er påvirket av økt ferieforsats pga. utvidet ferie fra 2001.

⁴⁾ Deflatoren for 2001 er påvirket av utvidet ferie, ny arbeidstidsavtale for lærere og økte kommunale pensjonspremier.

Vedlegg 7

Skattesatser for kommuner og fylkeskommuner

Tabell 7.1 Maksimalskattøren på alminnelig inntekt fra personlige skattytere¹⁾

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ²⁾	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ³⁾
Kommuner	13,50	13,50	13,00	12,25	11,75	11,50	10,75	11,50	11,20	12,20	12,40	13,00	13,20	13,20	13,30	12,25	12,05	12,80	12,80
Fylkeskommuner	7,50	7,50	7,25	7,00	7,00	6,75	6,25	6,60	6,45	6,90	1,90	3,24	2,60	3,00	2,90	2,70	2,65	2,65	2,65
Kommuneforvaltningen	21,00	21,00	20,25	19,25	18,75	18,25	17,00	18,10	17,65	19,10	14,30	16,24	15,80	16,20	16,20	14,95	14,70	15,45	15,45
Fellesskatt	7,00	7,00	7,75	8,75	9,25	9,75	11,00	9,90	10,35	8,90	13,70	11,76	12,20	11,80	11,80	13,05	13,30	12,55	12,55
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

¹⁾ Fra 1979 har maksimalsatsene vært brukt i samtlige kommuner og fylkeskommuner

²⁾ Den betydelige reduksjonen i den fylkeskommunale skattøren i 2002 er knyttet til sykehusreformen

³⁾ Vedtatt av Stortinget i november 2009

Tabell 7.2 Maksimalskattøren på alminnelig inntekt fra etterskuddspliktige skattytere¹⁾

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ²⁾
Kommuner	7,00	7,00	5,50	5,50	4,75	4,25	0,00
Fylkeskommuner	4,00	4,00	4,00	2,75	2,50	2,50	0,00
Kommuneforvaltning	11,00	11,00	9,50	8,25	7,25	6,75	0,00
Fellesskatt	17,00	17,00	18,50	19,75	20,75	21,25	28,00
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

¹⁾ Tidsangivelsen for etterskuddsskatter gjelder inntektsår. Innbetalingen av etterskuddsskatt foretas året etter inntektsåret

²⁾ Kommunal/fylkeskommunal etterskuddsskatt ble omgjort til statlig skatt fra inntektsåret 1998 med budsjettvirkning i 1999.

Vedlegg 8

Definisjonskatalog

Aktivitetsutvikling

For å måle utviklingen i den samlede aktiviteten i kommuneforvaltningen bruker utvalget en indikator der endringer i sysselsetting målt i timeverk, produktinnsats i faste priser og brutto realinvesteringer i faste priser veies sammen. Som vektor brukes de andelene som lønnskostnader (inkludert pensjonsutgifter), produktinnsats og brutto realinvesteringer utgjør av samlede utgifter for de tre kostnadsartene. Den nevnte indikatoren fanger ikke opp endringer i andre utgiftsarter enn de som er nevnt ovenfor, for eksempel overføringer til private og renteutgifter.

Avskrivninger

Avskrivninger, som er et uttrykk for verdiforringelsen på kommunale anleggsmidler, føres i driftsregnskapet, men blir eliminert før regnskapsmessig resultat fastsettes. I brutto driftsresultat gis imidlertid avskrivningene resultat effekt, og kan følgelig brukes for sammenligning med det resultatorienterte regnskapssystem, som primært brukes i privat næringsliv. I KOSTRA blir det benyttet en lineær avskrivningsfunksjon der verdsettingen av kapitalen er basert på anskaffelseskostnaden. Det blir ikke korrigert for at inflasjon påvirker verdien av kapital som er anskaffet på forskjellige tidspunkt. I KOSTRA belastes avskrivninger den enkelte funksjonen (Kontoklasse 1, art 590). Avskrivningene har en motpost (funksjon 860, art 990), slik at de ikke får virkning for beregning av netto driftsresultat.

Brutto driftsresultat

Driftsinntekter fratrukket driftsutgifter eksklusive renter og avdrag. Brutto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene. Se også "netto driftsresultat" i tillegg.

Brutto driftsresultat = Brutto driftsinntekter - brutto driftsutgifter

Brutto driftsinntekter = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene ((600..890)-690-790).

Brutto driftsutgifter = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene (((010..480)+590)-690-790).

Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge (BNP)

Verdiskapningen i samfunnet måles i nasjonalregnskapet ved bruttonasjonalproduktet. Ved internasjonale sammenlikninger benyttes vanligvis BNP pr. innbygger som en indikator for velstandsnivået i et land. I BNP for Fastlands-Norge medregnes kun fastlandsøkonomien. Petroleumsvirksomhet og utenrikssjøfart er holdt utenom.

Brutto investeringsutgifter

Brutto investeringsutgifter viser investeringsutgifter i investeringsregnskapet korrigert for fordelte utgifter og internsalg. Brutto investeringsutgifter omfatter alle utgifter til investeringer i fast eiendom, utgifter til vedlikehold etter GKRS sitt regelverk samt utgifter til annet inventar og utstyr. Denne definisjonen bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene (Kontoklasse 0, artene (010...500)-690-790).

Deflator

Veid samlet prisendring i kommunesektoren i prosent fra året før. I deflatoren inngår endringer i lønnskostnader, produktinnsats og bruttoinvesteringer. Deflatoren benyttes av Finansdepartementet og TBU ved beregning av realvekst i kommunesektorens inntekter.

Driftsinntekter

Driftsinntektene er summen av skatteinntekter, rammetilskudd, øremerkede tilskudd til løpende drift og gebyrer/salgs- og leieinntekter. Det korrigeres for dobbeltføringer som skyldes viderefordeling av utgifter/internkjøp mv (690 og 790). Driftsinntektene er kontoklasse 1 (driftsregnskapet), alle funksjoner og artene ((600... 890) - 690 - 790). Art 690 er "Fordelte utgifter" og art 790 er "Internsalg". Definisjonen bygger på KOSTRA.

Driftsutgifter

Driftsutgiftene er summen av lønnsutgifter inkl. sosiale utgifter, inventar og utstyr til driftsformål, andre kostnader til driftsformål, stønader, subsidier og overføringer til stat/andre kommuner/andre fylkeskommuner. Driftsutgiftene er kontoklasse 1, alle funksjoner og artene ((010... 480) + 590 - 690 - 790). Art 590 er avskrivninger. Art 690 er "Fordelte utgifter" og art 790 er "Internsalg". Driftsutgiftene (brutto) viser således de samlede driftsutgiftene inkludert avskrivninger korrigert for dobbeltføringer som skyldes viderefordeling av utgifter/internkjøp. Definisjonen bygger på KOSTRA.

Eiendomsskatt

Ny lov om eiendomsskatt ble innført f.o.m. 1.1.2007. Det er kun kommuner som kan skrive ut eiendomsskatt. Eiendomsskatt kan skrives ut i "heile kommunen" eller i "klårt avgrensa område som heilt eller delvis er utbygde på byvis eller der slik utbygging er i gang". Kommunene kan også velge å skrive ut eiendomsskatt kun på "verker og bruk". Utskriving av eiendomsskatt på verker og bruk kan også skje i tillegg til utskrivning av eiendomsskatt i områder utbygd på byvis. Kraftanlegg er eksempel på verk og bruk. Herunder hører også vassfall, inklusive kraftstasjoner, overføringsanlegg, fordelingsnett etc. Skatten skrives ut på grunnlag av takst på eiendommen. Skattesatsen må ligge i intervallet mellom 2 og 7 promille. Satsøkninger fra år til år er begrenset til to promilleenheter.

Fast realkapital

Omfatter både materiell produksjonskapital (boliger, andre bygninger, anlegg, transportmidler, maskiner, annet produksjonskapital, livdyr- og frukttrebestand mv.) og immateriell produksjonskapital (lete- og undersøkelseskostnader, EDB-programvare, varemerke og annen immateriell kapital). Lagerkapital og verdigjenstander (f.eks. edle metaller og antikviteter), som ikke kan brukes gjentatte ganger i produksjonen, regnes ikke som fast realkapital. Det gjør heller ikke naturkapital som ikke er produsert. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Frie inntekter

Frie inntekter er inntekter som kommunene kan disponere uten andre bindinger enn gjeldende lover og forskrifter. Summen av ordinære skatter på inntekt og formue (eksklusive eiendomsskatt) og rammetilskudd inkluderes i inntektsbegrepet. Frie inntekter for ett år kan korrigeres for variasjoner i utgiftsbehov (se under "korrigerede frie inntekter"). Utvikling i frie inntekter over flere år kan korrigeres for oppgaveendringer, prisutvikling og befolkningsutvikling.

Kapitalslit

Uttrykk for den verdiforringelse av realkapital som skjer i løpet av året. Kapitalslitet fremkommer ikke direkte fra kommuneregnskapet, men kan beregnes ut fra størrelsen på verdien av den oppsamlede realkapitalen i kommuneforvaltningen.

Kapitalutgifter

Kapitalutgiftene omfatter kjøp av fast eiendom og anskaffelse av fast realkapital (bygninger og anlegg, utstyr og inventar).

Kommunalt konsum

Konsum i kommuneforvaltningen beregnes som summen av lønnskostnader, produktinnsats (inkl. reparasjoner og vedlikehold), kapitalslit, produktkjøp til husholdningene, driftsresultat i markedsrettet virksomhet for visse kapitler fratrukket gebyrer. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets definisjoner.

Kommuneforvaltningen

Kommuneforvaltningen er en sektor i nasjonalregnskapet og omfatter kommuner, fylkeskommuner, kommunale og fylkeskommunale foretak (KF/FKF), interkommunale selskaper (IKS) og kirkelige fellelråd. Den gjelder likevel ikke den virksomhet som føres på KOSTRA-funksjonene 320, 330, 373 og 710. Dette regnes som markedsrettede aktiviteter og holdes utenfor forvaltningen. Se for øvrig vedlegg 5.

Korrigerede frie inntekter

Frie inntekter korrigeret for variasjon i utgiftsbehovet. Kommuner med ulik demografisk eller geografisk struktur, vil ha ulikt nivå på kostnadene ved produksjon av samme tjeneste. Indeks som brukes ved korrigering er kostnadsnøkkelen i inntektssystemet. Korrigerede frie inntekter beregnes både med og uten eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter i inntektsgrunnlaget.

KOSTRA

KOSTRA (Kommune-Stat-Rapportering) er et nasjonalt informasjonssystem som gir styringsinformasjon om kommunal virksomhet. Informasjon om kommunale tjenester og bruk av ressurser på ulike tjenesteområder registreres og sammenstilles for å gi relevant informasjon til beslutningstakere både nasjonalt og lokalt. Informasjonen skal tjene som grunnlag for analyse, planlegging og styring, og herunder gi grunnlag for å vurdere om nasjonale mål oppnås. KOSTRA skal forenkle rapporteringen fra kommunene til staten ved at data rapporteres bare en gang, selv om de skal brukes til ulike formål.

Langsiktig lånegjeld

Langsiktige lån har normalt lengre løpetid enn ett år. Lån beregnet for videreformidling til andre instanser/innbyggere, såkalte formidlingsutlån, inngår. Langsiktig gjeld er kontoklasse 2, kapittel (41...45), sektor (00...99). Data hentes fra kommunens balanseregnskap.

Løpende utgifter

Løpende utgifter er definert som lønnskostnader, produktinnsats (vareinnsats), produktkjøp til husholdninger, renteutgifter, overføringer fra kommuneforvaltningen til private og staten, samt utgifter til kommunale foretak.

Nasjonalregnskapet

Formålet med nasjonalregnskapsstatistikken er å gi et avstemt og helhetlig bilde av samfunnsøkonomien. Nasjonalregnskapet gir både en sammenfattet beskrivelse av økonomien under ett, og en detaljert beskrivelse av transaksjonene mellom de ulike deler av økonomien og mellom Norge og utlandet. Statistikk fra en rekke områder stilles sammen og bearbeides i nasjonalregnskapet. Det norske nasjonalregnskapet utarbeides i tråd med internasjonale retningslinjer, noe som sikrer sammenlignbarhet med andre land.

Det årlige realregnskapet gir tall for produksjon, produktinnsats, bruttoprodukt, inntektskomponenter og sysselsetting fordelt på næringer, og dessuten tall for konsum, investeringer, realkapital, eksport og import. Det institusjonelle sektorregnskapet beskriver alle økonomiske transaksjoner som berører de institusjonelle sektorene, det vil si finansielle foretak, ikke-finansielle foretak, offentlig forvaltning, husholdninger og utlandet.

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat viser hva kommunen/fylkeskommunen sitter igjen med av årets løpende inntekter etter at årets løpende utgifter er trukket fra. I tillegg til inntekter og utgifter knyttet til den ordinære driften, det vil si til administrasjon og tjenestetilbud, inngår også finansinntekter (renteinntekter, mottatt utbytte og eventuelle kursgevinster på finansielle omløpsmidler) og finansutgifter (renteutgifter, avdrag på lån og eventuelle kurstap på finansielle omløpsmidler) i resultatbegrepet. Avskrivninger er holdt utenom. Forskjellen mellom brutto og netto driftsresultat viser hvor stor andel av kommunenes inntekter som går med til å betjene renter og avdrag. Netto driftsresultat viser hva kommunene og fylkeskommunene sitter igjen med til avsetninger og investeringer. Netto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene.

Netto driftsresultat = Brutto driftsresultat + resultat eksterne finansieringstransaksjoner + motpost avskrivninger.

Brutto driftsresultat = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene
((600..890)-690-790) - (((010..480)+590)-690-790).

Resultat eksterne finansieringstransaksjoner = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene
(900+905+920) - (500+510+520).

Motpost avskrivninger = Kontoklasse 1, funksjon 860, art 990.

Netto gjeld

Netto gjeld omfatter brutto gjeld (kortsiktig og langsiktig) fratrukket finansielle fordringer (bankinnskudd, aksjer og andeler mv.).

Netto renter og avdrag

Netto renter og avdrag er differansen mellom brutto driftsresultat og netto driftsresultat. Se også begrepene "brutto driftsresultat" og "netto driftsresultat".

Nominell vekst

Vekst i løpende kroner fra et år til et annet, det vil si vekst som inkluderer prisstigning.

Næringsskatter

Overføringer til offentlig forvaltning fra innenlandske produsenter i form av skatter og avgifter som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringsskattene er knyttet til utvinning av råolje og naturgass (produksjonsavgift, arealavgift mv.). Definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Overskudd før lånetransaksjoner

Overskudd før lånetransaksjoner måles som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens låne- og avdragsutgifter er holdt utenom. Overskuddet før lånetransaksjoner, sammen med evt. omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringsposisjon. Dersom overskudd før lånetransaksjoner er negativt, kalles det gjerne underskudd før lånetransaksjoner. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produksjonsskatter

Produksjonsskatter er summen av produktskatter og næringsskatter. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produktinnsats (vareinnsats)

Verdien av anvendte innsatsvarer og -tjenester i produksjonsaktivitet, unntatt kapitalslit (bruk av fast realkapital). Tidligere betegnet som "vareinnsats". Det foreligger mer presise definisjoner, i første rekke for avgrensningene mot bruttoinvestering i fast realkapital og mot lønnskostnader. Produktinnsatsen gjelder anvendte, og ikke innkjøpte, varer og tjenester. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produktskatter

Overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktskattene er merverdiavgift, investeringsavgift, bilavgift og bensinavgift. Tidligere betegnet som "varetilknyttede avgifter". Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Realinvesteringer

Tilvekst i realkapital.

Realkapital

Denne posten inneholder alle transaksjoner knyttet til bruttoinvesteringer i realkapital og kapitaloverføringer som resulterer i reallokering av formue. Med realkapital mener vi materiell og immateriell fast realkapital, lagerkapital, verdigjenstander, samt ikke-produsert kapital som naturkapital og immateriell produksjonskapital som patenter mv. Kapitaloverføringer representerer overdragelse av finans- eller realkapitalformue uten noen form for motytelse. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Reell vekst

Vekst i faste priser fra et år til et annet, det vil si vekst eksklusive prisstigning. Se også under begrepet ”deflator”.

Samlede inntekter innenfor kommuneopplegget

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer fratrukket tilskudd til folketrygden. Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Se også TBUs faste vedlegg 4.

Samlede inntekter

Kommuneforvaltningens samlede inntekter er summen av samlede inntekter innenfor kommuneopplegget, øremerkede overføringer utenfor kommuneopplegget og renteinntekter. Se under ”samlede inntekter innenfor kommuneopplegget” for en nærmere definisjon av dette begrepet. Se også TBUs faste vedlegg 4.

Skatt på inntekt og formue

Omfatter alle tvungne, ikke-gjengjeldte betalinger i kontanter eller naturalier som offentlig forvaltning og utlandet regelmessig pålegger institusjonelle enheters inntekt og formue, samt enkelte periodiske avgifter som beregnes på inntekt eller formue. Skatter på inntekt og formue deles inn i inntektsskatter, og andre løpende skatter. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Skattøre

Kommunal og fylkeskommunal skattøre angir hvilken andel av skatt på alminnelig inntekt for personlige skatteyttere som tilfaller henholdsvis kommuner og fylkeskommuner. Skattøren vedtas årlig av Stortinget ved behandling av statsbudsjettet.

Sysselsatte normalårsverk

Definert som antall heltidssysselsatte personer, pluss antall deltidssysselsatte omregnet til heltidssysselsatte. Antall sysselsatte normalårsverk for lønnstakere framkommer etter omregning til heltid med andel av full stilling eller dellønnsbrøk som vekter. Antall normalårsverk for selvstendige er beregnet med basis i arbeidstid for mannlige selvstendige.

Sysselsatte personer

Antall personer som er sysselsatt i innenlandsk produksjonsvirksomhet. Sysselsatte personer omfatter personer som arbeider deltid, personer som er inne til førstegangs militær- eller sivilarbeidstjeneste, og personer som er midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid pga. sykdom, ferie, permisjon mv. Utenlandske lønnstakere i innenlandsk produksjonsvirksomhet, herunder utenlandske sjømenn på norskeide og innleide skip, er også inkludert i sysselsettingsbegrepet. Sysselsatte personer er gjennomsnittstall over et år (eller kvartal), og er fordelt på næring, yrkesstatus (lønnstakere eller selvstendige) og kjønn.

Underskudd før lånetransaksjoner

Se under begrepet ”overskudd før lånetransaksjoner”.

Utførte timeverk

Antall timeverk utført av alle sysselsatte i innenlandsk produksjonsvirksomhet innenfor effektiv normalarbeidstid, med tillegg for utført overtid og fradrag for fravær pga. sykdom, permisjon, ferie og eventuelle arbeidskonflikter. Antall utførte timeverk er også påvirket av kalendermessige forhold (bevegelige helligdager og skuddår). Antall arbeidsdager vil kunne variere med inntil 3 dager fra ett år til neste pga. slike kalendermessige forhold.

Utgifter i kommunesektoren

Summen av løpende utgifter og kapitalutgifter. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Vedlegg 9

Utvalgte hovedtall for kommuneforvaltningen

Tabell 9.1 *Utgifter, bruttoprodukt og konsum i kommuneforvaltningen i prosent av bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge.*

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008*
Utgifter i alt	23,2	23,0	22,4	22,0	21,7	21,7	21,5	21,4	21,8	21,5	22,7	18,8	19,3	18,5	17,8	17,5	17,8	18,7
Bruttoprodukt	13,2	13,5	13,5	13,4	13,2	13,4	13,1	13,3	13,5	13,5	14,0	11,3	11,4	11,0	10,7	10,4	10,3	10,7
Konsum	15,2	15,6	15,4	15,3	15,0	15,1	14,9	15,2	15,4	15,5	16,4	13,0	13,4	13,0	12,6	12,4	12,4	13,0

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 9.2 *Syssestetting i kommuneforvaltningen*

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008*
Utførte timeverk (mill.)	543,2	562,6	577,8	588,0	590,5	604,2	611,0	625,8	636,3	633,6	633,3	506,3	494,8	497,5	501,6	508,2	523,8	543,2
I pst. av utførte timeverk i alt	17,8	18,3	18,7	18,8	18,7	18,8	18,6	18,6	18,7	18,8	19,0	15,3	15,3	15,1	15,0	14,7	14,6	14,6
Sysselsatte personer	436,2	450,1	463,6	474,1	484,9	496,4	505,3	519,2	531,4	536,1	549,4	450,9	450,3	446,0	447,5	460,6	474,0	490,5
Sysselsatte normalårsverk (1000)	337,6	347,8	358,9	366,4	373,6	382,0	388,2	397,6	405,8	409,2	415,0	335,0	334,4	330,1	332,6	340,6	351,0	363,1

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vedlegg 10

Korreksjon i inntektsvekst av endringer i befolkningens sammensetning

For å korrigere inntektsveksten for endringer i alderssammensetningen, benyttes en forenklet kostnadsnøkkel som gjenspeiler at kostnadene ved å produsere kommunale tjenester varierer for de ulike aldersgruppene.

Tabell 10.1 Kostnadsnøkkelen for korrigering av kommunesektorens samlede inntekter

Alder	Til korrigering av de samlede inntektene (vekt)
0-5	0,136
6-15	0,334
16-18	0,117
19-66	0,120
67-79	0,093
80-89	0,147
90-	0,055
Sum	1,000

Kostnadsnøkkelen er den samme som utvalget benytter i notatet til konsultasjonsordningen om hvordan den demografiske utviklingen påvirker kommunesektorens utgifter, jf. kapittel 6 i utvalgets vårrapport for 2009. Når aldersgruppen 0 til 5 år har en vekt på 0,136, betyr det at 13,6 prosent av kommunesektorens samlede utgifter anslås å kunne knyttes til denne aldersgruppen.

Deler av det kommunale tjenestespekteret er finansiert på andre måter enn gjennom frie inntekter. Med hensyn til tjenester som hovedsakelig knytter seg til en bestemt aldersgruppe, gjelder dette i første rekke barnehager, som finansieres gjennom øremerkede tilskudd. Korrigeringen av de frie inntektene for endringer i alderssammensetningen skal i størst mulig grad fange opp hvordan bruken av de frie inntektene (gitt uendret standard, produktivitet og dekningsgrad) påvirkes av at forholdet mellom de ulike aldersgruppene endres. I denne korrigeringen er det derfor benyttet en kostnadsnøkkel hvor utgifter til barnehager, som kan knyttes til aldersgruppen 0-5 år, er holdt utenom i sammenvektingen av de ulike aldersgruppene. Dette gjelder både korrigeringen i kommunenes frie inntekter og de frie inntektene for kommunesektoren samlet. I tabell 10.2 vises kostnadsnøkkelen som er brukt i korrigeringen av de frie inntektene for henholdsvis sektoren samlet, kommunene og fylkeskommunene.

Tabell 10.2 Kostnadsnøkkelene for korrigering av de frie inntektene for henholdsvis kommunesektoren samlet, kommunene og fylkeskommunene

Alder	Til korrigering av de frie inntektene		
	Kommunesektoren (vekt)	Kommunene (vekt)	Fylkeskommunene (vekt)
0-5	0,027	0,025	0,033
6-15	0,385	0,455	0,058
16-18	0,135	0,008	0,724
19-66	0,131	0,127	0,150
67-79	0,099	0,116	0,024
80-89	0,162	0,195	0,010
90-	0,060	0,073	0,002
Sum	1,000	1,000	1,000

I tabell 10.3 vises befolkningsutviklingen fra 2002 og fremover. I alt har befolkningen økt med 6,1 prosent gjennom perioden. Det har vært en nedgang i andelen barn og unge i alderen 0-15

år og økning i andelen unge i alderen 16 til 18 år. Blant de eldre har andelen mellom 67 og 89 år gått ned, mens andelen 90 år og eldre har gått opp.

Tabell 10.3 Endringer i befolkningens alderssammensetning 2002 – 2007 målt i prosent av totalbefolkningen

Alder	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
0-5	7,9	7,8	7,7	7,6	7,5	7,4	7,4	7,4
6-15	13,3	13,5	13,5	13,5	13,4	13,3	13,1	12,9
16-18	3,5	3,6	3,6	3,7	3,9	4,0	4,0	4,0
19-66	61,8	61,9	62,0	62,1	62,2	62,3	62,5	62,8
67-79	9,0	8,8	8,6	8,5	8,4	8,4	8,3	8,3
80-89	3,9	3,9	3,9	4,0	4,0	4,0	3,9	3,9
90-	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Memo: Befolkningsvekst i landet	100,0	100,6	101,2	101,8	102,6	103,5	104,7	106,1

I årene etter 2002 justeres vektene i kostnadsnøkkelen for relativ befolkningsendring i de respektive aldersgruppene, for å vise virkningen av endringer i befolkningssammensetningen. Tabell 10.4 viser hvordan endringer i befolkningens alderssammensetning har bidratt til å øke kostnadene i kommunesektoren. Disse kostnadsindeksene brukes til å korrigere inntektsveksten for endringer i befolkningssammensetningen.

Tabell 10.4 Endringer i kostnadsindeks som følge av årlige befolkningsendringer i forhold til befolkningens sammensetning i 2002

Alder	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kommunesektoren, alle tjenester	1,000	1,003	1,007	1,011	1,013	1,013	1,009	1,003
Kommunesektoren, tjenester som finansieres av de frie inntektene	1,000	1,006	1,012	1,017	1,021	1,022	1,018	1,011
Kommunene, tjenester som finansieres av de frie inntektene	1,000	1,005	1,008	1,009	1,011	1,007	1,000	0,993
Fylkeskommunene, tjenester som finansieres av de frie inntektene	1,000	1,007	1,023	1,040	1,068	1,092	1,101	1,098

Tabellen viser at utviklingen i befolkningens alderssammensetning i perioden fram til 2007 har hvert år bidratt til å øke kostnadene i kommunesektoren, og etter 2007 har alderssammensetningen bidratt til å redusere kostnadene. For eksempel indikerer tallene at gitt samme innbyggertall, og med samme standard og dekningsgrad gjennom hele perioden, så vil det koste 0,3 prosent mer å tilby tjenester til en befolkning med en sammensetning som i 2009 enn til en befolkning med en sammensetning som i 2002. Når det gjelder de tjenestene som finansieres gjennom de frie inntektene, så vil kommunesektoren bruke om lag 1 prosent mer av frie inntekter for å kunne gi det samme tjenestetilbudet til en befolkning med en sammensetning som i 2009 enn til en befolkning med en sammensetning som i 2002.

Vedlegg 11**Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 1998-2008 Hovedtall for drift, investering og finansiering 1998-2008***Tabell 11.1 Hovedtall for drift, investering og finansiering. Millioner kroner*

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Drift											
1. Driftsinntekter	212 149	227 408	241 237	251 413	212 406	221 711	231 540	246 441	269 225	282 535	306 267
2. Driftsutgifter	201 027	218 842	231 302	241 793	205 695	216 068	221 154	232 973	249 164	268 104	294 658
3. Brutto driftsresultat (1-2)	11 122	8 566	9 935	9 620	6 711	5 643	10 385	13 468	20 061	14 431	11 610
4. Netto renteinntekter	408	-230	-1 409	62	-516	-1 664	-954	-2 060	-2 019	-544	2 245
5. Netto avdrag	6 537	6 616	7 228	7 356	6 057	5 979	6 234	6 654	7 188	7 819	8 181
6. Netto driftsresultat (3-4-5)	4 177	2 180	4 116	2 202	1 170	1 328	5 105	8 874	14 892	7 156	1 185
Investeringer											
7. Brutto investeringsutgifter	23 927	26 565	26 189	31 104	29 546	31 068	29 472	26 474	28 832	34 971	39 530
8. Tilskudd, refusjon, salg fast eiendom	6 211	7 272	7 947	12 024	7 860	7 697	7 053	6 970	8 955	8 957	7 119
Finansiering											
9. Overskudd før lån (3-4-7+8)	-7 002	-10 497	-6 898	-9 522	-14 459	-16 065	-11 080	-3 976	2 203	-11 040	-23 045
10. Bruk av lån netto	10 056	16 245	21 540	23 760	9 761	18 161	17 246	18 285	16 611	21 154	23 197
11. Netto premieavvik						-1 816	-1 870	293	-2 412	-2 820	-4 477
12. Netto anskaffelse av midler (10+8+6-7+11)	-3 148	-775	7 974	6 882	-10 755	-3 884	-1 938	7 948	9 214	-524	-12 505
Netto driftsresultat i % av driftsinntektene	2,0	1,0	1,7	0,9	0,6	0,6	2,2	3,6	5,5	2,5	0,4

Vedlegg 12

Produksjonsindekser for kommunale tjenester for 2008

Det er i tidligere rapporter fra utvalget blitt presentert beregninger av en produksjonsindeks for kommunale tjenester basert på KOSTRA-data for årene 2000-2007. Produksjonsindeksen er et samlemål på kommunenes tjenesteproduksjon basert på indikatorer for tjenestetilbudet for de ulike sektorer. Dette vedlegget rapporter oppdaterte beregninger av produksjonsindeksen basert på data for 2008.

Den produksjonsindeksen som beregnes er basert på delindekser for barnehage, grunnskole, primærhelsetjeneste, pleie og omsorg, barnevern, sosialkontortjenester og kultur. De øvrige sektorer (teknisk sektor, samferdsel, bolig og næring) er utelatt fordi det er vanskelig å finne gode indikatorer på tjenesteproduksjonen. De tjenestene som er inkludert i totalindeksen utgjorde om lag 80 prosent av kommunenes brutto driftsutgifter i 2008.

Tabell 12.1 gir en oversikt over kriterier og vekter i delindeksene og hvilken vekt de enkelte delindekser har i totalindeksen. Den produksjonsindeksen som beregnes for 2008 består av de samme indikatorene som den nye og forbedrede produksjonsindeksen som først ble rapportert i utvalgets rapport fra april 2009 (kapittel 3). Vektene i delindeksene og totalindeksen er imidlertid oppdatert i forhold til utviklingen i budsjettandeler. Det innebærer i hovedsak at barnehager har fått økt vekt på bekostning av grunnskolen. I alt 374 kommuner har levert tilstrekkelige data til å kunne inngå i analysen for 2008. Det er høyere enn i tilsvarende analyse for 2007 som omfattet 347 kommuner.

Tabell 12.2 rapporterer sektorindekser, samlet produksjonsindeks og korrigert inntekt for de 374 kommunene som inngår i analysen, samt fylkesvise gjennomsnitt. Både sektorindekser, samlet produksjonsindeks og korrigert inntekt er normalisert slik at veide gjennomsnitt (med antall innbyggere som vekter) er lik 100 for de 392 kommunene som inngår i analysen. Også de fylkesvise gjennomsnittene er veid med innbyggertall som vekter. I tillegg vises netto driftsresultat for 2008. For sektorindeksene og samlet produksjonsindeks indikerer en indeksverdi over 100 at tjenestetilbudet er bedre enn gjennomsnittet, mens en verdi lavere enn 100 indikerer at tjenestetilbudet er dårligere enn landsgjennomsnittet. En verdi på 110 indikerer for eksempel at tjenestetilbudet er 10 prosent bedre enn landsgjennomsnittet.

Det bør understrekes at produksjonsindeksene sier noe om nivået på produksjonen i forhold til størrelsen på målgruppen, og at de i seg selv ikke sier noe om hvor effektiv den enkelte kommune er. For at totalindeksen skal si noe om effektivitet må den relateres til hvor store ressurser den enkelte kommune disponerer, og delindeksene kan bare si noe om effektivitet dersom de relateres til hvor store ressurser som er allokert til den enkelte sektor. En kommune med samlet produksjonsindeks lavere enn 100 vil kunne være effektiv dersom produksjonen er høy relativt til de ressurser kommunen disponerer, og en kommune med delindeks lavere enn 100 vil kunne være effektiv dersom produksjonen er høy relativt til mengden av ressurser som er allokert til sektoren.

Tabell 12.1 Oversikt over indikatorer og vektorer i delindeksene og i samlet produksjonsindeks

Sektor/ Indikator	Vekt
Barnehage (BH)	
Korrigerte oppholdstimer i kommunale og private barnehager i forhold til antall barn 0-5 år (alderskorrigert)	0,8
Antall m ² leke og uteareal per barn i alle barnehager	0,1
Andel ansatte med førskolelærerutdanning	0,1
Grunnskole (GS)	
Grunnskolepoeng	0,749
Læringsmiljø	0,141
Antall PC per elev i grunnskolen	0,046
Andel innbyggere i alderen 6-9 år med plass i kommunale SFO	0,032
Andel av brukerne av kommunale SFO med fulltidsplass	0,032
Primærhelsetjeneste (PH)	
Antall timer per uke av leger i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,417
Antall timer per uke av fysioterapeuter i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,384
Antall timer per uke av helsesøstere i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,199
Pleie og omsorg (PO)	
Mottakere av kjernetjenester til hjemmeboende i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,426
Beboere i institusjon i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,374
Andelen av institusjonsplasser som er i enerom	0,094
Andel brukere av hj.tj. med både kjernetjenester og støttetjenester	0,106
Barnevern (BV)	
Barn omfattet av barnevernsundersøkelse i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,270
Barn 0-17 år omfattet av tiltak i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,530
Andel ansatte med fagutdanning	0,200
Sosialkontortjenester (SK)	
Antall mottakere av økonomisk sosialhjelp i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,500
Gjennomsnittlig utbetaling per stønadsmåned	0,500
Kultur (KU)	
Bokbestand ved bibliotekene per innbygger	0,282
Utlån av bøker per innbygger	0,282
Antall kinoseter (antall forestillinger * antall seter) per innbygger	0,013
Besøk kino per innbygger	0,013
Støtte til aktivitetstilbud til barn og unger per innbygger 6-18 år	0,410
Samlet indeks (TOT)	
Barnehager	0,153
Grunnskole	0,293
Primærhelsetjeneste	0,051
Pleie og omsorg	0,366
Barnevern	0,031
Sosialkontortjenester	0,057
Kultur	0,049

Tabell 12.2 Produksjonsindekser, frie inntekter per innbygger korrigert for variasjoner i utgiftsbehov, og nettodriftsresultat. Landsgjennomsnitt=100 for produksjonsindeksene og korrigert inntekt. Netto driftsresultat oppgitt i prosent av samlede driftsinntekter. Tall fra 2008

Kommune	Barnehage	Grunnskole	Helse	Pleie og omsorg	Barnevern	Sosial	Kultur	Totalt	Korrigert inntekt	Netto driftsres	
101	Halden	89,1	87,2	100,4	94,4	87,1	119,2	57,2	91,1	92,3	0,8
104	Moss	105,2	118,6	91,9	92,4	91,4	120,1	45,2	101,2	97,3	-3,7
105	Sarpsborg	97,0	89,5	97,6	89,3	77,4	113,8	73,6	91,2	94,3	-2,5
106	Fredrikstad	97,7	94,1	100,0	85,6	88,2	117,6	86,9	92,6	96,3	-0,8
118	Aremark	80,7	103,8	96,6	111,9	105,5	132,0	85,7	103,6	103,3	-4,2
119	Marker	84,8	121,3	90,5	88,2	157,0	165,4	151,0	107,1	90,3	3,3
122	Trøgstad	99,8	115,2	80,1	94,9	120,7	81,6	92,9	100,8	90,3	0,7
123	Spydeberg	105,1	129,1	98,2	106,4	97,5	130,8	227,0	119,5	96,3	-2,2
124	Askim	98,1	94,0	96,2	112,4	123,9	102,6	70,0	101,7	99,3	4,1
125	Eidsberg	89,3	92,5	84,0	88,7	111,6	107,2	81,2	91,1	89,3	-2
127	Skiptvet	81,5	91,3	87,0	83,5	107,6	101,1	96,3	88,0	101,3	6,6
128	Rakkestad	93,4	99,0	103,7	102,3	160,4	122,7	87,3	102,3	89,3	-1,9
135	Råde	105,7	80,7	98,9	66,1	132,3	94,6	44,4	80,7	90,3	-4,8
136	Rygge	107,1	101,0	101,2	101,5	79,3	87,0	39,4	97,6	95,3	0,8
137	Våler	108,2	79,1	129,0	106,4	110,8	90,2	57,3	96,6	90,3	1,5
138	Hobøl	115,9	99,0	97,4	78,5	126,5	86,1	102,1	94,3	95,3	2,5
	<i>Østfold</i>	<i>98,0</i>	<i>96,6</i>	<i>97,6</i>	<i>91,4</i>	<i>95,1</i>	<i>113,0</i>	<i>75,2</i>	<i>94,8</i>	<i>94,8</i>	<i>-0,8</i>
213	Ski	112,2	108,0	88,9	97,2	104,1	87,3	58,8	100,0	95,3	1,2
214	Ås	110,7	89,3	85,7	101,7	66,8	77,0	90,7	95,6	92,3	-3,2
215	Frogn	108,6	103,9	102,7	101,0	84,8	75,1	40,4	98,1	97,3	-0,4
216	Nesodden	102,6	126,4	89,2	98,0	74,0	98,5	39,6	103,0	92,3	-0,4
217	Oppegård	109,6	135,3	105,7	104,7	80,4	78,6	63,7	110,2	100,3	1,5
219	Bærum	100,4	117,2	104,6	95,0	75,0	87,2	69,1	100,5	111,3	4,2
220	Asker	105,6	108,6	92,0	88,4	92,7	81,2	151,6	100,0	108,3	-3,1
221	Aurskog-Høland	98,5	95,0	94,4	103,3	120,6	102,6	62,3	98,2	89,3	1,5
226	Sørums	113,5	102,5	81,6	96,5	112,3	67,2	86,9	98,4	95,3	2,8
227	Fet	103,0	123,2	78,7	95,4	97,4	99,8	50,8	102,0	93,3	1,5
228	Rælingen	107,8	116,7	83,3	93,6	86,0	73,6	39,4	98,0	92,3	1,9
229	Enebakk	110,5	149,7	78,5	94,2	113,0	71,6	81,5	110,9	90,3	-0,1
230	Lørenskog	100,0	116,8	90,8	101,2	63,1	94,8	69,1	102,0	96,3	0,6
231	Skedsmo	102,6	115,8	98,6	98,5	79,7	110,8	49,8	101,9	95,3	3,5
233	Nittedal	110,0	110,5	76,0	107,0	92,3	68,7	49,1	101,4	97,3	3,7
234	Gjerdrum	106,9	116,5	79,7	97,9	88,0	105,4	40,4	101,1	94,3	-3,6
235	Ullensaker	113,7	103,7	78,1	98,4	85,8	94,9	42,0	97,9	94,3	-1,3
236	Nes	100,1	90,8	81,6	108,8	95,7	85,2	43,5	95,8	89,3	-4,9
237	Eidsvoll	84,6	95,8	81,5	106,3	91,7	98,2	49,5	94,9	89,3	-1,5
238	Nannestad	102,4	75,0	81,3	132,7	87,6	93,7	53,2	101,0	91,3	-5,5
239	Hurdal	95,6	128,2	99,6	97,9	117,9	115,0	60,2	106,3	96,3	-2,3
	<i>Akershus</i>	<i>104,2</i>	<i>111,8</i>	<i>92,1</i>	<i>98,7</i>	<i>85,6</i>	<i>88,1</i>	<i>68,6</i>	<i>100,6</i>	<i>99,2</i>	<i>1,1</i>
301	<i>Oslo</i>	<i>92,2</i>	<i>95,5</i>	<i>102,1</i>	<i>105,9</i>	<i>88,1</i>	<i>104,5</i>	<i>152,7</i>	<i>102,2</i>	<i>107,3</i>	<i>3,9</i>
402	Kongsvinger	105,4	79,4	94,9	87,2	98,3	110,1	46,5	87,8	92,3	0,6
403	Hamar	110,3	101,9	117,2	95,7	73,6	112,9	124,3	102,5	97,3	2,4
412	Ringsaker	90,6	76,8	102,2	100,0	82,4	114,5	72,2	90,8	92,3	3,8
415	Løten	95,0	104,7	97,1	108,0	128,2	105,5	63,7	102,8	88,3	7,3
417	Stange	97,6	97,1	109,8	88,3	87,9	100,5	77,1	93,5	91,3	1,4
418	Nord-Odal	97,8	114,8	111,1	86,0	123,9	128,0	84,2	101,0	95,3	1,2
419	Sør-Odal	101,8	76,1	104,3	98,3	102,6	123,6	62,0	92,5	89,3	-2,1
420	Eidskog	96,9	93,1	98,3	106,1	116,0	151,4	51,0	100,7	93,3	-1,9
423	Grue	83,7	115,2	101,7	80,1	134,8	156,4	44,4	96,3	99,3	5,7

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Helse	Pleie og omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Totalt	Korrigert inntekt	Netto driftsres	
425	Åsnes	95,5	74,8	122,3	104,6	100,8	145,4	184,5	101,5	94,3	2,6
426	Våler	97,8	93,5	118,8	104,9	157,2	129,2	78,2	102,9	95,3	1,5
427	Elverum	105,6	87,2	117,9	101,0	85,5	115,7	47,6	96,3	91,3	0,4
428	Trysil	91,3	91,4	112,6	109,7	117,5	110,4	81,7	100,6	96,3	-0,5
429	Åmot	97,7	84,9	112,9	114,7	105,8	140,6	138,1	105,6	109,3	-3,6
430	Stor-Elvdal	98,4	84,1	144,0	125,6	115,1	185,1	89,1	111,5	99,3	-2,8
434	Engerdal	78,9	111,3	143,7	121,4	130,0	131,2	167,0	116,1	108,3	-1,0
436	Tolga	87,5	67,6	118,5	119,2	203,2	189,6	201,7	109,8	100,3	-4,2
437	Tynset	103,5	122,1	126,3	92,4	126,3	124,4	88,3	107,2	101,3	-0,1
438	Alvdal	75,4	135,1	128,0	96,1	99,0	105,0	122,7	107,9	103,3	-0,5
441	Os	85,4	97,7	139,5	105,2	177,5	145,3	185,9	110,2	101,3	-2,3
	<i>Hedmark</i>	<i>98,8</i>	<i>91,3</i>	<i>110,5</i>	<i>98,1</i>	<i>98,3</i>	<i>119,7</i>	<i>84,8</i>	<i>97,4</i>	<i>97,3</i>	<i>1,4</i>
501	Lillehammer	105,6	97,2	103,4	90,4	82,8	96,9	57,0	93,9	96,3	-6,3
502	Gjøvik	103,0	112,2	112,7	97,5	91,1	116,1	118,3	105,3	94,3	-1,4
512	Lesja	93,0	141,3	124,7	104,7	99,4	124,1	117,5	116,2	116,4	4,3
513	Skjåk	91,9	48,3	122,2	134,9	109,5	137,5	130,6	101,4	106,3	4,4
514	Lom	80,2	98,9	120,5	136,0	88,9	104,9	242,1	117,8	98,3	3,1
515	Vågå	78,4	108,2	135,3	100,7	119,1	119,9	144,6	105,1	101,3	1,2
516	Nord-Fron	87,9	92,8	123,0	109,6	144,3	103,8	135,1	104,1	106,3	0,4
517	Sel	87,2	111,4	104,8	92,8	111,0	166,6	104,6	103,4	91,3	-4,0
519	Sør-Fron	82,3	136,0	151,6	116,5	103,3	90,6	93,1	115,8	103,3	-0,2
520	Ringebu	77,4	92,4	114,9	105,4	75,7	84,6	108,5	95,8	93,3	-6,5
521	Øyer	95,9	108,3	97,3	100,7	108,4	118,0	89,3	102,7	98,3	1,7
522	Gausdal	93,4	71,7	102,9	124,8	118,4	69,6	38,7	95,7	91,3	-1,7
528	Østre Toten	90,8	96,6	106,7	91,6	111,6	103,2	58,8	93,4	89,3	-0,5
529	Vestre Toten	92,7	88,1	107,9	101,5	95,0	120,5	61,0	95,5	91,3	-6,5
532	Jevnaker	87,0	130,7	110,7	96,8	118,8	76,8	86,6	105,0	89,3	1,6
533	Lunner	88,0	106,3	99,1	82,3	81,3	100,2	65,4	91,2	92,3	3,5
534	Gran	92,1	92,3	108,8	94,3	104,3	93,1	90,7	94,2	90,3	-0,1
536	Søndre Land	95,6	72,7	136,4	95,1	131,3	84,8	86,4	90,8	95,3	-6,0
538	Nordre Land	86,3	103,6	113,8	120,8	136,9	88,8	84,1	107,0	97,3	-2,3
540	Sør-Aurdal	78,9	100,0	117,9	110,8	138,0	126,1	206,9	109,5	96,3	-6,0
541	Etnedal	77,6	120,3	157,3	117,2	112,2	133,7	172,5	117,6	106,3	2,8
542	Nord-Aurdal	89,0	100,1	113,9	93,2	96,1	102,0	113,6	97,2	97,3	1,4
544	Øystre Slidre	88,6	101,9	104,7	116,0	108,7	117,8	145,8	108,4	97,3	6,7
545	Vang	95,3	115,6	156,2	126,4	156,0	130,8	200,3	124,8	140,4	5,4
	<i>Oppland</i>	<i>93,6</i>	<i>100,7</i>	<i>111,9</i>	<i>99,8</i>	<i>102,9</i>	<i>105,5</i>	<i>93,8</i>	<i>99,9</i>	<i>95,3</i>	<i>-1,5</i>
602	Drammen	99,0	111,1	118,8	99,8	90,8	89,9	71,4	101,7	93,3	-1,1
604	Kongsberg	103,8	109,4	109,4	97,2	90,5	111,9	65,1	101,5	103,3	0,3
605	Ringerike	94,7	118,2	107,7	97,4	85,4	91,3	78,7	102,0	93,3	-6,6
612	Hole	119,2	122,9	78,3	111,5	111,9	76,4	42,6	109,0	118,4	6,9
615	Flå	100,3	45,8	175,9	91,0	157,4	125,4	735,4	119,1	103,3	0,5
616	Nes	89,3	95,0	118,5	85,0	137,3	82,0	114,7	93,2	105,3	-2,4
617	Gol	90,7	123,7	127,3	92,6	114,7	126,3	97,8	106,0	102,3	3,0
618	Hemsedal	87,7	78,0	139,6	95,6	198,9	104,5	178,5	99,2	109,3	2,9
619	Ål	88,4	108,8	127,8	94,6	125,1	107,4	161,4	104,4	103,3	12,1
620	Hol	106,5	121,6	169,8	126,4	100,7	54,9	166,3	121,2	124,4	13,5
622	Krødsherad	98,1	78,8	99,7	112,8	92,5	107,2	70,1	96,8	99,3	1,6
623	Modum	96,6	93,6	106,9	103,7	82,2	91,5	50,8	95,9	95,3	-1,3
624	Øvre Eiker	96,9	94,7	108,9	94,0	81,2	88,5	95,1	94,8	89,3	-1,0
625	Nedre Eiker	100,8	92,2	78,5	92,7	97,2	120,8	60,3	93,2	89,3	-4,0
626	Lier	101,1	124,5	96,4	91,9	100,5	96,5	40,9	101,1	96,3	1,5
627	Røyken	107,7	103,3	76,4	91,5	85,3	62,2	46,8	92,6	92,3	-4,7

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Helse	Pleie og omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Totalt	Korrigert inntekt	Netto driftsres
628 Hurum	115,2	96,3	88,0	81,6	129,7	125,4	51,2	93,9	90,3	0,1
631 Flesberg	97,2	80,7	104,7	105,8	160,9	95,2	147,7	100,2	100,3	-1,1
632 Rollag	104,2	56,6	138,8	109,2	114,6	82,5	120,2	93,7	127,4	-2,5
633 Nore og Uvdal	95,3	110,8	152,0	122,8	114,2	92,5	387,1	127,5	159,5	7,9
<i>Buskerud</i>	<i>103,0</i>	<i>107,2</i>	<i>106,3</i>	<i>97,2</i>	<i>96,1</i>	<i>95,1</i>	<i>77,2</i>	<i>99,3</i>	<i>96,6</i>	<i>-0,4</i>
701 Horten	100,4	88,0	84,0	81,8	95,8	107,1	79,0	88,3	88,3	-4,5
702 Holmestrand	111,7	116,5	102,1	84,3	92,6	117,5	55,4	99,6	90,3	-4,4
704 Tønsberg	109,4	103,5	88,1	96,1	88,5	97,6	105,5	100,2	92,3	-3,9
706 Sandefjord	101,9	107,3	89,6	82,7	80,5	106,1	132,1	96,9	90,3	0,2
709 Larvik	105,5	113,1	97,5	90,7	93,3	91,1	118,1	101,3	89,3	-9,1
711 Svelvik	103,2	113,5	101,5	101,5	100,9	108,6	78,0	104,5	89,3	-3,6
713 Sande	99,1	87,8	86,6	89,3	90,8	90,1	88,1	90,2	89,3	2,2
714 Hof	90,4	117,9	97,2	98,6	90,8	89,9	70,7	100,8	92,3	1,1
716 Re	97,9	95,3	89,4	73,0	136,8	113,3	51,3	87,4	92,3	-7,4
719 Andebu	105,0	87,1	81,8	83,7	124,8	101,8	68,5	89,4	90,3	-2,4
720 Stokke	109,5	94,8	96,2	89,4	92,9	100,0	63,5	93,8	89,3	-8,2
723 Tjøme	107,8	118,9	87,4	100,1	100,5	121,9	79,8	106,4	90,3	-4,4
728 Lardal	99,7	126,9	118,3	122,2	98,2	127,9	127,9	119,8	97,3	0,9
<i>Vestfold</i>	<i>104,5</i>	<i>104,2</i>	<i>91,6</i>	<i>88,7</i>	<i>92,9</i>	<i>101,8</i>	<i>100,2</i>	<i>97,2</i>	<i>90,3</i>	<i>-3,9</i>
805 Porsgrunn	103,0	99,3	107,4	96,4	92,0	80,8	92,8	97,6	96,3	-8,7
806 Skien	98,8	106,0	88,7	83,2	94,7	101,6	89,9	94,3	92,3	-2,4
807 Notodden	109,2	102,3	95,4	100,0	116,7	95,8	62,2	100,3	97,3	-3,8
811 Siljan	114,6	136,6	97,2	104,1	130,1	89,5	156,8	117,4	99,3	-0,7
814 Bamble	97,2	77,8	96,0	93,0	89,3	114,8	79,6	89,8	98,3	-9,5
815 Kragerø	100,2	106,3	108,6	69,8	115,6	126,7	88,0	92,7	93,3	0,0
819 Nome	94,2	125,6	115,6	102,1	140,4	136,7	163,3	114,6	99,3	0,6
821 Bø (Telem.)	103,2	99,0	123,9	101,2	134,9	146,1	155,3	108,2	94,3	-3,3
822 Sauherad	97,0	96,5	116,2	82,2	120,8	105,4	69,5	92,3	95,3	-1,7
826 Tinn	114,8	90,6	115,1	106,5	149,5	113,0	197,5	109,7	132,4	6,4
827 Hjartdal	77,6	76,4	153,8	94,8	61,6	125,8	139,0	92,7	122,4	3,7
828 Seljord	95,8	105,9	130,3	102,8	106,1	127,8	184,9	109,6	108,3	1,1
829 Kviteseid	84,8	108,9	116,1	81,8	78,7	128,6	92,8	95,0	106,3	9,3
831 Fyresdal	88,9	102,0	153,8	123,8	106,5	79,4	225,0	115,5	135,4	-2,7
833 Tokke	94,4	127,5	155,4	131,1	129,2	97,8	237,9	128,9	149,5	2,5
834 Vinje	96,7	110,8	172,9	109,4	118,5	146,5	146,4	115,3	155,5	9,3
<i>Telemark</i>	<i>100,5</i>	<i>102,2</i>	<i>104,5</i>	<i>91,9</i>	<i>103,9</i>	<i>104,7</i>	<i>103,9</i>	<i>98,6</i>	<i>99,6</i>	<i>-2,5</i>
904 Grimstad	98,8	88,5	92,0	99,7	95,2	109,3	89,5	95,8	93,3	-4,5
906 Arendal	97,2	100,8	95,4	107,5	94,2	109,0	74,3	101,4	91,3	-6,3
911 Gjerstad	100,7	89,9	130,0	103,5	104,4	184,5	89,7	104,4	97,3	1,1
912 Vegårshei	90,6	145,0	100,1	161,5	119,0	95,3	217,6	140,4	100,3	-1,5
914 Tvedestrand	92,5	66,8	135,1	113,7	147,0	164,5	56,1	98,9	89,3	1,2
919 Froland	81,0	81,5	79,3	117,5	124,0	149,6	89,3	100,1	105,3	2,5
926 Lillesand	94,7	82,1	109,8	109,2	73,8	84,3	52,5	93,8	93,3	1,0
928 Birkenes	72,3	68,6	95,9	128,0	111,3	87,5	89,2	95,7	91,3	0,3
929 Åmli	94,2	45,7	124,6	112,3	218,5	139,5	157,4	97,7	115,3	0,9
937 Evje og Hornnes	79,8	107,2	103,7	100,9	77,9	96,1	91,7	98,2	91,3	-0,1
938 Bygland	110,3	151,2	120,5	103,9	116,7	148,6	235,7	129,0	132,4	5,1
940 Valle	122,4	138,2	166,1	149,7	45,6	103,5	218,4	140,5	180,5	-0,4
941 Bykle	132,8	136,6	176,2	169,7	104,9	94,2	458,5	162,5	388,2	27,6
<i>Aust-Agder</i>	<i>95,2</i>	<i>93,3</i>	<i>101,5</i>	<i>109,8</i>	<i>100,1</i>	<i>113,1</i>	<i>88,5</i>	<i>101,2</i>	<i>97,8</i>	<i>-1,6</i>

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Helse	Pleie og omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Totalt	Korrigert inntekt	Netto driftsres
1001 Kristiansand	103,7	102,5	97,7	98,8	88,0	95,5	108,6	100,5	99,3	-1,6
1002 Mandal	92,5	89,2	98,7	106,5	122,3	94,3	35,7	95,2	89,3	-1,8
1003 Farsund	92,1	108,6	79,5	112,7	115,0	90,9	79,0	103,8	96,3	-3,6
1004 Flekkefjord	85,3	80,4	109,7	95,0	109,9	86,5	91,8	89,8	94,3	1,2
1014 Vennesla	88,4	76,3	92,6	92,1	149,6	122,3	78,0	89,7	98,3	-0,1
1017 Songdalen	90,9	78,2	93,2	90,6	97,7	102,4	69,8	87,0	89,3	-5,9
1018 Søgne	87,7	98,1	89,6	108,2	101,1	97,2	80,3	98,9	91,3	1,2
1021 Marnardal	76,8	95,9	112,6	105,9	165,0	121,0	225,8	107,4	110,3	5,2
1027 Audnedal	93,6	76,2	94,6	120,3	135,1	69,7	217,4	104,3	105,3	-21,2
1029 Lindesnes	83,7	58,4	91,0	96,5	132,6	104,0	49,7	82,3	92,3	-14,9
1032 Lyngdal	83,7	91,3	90,3	76,2	104,0	90,7	61,9	83,5	89,3	6,3
1037 Kvinesdal	75,3	120,5	112,7	87,5	78,4	94,1	90,0	96,8	117,4	2,3
1046 Sirdal	72,5	79,4	167,0	121,8	140,5	98,9	560,3	124,9	252,8	3,9
<i>Vest-Agder</i>	<i>95,2</i>	<i>95,6</i>	<i>97,2</i>	<i>98,9</i>	<i>103,4</i>	<i>97,2</i>	<i>97,0</i>	<i>97,2</i>	<i>98,8</i>	<i>-1,5</i>
1101 Eigersund	89,9	84,3	95,2	77,6	132,7	98,3	84,1	85,5	96,3	3,3
1102 Sandnes	95,8	89,8	78,5	86,0	92,3	80,0	69,9	87,3	96,3	2,9
1103 Stavanger	102,2	91,4	83,7	111,9	92,7	85,2	165,5	103,5	109,3	4,0
1106 Haugesund	102,6	105,1	92,3	94,9	101,4	99,8	130,7	101,2	96,3	-2,2
1111 Sokndal	87,8	82,4	85,2	118,3	121,6	97,3	201,6	104,4	95,3	-14,1
1112 Lund	73,7	73,3	123,5	116,1	116,7	100,7	264,5	103,9	91,3	-0,6
1114 Bjerkreim	96,1	86,5	103,3	112,9	129,8	87,5	244,7	107,6	98,3	0,6
1119 Hå	78,1	81,4	81,1	97,5	105,1	88,3	132,9	90,4	91,3	6,0
1120 Klepp	91,6	79,3	81,4	93,5	86,5	77,3	96,1	87,4	94,3	2,5
1121 Time	100,9	98,9	78,6	88,9	120,0	96,5	96,8	94,9	93,3	-1,2
1122 Gjesdal	93,8	92,5	81,7	77,9	124,1	83,1	131,0	89,1	94,3	0,2
1124 Sola	114,8	92,8	95,0	95,9	86,1	82,3	87,9	96,4	108,3	6,2
1127 Randaberg	114,5	78,8	82,4	87,8	108,5	102,9	171,6	94,6	106,3	3,1
1129 Forsand	95,5	123,7	119,3	102,7	255,8	97,2	198,1	117,7	200,6	-30,2
1130 Strand	94,5	87,3	78,7	81,8	150,2	106,9	79,2	88,6	94,3	-2,3
1134 Suldal	99,4	131,1	122,7	113,6	152,2	125,1	308,4	128,4	183,6	2,6
1135 Sauda	103,3	98,7	104,9	87,4	159,3	119,8	98,9	98,7	117,4	2,9
1141 Finnøy	105,6	57,8	111,1	92,8	118,6	106,1	193,5	91,9	103,3	-2,8
1142 Rennesøy	105,7	91,1	88,3	83,3	117,3	67,6	143,0	92,3	101,3	5,6
1145 Bokn	89,5	150,1	120,0	95,8	107,7	88,9	211,8	117,6	134,4	2,4
1146 Tysvær	99,7	71,4	84,0	109,9	130,0	109,4	83,8	95,1	122,4	2,6
1149 Karmøy	88,8	89,6	78,1	96,5	97,7	73,5	124,2	92,4	94,3	-0,3
1160 Vindafjord	88,4	90,1	71,3	106,3	99,8	82,1	87,4	94,5	99,3	0,8
<i>Rogaland</i>	<i>98,1</i>	<i>90,7</i>	<i>84,7</i>	<i>98,0</i>	<i>102,5</i>	<i>87,4</i>	<i>126,7</i>	<i>96,1</i>	<i>102,4</i>	<i>2,0</i>
1201 Bergen	104,5	105,8	98,4	98,6	98,8	100,6	151,4	104,3	99,3	-0,5
1211 Etne	83,4	95,0	98,4	101,3	96,8	95,3	103,1	96,2	100,3	1,4
1216 Sveio	99,3	114,6	108,4	93,3	116,0	126,5	112,4	104,8	94,3	-2,8
1219 Bømlo	93,1	71,2	79,0	97,3	83,8	71,0	75,8	85,1	93,3	-1,6
1221 Stord	104,7	65,2	96,0	85,9	94,3	104,5	42,2	82,4	91,3	-2,8
1222 Fitjar	82,0	110,9	119,9	99,8	70,5	78,6	95,5	99,0	100,3	1,3
1223 Tysnes	78,8	98,8	143,0	109,0	127,5	85,1	122,9	103,0	99,3	-3,2
1224 Kvinnherad	94,9	79,0	101,6	100,9	116,8	88,7	85,3	92,7	107,3	-13,3
1227 Jondal	91,0	92,6	158,6	139,0	98,1	112,9	128,3	115,8	118,4	4,2
1228 Odda	106,6	113,8	123,1	95,8	119,5	132,2	114,2	107,8	129,4	4,8
1231 Ullensvang	86,3	128,5	129,4	110,6	83,0	46,4	105,4	108,3	119,4	1,0
1232 Eidfjord	121,8	103,6	230,1	146,4	51,6	115,1	85,6	126,7	308,9	13,1
1233 Ulvik	114,1	140,4	217,2	124,8	73,5	161,9	175,8	135,5	139,4	1,6
1235 Voss	86,5	94,4	105,9	107,0	114,1	124,9	60,4	99,1	96,3	-0,1

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Helse	Pleie og omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Totalt	Korrigert inntekt	Netto driftsres	
1238	Kvam	91,8	112,5	130,2	74,2	142,5	118,4	133,8	98,5	99,3	0,1
1241	Fusa	95,9	118,5	113,9	111,1	101,0	47,7	85,4	105,9	101,3	0,3
1242	Samnanger	98,7	150,9	108,6	109,9	134,7	129,2	123,8	122,7	113,3	2,5
1243	Os	96,5	93,9	72,5	88,1	86,9	81,9	52,0	88,1	91,3	-10,0
1244	Austevoll	101,7	84,6	108,3	97,1	71,3	72,0	40,5	89,7	113,3	3,9
1245	Sund	102,4	92,5	64,6	90,9	119,5	139,0	71,8	94,4	90,3	2,3
1246	Fjell	114,0	128,2	85,3	102,1	104,9	100,6	62,3	108,8	91,3	-0,4
1247	Askøy	104,2	97,4	73,9	90,8	102,8	82,9	61,0	92,4	89,3	0,5
1251	Vaksdal	87,5	116,6	102,6	110,3	143,4	102,1	104,0	108,5	125,4	0,3
1253	Osterøy	97,2	115,0	85,9	98,7	119,4	65,3	89,5	100,9	96,3	-4,8
1256	Meland	113,6	82,0	94,0	116,6	95,6	112,6	91,5	102,7	93,3	-6,8
1259	Øygarden	102,3	112,3	71,2	130,3	88,2	104,4	91,7	113,0	172,5	7,3
1260	Radøy	86,3	134,2	62,4	95,6	81,9	120,0	79,1	104,0	92,3	1,9
1263	Lindås	106,3	133,1	92,2	105,1	91,1	92,7	65,4	109,8	100,3	4,7
1264	Austrheim	114,2	73,0	102,4	88,6	127,5	102,7	168,7	94,6	111,3	2,1
1266	Masfjorden	122,8	125,0	160,6	126,4	106,5	65,0	136,1	123,5	167,5	6,6
<i>Hordaland</i>		<i>102,4</i>	<i>104,0</i>	<i>96,8</i>	<i>98,6</i>	<i>100,8</i>	<i>98,9</i>	<i>117,3</i>	<i>101,7</i>	<i>100,1</i>	<i>-0,6</i>
1401	Flora	103,6	98,7	100,1	92,3	100,9	120,8	62,4	96,7	98,3	0,5
1411	Gulen	100,6	130,8	95,2	107,1	122,3	107,7	105,9	112,9	106,3	1,5
1413	Hyllestad	91,0	70,4	137,6	105,8	80,6	74,9	170,7	95,4	104,3	-1,6
1416	Høyanger	98,7	179,1	151,0	118,4	92,4	94,3	205,2	136,9	116,4	-0,7
1417	Vik	79,3	101,6	134,2	108,3	160,3	101,1	153,9	106,6	127,4	-12,3
1418	Balestrand	85,7	138,6	118,7	87,6	135,5	127,5	66,8	106,6	132,4	1,2
1419	Leikanger	107,7	100,3	112,6	135,1	69,6	78,3	184,1	116,7	99,3	-19,8
1420	Sogndal	107,1	119,0	113,0	89,0	76,1	86,7	114,2	102,5	101,3	0,6
1421	Aurland	108,0	106,7	160,5	127,4	90,6	141,4	112,8	119,0	213,6	7,0
1422	Lærdal	109,3	128,3	128,6	146,2	115,8	107,7	102,0	129,1	152,5	0,6
1424	Årdal	116,8	111,7	118,6	86,4	79,2	96,4	73,1	99,8	127,4	2,4
1426	Luster	95,5	118,3	136,3	116,2	101,8	77,9	266,4	119,4	138,4	-2,1
1428	Askvoll	80,4	124,4	124,7	102,3	119,0	94,1	115,0	107,2	94,3	1,3
1429	Fjaler	111,2	130,7	119,2	95,2	138,6	80,5	140,2	112,0	97,3	-0,6
1430	Gaular	98,9	135,2	128,2	108,8	93,6	88,3	67,2	112,3	99,3	0,1
1432	Førde	96,8	115,7	95,9	107,4	86,4	64,5	78,0	103,1	99,3	-2,7
1433	Naustdal	97,1	51,9	119,7	56,4	183,5	82,7	126,2	73,4	104,3	7,4
1438	Bremanger	97,4	108,0	101,3	97,0	88,0	71,2	143,6	101,1	120,4	-17,2
1439	Vågsøy	97,2	121,1	118,8	99,1	134,0	73,7	55,8	103,8	90,3	-6,6
1441	Selje	92,8	157,2	93,7	112,6	147,6	65,2	120,3	120,5	95,3	2,1
1443	Eid	106,5	124,4	101,6	106,3	112,5	95,4	100,8	110,7	88,3	-2,9
1444	Hornindal	97,0	92,6	107,1	120,0	124,3	85,6	166,6	108,3	105,3	2,7
1445	Gloppen	104,2	105,5	133,9	100,9	125,2	112,4	133,0	107,4	92,3	-1,6
1449	Stryn	100,9	113,4	109,9	106,6	110,2	86,0	126,5	107,8	89,3	0,0
<i>Sogn og Fjordane</i>		<i>100,6</i>	<i>116,2</i>	<i>115,0</i>	<i>102,9</i>	<i>107,0</i>	<i>90,7</i>	<i>114,7</i>	<i>107,1</i>	<i>106,3</i>	<i>-1,6</i>
1502	Molde	109,9	91,6	121,6	105,0	76,8	91,5	68,3	99,2	96,3	-4,4
1504	Ålesund	96,0	108,8	80,2	99,6	112,1	88,3	81,8	99,6	95,3	0,8
1511	Vanylven	89,2	140,5	149,9	113,1	153,1	68,8	148,3	119,8	93,3	-1,0
1514	Sande	100,0	134,2	102,5	111,3	172,3	111,4	61,7	115,3	104,3	-8,3
1515	Herøy	92,4	81,6	92,6	103,7	107,8	97,2	76,5	93,3	97,3	-6,7
1516	Ulstein	107,6	89,0	104,2	81,0	130,4	93,5	125,4	93,0	99,3	2,9
1517	Hareid	100,6	112,7	104,4	120,1	128,1	94,1	71,7	110,5	89,3	0,8
1519	Volda	93,8	102,6	114,2	91,0	144,8	75,3	32,4	93,9	89,3	-4,2
1520	Ørsta	100,6	100,2	105,6	108,5	114,4	81,7	79,7	101,9	89,3	-5,6
1523	Ørskog	103,6	132,5	158,6	129,0	101,6	84,2	140,4	124,8	105,3	3,5

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Helse	Pleie og omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Totalt	Korrigert inntekt	Netto driftsres
1524 Norddal	88,9	108,0	156,3	118,0	72,8	91,0	220,0	114,7	140,4	1,7
1525 Stranda	97,9	77,4	110,9	101,5	109,4	70,4	120,2	93,7	91,3	-1,5
1526 Stordal	86,7	162,4	146,7	125,4	159,4	96,5	175,9	133,3	112,3	2,7
1529 Skodje	109,7	97,9	92,4	96,0	146,5	103,7	55,8	98,5	90,3	-3,6
1531 Sula	109,9	102,0	72,7	79,6	162,7	73,9	82,9	92,8	89,3	-2,9
1532 Giske	89,7	113,1	88,4	87,8	91,8	47,4	57,1	91,8	90,3	-4,9
1534 Haram	91,3	89,1	108,1	101,7	142,9	72,7	81,3	95,4	96,3	-27,2
1535 Vestnes	90,0	98,2	107,8	103,6	132,3	79,4	117,0	100,3	92,3	-11,8
1539 Rauma	89,9	112,9	105,3	119,9	117,3	80,8	116,6	110,0	96,3	-2,9
1543 Nesset	80,7	95,5	118,6	126,4	143,1	136,2	114,1	110,4	111,3	-1,6
1545 Midsund	99,8	117,9	120,2	98,2	94,3	114,1	150,6	108,7	105,3	-5,2
1546 Sandøy	94,7	112,7	140,2	102,1	126,7	41,6	132,6	104,8	108,3	-7,3
1547 Aukra	100,6	116,8	104,2	128,7	80,6	70,0	54,5	111,2	173,5	24,1
1548 Fræna	89,0	93,8	78,4	102,9	77,4	95,6	64,9	93,8	95,3	-10,9
1551 Eide	89,5	96,7	97,1	131,2	136,2	107,4	63,2	108,4	92,3	-10,4
1554 Averøy	87,2	104,2	100,0	109,8	120,0	80,1	86,9	101,7	90,3	-8,1
1557 Gjemnes	96,6	123,1	117,1	109,0	106,5	92,2	71,7	108,8	100,3	-8,4
1560 Tingvoll	89,0	74,0	123,7	111,0	113,7	92,1	147,2	98,2	93,3	1,1
1563 Sunndal	111,7	111,2	91,9	123,9	131,4	105,7	114,8	115,4	128,4	2,8
1566 Surnadal	93,9	131,5	95,5	96,6	122,5	78,9	55,0	104,1	103,3	-3,7
1567 Rindal	99,3	118,8	115,4	124,0	150,4	66,2	107,5	115,0	113,3	1,8
1571 Halså	86,1	152,0	100,7	92,1	141,7	121,8	146,5	115,1	108,3	2,2
1573 Smøla	91,1	99,6	125,8	104,0	161,7	93,5	103,0	103,0	108,3	4,9
<i>Møre og Romsdal</i>	<i>97,5</i>	<i>103,7</i>	<i>101,3</i>	<i>103,9</i>	<i>116,2</i>	<i>86,7</i>	<i>86,3</i>	<i>101,3</i>	<i>98,2</i>	<i>-2,8</i>
1601 Trondheim	112,3	93,8	87,3	104,9	78,1	103,7	79,7	99,7	97,3	-5,1
1612 Hemne	99,9	104,2	105,1	106,5	147,8	102,6	67,1	103,9	98,3	1,8
1613 Snillfjord	87,2	88,4	110,8	119,5	111,3	38,3	170,9	102,6	117,4	1,3
1617 Hitra	94,4	90,1	129,2	97,2	80,1	104,4	102,3	96,5	103,3	-18,8
1620 Frøya	96,3	68,4	98,5	110,3	146,1	121,4	164,9	99,7	93,3	-11,8
1621 Ørland	102,0	93,8	112,8	121,0	113,4	97,8	79,6	106,1	91,3	1,6
1624 Rissa	78,3	99,0	102,4	125,4	164,1	95,2	119,4	108,5	92,3	-0,1
1627 Bjugn	83,7	110,5	98,8	106,4	127,2	85,7	87,2	102,3	91,3	1,6
1630 Åfjord	94,6	44,1	121,7	102,8	74,2	56,4	135,4	83,4	94,3	7,0
1632 Roan	93,0	92,9	128,1	112,6	177,8	117,5	164,8	109,5	116,4	3,0
1633 Osen	110,0	98,5	166,7	100,4	120,3	109,0	94,7	105,5	109,3	2,6
1634 Oppdal	105,7	119,9	106,3	119,0	126,0	77,5	85,3	112,8	96,3	1,6
1635 Rennebu	83,2	75,8	117,5	132,6	150,5	88,1	133,0	105,7	109,3	0,3
1636 Meldal	96,5	76,6	108,1	97,8	140,5	93,9	116,7	93,9	96,3	3,2
1638 Orkdal	102,5	94,0	91,3	101,4	97,3	93,7	60,1	96,3	90,3	3,8
1640 Røros	102,2	124,5	109,5	104,6	116,4	75,9	99,3	108,8	93,3	-1,4
1648 Midtre Gauldal	88,2	99,3	103,4	123,1	177,8	99,5	35,3	105,8	94,3	-10,0
1653 Melhus	102,2	83,1	83,2	94,4	113,8	100,0	36,2	89,8	91,3	3,7
1657 Skaun	101,3	73,9	82,2	95,2	130,6	69,5	58,2	87,1	88,3	-1,8
1662 Klæbu	105,4	90,3	81,2	88,8	95,2	71,7	57,2	89,1	97,3	-3,0
1663 Malvik	107,8	88,8	86,6	95,3	84,6	91,5	49,4	92,1	89,3	4,0
1664 Selbu	93,8	53,3	129,5	93,5	158,8	100,3	89,5	85,8	103,3	1,1
<i>Sør-Trøndelag</i>	<i>106,7</i>	<i>92,4</i>	<i>92,3</i>	<i>104,8</i>	<i>95,3</i>	<i>98,6</i>	<i>78,9</i>	<i>98,9</i>	<i>96,0</i>	<i>-2,9</i>
1702 Steinkjer	100,9	105,8	104,8	104,0	120,4	112,9	73,2	103,6	91,3	-0,2
1703 Namsos	97,5	98,7	95,1	98,3	75,7	95,5	54,5	95,1	90,3	-1,3
1711 Meråker	131,4	113,7	143,7	128,7	158,4	108,1	130,2	125,3	122,4	1,1
1714 Stjørdal	104,4	82,4	92,6	81,3	97,7	82,7	50,9	84,8	89,3	2,1

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Helse	Pleie og omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Totalt	Korrigert inntekt	Netto driftsres	
1717	Frosta	100,4	83,1	111,6	92,7	242,8	115,6	115,5	99,1	97,3	-0,5
1718	Leksvik	107,9	89,5	133,7	98,9	141,0	68,4	94,4	98,6	92,3	0,4
1719	Levanger	110,7	102,3	95,0	85,4	139,8	93,8	36,0	94,5	93,3	-1,5
1721	Verdal	100,5	95,6	87,6	105,5	136,3	113,5	76,6	100,9	92,3	-1,1
1723	Mosvik	107,7	55,2	128,2	123,5	264,2	155,5	89,6	105,8	112,3	-0,9
1724	Verran	107,0	133,1	103,9	107,4	94,2	85,4	68,2	111,1	107,3	1,3
1725	Namdalseid	89,2	124,6	141,7	117,0	71,8	85,5	143,1	114,3	101,3	1,0
1729	Inderøy	94,9	87,8	89,2	77,8	122,5	74,7	100,3	86,2	91,3	0,8
1736	Snåsa	102,4	119,3	122,3	128,1	157,1	136,9	106,2	121,6	100,3	-0,8
1738	Lierne	92,5	99,1	143,9	118,8	93,5	87,6	176,6	110,6	123,4	3,2
1742	Grong	109,6	76,9	130,3	117,3	115,1	131,0	136,8	106,6	112,3	1,3
1743	Høylandet	96,5	73,3	146,8	92,7	106,1	105,5	158,5	94,7	101,3	1,6
1744	Overhalla	101,5	81,7	91,1	121,5	69,2	101,3	106,0	101,7	90,3	-4,0
1748	Fosnes	116,3	150,1	113,2	135,3	66,4	79,0	322,1	139,4	124,4	-3,6
1749	Flatanger	106,7	160,3	108,6	119,3	83,5	118,3	102,5	126,9	114,3	-6,9
1750	Vikna	113,0	80,6	98,6	105,0	146,0	80,1	95,1	98,1	94,3	2,7
1751	Nærøy	90,1	77,0	88,4	106,0	170,9	135,1	119,5	98,5	91,3	-1,6
1755	Leka	92,5	117,8	207,7	163,6	179,0	211,4	135,2	143,4	137,4	2,2
<i>Nord-Trøndelag</i>		<i>103,1</i>	<i>96,2</i>	<i>101,1</i>	<i>98,4</i>	<i>121,3</i>	<i>100,1</i>	<i>76,4</i>	<i>98,4</i>	<i>94,3</i>	<i>-0,1</i>
1804	Bodø	107,1	109,4	92,8	113,6	87,7	96,1	64,7	106,1	101,3	-2,6
1805	Narvik	111,7	98,6	114,6	105,0	80,2	103,0	111,1	104,0	106,3	-10,3
1812	Sømna	91,8	91,4	158,8	85,8	169,3	132,0	80,6	97,0	100,3	1,8
1813	Brønnøy	96,4	111,4	146,3	100,9	133,0	116,3	55,1	105,3	95,3	-4,7
1815	Vega	102,6	112,2	146,1	131,1	174,1	166,1	203,7	128,9	114,3	0,1
1818	Herøy	100,5	77,7	112,9	108,2	178,6	139,1	113,4	102,5	111,3	-1,3
1820	Alstahaug	109,4	62,5	116,3	88,9	139,2	138,2	95,6	90,4	98,3	-0,7
1824	Vefsn	106,7	107,0	116,7	95,0	93,8	82,5	65,3	99,2	100,3	0,9
1825	Grane	85,5	124,9	156,3	105,7	118,5	162,7	229,8	120,5	115,3	4,4
1826	Hattfjelldal	90,7	68,1	193,6	100,7	149,1	126,9	191,6	101,8	121,4	27,4
1827	Dønna	97,5	102,2	145,8	98,5	285,9	152,3	114,5	111,5	107,3	-0,4
1832	Hemnes	99,1	124,1	105,7	103,9	178,1	133,7	68,8	111,5	136,4	9,7
1833	Rana	108,0	83,7	115,9	102,4	122,3	124,1	79,2	99,2	103,3	4,3
1834	Lurøy	107,3	96,4	124,2	81,2	103,8	78,7	110,7	93,9	106,3	4,6
1836	Rødøy	63,3	136,3	97,5	112,9	70,1	106,8	151,7	111,6	120,4	-0,3
1837	Meløy	98,3	111,9	122,9	115,2	141,3	112,5	83,7	111,2	132,4	7,4
1838	Gildeskål	102,0	125,1	123,1	120,2	200,9	115,2	139,6	122,2	116,4	4,6
1840	Saltdal	107,3	87,7	132,7	86,6	132,3	159,4	91,6	98,3	101,3	0,0
1841	Fauske	100,5	71,7	104,7	110,0	143,2	125,4	64,7	96,7	113,3	-5,1
1845	Sørfold	95,2	143,8	128,9	118,0	147,5	102,8	118,6	122,7	169,5	5,9
1848	Steigen	86,3	91,9	145,6	111,8	116,4	138,3	149,6	107,3	102,3	-0,5
1850	Tysfjord	95,2	101,2	159,0	96,4	190,8	154,0	226,3	113,4	134,4	4,4
1853	Evenes	80,9	153,1	151,2	111,0	112,1	132,0	145,4	123,7	115,3	-0,5
1860	Vestvågøy	101,7	113,9	106,5	104,1	136,5	104,3	112,0	108,1	94,3	0,1
1865	Vågan	92,8	139,7	99,6	104,4	117,1	129,9	68,2	112,8	96,3	0,4
1866	Hadsel	96,9	134,7	119,2	105,6	153,6	125,0	66,3	114,1	95,3	-2,4
1867	Bø	92,2	59,8	123,5	93,1	148,8	99,1	73,8	85,9	101,3	-2,4
1868	Øksnes	93,1	68,5	135,7	110,0	125,5	98,6	82,7	95,0	94,3	-4,5
1870	Sortland	108,2	88,5	119,0	120,7	148,4	126,6	77,2	108,4	97,3	-2,9
1871	Andøy	102,2	85,3	101,1	103,6	130,6	104,7	151,6	101,2	92,3	-3,1
<i>Nordland</i>		<i>103,3</i>	<i>101,4</i>	<i>113,8</i>	<i>106,0</i>	<i>120,2</i>	<i>113,3</i>	<i>86,8</i>	<i>104,6</i>	<i>104,3</i>	<i>-0,4</i>
1901	Harstad	107,3	88,3	107,7	114,8	102,6	89,6	103,2	103,1	101,3	0,8
1902	Tromsø	111,8	100,7	107,2	101,3	123,9	97,5	70,4	102,0	103,3	-0,8

Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Helse	Pleie og omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Totalt	Korrigert inntekt	Netto driftsres
1911 Kvæfjord	94,9	109,4	133,0	64,3	191,4	132,8	76,0	94,1	112,3	-2,7
1913 Skånland	108,9	49,2	160,1	106,3	92,5	104,5	84,7	91,1	106,3	-2,7
1919 Gratangen	105,2	116,8	81,8	102,7	111,1	196,6	68,2	110,1	123,4	-1,5
1923 Salangen	119,2	89,3	154,5	90,6	220,2	112,9	73,6	102,3	110,3	0,6
1924 Målselv	151,6	117,8	107,0	109,9	148,9	93,9	105,2	118,5	110,3	-0,9
1925 Sørreisa	96,9	92,8	126,7	96,8	131,9	91,3	58,1	96,0	99,3	-2,2
1926 Dyrøy	100,6	72,6	116,3	101,5	220,3	128,1	95,1	98,5	116,4	5,6
1931 Lenvik	100,3	82,1	134,1	96,4	104,8	92,5	65,3	93,3	98,3	-0,8
1933 Balsfjord	83,2	79,6	122,9	128,3	140,6	90,6	28,2	100,2	102,3	2,0
1936 Karlsøy	92,8	129,3	169,4	109,7	125,8	165,0	76,1	117,9	121,4	-1,2
1938 Lyngen	96,2	80,3	144,2	101,4	122,0	95,9	82,8	96,0	101,3	-0,4
1940 Gáivuotna Kábfjord	92,2	109,3	169,3	104,7	108,9	116,8	137,1	109,8	131,4	-2,7
1941 Skjervøy	90,0	83,9	138,7	110,1	136,2	136,2	100,4	102,6	112,3	-1,7
1942 Nordreisa	98,2	78,9	132,9	108,9	114,8	109,7	76,0	98,3	102,3	-3,4
1943 Kvænangen	84,0	114,5	197,3	100,1	199,8	118,5	68,7	109,4	150,5	2,3
<i>Troms</i>	<i>108,0</i>	<i>95,2</i>	<i>117,8</i>	<i>104,2</i>	<i>124,3</i>	<i>100,2</i>	<i>77,8</i>	<i>101,9</i>	<i>104,7</i>	<i>-0,7</i>
2003 Vadsø	108,7	86,6	122,7	98,1	176,1	168,8	186,1	108,4	115,3	1,2
2004 Hammerfest	112,8	90,4	137,8	117,4	118,3	114,6	97,9	108,8	162,5	9,2
2012 Alta	99,9	80,5	105,1	98,0	134,7	123,3	57,5	94,1	114,3	1,5
2014 Loppa	114,9	131,7	223,5	106,7	80,7	135,3	533,8	143,0	158,5	6,7
2015 Hasvik	94,6	124,6	158,4	146,8	123,0	156,8	156,8	133,2	158,5	2,8
2018 Måsøy	97,4	155,0	215,3	102,1	66,9	91,5	261,3	128,8	144,4	2,8
2019 Nordkapp	116,0	95,3	99,0	118,0	118,2	147,0	81,8	110,0	120,4	0,9
2020 Porsanger Porsángu Porsanki	97,1	96,5	137,6	143,0	130,9	155,7	104,5	120,6	117,4	3,8
2021 Kárásjohka Karasjok	95,4	134,4	132,4	105,1	159,9	157,3	123,8	119,2	124,4	-2,2
2022 Lebesby	114,2	129,4	194,7	150,7	53,7	163,1	159,5	139,3	170,5	1,6
2023 Gamvik	91,7	67,6	174,8	165,9	147,6	207,2	230,2	131,2	155,5	-6,7
2024 Berlevåg	89,5	91,7	158,0	111,4	137,4	162,1	181,1	111,8	151,5	0,4
2025 Deatnu Tana	95,6	99,9	172,3	125,9	125,1	125,3	67,3	113,1	126,4	6,0
2027 Unjárga Nesseby	139,7	87,4	149,1	124,6	108,4	184,2	148,1	121,3	159,5	-3,3
2030 Sør-Varanger	112,0	107,4	114,4	118,5	113,1	87,5	98,9	111,2	115,3	1,3
<i>Finmark</i>	<i>105,3</i>	<i>95,7</i>	<i>128,5</i>	<i>113,1</i>	<i>128,3</i>	<i>129,4</i>	<i>111,1</i>	<i>108,9</i>	<i>128,3</i>	<i>2,5</i>
<i>Landet</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>0,0</i>

Vedlegg 13

Kommunenes inntekter fra konsesjonskraft og eiendomsskatt 1996-2008

I dette vedlegget grupperes kommunene etter nivået på inntekter fra konsesjonskraft og eiendomsskatt. Inntekter fra konsesjonskraft er definert som summen av hjemfallsinntekter og konsesjonskraftinntekter som fritt kan benyttes til dekning av kommunale utgifter.

Konsesjonsavgifter som er bundet til næringsformål er holdt utenfor. Naturressursskatt er inkludert i skatt på inntekt og formue.

Tabell 13.1 Antall kommuner i hver gruppe når kommunene er gruppert etter nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter målt i prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt

	1996*	1997*	1998*	1999*	2000*	2001*	2002*	2003*	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*
>100 prosent	9	13	14	14	11	6	6	7	6	9	10	14	16
50-100 prosent	13	10	13	14	11	16	13	15	18	15	20	25	25
25-50 prosent	28	23	28	31	30	21	21	23	21	28	31	30	33
10-25 prosent	50	47	51	54	53	45	46	54	54	53	58	73	74
5-10 prosent	47	58	49	56	49	66	68	68	66	72	63	64	72
0-5 prosent	108	95	98	83	92	106	119	109	116	122	120	100	97
0 prosent	179	188	181	182	188	174	160	157	152	133	128	124	112
Totalt**)	434	434	434	434	434	434	433	433	433	432	430	430	429

*) Grupperingen er gjort i forhold til bruttoinntekter.

***) Utenom Oslo

Tabell 13.2 Gjennomsnittlig kommunestørrelse når kommunene er gruppert etter nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter målt i prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt.

	1996	1997	1998	1999	2000*	2001*	2002*	2003*	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*
>100 prosent	2 097	1 623	1 569	1 868	1 713	1 453	1 467	1 518	1 610	1 729	1 647	1 744	1 791
50-100 prosent	2 149	2 739	3 805	3 305	3 643	3 126	2 552	2 615	2 583	3 231	3 680	3 915	3 765
25-50 prosent	3 532	4 012	3 957	3 743	3 925	4 492	4 220	3 853	3 502	3 284	2 803	2 704	3 273
10-25 prosent	6 794	5 737	6 186	8 252	13 080	5 353	4 973	5 315	7 100	9 386	9 980	10 170	11 191
5-10 prosent	24 868	21 812	23 706	20 948	16 695	19 769	19 288	20 054	20 042	18 265	19 848	19 581	17 253
0-5 prosent	7 285	7 822	7 130	6 620	7 636	8 068	7 704	7 819	7 416	7 583	8 178	7 581	7 324
0 prosent	8 047	7 869	8 618	8 714	8 408	8 280	8 898	8 876	8 944	8 894	8 704	9 479	10 403
Totalt**)	8 943	8 981	9 027	9 084	9 150	9 204	9 264	9 318	9 366	9 436	9 539	9 611	9 736

*) Grupperingen er gjort i forhold til bruttoinntekter.

***) Utenom Oslo

Tabell 13.3 Kommunenes inntekter fra eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter i 2008, rangert etter kommunenes nivå på disse skattene målt i andel av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt.

Tabell 13.3.1 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger over 100 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendomsskatt (verk og bruk)	Eiendomsskatt (annen eiendom)	Konsesjonskraft- og hjemfallsinntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
0941 Bykle	919	96 330	42 433	0	25 462	164 225	0	164 225
1232 Eidfjord	933	53 715	46 160	0	9 520	109 394	5 896	115 290
1252 Modalen	360	63 922	49 014	0	0	112 936	16 689	129 625
1547 Aukra	3 174	30 397	41 900	0	0	72 297	6 719	79 016
1046 Sirdal	1 757	53 047	32 708	0	6 930	92 685	5 888	98 574
1421 Aurland	1 695	36 682	26 813	0	5 676	69 171	4 467	73 637
1665 Tydal	856	38 138	24 773	0	7 232	70 144	13 403	83 547
1129 Forsand	1 116	43 168	31 966	0	0	75 134	13 554	88 688
1259 Øygarden	4 168	15 489	28 908	0	0	44 397	14 648	59 045
1026 Åseral	905	38 492	22 350	0	5 535	66 377	18 893	85 270
1134 Suldal	3 823	38 302	24 286	0	535	63 123	9 675	72 798
0940 Valle	1 326	37 637	17 647	0	7 014	62 297	15 184	77 481
1740 Namsskogan	916	26 368	16 342	0	6 653	49 362	29 119	78 481
1845 Sørfold	2 000	29 156	16 287	0	3 855	49 298	21 612	70 910
0633 Nore og Uvdal	2 534	30 169	13 784	0	5 984	49 937	15 105	65 042
1422 Lærdal	2 169	27 859	9 514	0	10 153	47 526	12 399	59 925

Tabell 13.3.2 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 50 og 100 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendomsskatt (verk og bruk)	Eiendomsskatt (annen eiendom)	Konsesjonskraft- og hjemfallsinntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
0834 Vinje	3 635	35 810	13 696	0	4 855	54 361	9 560	63 921
0833 Tokke	2 366	28 250	15 055	0	2 536	45 841	14 515	60 356
1266 Masfjorden	1 646	25 860	11 580	0	5 241	42 680	21 010	63 690
2004 Hammerfest	9 407	28 623	15 837	606	0	45 066	8 933	53 999
1233 Ulvik	1 107	30 830	6 660	0	9 444	46 935	17 771	64 706
1922 Bardu	3 994	20 515	7 965	0	7 477	35 958	15 968	51 926
1839 Beiarn	1 128	21 134	8 179	0	7 219	36 532	29 598	66 129
1739 Røyrvik	499	38 565	8 475	0	6 814	53 854	41 120	94 974
1426 Luster	4 870	26 281	11 139	0	3 678	41 098	13 117	54 214
1228 Odda	7 107	27 456	9 109	272	3 819	40 656	11 140	51 796
1251 Vaksdal	4 106	19 859	6 080	0	7 077	33 017	18 234	51 251
1832 Hemnes	4 478	23 001	10 951	0	1 434	35 386	17 407	52 793
0545 Vang	1 582	30 800	3 791	0	8 422	43 013	23 566	66 579
0831 Fyresdal	1 375	22 927	6 234	0	5 857	35 018	22 420	57 439
1146 Tysvær	9 604	18 898	11 396	0	0	30 294	11 141	41 435
0826 Tinn	6 066	27 010	11 359	0	0	38 368	11 072	49 440
1837 Meløy	6 622	24 268	5 525	29	5 537	35 359	15 656	51 015
1563 Sunndal	7 357	21 575	9 887	327	816	32 605	11 050	43 655
1850 Tysfjord	2 028	21 347	7 144	632	3 240	32 364	26 181	58 545
1576 Aure	3 530	17 478	10 724	0	0	28 203	23 475	51 678
1524 Norddal	1 761	24 438	10 195	0	0	34 633	23 854	58 487
1811 Bindal	1 631	18 583	5 742	0	4 379	28 704	28 735	57 439
1424 Årdal	5 562	25 862	9 080	1 031	0	35 973	8 480	44 453
1943 Kvænangen	1 348	15 388	4 053	0	5 769	25 210	40 027	65 237
2022 Lebesby	1 304	16 073	4 931	359	4 489	25 852	44 520	70 372

Tabell 13.3.3 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 25 og 50 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
1939 Storfjord	1 893	17 724	3 876	0	5 602	27 202	24 644	51 846
1711 Meråker	2 506	18 263	3 961	0	5 425	27 649	20 699	48 348
1416 Høyanger	4 374	23 745	4 457	2 682	2 075	32 959	14 604	47 563
1438 Bremanger	3 894	22 212	6 662	0	2 532	31 405	18 835	50 241
0830 Nissedal	1 378	21 902	6 411	0	2 570	30 883	17 396	48 279
1417 Vik	2 809	23 724	5 490	0	3 476	32 690	18 748	51 438
1133 Hjelmeland	2 678	32 202	8 807	0	0	41 009	9 970	50 979
1418 Balestrand	1 365	19 781	3 642	10	4 916	28 349	35 793	64 142
1037 Kvinesdal	5 629	23 123	8 212	0	280	31 615	12 612	44 227
1135 Sauda	4 734	22 841	5 281	1 443	1 502	31 067	15 115	46 182
1849 Hamarøy	1 761	20 499	3 717	0	4 487	28 703	29 400	58 103
0620 Hol	4 438	34 654	6 832	0	1 271	42 757	5 143	47 900
1145 Bokn	823	19 203	7 982	0	0	27 185	26 375	53 560
0938 Bygland	1 242	27 576	4 549	0	3 060	35 185	26 767	61 952
1263 Lindås	13 778	20 081	7 218	0	0	27 299	9 450	36 749
0432 Rendalen	2 029	16 430	6 042	0	1 042	23 514	26 438	49 952
1940 Gáivuotna Kåfjord	2 248	13 584	2 554	0	4 309	20 447	29 996	50 443
0935 Iveland	1 211	17 096	5 048	0	1 652	23 795	24 326	48 121
1841 Fauske	9 480	17 256	435	2 289	3 868	23 847	14 045	37 892
1742 Grong	2 377	18 367	4 193	0	2 267	24 828	21 146	45 973
1242 Samnanger	2 396	19 606	3 570	0	2 875	26 051	16 034	42 085
0632 Rollag	1 419	21 776	4 010	0	2 430	28 216	26 709	54 925
1738 Lierne	1 480	17 287	2 472	0	3 853	23 612	32 697	56 309
1543 Nesset	3 061	21 982	3 341	0	2 823	28 146	18 437	46 582
1567 Rindal	2 045	16 998	2 900	0	2 706	22 603	24 314	46 917
0512 Lesja	2 168	18 828	552	0	4 996	24 375	22 095	46 470
0513 Skjåk	2 331	19 928	3 870	0	1 583	25 381	17 468	42 849
1635 Rennebu	2 594	18 466	3 813	236	1 354	23 869	21 589	45 458
1632 Roan	1 007	13 365	0	0	5 362	18 728	39 866	58 594
0827 Hjartdal	1 619	21 195	5 254	0	8	26 457	24 494	50 951
0516 Nord-Fron	5 793	19 799	4 838	350	0	24 987	12 691	37 677
1566 Surnadal	6 039	17 339	2 227	215	2 733	22 514	17 692	40 206
0437 Tynset	5 400	17 136	1 551	659	2 944	22 291	18 112	40 402

Tabell 13.3.4 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 10 og 25 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
0543 Vestre Slidre	2 217	19 017	1 893	0	2 924	23 834	16 880	40 714
0429 Åmot	4 329	16 877	2 320	471	1 968	21 636	19 079	40 714
1664 Selbu	4 006	16 799	2 297	0	2 194	21 290	19 768	41 058
0616 Nes (Busk.)	3 459	20 800	4 237	237	0	25 274	13 485	38 759
0929 Åmli	1 836	17 326	3 245	0	1 198	21 769	25 472	47 241
1021 Marnardal	2 178	16 171	2 710	0	1 491	20 372	24 735	45 107
0828 Seljord	2 930	19 010	2 678	0	1 509	23 197	15 541	38 737
0544 Øystre Slidre	3 176	20 785	417	0	3 643	24 845	13 476	38 321
0619 Ål	4 686	22 122	4 001	0	2	26 125	13 732	39 857
1224 Kvinnherad	13 063	20 620	3 955	32	0	24 606	14 259	38 865

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
1265 Fedje	596	19 790	3 966	0	0	23 757	39 082	62 839
1826 Hattfjelldal	1 463	19 956	1 932	0	2 021	23 908	32 232	56 141
1411 Gulen	2 356	19 040	2 114	0	1 830	22 984	25 948	48 932
2030 Sør-Varanger	9 518	17 069	742	1 606	1 573	20 989	20 663	41 652
0519 Sør-Fron	3 170	17 312	3 193	296	317	21 117	17 267	38 384
1924 Målselv	6 603	18 711	1 327	1 311	1 159	22 509	15 524	38 033
0515 Vågå	3 717	14 983	1 643	116	1 988	18 729	19 893	38 622
0127 Skiptvet	3 525	16 025	3 436	0	296	19 757	14 489	34 245
1724 Verran	2 948	16 506	1 673	1 065	883	20 127	20 108	40 234
1833 Rana	25 092	18 104	2 343	341	797	21 585	13 172	34 757
1805 Narvik	18 384	17 822	2 156	1 259	1	21 237	13 164	34 402
1825 Grane	1 537	15 872	2 896	0	502	19 271	27 496	46 766
1238 Kvam	8 210	19 840	1 422	0	1 950	23 213	16 285	39 498
1838 Gildeskål	2 046	21 964	3 289	0	0	25 253	29 632	54 885
1401 Flora	11 408	19 400	912	1 290	889	22 491	12 853	35 344
1573 Smøla	2 137	17 534	3 059	0	0	20 593	22 971	43 564
0542 Nord-Aurdal	6 436	19 167	1 544	1 448	2	22 161	13 889	36 050
1014 Vennessla	12 776	16 090	1 558	881	553	19 082	13 407	32 489
0814 Bamble	14 109	19 577	2 396	572	0	22 545	8 270	30 815
0819 Nome	6 601	17 673	1 331	1 277	352	20 633	17 795	38 428
0521 Øyer	4 929	19 348	1 325	1 477	149	22 298	11 752	34 051
0618 Hemsedal	1 968	28 771	2 932	0	12	31 715	7 990	39 705
0438 Alvdal	2 413	16 697	2 683	243	0	19 623	20 542	40 165
0807 Notodden	12 232	18 666	1 646	1 266	0	21 578	13 604	35 182
1264 Austrheim	2 569	23 863	2 892	0	0	26 755	12 719	39 475
0124 Askim	14 472	19 157	2 583	0	286	22 025	8 991	31 016
1431 Jølster	2 929	17 280	997	1 050	813	20 140	19 973	40 113
1824 Vefsn	13 424	18 406	876	1 371	560	21 213	13 392	34 605
2017 Kvalsund	1 101	13 675	2 771	0	0	16 446	43 871	60 317
0136 Rygge	13 914	20 782	93	2 659	3	23 536	7 895	31 431
0919 Froland	4 853	16 340	2 154	0	577	19 071	15 757	34 829
1211 Etne	3 852	20 781	1 377	0	1 340	23 499	14 017	37 516
1836 Rødøy	1 314	14 594	1 637	0	1 054	17 285	41 525	58 811
0403 Hamar	27 976	19 183	164	2 468	0	21 814	10 470	32 284
1244 Austevoll	4 390	31 846	708	1 859	0	34 414	8 559	42 973
1420 Sogndal	6 899	18 762	1 225	1 123	214	21 324	10 231	31 555
0604 Kongsberg	23 997	23 511	515	2 030	0	26 056	7 062	33 119
1634 Oppdal	6 564	17 558	770	968	706	20 002	13 106	33 108
0428 Trysil	6 741	18 174	464	1 881	95	20 614	17 781	38 395
1227 Jondal	1 047	28 854	2 394	0	0	31 247	28 075	59 323
1612 Hemne	4 234	16 382	871	167	1 300	18 720	15 233	33 953
1854 Ballangen	2 652	12 727	582	0	1 753	15 063	26 365	41 428
0617 Gol	4 439	22 433	1 933	366	35	24 767	13 024	37 791
0423 Grue	5 078	15 619	79	2 112	124	17 934	22 382	40 316
1003 Farsund	9 392	19 161	1 287	1 022	0	21 469	11 061	32 530
1936 Karlsøy	2 404	13 896	2 305	0	0	16 201	31 693	47 894
1933 Balsfjord	5 529	14 315	877	1 427	0	16 619	22 379	38 998
1929 Berg	937	17 467	1 280	0	965	19 712	36 773	56 485
0104 Moss	29 073	18 693	119	2 098	6	20 916	10 049	30 965
1001 Kristiansand	78 919	21 150	558	1 652	0	23 361	7 871	31 232
1539 Rauma	7 379	19 631	1 565	324	317	21 837	13 820	35 657
0123 Spydeberg	5 073	20 226	1 258	0	944	22 428	8 990	31 418
1546 Sandøy	1 281	24 884	2 196	0	0	27 080	19 621	46 700
1231 Ullensvang	3 415	21 069	829	0	1 357	23 255	17 753	41 008

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
0815 Kragerø	10 614	16 779	362	1 588	151	18 879	13 859	32 738
0501 Lillehammer	25 776	19 476	254	1 825	0	21 555	9 394	30 950
0106 Fredrikstad	71 976	17 965	210	1 859	0	20 034	11 011	31 046
0540 Sør-Aurdal	3 176	17 191	1 992	62	0	19 246	22 022	41 268
1235 Voss	13 768	18 886	1 624	407	0	20 917	13 580	34 496
1505 Kristiansund	22 661	19 634	2 030	0	0	21 664	9 969	31 633
0631 Flesberg	2 521	19 646	1 042	0	945	21 633	16 588	38 221
1601 Trondheim kommune	165 191	20 850	154	1 824	0	22 828	6 145	28 973
0439 Follidal	1 674	15 110	953	0	1 016	17 079	26 266	43 345
1004 Flekkefjord	8 910	19 968	721	1 162	68	21 920	12 759	34 679

Tabell 13.3.5 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 5 og 10 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
1432 Førde	11 650	20 012	911	908	117	21 948	8 029	29 977
0805 Porsgrunn	34 186	19 745	730	1 198	0	21 673	9 576	31 250
0901 Risør	6 888	16 015	131	1 767	0	17 913	16 500	34 413
0105 Sarpsborg	51 053	17 260	500	1 339	54	19 152	11 806	30 957
0538 Nordre Land	6 636	16 361	1 882	0	0	18 243	17 746	35 989
1617 Hitra	4 132	16 572	1 849	0	0	18 421	19 716	38 137
1548 Fræna	9 189	17 444	1 830	0	0	19 274	13 101	32 375
0829 Kviteseid	2 563	22 333	1 410	0	410	24 153	18 409	42 563
1941 Skjervøy	2 934	14 020	241	1 573	0	15 835	26 270	42 105
1554 Averøy	5 402	17 879	326	1 484	0	19 689	13 267	32 956
0623 Modum	12 695	19 042	1 760	0	0	20 803	10 981	31 783
1901 Harstad	23 108	17 375	691	1 062	0	19 129	13 371	32 500
0101 Halden	28 092	16 218	604	1 121	0	17 943	14 127	32 070
1141 Finnøy	2 711	18 619	84	1 589	0	20 292	23 107	43 399
1111 Sokndal	3 242	18 661	1 405	226	0	20 292	15 940	36 231
2019 Nordkapp	3 219	16 509	53	1 520	0	18 081	25 261	43 342
1719 Levanger	18 355	16 006	410	1 159	0	17 575	12 692	30 267
1245 Sund	5 795	18 578	1 557	0	0	20 135	9 928	30 063
1736 Snåsa	2 176	14 746	1 129	0	424	16 300	24 539	40 838
2012 Alta	18 272	16 089	842	695	0	17 627	19 439	37 066
2003 Vadsø	6 062	18 392	1 531	0	0	19 923	17 504	37 427
1853 Evenes	1 358	15 797	1 529	0	0	17 326	31 935	49 261
1149 Karmøy	38 926	19 670	1 269	251	0	21 190	8 738	29 928
1870 Sortland	9 678	15 484	367	1 053	96	16 999	17 335	34 334
1827 Dønna	1 463	14 105	388	1 122	0	15 614	32 118	47 732
1865 Vågan	8 933	15 564	58	1 409	23	17 054	16 546	33 599
0806 Skien	50 864	18 203	100	1 383	0	19 686	10 554	30 240
1253 Osterøy	7 305	17 113	432	1 020	0	18 565	14 651	33 216
0426 Våler (Hedm.)	3 869	15 442	684	338	422	16 886	19 796	36 682
1804 Bodø	46 049	19 167	58	1 377	0	20 602	9 660	30 262
0502 Gjøvik	28 301	17 389	1 422	0	0	18 811	11 512	30 323
0402 Kongsvinger	17 361	16 739	1 007	247	167	18 159	12 960	31 119
0615 Flå	974	23 196	1 386	0	0	24 582	24 295	48 877
1662 Klæbu	5 558	17 538	1 149	0	233	18 920	12 368	31 288
1902 Tromsø	65 286	18 921	91	1 280	0	20 292	9 681	29 973
1840 Saltdal	4 710	15 937	332	102	933	17 305	24 217	41 523

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
1413 Hyllestad	1 505	18 858	272	601	478	20 210	24 227	44 437
0420 Eidskog	6 397	13 681	231	863	234	15 009	22 433	37 442
1640 Røros	5 620	17 741	821	503	0	19 065	14 914	33 980
1201 Bergen	247 746	22 947	68	1 256	0	24 270	6 710	30 981
0138 Hobøl	4 622	19 265	219	1 094	0	20 577	10 479	31 056
1144 Kvitsøy	538	18 119	1 310	0	0	19 429	34 381	53 810
1151 Utsira	212	20 429	1 302	0	0	21 731	73 858	95 590
1703 Namsos	12 607	15 809	128	1 078	86	17 102	14 265	31 367
1750 Vikna	4 034	15 508	114	1 163	0	16 784	17 581	34 365
0427 Elverum	19 465	16 900	199	1 066	0	18 164	11 989	30 153
1636 Meldal	3 871	15 896	588	0	672	17 156	23 941	41 097
1103 Stavanger	119 586	30 355	535	714	0	31 604	1 214	32 818
0425 Åsnes	7 581	15 147	95	1 149	0	16 391	20 405	36 796
1723 Mosvik	864	14 471	1 231	0	0	15 703	35 190	50 892
1433 Naustdal	2 668	16 292	1 231	0	0	17 522	22 153	39 675
0605 Ringerike	28 523	18 575	72	1 055	102	19 804	10 881	30 685
0517 Sel	6 005	14 518	595	482	144	15 739	18 575	34 314
1702 Steinkjer	20 672	16 585	1 184	0	11	17 779	13 364	31 143
0412 Ringsaker	32 144	15 943	67	1 037	61	17 108	14 301	31 409
0418 Nord-Odal	5 091	14 656	169	975	0	15 800	20 258	36 058
1127 Randaberg	9 622	26 560	444	696	0	27 701	4 490	32 191
2011 Guovdageaidnu								
Kautokeino	2 947	11 767	42	228	869	12 905	31 010	43 915
1101 Eigersund	13 778	21 485	309	787	31	22 612	11 078	33 691
1502 Molde	24 294	21 613	40	1 070	13	22 736	8 099	30 835
0226 Sørumsund	14 279	21 193	311	800	0	22 305	6 721	29 025
1820 Alstahaug	7 207	16 278	103	998	0	17 379	15 515	32 894
1419 Leikanger	2 179	19 352	659	429	0	20 439	13 569	34 007
1648 Midtre Gauldal	5 910	15 348	247	0	837	16 432	19 534	35 966
1721 Verdal	14 094	15 453	409	668	0	16 530	14 190	30 720
1130 Strand	10 894	20 209	286	775	0	21 270	9 246	30 516
1241 Fusa	3 759	21 417	861	0	184	22 462	16 043	38 505
0822 Sauherad	4 266	16 340	420	620	0	17 380	16 556	33 936
0533 Lunner	8 598	18 411	44	979	0	19 433	9 773	29 206
1927 Tranøy	1 579	13 681	1 013	0	0	14 693	36 904	51 597
0904 Grimstad	19 809	20 651	269	692	50	21 663	7 581	29 244
0233 Nittedal	20 256	22 111	114	888	0	23 114	5 937	29 051

Tabell13.3.6 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 0 og 5 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
1027 Audnedal	1 613	16 607	614	0	337	17 558	24 815	42 373
0821 Bø (Telem.)	5 436	17 269	212	739	0	18 220	12 789	31 009
1653 Melhus	14 457	16 933	448	0	498	17 880	11 664	29 544
0906 Arendal	40 701	18 780	389	526	31	19 725	9 509	29 235
0417 Stange	18 821	15 952	62	878	0	16 892	13 822	30 715
1122 Gjesdal	9 729	21 095	284	0	645	22 025	7 651	29 676
1449 Stryn	6 769	17 334	165	748	0	18 247	15 515	33 762
0514 Lom	2 407	16 642	619	291	0	17 551	20 208	37 759
2025 Deatnu Tana	2 954	15 173	-53	935	9	16 064	31 823	47 887

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
1751 Nærøy	5 015	14 358	657	229	0	15 245	20 506	35 751
1444 Hornindal	1 211	14 544	0	0	870	15 415	29 916	45 330
1813 Brønnøy	7 535	15 425	602	175	84	16 286	19 293	35 579
1106 Haugesund	32 956	22 390	855	0	0	23 245	7 716	30 962
1029 Lindesnes	4 557	16 196	841	0	0	17 036	15 874	32 910
0937 Evje og Hornnes	3 327	17 680	743	0	90	18 513	13 564	32 077
1114 Bjerkreim	2 539	19 288	815	0	3	20 106	15 038	35 144
0522 Gausdal	6 129	16 199	110	700	0	17 008	16 860	33 869
1866 Hadsel	7 970	15 709	393	395	0	16 498	17 234	33 731
0520 Ringebu	4 532	17 483	764	0	1	18 248	17 263	35 511
0811 Siljan	2 380	16 964	742	0	5	17 711	16 365	34 076
0434 Engerdal	1 458	13 254	546	0	161	13 961	31 807	45 768
0928 Birkenes	4 503	16 026	704	0	0	16 730	14 439	31 169
1430 Gaular	2 748	17 272	431	269	0	17 972	20 966	38 937
1445 Gloppen	5 687	17 919	493	206	0	18 618	17 915	36 533
1520 Ørsta	10 163	18 312	0	0	664	18 976	11 985	30 962
1938 Lyngen	3 208	13 436	93	554	0	14 082	27 023	41 105
0231 Skedsmo	46 146	21 994	54	578	0	22 626	5 527	28 153
0529 Vestre Toten	12 635	16 693	624	0	0	17 318	13 048	30 365
1160 Vindafjord	8 084	20 932	576	0	0	21 509	15 099	36 607
1630 Åfjord	3 232	14 411	575	0	0	14 986	23 169	38 156
1557 Gjemnes	2 636	16 679	505	0	67	17 250	20 778	38 028
2002 Vardø	2 190	14 217	32	525	0	14 774	32 716	47 489
1744 Overhalla	3 507	15 780	407	0	139	16 325	16 996	33 321
1504 Ålesund	41 833	22 172	158	358	0	22 688	6 728	29 416
1822 Leirfjord	2 090	13 130	514	0	0	13 644	27 929	41 574
1511 Vanylven	3 530	19 237	0	0	510	19 748	18 779	38 527
1931 Lenvik	11 160	16 097	188	211	86	16 582	18 332	34 914
1729 Inderøy	5 836	15 539	45	422	0	16 006	15 984	31 991
1834 Lurøy	1 899	17 266	458	0	0	17 724	38 504	56 229
1234 Granvin	964	16 762	442	0	0	17 204	30 327	47 531
1256 Meland	6 233	18 211	439	0	0	18 650	10 739	29 389
2024 Berlevåg	1 077	15 194	0	0	419	15 613	43 217	58 830
0230 Lørenskog	31 853	23 475	411	0	0	23 886	4 089	27 975
1260 Radøy	4 794	16 995	402	0	0	17 397	15 411	32 808
2020 Porsanger								
Porsángu Porsanki	4 059	15 663	397	0	0	16 060	22 742	38 802
1913 Skánland	2 862	15 485	298	0	93	15 876	27 292	43 168
0511 Dovre	2 778	15 603	0	390	0	15 993	20 651	36 644
1860 Vestvågøy	10 710	14 794	100	289	0	15 183	18 758	33 941
1644 Holtålen	2 069	14 830	385	0	0	15 215	25 778	40 992
1725 Namdalseid	1 717	13 119	383	0	0	13 503	30 347	43 849
0419 Sør-Odal	7 787	16 580	192	145	32	16 950	14 668	31 619
1874 Moskenes	1 128	18 047	0	0	358	18 405	27 936	46 341
1942 Nordreisa	4 665	14 491	349	0	0	14 839	21 904	36 743
1142 Rennesøy	3 761	24 843	347	0	0	25 190	9 008	34 199
0441 Os (Hedm.)	2 047	13 928	347	0	0	14 275	27 347	41 621
0926 Lillesand	9 238	21 537	347	0	0	21 883	8 038	29 922
0534 Gran	13 189	17 478	32	294	0	17 804	14 274	32 078
0436 Tolga	1 697	12 135	293	0	32	12 460	28 207	40 666
1743 Høylandet	1 273	14 887	282	0	0	15 169	31 112	46 281
1222 Fitjar	2 912	20 773	264	0	0	21 037	14 442	35 478
1620 Frøya	4 144	17 796	258	0	0	18 054	17 888	35 942
1818 Herøy (Nordl.)	1 683	15 785	235	0	0	16 020	27 508	43 528

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
1919 Gratangen	1 168	13 044	231	0	0	13 275	40 049	53 324
0622 Krødsherad	2 098	20 828	214	0	0	21 043	16 197	37 240
0119 Marker	3 463	16 809	212	0	0	17 021	17 618	34 638
1571 Halså	1 671	24 851	205	0	0	25 056	22 213	47 269
0211 Vestby	13 825	20 998	200	0	0	21 198	6 607	27 806
1560 Tingvoll	3 082	14 772	189	0	0	14 962	22 861	37 823
0621 Sigdal	3 524	21 170	0	0	187	21 357	15 043	36 400
1429 Fjaler	2 849	15 556	0	0	179	15 735	24 139	39 874
0702 Holmestrand	9 860	18 157	179	0	0	18 335	11 299	29 635
1859 Flakstad	1 441	16 516	0	0	162	16 679	27 865	44 544
1525 Stranda	4 543	19 165	0	0	155	19 320	14 858	34 178
1627 Bjugn	4 604	14 735	138	0	0	14 873	18 257	33 130
2027 Unjárga Nesseby	856	13 318	0	0	134	13 452	52 425	65 877
0122 Trøgstad	5 039	17 600	0	0	132	17 732	13 827	31 559
1514 Sande (M. og R.)	2 502	20 327	0	0	131	20 458	20 319	40 777
1848 Steigen	2 672	13 786	119	0	0	13 905	28 701	42 606
1112 Lund	3 112	18 277	0	0	107	18 383	14 691	33 075
1121 Time	15 459	21 902	0	0	99	22 001	6 329	28 330
0541 Etnedal	1 388	14 973	98	0	0	15 071	31 395	46 465
0216 Nesodden	16 868	21 708	97	0	0	21 806	5 569	27 375
1815 Vega	1 295	13 898	84	0	0	13 982	30 972	44 954
0817 Drangedal	4 111	15 448	0	0	60	15 508	20 441	35 950
1528 Sykkylven	7 491	19 189	0	0	60	19 249	11 136	30 385
0214 Ås	15 324	20 769	57	0	0	20 826	7 093	27 918
0532 Jevnaker	6 256	16 594	0	0	40	16 635	13 404	30 039
1034 Hægebostad	1 597	17 473	0	0	32	17 505	23 035	40 540
0624 Øvre Eiker	16 132	18 798	0	0	26	18 824	10 367	29 190
1624 Rissa	6 366	15 736	0	0	17	15 753	18 730	34 483
2018 Måsøy	1 333	17 425	0	0	15	17 440	38 306	55 746
1714 Stjørdal	20 616	17 031	0	0	9	17 040	12 221	29 261
0237 Eidsvoll	19 916	17 567	0	0	6	17 573	10 373	27 945
1002 Mandal	14 400	18 024	0	0	3	18 027	10 971	28 998
0227 Fet	9 963	22 283	0	0	3	22 286	5 497	27 783
0536 Søndre Land	5 853	14 651	0	0	2	14 653	26 938	41 591
1718 Leksvik	3 484	15 285	0	0	1	15 286	22 823	38 108

Tabell 13.3.7 Kommuner uten inntekter fra eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
0914 Tvedestrand	5 874	17 529	0	0	0	17 529	13 309	30 838
0111 Hvaler	3 961	19 447	0	0	0	19 447	11 686	31 133
0118 Aremark	1 429	19 907	0	0	0	19 907	22 163	42 070
0121 Rømskog	649	19 806	0	0	0	19 806	34 481	54 287
0125 Eidsberg	10 509	18 004	0	0	0	18 004	12 212	30 216
0128 Rakkestad	7 515	17 250	0	0	0	17 250	15 167	32 417
0135 Råde	6 825	19 085	0	0	0	19 085	9 280	28 365
0137 Våler (Østf.)	4 268	18 657	0	0	0	18 657	10 681	29 338
0213 Ski	27 479	23 285	0	0	0	23 285	5 184	28 469
0215 Frogn	14 245	25 413	0	0	0	25 413	4 075	29 488
0217 Oppegård	24 201	27 044	0	0	0	27 044	3 214	30 258
0219 Bærum	108 144	34 787	0	0	0	34 787	921	35 708

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
0220 Asker	52 922	32 203	0	0	0	32 203	1 043	33 246
0221 Aurskog-Høland	13 995	16 549	0	0	0	16 549	12 445	28 994
0228 Rælingen	15 112	21 565	0	0	0	21 565	4 191	25 756
0229 Enebakk	9 893	19 303	0	0	0	19 303	7 713	27 016
0234 Gjerdrum	5 464	23 026	0	0	0	23 026	6 555	29 581
0235 Ullensaker	26 934	20 994	0	0	0	20 994	6 085	27 078
0236 Nes (Ak.)	18 510	18 259	0	0	0	18 259	10 656	28 915
0238 Nannestad	10 657	18 328	0	0	0	18 328	10 173	28 501
0239 Hurdal	2 581	15 999	0	0	0	15 999	19 779	35 778
0415 Løten	7 251	15 114	0	0	0	15 114	14 494	29 608
0430 Stor-Elvdal	2 680	15 575	0	0	0	15 575	23 498	39 073
0528 Østre Toten	14 459	16 368	0	0	0	16 368	16 426	32 794
0602 Drammen	60 145	22 566	0	0	0	22 566	6 450	29 015
0612 Hole	5 622	40 078	0	0	0	40 078	-3 184	36 893
0625 Nedre Eiker	22 092	17 765	0	0	0	17 765	9 551	27 317
0626 Lier	22 700	23 902	0	0	0	23 902	5 939	29 841
0627 Røyken	18 231	22 186	0	0	0	22 186	6 009	28 195
0628 Hurum	9 023	19 822	0	0	0	19 822	10 196	30 018
0701 Horten	25 098	18 301	0	0	0	18 301	10 439	28 740
0704 Tønsberg	38 393	20 840	0	0	0	20 840	8 737	29 577
0706 Sandefjord	42 333	19 884	0	0	0	19 884	9 862	29 746
0709 Larvik	41 723	18 388	0	0	0	18 388	11 412	29 800
0711 Svelvik	6 463	17 274	0	0	0	17 274	12 389	29 663
0713 Sande (Vestf.)	7 999	19 119	0	0	0	19 119	11 065	30 184
0714 Hof	3 066	16 911	0	0	0	16 911	15 960	32 870
0716 Re	8 443	17 405	0	0	0	17 405	13 862	31 267
0719 Andebu	5 177	17 325	0	0	0	17 325	13 313	30 639
0720 Stokke	10 540	17 697	0	0	0	17 697	10 979	28 677
0722 Nøtterøy	20 410	21 670	0	0	0	21 670	7 692	29 362
0723 Tjøme	4 545	20 340	0	0	0	20 340	9 889	30 229
0728 Lardal	2 383	17 788	0	0	0	17 788	17 359	35 147
0911 Gjerstad	2 519	15 270	0	0	0	15 270	23 073	38 344
0912 Vegårshei	1 884	14 687	0	0	0	14 687	25 100	39 787
1017 Songdalen	5 728	17 326	0	0	0	17 326	11 710	29 036
1018 Søgne	10 050	20 674	0	0	0	20 674	7 032	27 707
1032 Lyngdal	7 533	16 678	0	0	0	16 678	13 611	30 288
1102 Sandnes	62 037	24 112	0	0	0	24 112	4 524	28 636
1119 Hå	15 438	20 338	0	0	0	20 338	9 357	29 695
1120 Klepp	15 839	22 035	0	0	0	22 035	6 836	28 871
1124 Sola	21 446	30 082	0	0	0	30 082	2 180	32 261
1216 Sveio	4 825	18 827	0	0	0	18 827	14 076	32 903
1219 Bømlo	10 998	20 397	0	0	0	20 397	12 239	32 636
1221 Stord	17 092	20 552	0	0	0	20 552	7 619	28 170
1223 Tysnes	2 773	18 734	0	0	0	18 734	22 886	41 620
1243 Os (Hord.)	16 055	21 143	0	0	0	21 143	6 051	27 194
1246 Fjell	21 207	20 768	0	0	0	20 768	6 490	27 258
1247 Askøy	23 705	18 175	0	0	0	18 175	10 297	28 472
1412 Solund	874	17 644	0	0	0	17 644	35 420	53 064
1428 Askvoll	3 065	16 210	0	0	0	16 210	23 268	39 477
1439 Vågsøy	5 998	19 290	0	0	0	19 290	13 385	32 676
1441 Selje	2 872	16 313	0	0	0	16 313	20 773	37 086
1443 Eid	5 854	17 508	0	0	0	17 508	12 663	30 171
1515 Herøy (M. og R.)	8 353	24 423	0	0	0	24 423	8 248	32 672
1516 Ulstein	6 946	25 839	0	0	0	25 839	7 459	33 298

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (verk og bruk)	Eiendoms-skatt (annen eiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
1517 Hareid	4 741	19 130	0	0	0	19 130	10 240	29 370
1519 Volda	8 406	17 850	0	0	0	17 850	13 240	31 090
1523 Ørskog	2 119	19 390	0	0	0	19 390	21 748	41 138
1526 Stordal	979	17 333	0	0	0	17 333	27 435	44 768
1529 Skodje	3 750	20 300	0	0	0	20 300	12 097	32 397
1531 Sula	7 626	17 453	0	0	0	17 453	12 235	29 688
1532 Giske	6 777	18 227	0	0	0	18 227	11 365	29 592
1534 Haram	8 617	23 280	0	0	0	23 280	10 867	34 147
1535 Vestnes	6 434	19 246	0	0	0	19 246	18 482	37 728
1545 Midsund	1 901	20 514	0	0	0	20 514	20 452	40 966
1551 Eide	3 362	16 921	0	0	0	16 921	16 213	33 134
1613 Snillfjord	1 022	15 310	0	0	0	15 310	37 961	53 271
1621 Ørland	5 025	16 132	0	0	0	16 132	15 159	31 292
1622 Agdenes	1 758	14 709	0	0	0	14 709	31 450	46 159
1633 Osen	1 041	14 986	0	0	0	14 986	34 584	49 570
1638 Orkdal	11 018	16 784	0	0	0	16 784	12 248	29 031
1657 Skaun	6 326	16 144	0	0	0	16 144	13 105	29 249
1663 Malvik	12 388	18 664	0	0	0	18 664	9 488	28 152
1717 Frosta	2 466	15 692	0	0	0	15 692	22 069	37 761
1748 Fosnes	687	12 739	0	0	0	12 739	42 958	55 697
1749 Flatanger	1 138	14 076	0	0	0	14 076	36 347	50 424
1755 Leka	589	14 486	0	0	0	14 486	44 822	59 307
1812 Sømna	2 056	12 775	0	0	0	12 775	28 211	40 986
1816 Vevelstad	485	14 573	0	0	0	14 573	47 843	62 416
1828 Nesna	1 792	13 700	0	0	0	13 700	28 897	42 597
1835 Træna	451	17 778	0	0	0	17 778	54 169	71 947
1851 Lødingen	2 279	15 858	0	0	0	15 858	25 767	41 625
1852 Tjeldsund	1 338	14 094	0	0	0	14 094	34 113	48 207
1856 Røst	622	19 121	0	0	0	19 121	36 199	55 320
1857 Værøy	743	17 425	0	0	0	17 425	36 378	53 803
1867 Bø (Nordl.)	2 867	12 407	0	0	0	12 407	31 257	43 664
1868 Øksnes	4 424	14 828	0	0	0	14 828	20 365	35 193
1871 Andøy	5 078	15 774	0	0	0	15 774	20 933	36 707
1911 Kvæfjord	3 036	14 670	0	0	0	14 670	43 715	58 385
1915 Bjarkøy	509	15 438	0	0	0	15 438	54 536	69 974
1917 lbestad	1 511	13 824	0	0	0	13 824	37 571	51 395
1920 Lavangen	1 010	12 793	0	0	0	12 793	40 736	53 529
1923 Salangen	2 169	16 180	0	0	0	16 180	26 239	42 420
1926 Dyrøy	1 232	13 441	0	0	0	13 441	38 068	51 509
1928 Torsken	937	14 315	0	0	0	14 315	40 169	54 484
2014 Loppa	1 106	14 216	0	0	0	14 216	53 159	67 375
2015 Hasvik	998	15 625	0	0	0	15 625	45 584	61 209
2021 Kárásjohka Karasjok	2 866	13 190	0	0	0	13 190	30 570	43 760
2023 Gamvik	1 040	14 606	0	0	0	14 606	46 648	61 254
2028 Båtsfjord	2 090	15 783	0	0	0	15 783	35 243	51 026
1925 Sørreisa	3 312	15 936	0	0	0	15 936	19 880	35 816

Vedlegg 14

Utvalgets mandat og sammensetning

I kongelig resolusjon av 2. mars 1979 om oppnevning av utvalget ble mandatet formulert slik:

«Det blir oppnemnt eit berekningsutval til å utvikle eit system for rapportering, statistisk bearbeiding og fagleg vurdering av data som gjeld økonomien i kommunane og fylkeskommunane».

I premissene til resolusjonen ble mandatet nærmere presisert:

«Utvalget bør ha til oppgåve å gjere opplegg til og gjennomføre faglege analyser av økonomiske tilhøve i kommunane og fylkeskommunane. Utvalget bør gje råd om kva slags data som bør hentast inn og om korleis dette bør gjerast ut frå ei fagleg vurdering. Siktemålet må vere etter kvart å utvikle eit praktisk tenleg rapporteringssystem og analyseopplegg for kommuneøkonomi med eintydig terminologi. Utvalget skal dessutan gje departementet og Regjeringa faglege vurderingar og råd i spørsmål som gjeld økonomiske tilhøve i kommunane og fylkeskommunane, dette m.a. i samband med tiltak som kan ha kommunaløkonomiske konsekvensar».

I brev av 20. januar 1981 til de berørte instanser ga departementet en ytterligere presisering av Utvalgets oppgaver. Spesielt gjaldt dette arbeidet med spørsmål som har tilknytning til fastlegging av den statlige politikk for økonomien i kommuner og fylkeskommuner. Departementet uttalte bl.a.:

1) Det blir året igjennom arbeidd med saker og gjort vedtak som har verknader for kommunal og fylkeskommunal økonomi. Dei endelege rammene for kommunal og fylkeskommunal økonomi for neste år blir stort sett fastlagt og gjennom arbeidet med revidert nasjonalbudsjett og skatteutjæmningsproposisjonen om våren. Det tekniske berekningsutvalet skal til arbeidet med desse sakene og elles når departementet ber om det, leggje fram eit materiale som kan gjeve best mogleg grunnlag for utforminga av den statlege politikken som gjeld økonomien i kommunane og fylkeskommunane.

Bakgrunns materialet bør innehalde:

- ei oversikt over dei tilhøve utvalet meiner er viktige for vurderinga av økonomie i kommunar og fylkeskommunar, og ei vurdering av desse tilhøva og av utviklingstendensane. Vurderingane bør gjelde både kommunane og fylkeskommunane sett under eitt og så langt råd er og gjeva oversyn over variasjonane mellom dei ulike kommunar og fylkeskommunar,
- ei analyse av korleis framlegg til statlege tiltak vil påverke økonomien i kommunane og fylkeskommunane,
- så langt utvalet finn det forsvarleg, oversyn over og analyse av hovudproblem i den næraste tida framover.

Utgreiingane bør så langt råd er, byggje på statistikk, men når statistikk manglar, bør utvalet basere analyser på overslag som utvalet sjølv utarbeider. Utgreiingane frå utvalet skal avgjevast til Kommunaldepartementet.

2) Ansvar for innhenting av data og det statistiske arbeidet med disse skal etter føresetnadene liggje til Statistisk Sentralbyrå. Byrået må og organisere innrapporteringsrutinane og herunder utnytte datatilfang som alt ligg føre, m.a. i dataanlegg. Men utvalet må gjeva råd om kva for data som bør hentast inn og kva tid dei bør liggje føre, med andre ord formulere krav som må stillast til analysegrunnlag og innrapporteringssystem. Det vil og vere sjølvsagt at utvalet etter kvart under sitt arbeid, peikar på manglar ved statistikken og på ny statistikk som trengst.

3) Ut over det som er nevnt under 1 og 2 meiner departementet at det er aktuelt at utvalet tek initiativ til å få utvikle berekningsmodellar slik at det etter kvart på grunnlag av dei data som vil liggje føre, kan hjelpe departementet med konsekvensberekningar både for kommuneøkonomien samla og fordelt på kommunar og fylkeskommunar og for ulike typar av kommuner».

Utvalget har for tiden følgende sammensetning

Utvalgsmedlemmer:

Professor Lars-Erik Borge, NTNU, leder

Sjeføkonom Per Richard Johansen, KS

Økonomidirektør Kristine Hernes, Stavanger kommune

Økonomisjef Thor Fjellanger, Sandefjord kommune

Økonomisjef Lise Solgaard, Vest-Agder fylkeskommune

Forsker Einar Bowitz, Econ Pöyry AS

Førsteamanuensis/forsker Lars Håkonsen, Høgskolen i Telemark/Telemarksforsking

Seksjonssjef Irene Arnesen, Statistisk sentralbyrå

Rådgiver Stig Arve Malmedal, Finansdepartementet

Avdelingsdirektør Ann Helen Elgsæther, Kunnskapsdepartementet

Seniorrådgiver Liv Klyve, Helse- og omsorgsdepartementet

Underdirektør Grete Lilleschulstad, Kommunal- og regionaldepartementet

Sekretariatet:

Seniorrådgiver Trond Hjelmervik-Hansen, KS

Fagsjef Rune Bye, KS

Seniorrådgiver Frode Borgås, Statistisk sentralbyrå

Førstekonsulent Jostein Birkelund, Statistisk sentralbyrå

Førstekonsulent Espen Ottesen Vattekar, Statistisk sentralbyrå

Seniorrådgiver Anders Harildstad, Finansdepartementet

Seniorrådgiver Even Vaboen, Kommunal- og regionaldepartementet

Rådgiver Karen Nystad Byrhagen, Kommunal og regionaldepartementet

Rådgiver Sigurd Steinsund Pedersen, Kommunal- og regionaldepartementet

Seniorkonsulent Anne Gry Johansen, Kommunal- og regionaldepartementet

Utgitt av:
Kommunal- og regionaldepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Rapporten er tilgjengelig på internett:
<http://www.regjeringen.no/krd>

Publikasjonskode: H-2244
Omslagsfoto: © Ove Bergersen/NN/Samfoto

Trykk: Departementenes servicesenter 11/09 - 1800